

Friesland Bank NV
Jaarverslag 2011

Kerncijfers

(Bedragen in miljoenen euro's)	jaar 2011	jaar 2010	jaar 2009	jaar 2008	jaar 2007
Balansgegevens					
Balanstotaal	10.847,4	11.055,4	11.009,5	10.934,1	10.118,8
Kredieten	8.687,1	8.545,8	8.451,0	8.227,3	7.622,0
Spaargelden	3.624,9	3.265,8	2.926,4	2.705,6	2.283,7
Overige toevertrouwde middelen	2.442,3	2.010,9	2.521,9	2.990,9	3.128,5
Schuldbewijzen	2.727,4	3.149,7	2.912,3	2.734,1	2.929,0
Eigen vermogen (exclusief belang derden)	445,7	795,6	856,2	796,8	922,2
Eigen vermogen (inclusief belang derden)	496,6	841,6	883,0	824,7	938,1
Aansprakelijk vermogen	847,1	1.202,1	1.301,8	1.234,2	1.341,4
BIS-ratio (in %)	6,1	12,1	13,1	12,6	12,6
Tier1-ratio (in %)	4,2	9,0	10,0	10,1	12,6
Resultaatgegevens, exclusief consolidatie participaties					
Operationele inkomsten	253,9	225,2	225,6	177,7	322,5
Operationele bedrijfslasten	166,0	162,0	169,3	165,4	163,7
Bedrijfsresultaat voor bijzondere waardeverminderingen	87,9	63,2	56,3	12,3	158,7
Bijzondere waardeverminderingen	303,7	113,9	41,8	115,0	49,7
Operationeel resultaat	-215,8	-50,7	14,5	-102,7	109,0
Nettoresultaat	-349,1	-41,9	27,0	-75,1	120,6
Resultaat beschikbaar voor belang derden	1,0	1,3	-	-	-
Resultaat beschikbaar voor aandeelhouders					
Friesland Bank NV en perpetual	-350,1	-43,3	27,0	-75,1	120,6
Resultaatgegevens, inclusief consolidatie participaties					
Operationele inkomsten	702,1	412,5	536,8	476,2	438,9
Operationele bedrijfslasten	607,6	345,3	467,2	448,7	271,2
Bedrijfsresultaat voor bijzondere waardeverminderingen	94,5	67,2	69,5	27,5	167,7
Bijzondere waardeverminderingen	314,7	115,9	41,8	115,0	49,7
Operationeel resultaat	-220,2	-48,7	27,8	-87,5	118,0
Nettoresultaat	-355,9	-42,6	32,6	-66,6	127,1
Resultaat beschikbaar voor belang derden	-5,8	0,7	5,6	8,5	6,5
Resultaat beschikbaar voor aandeelhouders					
Friesland Bank NV en perpetual	-350,1	-43,3	27,0	-75,1	120,6
Kengetallen					
Efficiency-ratio (in %)	65,4	71,9	75,0	93,1	50,8
Rendement eigen vermogen (in %)	-56,4	-5,2	3,3	-8,7	13,7

Het laatste jaar als zelfstandige bank

Verslag van de Raad van Bestuur

Strategische ontwikkelingen

De diepte, aard en lengte van de huidige economische crisis raakt zowel Friesland Bank zelf als haar klanten. Daarnaast houdt Friesland Bank, in verband met deze crisis, aanzienlijk meer (dure) liquiditeit aan dan in normale marktomstandigheden. Deze ontwikkelingen zetten de resultaten van Friesland Bank onder druk. Daarmee wordt het op korte termijn realiseren van de vereiste versterking van het eigen vermogen van Friesland Bank een onzekere factor. Friesland Bank heeft weliswaar sympathie weten op te bouwen in de Nederlandse consumenten- en zakelijke markt en heeft daarin de laatste jaren succesvol geopereerd, maar dat weegt onvoldoende op tegen de combinatie van eerder genoemde effecten.

De Raad van Bestuur van Friesland Bank heeft daarom in het najaar van 2011 moeten vaststellen dat het streven naar een zelfstandig voortbestaan van Friesland Bank niet langer verantwoord is tegenover haar klanten en medewerkers. Per 1 april 2012 heeft dit geleid tot een samengaan met Rabobank. Dit samengaan maakt dat de bank op het terrein van solvabiliteit, liquiditeit en rentabiliteit er goed voor staat.

Na bijna honderd jaar houdt Friesland Bank hiermee als zelfstandige bank op te bestaan. Vele stormen heeft de bank daarbij doorstaan. De laatste financiële crisis die in 2008 overwaarde vanuit de Verenigde Staten, leidde in Europa tot een economische en bancaire crisis. Hierdoor werd de financiële positie van de bank aangetast, ondermeer door lagere resultaten, hogere kredietverliezen en een sterk dalende waarde van het belang in Van Lanschot.

Friesland Bank N.V. is in 1913 opgericht als 'Coöperatieve Zuivelbank' en opereert sinds 1970 onder haar huidige naam. De activiteiten van de bank zijn in de loop der jaren aanzienlijk verbreed. De dienstverlening, die zich in het begin concentreerde op de zuivelsector, is uitgebreid naar het complete gamma van financiële producten en bijbehorende advisering voor zowel particuliere als zakelijke relaties. Met een eigentijds internetkanaal biedt Friesland Bank haar diensten aan in het gehele land, al ligt het accent daarbij op de noordelijke helft van Nederland.

De aandelen van Friesland Bank N.V. waren per 31 december 2011 in handen van Friesland Bank Holding N.V.. De aandelen van Friesland Bank Holding N.V. werden per die datum gehouden door Stichting Friesland Bank. Friesland Bank Holding N.V. is per 1 april 2012 een 100% deelneming van Rabobank Nederland geworden. Als onderdeel hiervan worden de activiteiten van Friesland Bank geïntegreerd met de lokale banken van Rabobank in de betreffende werkgebieden als ook met diverse afdelingen binnen Rabobank Nederland. Door deze integratie ontstaan op sommige plaatsen, met name in de provincies Friesland en Groningen, lokale banken die aanmerkelijk groter zijn dan de bestaande. Bij de integratie worden de systemen en infrastructuur van de Rabobank organisatie als uitgangspunt genomen. Friesland Bank zal in een periode van twee jaar geïntegreerd worden in Rabobank. Voor de werknemers van Friesland Bank is er in die periode een werkgarantie afgegeven. Voorafgaand aan het samengaan heeft via Friesland Bank Holding een uitkering uit de reserves aan de Stichting Friesland Bank plaatsgevonden. Hierbij zijn 4.545.454 aandelen Van Lanschot, het Landgoed Oranjewoud, de kunstcollectie van de bank en € 25 miljoen in contanten uitgekeerd aan de Stichting Friesland Bank. De naam van de stichting is gewijzigd in Stichting Fryslân Boppe. Het doel van de Stichting Fryslân Boppe is het stimuleren van de economie en de cultuur van Friesland en het Noorden.

Credit ratings

Friesland Bank had ultimo 2011 de volgende credit ratings:

	Moody's Investors Service	Fitch Ratings
Long-term	A3	BBB
Short-term	P-2	F3

De Fitch ratings zijn na bekendmaking van de overgang verbeterd naar de ratings van Rabobank:

Fitch Ratings	
Long-term	AA
Short-term	F1+

Moody's geeft geen aparte rating voor Friesland Bank meer af en beschouwt Friesland Bank nu als onderdeel van Rabobank.

Moody's Investors Service	
Long-term	Aaa
Short-term	P-1

Eurozone onder druk, economie stagneert

Het jaar 2011 werd gekenmerkt door een steeds dieper wantrouwen over het voortbestaan van de eurozone in de huidige omvang en samenstelling. Twijfels over de financierbaarheid van overheden in de zuidelijke eurolanden leidden tot grote koersdalingen van staatsobligaties uit deze landen. Friesland Bank heeft geen beleggingen in deze landen en heeft die ook niet gehad. In dat opzicht worden we niet direct getroffen door de onrust op de zuidelijke obligatiemarkten. Indirect merken we wel de gevolgen van de 'eurocrisis' in de vorm van een stagnerende economische groei in vooral de laatste maanden van 2011. Een ander gevolg was een wantrouwen van beleggers tegen banken waardoor de professionele obligatiemarkten niet of nauwelijks meer functioneerden. De problemen in de eurozone leidden tot een tweedeling in lange rentetarieven. Hoge rentes voor staatsobligaties van landen die door de markten als risicovol worden beschouwd en zeer lage rentes voor staatsobligaties van de 'veilige' landen als Duitsland en Nederland. Deze vervlakking van de yieldcurve maakt het lastiger om gebruik te maken van mismatch posities. Een groot deel van de beleggingen van de bank is in Nederlandse staatsobligaties die een laag rendement geven.

Groei in aantal klanten en hogere klanttevredenheid

Evenals in voorafgaande jaren is ons klantenbestand in 2011 weer verder toegenomen. De keuze om de commerciële uitingen uit te breiden met televisiereclame bleek een schot in de roos. Onze eerste landelijke campagne, met in de hoofdrol Jort Kelder, sloeg duidelijk aan. Dit leverde met name veel belangstelling op voor het KlimSpaardeposito, dat daarmee een belangrijke bijdrage leverde aan de toename van het aantal klanten. Daarnaast hebben we in 2011 als eerste bank in Nederland een nieuwe rekeningvorm geïntroduceerd: de Spaar & Betaal Mix Rekening. Dit is een rekening die het gemak van een betaalrekening combineert met een hoge rentevergoeding. Onder zowel bestaande als nieuwe klanten was grote animo voor deze rekening. Niet alleen is het aantal klanten sterk toegenomen, maar ook de naamsbekendheid van Friesland Bank is gestegen.

Een goede relatie met de klant is iets wat we koesteren. Het is daarom goed te constateren dat de klanttevredenheid het afgelopen jaar verder is toegenomen.

Financiële ontwikkelingen

De financiële uitkomsten over 2011 zijn teleurstellend. Het nettoresultaat kwam uit op € 350 miljoen negatief terwijl het bedrijfsresultaat voor bijzondere waardeverminderingen steeg van € 63 miljoen positief in 2010 naar € 88 miljoen positief in 2011. Het grote verlies is het directe gevolg van afwaarderingen inzake Van Lanschot (€ 138 miljoen) en kredieten (€ 130 miljoen).

Als gevolg van toenemende spanningen op de financiële markten stonden bankaandelen onder druk. De koers van het aandeel Van Lanschot daalde sterk, vooral in de tweede helft van 2011. Ook de verslechterde economische omstandigheden gedurende met name de tweede helft van 2011 trof onze kredietklanten eveneens zwaar.

In de afgelopen jaren werden fiscale verliezen geactiveerd in de balans. De eerder genoemde ontwikkeling van het vermogen en resultaat gedurende met name het tweede halfjaar 2011 heeft ervoor gezorgd dat de geprojecteerde groei van activiteiten (kredietverstrekking binnen solvabiliteitsnormen) en normalisering fundingkosten die nodig zijn om in zelfstandigheid, zonder kapitaalstorting van een derde, in een situatie te komen van fiscale winstgevendheid niet langer te verwachten is. Dit heeft in tegenstelling tot eerdere jaren geleid tot het feit dat de vereiste “convincing evidence” voor het behalen van toekomstige fiscale resultaten niet langer geleverd kan worden. Eind 2011 zijn deze fiscale vorderingen derhalve volledig afgewaardeerd (€ 161 miljoen).

Het bedrijfsresultaat (dit is het resultaat voor waardeverminderingen en belastingen) kwam uit op € 88 miljoen. Dit is een stijging van 39% ten opzichte van 2010, dit is inclusief een bate van € 19 miljoen op de verkoop van een deel van ons belang in Friesland Bank Assurantiën. Exclusief deze post was het bedrijfsresultaat € 6 miljoen hoger in vergelijking met 2010. Onderliggend waren er wel duidelijke verbeteringen zichtbaar. Het renteresultaat is gestegen met bijna 20% tot € 135 miljoen.

In 2011 heeft Friesland Bank voor het eerst in haar bestaan uitgebreid reclame gemaakt op televisie. Mede hierdoor zijn de commerciële doelstellingen voor het aantrekken van spaargelden ruimschoots gehaald en hebben we vele nieuwe klanten mogen verwelkomen. In totaal was er een groei van € 1 miljard. Door de sterke concurrentie op de Nederlandse spaarmarkt is de rente op spaargelden hoog. Desondanks zijn we in staat gebleken om de marges op acceptabele niveaus te houden.

De stagnerende economische groei had invloed op de kredietportefeuille. De post kredieten liet in het verslagjaar een beperkte groei zien met € 141 miljoen tot € 8,7 miljard. De particuliere kredietverlening, die hoofdzakelijk bestaat uit woninghypotheken, is per saldo gegroeid met 2% tot € 4,8 miljard. De lage groei is grotendeels te wijten aan de onzekerheid op de woningmarkt. Het aantal transacties op de huizenmarkt is de afgelopen jaren fors gedaald. Er is twijfel over het voortbestaan in de huidige vorm van de hypotheekrenteaftrek. Daarnaast hanteren toezichthouders strengere eisen ten aanzien van de woningfinanciering. Samen met de onzekere economische tijden leidt dit tot stagnatie op de woningmarkt. De zakelijke portefeuille is toegenomen met 4%, tot € 4,1 miljard. Het percentage van de zakelijke portefeuille gerelateerd aan vastgoed is het afgelopen jaar verder afgenomen tot iets onder de 20%. Een deel van de kredietgroei kwam tot stand door onze samenwerking met de Vereniging voor Arts en Auto (VvAA). Dankzij een overeenkomst die we hebben gesloten met de Europese Investerings Bank (EIB) kunnen onze zakelijke klanten onder bepaalde voorwaarden profiteren van een gunstig leentarief. Deze regeling loopt door in 2012.

De solvabiliteitsratio's hebben zich het afgelopen jaar, mede door de hoge kredietverliezen en de afwaardering van fiscale vorderingen, ongunstig ontwikkeld. De BIS-ratio (totaalvermogen in %) is gedaald tot onder de wettelijke vereiste minimale norm (8%) van 12,1% naar 6,1%. De Tier1 ratio is afgenomen van 9,0% naar 4,2%. De verslechtering van de solvabiliteit is met name het gevolg van het negatieve resultaat. Daarnaast stegen de risico gewogen activa. De solvabiliteitsratio's zijn inmiddels als gevolg van kapitaalversterking door Rabobank weer op de vereiste niveaus gebracht.

In 2011 was er een zeer sterke instroom van spaargelden van klanten. In totaal zijn deze met € 1 miljard gestegen tot € 6 miljard (+21%). Hiermee kon de groei van de kredietverlening ruim worden gefinancierd en de aflossing van een obligatielening van € 500 miljoen in mei worden opgevangen. De liquiditeitspositie van de bank voldoet aan de normen van De Nederlandsche Bank. Om in tijden van stress over voldoende liquiditeiten te beschikken heeft de bank een geldmarktlijn van € 750 miljoen afgesloten bij Rabobank. Het afgelopen jaar heeft de bank gebruik gemaakt van de beleningsmogelijkheden van de Europese Centrale Bank, inclusief de 3-jaars LTRO-faciliteit in december 2011. De bank beschikt dankzij de securitisaties van de afgelopen jaren over een grote pool aan beleenbaar papier die gebruikt kan worden voor geldmarkttransacties. Een deel van deze stukken is geplaatst bij institutionele beleggers.

Samenwerking met Delta Lloyd Groep op gebied van verzekeringen

Onze dochteronderneming Friesland Bank Assurantiën (FBA) speelt al jaren een belangrijke rol als intermediair op verzekeringsgebied. Om de commerciële kracht van FBA verder te versterken is eind 2011 een samenwerkingsovereenkomst aangegaan met de Delta Lloyd Groep, waarbij deze een belang van 51% verwierf. Friesland Bank houdt een belang van 49%. De overeenkomst heeft een looptijd van 30 jaar. De verkoop van het belang heeft een boekwinst opgeleverd van € 19 miljoen. FBA behaalde over 2011 een licht lager provisieresultaat van € 11,4 miljoen (2010: € 12,4 miljoen).

Friesland Bank Investments

Voor Friesland Bank Investments was 2011, net als 2010, een uitdagend jaar. Er zijn drie nieuwe participaties in de portefeuille bijgekomen (De Brakel Group Holding, Van Houtum Group Holding en Hameçon) en zijn aantal exits gedaan (Doedijns International Holding en The Institute of Travel Holding) en diverse uitbreidingen bij bestaande participaties. Het participatiebedrijf behaalde een nettoresultaat van € 10 miljoen, dit ligt € 5 miljoen onder het niveau van 2010.

Organisatie

In het eerste kwartaal van 2011 is een belangrijke stap gezet in een verdere verbetering van de efficiency op het gebied van verwerking van de aanvragen voor hypotheek. Diverse toetsingen worden automatisch uitgevoerd en interne koppelingen zijn verbeterd. Hierdoor verloopt het proces efficiënter en stijgt de datakwaliteit. Dit resulteert voor de klant in een kwalitatief betere offerte, waarbij de aanvraagperiode korter is geworden.

Het gemiddeld aantal FTE's is in 2011 licht gedaald tot 941. De totale personeelskosten zijn met € 83 miljoen ook iets lager dan in 2010. De overige beheerskosten zijn gestegen met 10% tot € 65 miljoen. Dit betreft onder andere de hogere marketinguitgaven en hogere diverse kosten. De efficiencyratio is uitgekomen op 65,4, een duidelijke verbetering ten opzichte van de 71,9 van 2010.

In 2011 heeft de bank het werkgebied verder uitgebreid met een vestiging in de regio Arnhem. Hiermee is een nieuwe regio toegevoegd aan het werkgebied van de bank.

Gebeurtenissen na balansdatum

Dit betreft de eerder vermelde overgang naar de Rabobank-organisatie. In dit kader is de samenstelling van de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen gewijzigd. Tevens heeft via Friesland Bank Holding een dividenduitkering plaats gevonden aan Stichting Friesland Bank. Rabobank heeft kort na overgangsdatum via Friesland Bank Holding kapitaalversterking uitgevoerd, waardoor de solvabiliteit voldoet aan de gestelde normen.

Tot slot

De Raad van Bestuur spreekt zijn waardering uit jegens de voormalige Raad van Bestuur en de medewerkers van de bank voor de door hen getoonde inzet. Wij beseffen ons de moeilijke omstandigheden waarin een ieder moest functioneren.

Leeuwarden, 19 april 2012

Raad van Bestuur:
Mr. J.A. de Leeuw (voorzitter)
Drs. G.T. van Wakeren RBA
Drs. B.K. Wijbrandi

Strategische keuze in een turbulente financiële wereld

Verslag van de Raad van Commissarissen *)

Strategie

Nadat in het jaar 2010, tegen de achtergrond van de financiële crisis, reeds veelvuldig door de Raad van Commissarissen overleg plaatsvond over het gewenste herstel van de rentabiliteit van het kernbankbedrijf van Friesland Bank en het daarop gerichte programma voor de jaren 2010 tot 2013, stond ook het jaar 2011 voor een aanzienlijk deel in het teken van de strategische richting van Friesland Bank. Gedurende het jaar vond hierover door de gedurende het verslagjaar 2011 in functie zijnde Raad van Commissarissen veelvuldig overleg plaats met de Raad van Bestuur.

De verslechtering van de resultaten en daarmee de kapitaalspositie van de bank heeft ertoe geleid dat de Raad van Bestuur in het najaar van 2011 heeft moeten vaststellen dat het streven naar een zelfstandig voortbestaan van Friesland Bank niet langer verantwoord was tegenover haar klanten en medewerkers. De betreffende conclusie is ondersteund door de op dat moment in functie zijnde Raad van Commissarissen.

De hieruit voortvloeiende overgang met Rabobank middels de overdracht van de aandelen van Friesland Bank Holding aan Rabobank heeft plaatsgevonden op 1 april 2012.

Jaarrekening en dividendvoorstel

De Raad van Commissarissen heeft de jaarrekening na controle door Ernst & Young Accountants LLP goedgekeurd. Voor de controle-verklaring van de onafhankelijke accountant wordt verwezen naar de jaarrekening 2011. Wij stellen de Algemene Vergadering van Aandeelhouders voor de jaarrekening 2011 vast te stellen en de leden van de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen kwijting te verlenen voor het door de Raad van Bestuur gevoerde beleid, respectievelijk voor het door de Raad van Commissarissen uitgeoefende toezicht.

Het netto resultaat beschikbaar voor aandeelhouders van Friesland Bank N.V. over het boekjaar 2011 beloopt € 350 miljoen negatief. Op voorstel van de Raad van Bestuur, onder goedkeuring van de Raad van Commissarissen, wordt het netto resultaat ten laste van de reserves gebracht. Voorts wordt op voorstel van de Raad van Bestuur, onder goedkeuring van de Raad van Commissarissen, eveneens ten laste van de reserves een bedrag ad. € 4 miljoen als dividend uitgekeerd in verband met de jaarlijkse uitkering aan houders van Perpetual Capital Securities.

Risico

In de vergaderingen van de Risicocommissie zijn aan de hand van rapportages regelmatig de diverse bancaire risico's met de belangrijkste risicobeheersingsinstrumenten en daarbij behorende controles aan de orde gesteld.

De risk appetite voor het jaar 2011 is uitgebreid behandeld in de Risicocommissie van de raad, en vervolgens in de aprilvergadering door de voltallige Raad van Commissarissen goedgekeurd.

*) Het verslag van de Raad van Commissarissen maakt geen deel uit van het wettelijk jaarverslag.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

In 2011 is de bank op basis van een uitgevoerde nulmeting gestart met een gestructureerde inbedding van beginselen van maatschappelijk verantwoord ondernemen in haar beleid. Het betreffende beleid is door de Raad van Bestuur goedgekeurd in het najaar van 2011.

Samenstelling en functioneren Raad van Commissarissen

Vanwege de uitgebreide discussies gedurende het verslagjaar omtrent de gewenste strategische richting van Friesland Bank kwam de Raad van Commissarissen in 2011 met grote regelmaat bijeen. Voorts vond frequent telefonisch overleg plaats.

Bij de reguliere vergaderingen waren alle commissarissen, op een enkele uitzondering na, steeds aanwezig; tussentijdse vergaderingen en conference calls konden niet steeds door een ieder worden bijgewoond.

Gedurende het verslagjaar waren alle commissarissen onafhankelijk in de zin van hetgeen daaromtrent is bepaald in de Nederlandse Corporate Governance Code.

In de bestaande vacature binnen de Raad van Commissarissen werd per met ingang van 15 april 2011 voorzien door de benoeming tot commissaris van de heer drs. M.B.G.M. Oostendorp, met welke benoeming de bancaire kennis binnen de raad verder versterkt werd. Voor het overige traden in de samenstelling van de raad gedurende het verslagjaar geen wijzigingen op.

Ten gevolge van de samenwerking met Rabobank geëffectueerd op 1 april 2012 is per genoemde datum de voltallige raad van commissarissen, bestaande uit mevrouw mr. L. Lindner, en de heren drs. R.J. Meuter (voorzitter), J. Keijzer (vice voorzitter), dr. G. Benedictus, mr. B.R.I.M. Gerner, drs. M.B.G.M. Oostendorp en A. Oosterhof afgetreden. Per dezelfde datum zijn tot commissaris bij Friesland Bank NV benoemd mevrouw A.G. Silvis, en de heren drs. C.J. Beuving, prof.dr.ir. A. Bruggink en ir. P.J.A. van Schijndel.

Samenstelling en werkzaamheden van de Commissies

De raad kende in 2011 drie vaste commissies. De reglementen van de vaste commissies van de raad zijn gepubliceerd op de website.

Remuneratiecommissie

De Remuneratiecommissie werd gevormd door J. Keijzer, mr. L. Lindner (voorzitter) en drs. R.J. Meuter.

De Remuneratiecommissie vergaderde in 2011 twee keer. De belangrijkste onderwerpen die aan de orde kwamen waren de samenstelling van de Raad van Commissarissen en van de Raad van Bestuur, en de evaluatie van het functioneren van de Raad van Bestuur en haar individuele leden.

De commissie besprak verder voorstellen voor de doelstellingen 2011 voor de leden van de Raad van Bestuur in het kader van variabele beloning, het Beloningsbeleid van Friesland Bank, en de voortgang omtrent de invoering van de Code Banken binnen de bank.

Audit- en Compliance commissie

De Audit- en Compliance Commissie (A&CC) bestond per ultimo 2011 uit mr. B.R.I.M. Gerner, J. Keijzer, drs. R.J. Meuter en drs. M.B.G.M. Oostendorp (voorzitter).

De A&CC beoordeelde conform haar opdracht vooral de inrichting en werking van de financiële verslaglegging en de compliance van de bank. In het verslagjaar kwam de commissie vier maal in vergadering bijeen. De vergaderingen werden bijgewoond door een delegatie van de Raad van Bestuur, de Directeur Internal Audit en de Directeur Juridische Zaken & Compliance, en gedeeltelijk door de externe accountant.

De A&CC heeft de jaarcijfers en de halfjaarcijfers uitgebreid besproken, alvorens deze ter behandeling voor te leggen aan de voltallige raad. Dit geldt ook voor de Begroting 2012. In de commissie kwamen eveneens aan de orde het jaarplan van de afdeling Internal Audit en de kwartaalrapportages van de afdelingen Internal Audit en Compliance. Tevens besprak de A&CC de door De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten uitgebrachte brieven en rapporten, en de reacties van Friesland Bank daarop. Eenmaal sprak de commissie buiten aanwezigheid van de Raad van Bestuur met de directieuren Internal Audit en Compliance en de externe accountant.

Risicocommissie

Deze commissie bestond uit dr. G. Benedictus, J. Keijzer (voorzitter), drs. R.J. Meuter en A. Oosterhof en kwam in 2011 vier maal bijeen. De vergaderingen werden bijgewoond door een afvaardiging van de Raad van Bestuur, de Directeur Risk Management, de Directeur Kredietrisico Management en de Directeur Treasury & Financiële Markten.

De Risicocommissie besprak de ontwikkeling van de voor Friesland Bank belangrijkste risico's, waaronder liquiditeitsrisico, kredietrisico, renterisico, operationeel risico en marktrisico. In het kader van liquiditeitsrisico liet de Risicocommissie zich frequent informeren over de ontwikkelingen in de geld- en kapitaalmarkt en de potentiële gevolgen voor de fundingpositie van de bank. De commissie vergaderde ook regelmatig over de kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkeling van de kredietportefeuille, alsmede de hoogte van de kredietvoorzieningen. De potentiële gevolgen van nieuwe regelgeving ten aanzien van solvabiliteit en liquiditeit hebben uitgebreid aandacht gekregen.

Samenstelling en functioneren Raad van Bestuur

In 2011 trad geen wijziging op in de samenstelling van de Raad van Bestuur. In verband met het verstrijken van de overeengekomen benoemingsperiode van vier jaar heeft de Remuneratiecommissie in maart de verlenging van de benoeming van drs. G.T. van Wakeren RBA besproken, en de voltallige Raad van Commissarissen hieromtrent positief geadviseerd. In april heeft de voltallige Raad van Commissarissen hierop besloten tot de verlenging van het contract van drs. G.T. van Wakeren met ingang van 15 september 2011 voor een periode van twee jaar tot 15 september 2013.

De Raad van Commissarissen heeft zich er gedurende het verslagjaar van vergewist dat de leden van de Raad van Bestuur konden blijven voldoen aan de deskundigheidseisen van De Nederlandsche Bank.

Ter gelegenheid van de overgang naar Rabobank Nederland per 1 april 2012 zijn de zittende leden van de Raad van Bestuur, de heren drs. C. J. Beuving, A. Vlaskamp en drs. G.T. van Wakeren RBA, teruggetreden. Tot bestuurders zijn per dezelfde gelegenheid benoemd de heren mr. J.A. de Leeuw (voorzitter), drs. G.T. van Wakeren RBA en drs. B.K. Wijbrandi.

Governance

Na de volledige revisie van de governance structuur van de groep zoals die in 2010 werd doorgevoerd, bleef de betreffende structuur in 2011 op hoofdlijnen ongewijzigd. In de loop van 2011 heeft Friesland Bank overeenstemming bereikt met Delta Lloyd over een samenwerkingsovereenkomst voor de distributie en verkoop van verzekeringen onder het label Friesland Bank Assurantiën. In dit verband heeft Delta Lloyd Groep op 30 december 2011 een belang van 51% in FBA Holding B.V. overgenomen van Friesland Bank N.V.. De overige 49% van het aandelenbelang in FBA Holding B.V. berust ongewijzigd bij Friesland Bank N.V.. Het vigerende Reglement van de Raad van Commissarissen is gedurende het verslagjaar nageleefd.

Ter gelegenheid van de overgang naar de Rabobank-organisatie per 1 april 2012 zijn per dezelfde datum de statuten van Friesland Bank Holding N.V. en Friesland Bank N.V. gewijzigd. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar het onderdeel Corporate Governance.

Remuneratie

In 2011 is het beloningsbeleid van Friesland Bank middels een selfassessment getoetst aan de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft. In december 2011 heeft De Nederlandsche Bank op basis van haar beoordeling van de selfassessment geconcludeerd dat Friesland Bank, met name op onderdelen betreffende de governance, nog niet geheel voldeed aan de Regeling, en aanbevelingen gedaan voor aanpassing van het beloningsbeleid. Op basis van deze aanbevelingen is in het eerste kwartaal van 2012 het beloningsbeleid verder aangepast aan de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft.

Ten slotte

De Raad van Commissarissen beseft zich dat het afgelopen jaar een moeilijk jaar geweest is voor zowel het reeds afgetreden Bestuur als de afgetreden leden van de Raad van Commissarissen. Van hen zijn veel inspanningen en moeilijke beslissingen gevraagd. Dank gaat uit naar alle leden voor hun inzet en betrokkenheid in de afgelopen (in sommige gevallen vele) jaren en de moed om bij alle keuzes het belang van de klant en de medewerkers van de bank voorop te stellen. Daarnaast bedankt de Raad van Commissarissen alle medewerkers voor de getoonde inzet en loyaliteit.

Ondertekening

Leeuwarden, 24 april 2012

Raad van Commissarissen:

Ir. P.J.A. van Schijndel (voorzitter)

mevrouw A.G. Silvis

Drs. C.J. Beuving

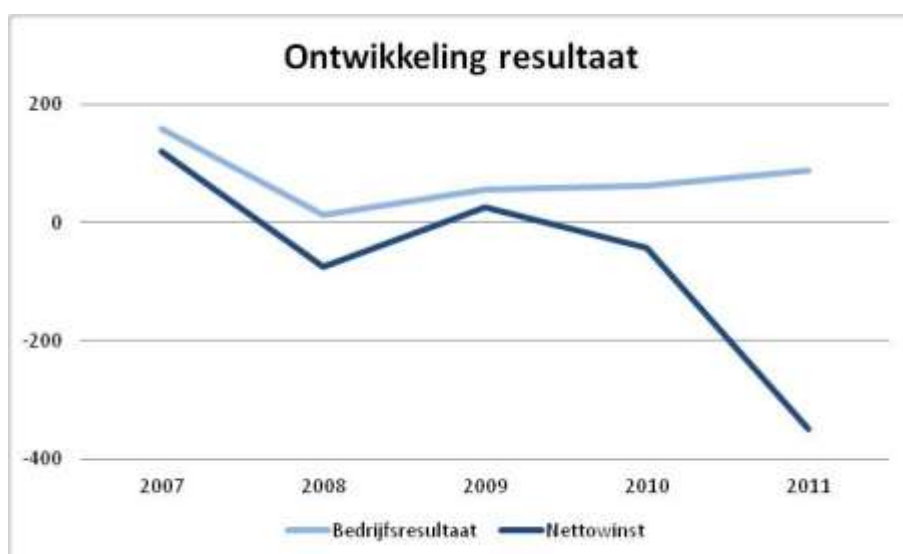
Prof.dr.ir. A. Bruggink

Financiële resultaten

De samengevatte resultatenrekening van het kernbedrijf (dit betreft de cijfers exclusief consolidatie van participaties van Friesland Bank Investments) is als volgt:

(Bedragen in miljoenen euro's)

	2011	2010
Operationele inkomsten	254	225
Operationele bedrijfslasten	166	162
Bedrijfsresultaat	88	63
Waardeverminderingen	304	114
Operationeel resultaat	-216	-51
Belastingen	133	-9
Belang derden	1	1
Nettoresultaat	-350	-43



Het nettoresultaat, beschikbaar voor aandeelhouders Friesland Bank N.V. en houders perpetual, kwam uit op € 350 miljoen negatief. Het resultaat is evenals in 2010 in sterke mate beïnvloed door een afwaardering van het belang in Van Lanschot. In 2011 betrof dit een afwaardering van € 138 miljoen, in 2010 was dit € 61 miljoen. Daarnaast is het resultaat over 2011 sterk nadelig beïnvloed door aanzienlijk hogere kredietverliezen, € 93 miljoen hoger dan in 2010. Dit leidde tot een dusdanige verslechterde vermogenspositie dat de mogelijkheden om de huidige fiscale verlieslatende positie om te buigen naar een fiscale winstgevende situatie niet langer waarschijnlijk is. Dit leidde derhalve tot een afwaardering van fiscale vorderingen van € 161 miljoen.

In tegenstelling tot het nettoresultaat heeft het bedrijfsresultaat (dit is het resultaat voor waardeverminderingen en belastingen) zich positief ontwikkeld. Er was een toename van € 25 miljoen (+39%) naar € 88 miljoen. Hierin is overigens het resultaat op de verkoop van Friesland Bank Assurantiën (FBA) aan Delta Lloyd Groep van € 19 miljoen opgenomen. Exclusief deze verkoop stijgt het bedrijfsresultaat met € 6 miljoen.

De operationele inkomsten lieten een stijging zien van 13% naar € 254 miljoen. Vooral de rente heeft zich in 2011 uitstekend ontwikkeld. Als gevolg van groei van de balans en de verbetering van de rentemarge nam de rente toe met 20% tot € 135 miljoen. De opbrengsten uit effecten en deelnemingen stegen door de verkoop van het belang in FBA. De provisies kwamen per saldo iets lager uit dan het voorgaande jaar. Het resultaat uit financiële transacties kon het niveau van het jaar daarvoor niet evenaren. De overige baten kwamen beperkt hoger uit.

De operationele bedrijfslasten zijn toegenomen met € 4 miljoen (+2%). Deze stijging is het gevolg van hogere andere beheerskosten, deze stijgen met € 6 miljoen (+10%) naar € 65 miljoen. Hier komen onder andere de hogere marketing- en reclameuitgaven tot in uitdrukking. Daarnaast waren er enkele incidentele kosten, onder andere voor het depositogarantiestelsel en externe adviseurs. De projectkosten lagen op een lager niveau. De personeelskosten laten een daling zien van € 1 miljoen (-1%). Voor een deel is dit het gevolg van een vrijval uit de pensioenverplichtingen. De afschrijvingen zijn met € 1 miljoen gedaald.

De waardeverminderingen bedragen in totaal € 304 miljoen, bestaande uit € 130 miljoen waardeverminderingen van kredieten en € 173 miljoen uit waardeverminderingen van financiële vaste activa (waarvan € 138 miljoen inzake Van Lanschot) en € 1 miljoen immateriële vaste activa. Voor wat betreft de kredieten is er sprake van een aanzienlijk hoger voorzieningenniveau dan een jaar eerder. De vooral in het tweede halfjaar verslechterde economische omstandigheden werken hier in door. Bovendien werd deze post sterk beïnvloed door een beperkt aantal grote zakelijke posten. De waardeverminderingen van financiële vaste activa bestaan naast Van Lanschot uit afwaarderingen van participaties en enkele overige beleggingen.

Na aftrek van de belastingpost (€ 133 miljoen) en het belang van derden resteert er een negatief resultaat van € 350 miljoen. Het rendement op het eigen vermogen komt daarmee uit op -56%. De efficiency-ratio bedroeg 65,4%, over 2010 71,9%.

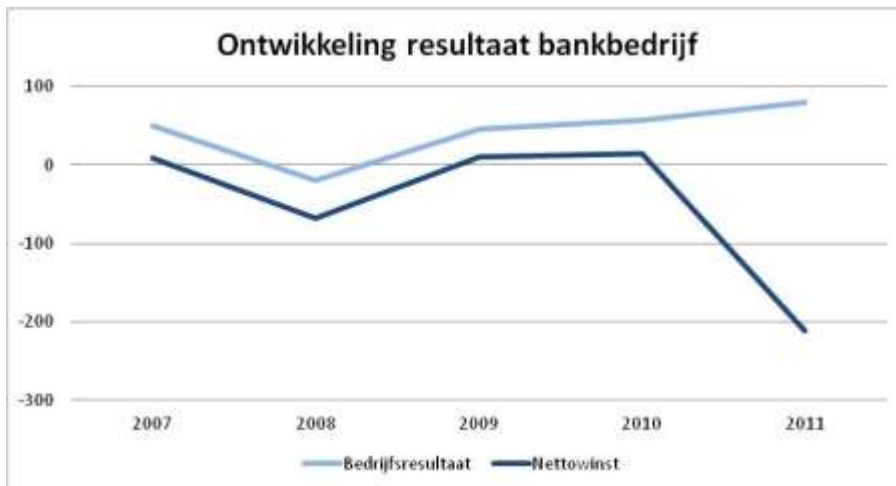
Resultaat per segment

Friesland Bank onderscheidt de volgende segmenten: het bankbedrijf (inclusief assurantiebemiddeling en met ingang van 2011 Optimix), het participatiebedrijf (de activiteiten van Friesland Bank Investments) en de bancaire deelnemingen (Van Lanschot, Triodos Bank, BinckBank en tot en met 2010 Optimix). Het bankbedrijf brengt financieringslasten in rekening bij het participatiebedrijf en de bancaire deelnemingen. Zo ontstaat er een goed inzicht in de werkelijke bijdrage van de verschillende onderdelen aan het groepsresultaat.

Bankbedrijf

De samengevatte resultatenrekening van het bankbedrijf is als volgt:
(Bedragen in miljoenen euro's)

	2011	2010
Operationele inkomsten	238	205
Operationele bedrijfslasten	158	147
Bedrijfsresultaat	80	58
Waardeverminderingen	147	37
Operationeel resultaat	-67	21
Belastingen	144	7
Belang derden	1	-
Nettoresultaat	-212	14



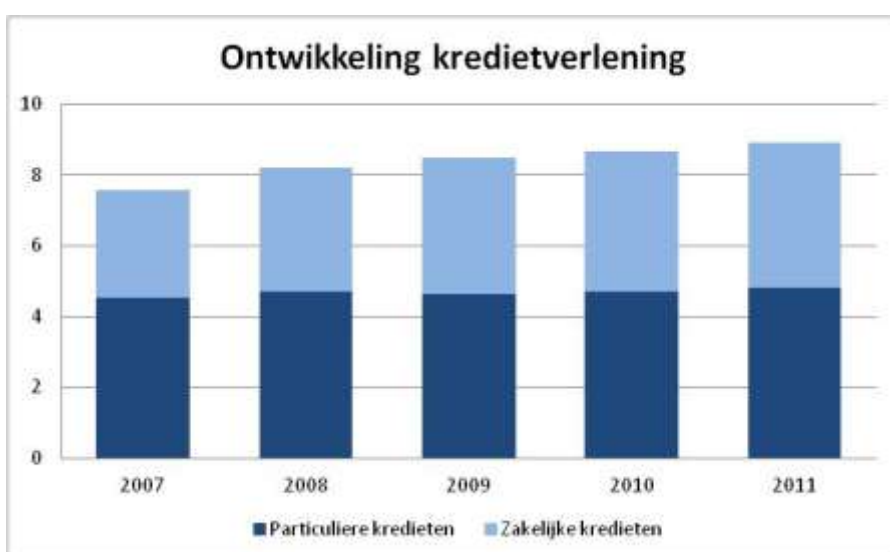
Het resultaat in het bankbedrijf is negatief uitgekomen als gevolg van een hoge post waardeveranderingen van kredieten en de afwaardering van de fiscale vorderingen. Het bedrijfsresultaat in het bankbedrijf ontwikkelde zich positief: hier kon een stijging gerealiseerd worden van +40% naar € 80 miljoen. Deze stijging betreft voor € 19 miljoen het verkoopresultaat inzake FBA. Zonder deze post ligt het bedrijfsresultaat € 3 miljoen hoger dan in 2010. Dit is de combinatie van hogere inkomsten (vooral bij de rente) en een hoger kostenniveau.

Commerciële ontwikkelingen

Evenals in 2010 lag het accent van de commerciële groei bij de toename van het aantal klanten en de toevertrouwde middelen. De stijging van de kredietverlening was relatief beperkt.

Het aantal klanten is in 2011 met bijna 22.000 gestegen naar 296.000. Hiermee is de groei meer dan verdubbeld, in 2010 steeg het aantal klanten met ongeveer 10.000. De toename is het gevolg van de verhoogde marketinginspanningen (waaronder TV-reclame) in combinatie met zeer aantrekkelijke producten. De groei betreft vooral het particuliere bedrijf, waar het aantal klanten toenam met 21.000 tot bijna 271.000. In het zakelijke segment was er een groei van 1.000 klanten, waarmee het totaal aantal zakelijke klanten uitkwam op ruim 25.000.

De kredietverlening is in 2011 toegenomen met € 0,2 miljard tot € 8,9 miljard (+2%). De stijging is nagenoeg gelijkmatig verdeeld over het particuliere en zakelijke segment. Ondanks de slechte omstandigheden in de hypotheekmarkt konden de particuliere kredieten met 2% toenemen tot € 4,8 miljard. De zakelijke kredieten zijn met 4% gestegen naar € 4,1 miljard.



De commerciële toevertrouwde middelen zijn in 2011 spectaculair gegroeid. In totaal was er een toename van meer dan € 1 miljard (+21%) tot een niveau van bijna € 6 miljard. De groei heeft zich met name gemanifesteerd in het KlimSpaardeposito en de nieuw geïntroduceerde Spaar & Betaal Mix Rekening. Het saldo op dit laatste product was eind 2011 € 542 miljoen. De particuliere spaargelden namen toe tot ruim € 4 miljard.



Het provisiebedrijf kwam in 2011 per saldo lager uit dan het jaar ervoor. Bij de provisie betalingsverkeer kon een stijging worden genoteerd, vooral door toename van het aantal rekeningen. De provisie in het effectenbedrijf kwam lager uit dan een jaar eerder, het vertrouwen van beleggers in de financiële markten is nog niet teruggekeerd. De assurantieprovisie lag eveneens onder het niveau van vorig jaar. Hier stond vooral de levenprovisie onder druk.

Operationele inkomsten bankbedrijf

De operationele inkomsten van het bankbedrijf hebben zich als volgt ontwikkeld:

(Bedragen in miljoenen euro's)

	2011	2010
Rente	173	165
Opbrengsten effecten en deelnemingen	19	1
Provisie	41	32
Resultaat uit financiële transacties	3	6
Overige baten	2	1
	<u>238</u>	<u>205</u>

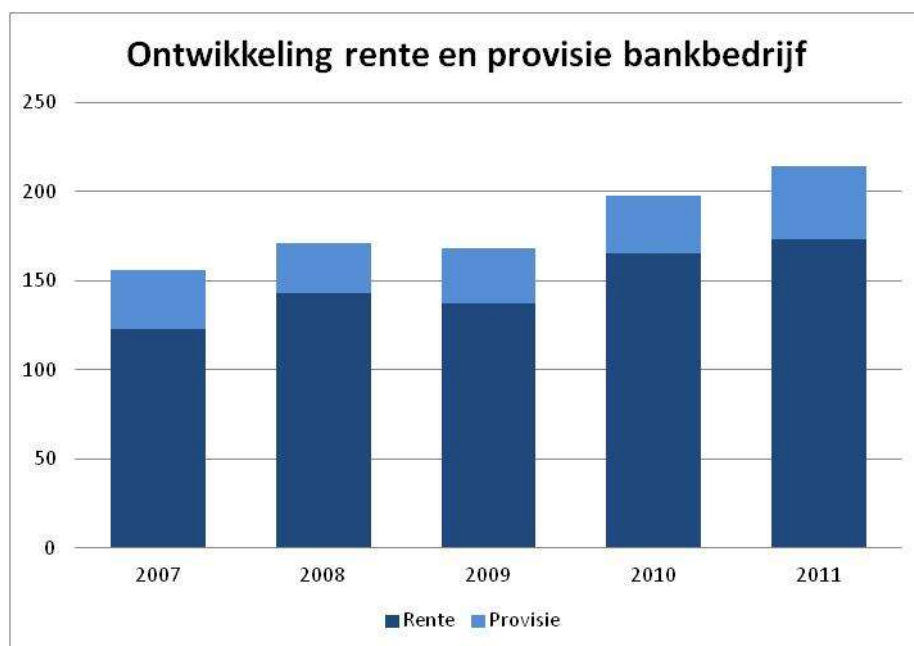
De operationele inkomsten van het bankbedrijf zijn gestegen met 16% tot € 238 miljoen. Deze stijging is vertekend door de boekwinst op de verkoop van FBA van ongeveer € 19 miljoen. Exclusief deze post is er een stijging van ongeveer 7%. De stijging van de rente in het bankbedrijf is met 5% relatief beperkt. Dit is het gevolg van het feit dat er in 2011 minder financieringslasten zijn doorberekend aan de bancaire deelnemingen en het participatiebedrijf. Vooral als gevolg van een lagere boekwaarde van de bancaire deelnemingen is het resultaat van het bankbedrijf voor circa € 13 miljoen gedrukt. De reguliere stijging van de rente bedroeg ongeveer € 21 miljoen, het gevolg van hogere volumes en een verbeterde rentemarge. Ook de afsluitprovisies lagen op een hoger niveau. De rente is negatief beïnvloed door hogere fundingkosten.

De stijging van de opbrengsten uit effecten en deelnemingen wordt veroorzaakt door de eerder genoemde verkoopopbrengst van FBA aan Delta Lloyd.

De provisiestijging in het bankbedrijf is het gevolg van een consolidatie-effect van Optimix. Tot en met 2010 is Optimix opgenomen onder de bancaire deelnemingen, met ingang van 2011 onder het bankbedrijf. Van de stijging van de provisies van € 9 miljoen betreft € 10 miljoen Optimix, autonoom is er derhalve een daling van € 1 miljoen. Dit is het saldo van een stijging van € 1 miljoen bij de provisie betalingsverkeer en een daling van hetzelfde bedrag bij zowel de effecten- als assurantieprovisie.

Het resultaat uit financiële transacties is afgenomen met € 2 miljoen tot € 3 miljoen. Hier is vooral sprake van lagere gerealiseerde in- en verkoopresultaten op financiële instrumenten, een daling tot een niveau van € 5 miljoen. Daartegenover stond een verbetering van het (negatieve) ongerealiseerde resultaat op derivaten.

De post overige baten is evenals in 2010 van beperkte omvang en bestaat onder andere uit ontvangen huren.



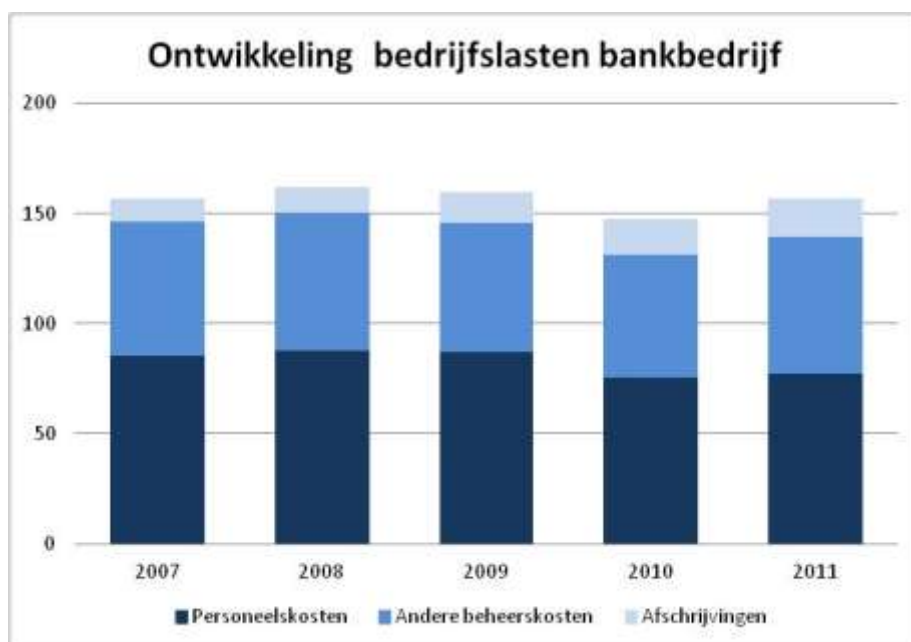
Operationele bedrijfslasten bankbedrijf

De operationele bedrijfslasten van het bankbedrijf hebben zich als volgt ontwikkeld:

(Bedragen in miljoenen euro's)

	2011	2010
Personeelskosten	77	76
Andere beheerskosten	63	55
Afschrijvingen	18	16
	<u>158</u>	<u>147</u>

De operationele bedrijfslasten zijn in 2011 gestegen met € 11 miljoen (+7%). Van deze stijging betreft € 6 miljoen het consolidatie-effect van Optimix. De autonome lastenstijging in het bankbedrijf bedraagt derhalve € 5 miljoen, ofwel 3%.



De operationele bedrijfslasten van het bankbedrijf (exclusief Optimix) zijn als volgt opgebouwd:

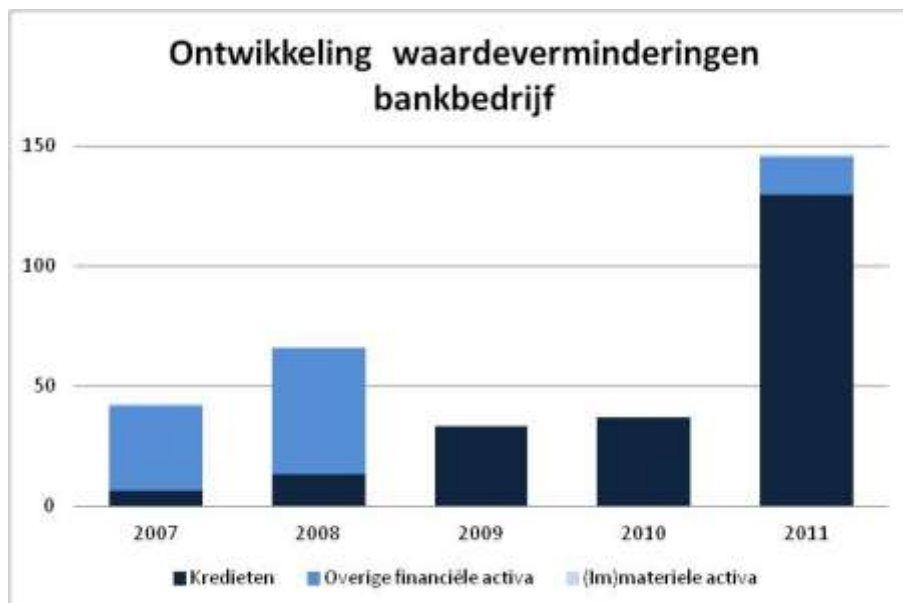
(Bedragen in miljoenen euro's)

	2011	2010
Personeelskosten	74	76
Andere beheerskosten	61	55
Afschrijvingen	17	16
	152	147

Autonoom daalden de personeelskosten in het bankbedrijf met € 2 miljoen (-3%). Deze daling is vooral terug te voeren op een vrijval uit de pensioenvoorziening. De salarissen lagen vrijwel op hetzelfde niveau dan een jaar eerder. Het gemiddeld aantal fte's in het bankbedrijf was vrijwel stabiel: gemiddeld 904 tegenover 907 in 2010. De andere beheerskosten laten per saldo een stijging zien van € 6 miljoen (+11%). Aan marketing werd in het afgelopen jaar aanzienlijk meer uitgegeven, wat leidde tot een grotere bekendheid en aanzienlijke instroom van nieuwe klanten en spaargelden. Daar stond tegenover dat de projectuitgaven op een lager niveau lagen. Daarnaast waren er een aantal incidentele kosten, waaronder inzake het depositogarantiestelsel en externe adviseurs. De afschrijvingslasten zijn toegenomen, vooral door de investeringen van de afgelopen jaren.

Waardeverminderingen bankbedrijf

Het bankbedrijf is geconfronteerd met aanzienlijk hogere waardeverminderingen. Met name de waardeverminderingen van kredieten kwamen aanmerkelijk hoger uit: € 130 miljoen tegenover € 37 miljoen. Bij een aantal zakelijke relaties zijn de omstandigheden dermate verslechterd dat aanvullende voorzieningen noodzakelijk waren. In de eerste helft van het boekjaar leek de economische situatie te verbeteren, in het tweede halfjaar was er sprake van een duidelijk veranderde economische situatie. Dit betrof ondermeer de bouwsector. Overigens hebben een beperkt aantal grote posten een aanzienlijke invloed op de totaaluitkomsten. De kredietverliezen betreffen met name de zakelijke klanten (€ 123 miljoen), de verliezen bij de particuliere klanten blijven erg laag (€ 7 miljoen). Op jaarbasis betreffen de waardeverminderingen van kredieten ongeveer 2,15% van de risicogewogen activa, over 2010 was dit 0,58%. Daarnaast zijn er als gevolg van de verslechterde marktomstandigheden nog afwaarderingen op enkele beleggingen van € 11 miljoen. Als gevolg van de voorgenomen sluiting van enkele bankkantoren is er een waardevermindering van materiële vaste activa van € 1 miljoen.

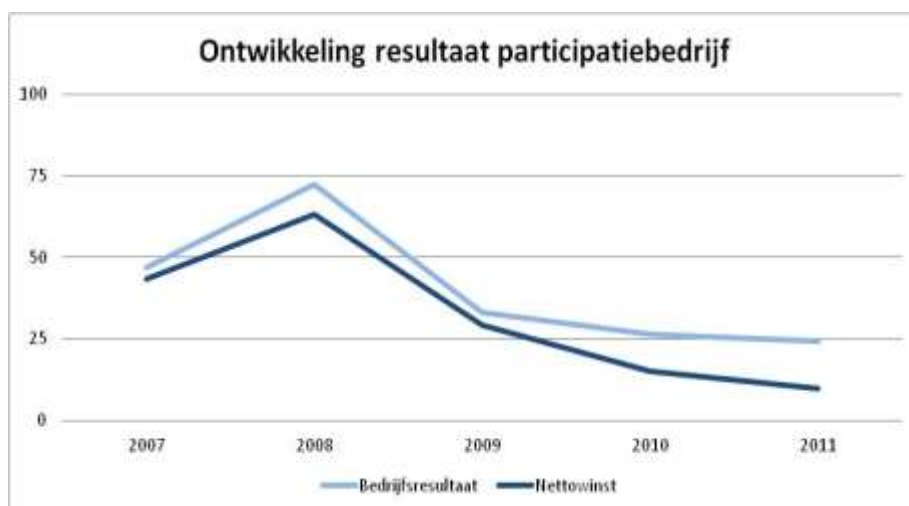


Participatiebedrijf

De samengevatte resultatenrekening van het participatiebedrijf is als volgt:

(Bedragen in miljoenen euro's)

	2011	2010
Operationele inkomsten	33	35
Operationele bedrijfslasten	8	9
Bedrijfsresultaat	25	26
Waardeverminderingen	19	16
Operationeel resultaat	6	10
Belastingen	-4	-5
Nettoresultaat	10	15



De vooral in het tweede halfjaar verslechterende omstandigheden hebben ook invloed gehad op de financiële uitkomsten van het participatiebedrijf. Bij een aantal participaties stonden de resultaten onder druk, hetgeen leidde tot een lagere reguliere bijdrage. Bij een aantal participaties kwam de boekwaarde hoger uit dan de actuele waarde. Hierdoor was in een aantal gevallen een impairment nodig. Ondanks deze omstandigheden kon het afgelopen jaar nog een aantal participaties worden vervreemd. Dit betrof onder andere Doedijns, waar een verkoopresultaat van enkele tientallen miljoenen is gerealiseerd. Daarnaast is in het boekjaar een aantal veelbelovende investeringen gedaan, die op termijn zullen bijdragen aan het resultaat.

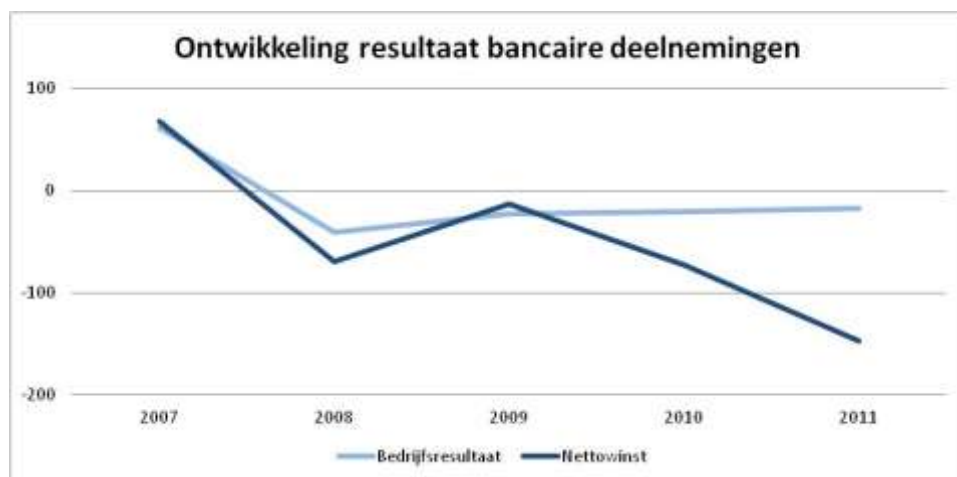
Per saldo kwam het resultaat (na kosten en financieringskosten) uit op € 10 miljoen, tegenover € 15 miljoen in 2010.

Bancaire deelnemingen

De samengevatte resultatenrekening van de bancaire deelnemingen is als volgt:

(Bedragen in miljoenen euro's)

	2011	2010
Operationele inkomsten	-17	-15
Operationele bedrijfslasten	-	6
Bedrijfsresultaat	-17	-21
Waardeverminderingen	138	61
Operationeel resultaat	-155	-82
Belastingen	-7	-10
Belang derden	-	-
Nettoresultaat	-148	-72



Evenals in 2010 is het resultaat bij de bancaire deelnemingen sterk beïnvloed door een afwaardering van het belang in Van Lanschot. Met name in het tweede halfjaar is de beurs(bied)koers van Van Lanschot gedaald van € 30,05 per 30 juni 2011 naar € 21,50 per einde 2011. Na toevoeging van de reguliere resultaatbijdrage lag de boekwaarde eind 2011 boven de beurswaarde. De gedaalde beurskoers en de voorgenomen verkoop van het belang vormen een trigger voor impairment. Op basis van de uitgevoerde impairmenttest is geconcludeerd dat het belang afgewaardeerd dient te worden naar beurswaarde. Dit leidde tot een afwaardering van € 138 miljoen. Het belang in Van Lanschot is in de balans opgenomen in de post vaste activa beschikbaar voor verkoop.

Voor BinckBank is het ontvangen dividend als bate ingeboekt. In 2011 is het belang in BinckBank verder afgebouwd. Hiermee werd een boekwinst gerealiseerd van ongeveer € 4 miljoen. Voor Triodos is een regulier dividend ontvangen, het belang verwaterde enigszins als gevolg van uitgifte van aandelen. Vanwege veranderde managementaansturing vanuit de bank inzake de deelneming Optimix is deze met ingang van 2011 opgenomen onder het bankbedrijf. Tot en met 2010 maakte Optimix onderdeel uit van de bancaire deelnemingen. Per saldo kwam het resultaat (na financieringslasten) van de bancaire deelnemingen uit op - € 148 miljoen, tegenover - € 72 miljoen in 2010.

Balans, solvabiliteit en liquiditeit

Balans

De balans nam in 2011 beperkt af en kwam uit op € 10,8 miljard. Aan de actiefzijde van de balans is de commerciële groei zichtbaar in de post kredieten, hier is een stijging van 2% naar € 8,7 miljard. De particuliere kredieten stegen met 2% naar € 4,7 miljard, de zakelijke kredieten met 4% naar € 4,1 miljard. De kredietvoorziening steeg naar € 0,2 miljard. De beleggingsportefeuille bedroeg eind 2011 € 690 miljoen (2010: € 848 miljoen). Deze portefeuille bestaat uit staatsobligaties, obligaties gedekt door woninghypotheken, derivaten met een positieve marktwaarde en aandelen. Friesland Bank heeft evenals eind 2010 geen beleggingen in risicovolle landen. Aan de creditzijde van de balans komt de groei naar voren in de post toevertrouwde middelen. De hierin opgenomen spaargelden namen met € 359 miljoen (11%) toe tot € 3,6 miljard. De Spaar & Betaal Mix Rekening groeide tot een niveau van circa € 0,5 miljard.

De financiering via de geld- en kapitaalmarkt nam in 2011 per saldo af. De schuldbewijzen daalden met € 422 miljoen naar € 2,7 miljard. Enerzijds was er een daling door reguliere aflossingen van medium term notes. Anderzijds was er een stijging als gevolg van enkele succesvolle plaatsingen onder het securitisatieprogramma.

Het eigen vermogen van de bank bedroeg per 31 december 2011 € 497 miljoen, dit is € 345 miljoen lager dan eind 2010. Deze daling is voornamelijk het gevolg van het negatieve resultaat van € 350 miljoen. Daarnaast waren de herwaarderings per saldo € 3 miljoen positief en is er € 4 miljoen dividend op de perpetuals uitbetaald. Het belang van derden steeg met € 5 miljoen naar € 51 miljoen. Het kapitaal en de reserves toekomend aan aandeelhouders Friesland Bank NV (dit is het eigen vermogen exclusief belang derden en perpetual) daalde tot € 321 miljoen, een achteruitgang van € 349 miljoen.

Solvabiliteit

De solvabiliteit stond in 2011 sterk onder druk. De risicogewogen activa zijn toegenomen, terwijl het toetsingsvermogen een daling liet zien. De toename van de risicogewogen activa van € 6,4 miljard naar € 6,6 miljard is vrijwel geheel het gevolg van de toegenomen kredietverlening. Het toetsingsvermogen daalde van € 774 miljoen naar € 406 miljoen. Deze daling is een combinatie van het resultaat, uitbetaling van dividend op de perpetual en lagere achtergestelde schulden. Hierdoor kwam de BIS-ratio uit op 6,1% (12,1%), de Tier1-ratio op 4,2% (9,0%). Het percentage van 6,1% is ruim onder de wettelijke minimum norm van 8%. Het belang in Van Lanschot drukt relatief zwaar op de solvabiliteit, omdat dit een aftrekpost is op het toetsingsvermogen. Als gevolg van kapitaalstorting door Rabobank voldoen de solvabiliteitsratio's inmiddels weer aan de gestelde normen.

Liquiditeit

De maandliquiditeitsratio per 31 december 2011 bedroeg 1,2 (was eveneens 1,2 eind 2010). Hiermee is de liquiditeit boven de norm van 1,0. In 2011 is liquiditeitslijn van in totaal € 750 miljoen bij de Rabobank gecreëerd, die de bank in voorkomende gevallen kan benutten. Eind 2011 is hiervan voor € 250 miljoen gebruik gemaakt. Daarnaast heeft Friesland Bank in december 2011 gebruik gemaakt van de mogelijkheden van de zogenaamde LTRO-faciliteit van de ECB voor € 500 miljoen. Naast liquiditeit speelden hier met name ook de rendementsoverwegingen een rol. Eind 2011 heeft Friesland Bank een saldo aan liquide middelen van € 354 miljoen. Dit bedrag is inclusief consolidatie van alle deelnemingen van Friesland Bank en Friesland Bank Investments, maar exclusief liquide middelen aangehouden bij de Stichtingen Eleven Cities.

In het verslagjaar is de liquiditeitspositie sterk verbeterd door de instroom uit het commerciële bedrijf. Per saldo kwam hieruit circa € 800 miljoen aan liquiditeiten beschikbaar (€ 1,0 miljard passiefgroei minus € 0,2 miljard aan actiefgroei). De hieruit beschikbaar gekomen middelen zijn onder andere aangewend voor reguliere aflossingen in de geld- en kapitaalmarkt. In 2011 zijn er plaatsingen geweest van in totaal € 450 miljoen onder de securitisatieprogramma's Eleven Cities.

Verwachting 2012

Gezien de omstandigheden, waaronder de overgang naar de Rabobank-organisatie en de onzekere ontwikkeling van de commerciële groei, kredietverliezen, de gang van zaken in het participatiebedrijf en de beurskoers en waarde van het belang in Van Lanschot kan er geen uitspraak worden gedaan omtrent het resultaat voor 2012. In het kader van het samengaan met Rabobank zijn geen grote investeringen gepland en zullen de activiteiten op het gebied van onderzoek en ontwikkeling worden beëindigd. De financiering van Friesland Bank zal naar verwachting via Rabobank gaan lopen. Een adequate solvabiliteits- en liquiditeitspositie zijn als gevolg van de overgang naar de Rabobank gewaarborgd. Het jaar 2012 zal voor een belangrijk deel in het teken staan van de integratie van Friesland Bank met Rabobank. De belangen van klanten worden tijdens de integratieperiode centraal gesteld.

Cijfers in- en exclusief consolidatie van participaties

Onder IFRS worden participaties van Friesland Bank Investments van meer dan 50% meegeconsolideerd in de jaarrekening van Friesland Bank. De cijfers exclusief deze consolidaties geven een beter beeld van de gang van zaken bij Friesland Bank zelf. De analyses in dit verslag zijn daarom gebaseerd op de cijfers exclusief consolidatie van participaties van Friesland Bank Investments. De aansluiting tussen de winst- en verliesrekening exclusief en inclusief consolidatie van participaties is als volgt:

(Bedragen in duizenden euro's)	exclusief		inclusief		exclusief		inclusief	
	consolidatie	consolidatie	consolidatie	consolidatie	consolidatie	consolidatie	consolidatie	consolidatie
	2011	2011	2011	2010	2010	2010	2010	2010
Rente	134.746	-9.888	124.858	112.533	-4.421	85.060		
Opbrengsten effecten en deelnemingen	73.295	5.230	78.525	64.157	-7.572	56.585		
Provisie	40.561	0	40.561	41.713	0	41.713		
Resultaat uit financiële transacties	3.024	-1.735	1.289	5.986	0	5.986		
Overige baten	2.250	1.279	3.529	833	0	833		
Omzet participaties	0	453.325	453.325	0	196.993	196.993		
Operationele inkomsten	253.876	448.211	702.087	225.222	187.281	412.503		
Personeelskosten	83.274	72.576	155.850	84.265	41.078	125.343		
Andere beheerskosten	65.048	349.145	414.193	59.129	137.089	196.218		
Afschrijvingen	17.682	19.829	37.511	18.603	5.099	23.702		
Operationele bedrijfslasten	166.004	441.550	607.554	161.997	183.266	345.263		
Bedrijfsresultaat voor waardeverminderingen	87.872	6.661	94.533	63.225	4.015	67.240		
Waardevermindering kredieten	129.671	0	129.671	36.705	0	36.705		
Waardevermindering overige financiële activa	173.028	11.027	184.055	77.194	0	77.194		
Waardevermindering (im)materiele vaste activa	1.010	0	1.010	0	0	0		
	303.709	11.027	314.736	113.899	0	113.899		
Operationeel resultaat	-215.837	-4.366	-220.203	-50.674	2.008	-48.666		
Belastingen	133.268	2.409	135.677	-8.727	2.628	-6.099		
Nettoresultaat	-349.105	-6.775	-355.880	-41.947	-620	-42.567		
Nettoresultaat belang derden	1.017	-6.775	-5.758	1.335	-620	715		
Nettoresultaat aandeelhouders	-350.122	0	-350.122	-43.282	0	-43.282		
	Bank- bedrijf 2011	Partici- patie- bedrijf 2011	Bancaire deelne- mingen 2011	Bank- bedrijf 2010	Partici- patie- bedrijf 2010	Bancaire deelne- mingen 2010		
Nettoresultaat aandeelhouders	-211.928	9.611	-147.805	14.067	15.095	-72.444		
Belang derden	1.017	-6.775	0	0	-620	1.335		
Nettoresultaat cf jaarrekening	-210.911	2.836	-147.805	14.067	14.475	-71.109		

Verantwoord beleid, toezicht op wet- en regelgeving

Compliance

De missie van Compliance is “Het bevorderen van de naleving van wet- en regelgeving om de goede reputatie en de integriteit van Friesland Bank en haar medewerkers, bestuurders, commissarissen en andere betrokkenen zoveel mogelijk te waarborgen. Zij wil haar doel bereiken door het geven van onpartijdige richtlijnen, adviezen en oordelen over compliance vraagstukken binnen Friesland Bank. Zij zal de compliance taak vervullen op een pro-actieve, betrokken en kwalitatief goede wijze.” Daarnaast behoren het bewaken van compliance risico's, het onderhouden van contacten met de toezichthouders, het ontwikkelen en uitvoeren van trainingen met betrekking tot compliance en monitoringonderzoeken tot de verantwoordelijkheden en dagelijkse werkzaamheden van Compliance.

De werkingssfeer van Compliance is te verdelen over de volgende zeven aandachtsgebieden: klantgerelateerde integriteitsrisico's, persoonlijk gedrag van personeel dat een integriteitsrisico vormt, financiële diensten die kunnen leiden tot integriteitsrisico's, organisatorische tekortkomingen die kunnen leiden tot integriteitsrisico's, maatschappelijke risico's, groeirisico's en reputatierisico's.

Code Banken

In de Code Banken zijn voor de Raad van Commissarissen, Raad van Bestuur en alle medewerkers principes opgenomen, onder andere op het gebied van opleidingseisen, permanente educatie, risicomanagement en audit- en beloningsbeleid. In de Code wordt onder meer aangegeven dat het centraal stellen van de belangen van de klant een noodzakelijke voorwaarde is voor de continuïteit van de bank. Als relatiebank voelen wij ons in deze strategie en in onze handelwijze gesterkt door de aanbevelingen in de Code Banken. Daar waar nodig is het beloningsbeleid, met name waar het governance aspecten betreft, aangepast. Overigens hanteert Friesland Bank een gematigd beloningsbeleid dat past binnen de strategie van de bank en de huidige tijdsgeest.

Cultuur en Attitude

In het kader van 'Integriteit, Informatiebeveiliging en Fraudepreventie' is zowel de geschenkenregeling als de regeling nevenfuncties aangepast en opnieuw gepubliceerd door Compliance. Afgelopen najaar hebben alle medewerkers van de bank deelgenomen aan de masterclass 'Leiden en Doen'. De ervaringen van de medewerkers zijn in het algemeen positief.

Zorgplicht

Het 'Project Zorgplicht' heeft in 2011 binnen de bank geleid tot het vergroten van de bewustwording en het bewustzijn met betrekking tot zorgplicht en zorgplichtuitoefening in het dagelijks handelen van alle medewerkers. Dit is onder andere gerealiseerd door het herinrichten van het hypotheekproces. Daarnaast zijn de adviesroutes van diverse complexe producten opnieuw in kaart gebracht en geïmplementeerd.

Monitoring

Een belangrijke functie van Compliance is het opzetten en systematisch uitvoeren van monitoringonderzoeken. Hiermee wordt waardevolle informatie ingewonnen over de naleving van wet- en regelgeving en de mogelijke risico's die de organisatie loopt. Er zijn in 2011 twaalf monitoringsonderzoeken uitgevoerd, waaronder onderzoeken met betrekking tot consumptieve kredietverlening, Wet Bescherming Persoonsgegevens, derivaten, effecten en de kwaliteit van de Customer Due Dilligence onderzoeken.

Toezichthouders

Eén van de taken van Compliance is het onderhouden van de contacten met de toezichthouders. In het afgelopen jaar zijn er vele contacten geweest tussen de toezichthouders AFM en DNB en Friesland Bank. De aanleiding van de correspondentie is veelal gelegen in opgestelde leidraden, informatieverzoeken, terugkoppeling onderzoeksbevindingen, etc.

Corporate Governance

Friesland Bank is in 1913 opgericht als de 'Coöperatieve Zuivelbank' door een aantal Friese zuivelcoöperaties. Het primaire doel was om de deelnemende partijen in staat te stellen onderling kasoverschotten en -tekorten uit te wisselen. Vanaf 1970 opereert de bank onder de naam 'Friesland Bank'. Sindsdien hebben wij onze activiteiten verder verbreed naar relaties buiten de coöperatieve sector. Had de bank aanvankelijk alleen vestigingen in Friesland, sinds 1992 ook in de overige Noordelijke provincies. In die periode is de coöperatieve structuur verlaten. Met de opening van kantoren in Amsterdam (2008), Utrecht (2009), Rotterdam (2010) en recent een vestiging in Arnhem (2012) spreidde de bank haar vleugels ook verder uit over Nederland. Als algemene bank bieden wij een breed productenpakket aan particuliere en zakelijke relaties.

Eigendomsstructuur

Verslagjaar 2011

De activiteiten van Friesland Bank worden uitgeoefend in Friesland Bank N.V. en haar belangrijkste dochtermaatschappijen Friesland Bank Investments B.V. (100%) en Optimix Vermogensbeheer N.V. (70%). In de loop van 2011 heeft Friesland Bank overeenstemming bereikt met Delta Lloyd Groep over het aangaan van een samenwerkingsovereenkomst voor de distributie en verkoop van verzekeringen onder het label Friesland Bank Assurantiën. Naar aanleiding hiervan heeft Delta Lloyd Groep op 30 december 2011 een belang van 51% in FBA Holding B.V. overgenomen van Friesland Bank N.V.. De overige 49% van het aandelenbelang in FBA Holding B.V. blijft in bezit van Friesland Bank N.V..

De aandelen van Friesland Bank N.V. zijn volledig in handen van Friesland Bank Holding N.V.. De aandelen van Friesland Bank Holding N.V. werden per 31 december 2011 volledig gehouden door Stichting Friesland Bank.

Wijzigingen per 1 april 2012

Op 1 april 2012 zijn de aandelen Friesland Bank Holding N.V. overgedragen aan Rabobank Nederland. Voorafgaand aan de overdracht heeft via Friesland Bank Holding een dividend-uitkering uit de reserves aan de Stichting Friesland Bank plaatsgevonden. De naam van de stichting is gewijzigd in Stichting Fryslân Boppe. Het doel van de Stichting Fryslân Boppe is het stimuleren van de economie en de cultuur van Friesland en het Noorden.

Activiteiten

Friesland Bank Holding N.V.

Friesland Bank Holding N.V. treedt op als houdstermaatschappij van de aandelen van Friesland Bank N.V. en oefent overigens (nagenoeg) geen activiteiten uit. Op Friesland Bank Holding N.V. is het reguliere regime van toepassing.

Friesland Bank N.V.

De activiteiten van Friesland Bank worden feitelijk uitgeoefend in Friesland Bank N.V. en haar dochtermaatschappijen. Op Friesland Bank N.V. is het reguliere regime van toepassing. Het bankbedrijf wordt uitgeoefend in Friesland Bank N.V.. Ook de belangen die de bank houdt in onder meer Van Lanschot N.V., BinckBank N.V. en Triodos Bank N.V. ('bancaire deelnemingen') zijn ondergebracht in Friesland Bank N.V.. De assurantieactiviteiten van Friesland Bank worden als hiervoor toegelicht uitgeoefend in een samenwerkingsovereenkomst met Delta Lloyd Groep. Daarnaast is Friesland Bank actief op de private equity markt via haar dochtermaatschappijen Friesland Bank Investments B.V. en Friesland Bank Participaties B.V..

Organen van Friesland Bank Holding N.V. en Friesland Bank N.V.

Verslagjaar 2011

Personele unie

Ter waarborging van de eenheid van beleid van Friesland Bank Holding N.V. en Friesland Bank N.V. bestaat tussen de raden van bestuur en raden van commissarissen een personele unie.

Raad van Bestuur

De leden van de Raad van Bestuur van Friesland Bank Holding N.V. worden in overeenstemming met het structuurregime benoemd door de Raad van Commissarissen. De bij Friesland Bank Holding N.V. benoemde bestuurders worden door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van Friesland Bank N.V. benoemd tot lid van de Raad van Bestuur van Friesland Bank N.V. Dit in overeenstemming met het Reglement van de Raad van Bestuur van Friesland Bank N.V., waarin is bepaald dat tot bestuurslid bij Friesland Bank N.V.. uitsluitend wordt benoemd een persoon die tevens tot lid van de Raad van Bestuur van Friesland Bank Holding N.V. is benoemd.

Samenstelling en functioneren van de Raad van Bestuur

Het aantal leden van de Raad van Bestuur wordt, na overleg met de Raad van Bestuur, vastgesteld door de Raad van Commissarissen. Deze benoemt tevens een voorzitter en eventueel een vice-voorzitter. De Raad van Bestuur dient uit minimaal twee leden te bestaan. De verdeling van taken binnen de Raad van Bestuur wordt bepaald (en eventueel gewijzigd) door de Raad van Bestuur, onder goedkeuring van de Raad van Commissarissen.

De Raad van Bestuur van Friesland Bank wordt voor aangelegenheden die het bankbedrijf betreffen sinds het vierde kwartaal van 2010 bijgestaan door een Management Team. In dit Management Team hebben, naast de leden van de Raad van Bestuur, de directeurs zitting die verantwoordelijk zijn voor commercie en support van het bankbedrijf. De besluitvormings-bevoegdheid is voorbehouden aan de Raad van Bestuur.

Raad van Commissarissen

De Raad van Commissarissen van Friesland Bank Holding N.V. vormt tevens de Raad van Commissarissen van Friesland Bank N.V.. In het Reglement van de Raad van Commissarissen van Friesland Bank N.V. is bepaald dat tot lid van de Raad van Commissarissen van Friesland Bank N.V. uitsluitend personen kunnen worden benoemd, die tevens tot lid van de Raad van Commissarissen van Friesland Bank Holding N.V. zijn benoemd. De leden van de Raad van Commissarissen van Friesland Bank Holding N.V. en Friesland Bank N.V. worden benoemd door hun Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Bij Friesland Bank Holding N.V. geschiedt dit met inachtneming van de procedure die geldt voor structuurvennootschappen.

Samenstelling en functioneren van de Raad van Commissarissen en haar commissies

Het aantal leden van de Raad van Commissarissen wordt vastgesteld door de Raad van Commissarissen, waarbij de Raad van Commissarissen er rekening mee houdt dat het aantal en de daarin vertegenwoordigde disciplines adequaat moeten zijn om de functie van de Raad van Commissarissen en haar commissies goed te kunnen uitoefenen. De Raad van Commissarissen heeft een profielschets opgesteld voor de kwantitatieve en kwalitatieve samenstelling. Hierbij is rekening gehouden met de aard van de onderneming van Friesland Bank en haar dochtermaatschappijen en de gewenste deskundigheid en achtergrond van de leden van de Raad van Commissarissen. De profielschets is gepubliceerd op onze website.

De door de Raad van Commissarissen ingestelde commissies zijn de Riskcommissie, de Audit en Compliance Commissie en de Remuneratiecommissie. Tot het aandachtsgebied van de Remuneratiecommissie behoort, naast remuneratieaangelegenheden, het voorbereiden van de selectie en benoeming van de leden van de Raad van Bestuur. De samenstelling van de commissies wordt bepaald door de Raad van Commissarissen. De commissies bereiden de besluitvorming van de Raad van Commissarissen voor met betrekking tot onderwerpen die tot hun aandachtsgebied behoren. De Raad van Commissarissen blijft verantwoordelijk voor besluiten die zijn voorbereid door commissies uit haar midden. Voor een terugblik op de werkzaamheden van de Raad van Commissarissen en de subcommissies van de raad in 2011 verwijzen wij naar het Verslag van de Raad van Commissarissen in dit verslag.

Wijzigingen per 1 april 2012

Raad van Bestuur

De leden van de Raad van Bestuur van Friesland Bank Holding N.V. en van Friesland Bank N.V. worden benoemd door de Algemene Vergadering.

Raad van Commissarissen

Bij Friesland Bank Holding N.V. is geen Raad van Commissarissen ingesteld. Bij Friesland Bank N.V. is een Raad van Commissarissen ingesteld, benoemd door de Algemene Vergadering.

Code Banken

Op Friesland Bank is de Code Banken van toepassing, die sinds 1 januari 2010 van kracht is, en waarin principes zijn vastgelegd met betrekking tot de Raad van Commissarissen, de Raad van Bestuur, risicomanagement, audit en beloningsbeleid. Voor een verslag over de naleving van de Code Banken in onze organisatie, verwijzen wij naar het onderdeel Code Banken van dit verslag.

Proces totstandkoming financiële informatie

Friesland Bank heeft in het proces van totstandkoming van financiële informatie voldoende waarborgen ingebouwd die een redelijke mate van zekerheid over de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving en rapportering bewerkstelligen.

Belangrijke onderdelen hiervan zijn:

- procesbeschrijvingen, inclusief interne controlemaatregelen, gericht op het voeren van een juiste en tijdige financiële administratie en verslaglegging;
- het gebruikmaken van up-to-date geautomatiseerde systemen voor administratie, rapportage en verslaglegging;
- frequente, periodieke analyse van financiële en niet-financiële cijfers en trends, mede ten opzichte van voorgaande perioden en budget;
- behandeling en/of goedkeuring van de financiële verantwoording in de Raad van Bestuur, Audit en Compliance Commissie en Raad van Commissarissen;
- toetsing van de werking van het proces van totstandkoming van financiële informatie door de interne en externe accountant.

De Raad van Bestuur, die verantwoordelijk is voor het proces van totstandkoming van financiële informatie, verklaart dat met een redelijke mate van zekerheid kan worden gesteld dat dit proces adequaat heeft gefunctioneerd en dat de financiële verslaggeving geen materiële onjuistheden bevat.

Bestuursverklaring

De Raad van Bestuur van de Friesland Bank N.V. verklaart dat, voor zover de raad bekend:

- de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de activa, de passiva, de financiële positie en het nettoresultaat van Friesland Bank N.V. en de gezamenlijk in de consolidatie opgenomen ondernemingen;
- het jaarverslag een getrouw beeld geeft omtrent de toestand op de balansdatum, de gang van zaken gedurende het boekjaar van Friesland Bank N.V. en van de met haar verbonden ondernemingen waarvan de gegevens in haar jaarrekening zijn opgenomen;
- in het jaarverslag de wezenlijke risico's waarmee Friesland Bank N.V. wordt geconfronteerd, zijn beschreven.

Leeuwarden, 19 april 2012

Raad van Bestuur:

Mr. J.A. de Leeuw (voorzitter)

Drs. G.T. van Wakeren RBA

Drs. B.K. Wijbrandi

Code Banken

Sinds 1 januari 2010 is in Nederland de Code Banken van kracht. Deze code, van toepassing op alle banken die beschikken over een bankvergunning die is verleend op grond van de Wet op het financieel toezicht, omvat principes die in het verlengde liggen van de Nederlandse Corporate Governance Code.

Nadat in 2009 de invoering van de Code Banken binnen onze organisatie intensief is bestudeerd en besproken, is in de jaren 2010 en 2011 op een aantal gebieden verdere stappen ondernomen, gericht op de verdere doorvoering van de bepalingen van de Code Banken. De ter gelegenheid van de introductie van de Code Banken ingerichte werkgroep bewaakt de voortgang per onderdeel en informeert op regelmatige basis de Raad van Commissarissen en de Raad van Bestuur over de stand van zaken. Door Internal Audit is een review uitgevoerd op de uitingen in het jaarverslag verband houdend met het onderwerp Code Banken.

Naleving Code Banken

Op de Code Banken is het 'pas toe of leg uit – beginsel' van toepassing. Friesland Bank hanteert als uitgangspunt dat haar beleid in overeenstemming wordt gebracht met de principes zoals opgenomen in de code en dat deze principes binnen de bank worden toegepast. Friesland Bank past daarbij de bepalingen van de Code Banken voor de bancaire activiteiten van het bankbedrijf van Friesland Bank toe.

Wij zijn van mening dat de intenties achter de Code Banken voor een belangrijk deel al van oudsher in de werk – en bestuurscultuur van onze bank zijn ingebed. Wij hebben sinds onze oprichting een eigen identiteit en cultuur opgebouwd, waarin rekening wordt gehouden met de belangen van alle bij de bank betrokken partijen, zoals klanten, aandeelhouders en medewerkers. Als algemene bank, die voornamelijk is geworteld in de Noordelijke provincies van Nederland, hebben wij het begrip 'relatiebankieren' al langere tijd centraal gesteld in onze strategie. Ons uitgangspunt hierbij is dat onze klanten moeten kunnen rekenen op een passende advisering door vakbekwame medewerkers. Het beloningsbeleid kent vanuit de historie een gematigd karakter.

Progressie op de onderwerpen

In het jaarverslag 2010 is aangegeven dat de bank aan een aantal onderdelen van de Code Banken nog bijzondere aandacht wenste te besteden. De ontwikkelingen in 2011 met betrekking tot de betreffende onderdelen worden onderstaand verder toegelicht.

- Aanbeveling 3.2.2 (aanbeveling betreffende het centraal stellen van de klant): in 2011 heeft verdere doorvertaling van het beginsel 'klant centraal' in de Balanced Score Card van het bankbedrijf alsmede de daarvan afgeleide Balanced Score Cards van de onderdelen van de bank plaatsgevonden. Veel aandacht is in 2011 besteed aan de onderwerpen gedrag en cultuur. Hiertoe hebben alle medewerkers van de bank in 2011 een intensieve training doorlopen. Daarnaast beschikt de bank over een vakbekwaamheidsbeleid waarin is vastgelegd op welke wijze vakbekwaamheid van de medewerkers in de organisatie is geregeld. Teneinde de kwaliteit van adviezen aan onze relaties te waarborgen is binnen de bank een afdeling Quality Management ingericht. De betreffende afdeling voert ten behoeve van een aantal adviezen een nadere kwalitatieve toetsing uit. Ook heeft de bank in 2011 voortgang geboekt op het terrein van het in begrijpelijker taal communiceren met de klant. In dit verband werden onder meer verbeteringen doorgevoerd in product- en algemene voorwaarden, alsmede op de website van de bank. Friesland Bank beschikt over een uitgebreide, op de website nader toegelichte, klachtenprocedure. In het voorjaar van 2011 is aan de hand van de Wet Bescherming Persoonsgegevens door Friesland Bank beleid ten aanzien van bescherming van persoonsgegevens opgesteld en geïmplementeerd. In dit verband werden de Privacy Statement van de bank en de Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens Financiële Instellingen gepubliceerd op de website van de bank.
- Aanbeveling 3.2.4 (aanbeveling betreffende het vertalen van de moreel – ethische verklaring in principes die gelden als leidraad voor het handelen van de medewerkers van de bank): de betreffende vertaling en de vastlegging heeft in 2011 plaatsgevonden door de Algemene Gedragscode van de bank op onderdelen aan te passen. Alle medewerkers van de bank tekenen bij het aangaan van een arbeidsovereenkomst voor de naleving van deze Algemene Gedragscode. De bank heeft in voorbereiding een jaarlijkse ondertekening door al haar medewerkers van een verklaring omtrent bekendheid met en naleving van de Algemene Gedragscode.

- Aanbeveling 4.1 (aanbeveling betreffende het algehele risicobeleid van de bank, alsmede de risicobereidheid): Friesland Bank gaat bij haar besluitvorming uit van een eenduidige risk appetite. Deze risk appetite wordt minimaal jaarlijks geactualiseerd, waarbij een evaluatie van de bestaande risk appetite wordt uitgevoerd, aangevuld met de nieuwe statements. In 2011 heeft actualisatie van de risk appetite door de Raad van Bestuur plaatsgevonden, onder goedkeuring door de Raad van Commissarissen.
- Aanbeveling 4.5 (aanbeveling betreffende het Product Goedkeuringsproces): de toetsing van de bestaande producten van de bank door de commissie die binnen de bank hiervoor verantwoordelijk is, is gedurende 2011 verder doorgevoerd. Inmiddels zijn de belangrijkste producten die de bank actief aanbiedt binnen het betreffende proces van een goedkeuring voorzien.
- Aanbeveling 6.3.2 (aanbeveling betreffende vergoeding voor een lid van de Raad van Bestuur): met ingang van 2011 voldoen de contracten van de bestuurders aan de regeling als opgenomen in principe 6.3.2.
- Aanbeveling 6.4.1 (aanbeveling voor relatering van variabele beloning aan de lange termijn doelstellingen van de bank): de jaarlijkse doelstellingen van afdelingen en medewerkers zijn afgeleid van de lange termijn financiële doelstellingen van de bank. Vanwege de geringe maximale omvang van variabele beloning heeft Friesland Bank afgezien van een verder gedetailleerde uitwerking van deze bepaling. Dit dient nadere uitwerking te krijgen (zie onderdeel aandachtspunten)..
- Aanbeveling 6.4.4 (aanbeveling met betrekking tot correctie van financiële prestaties voor (geschatte) risico's en kosten van kapitaal): Friesland Bank voert niet tot op afdelings- of medewerkersniveau correcties op financiële prestaties voor (geschatte) risico's en kosten van kapitaal door. Op ondernemingsniveau vindt correctie voor risico's plaats middels het opnemen van het perspectief Risico en binnen dat kader gedefinieerde kritische succes factoren in de centrale Balanced Score Card van het bankbedrijf. Daarnaast zijn de systemen en procedures binnen de bank zodanig ingericht dat op afdelings- en medewerkersniveau uitsluitend risico's kunnen worden aangegaan binnen de daarvoor door de bank centraal vastgestelde kaders. Correctie voor kosten van kapitaal vindt eveneens op ondernemingsniveau plaats. Hiertoe hanteert Friesland Bank vastgelegde tarievenmatrices, waarbij in de tariefstelling rekening is gehouden met een opslag voor de kosten van kapitaal. Mede vanwege de geringe maximale omvang van de variabele beloning ten opzichte van de vaste beloning is Friesland Bank van mening hiermede voldoende invulling te hebben gegeven aan aanbeveling 6.4.4, met uitzondering van enkele aandachtspunten uit artikel 17 van de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft.

Friesland Bank is van mening dat met de aanvullende maatregelen als getroffen in 2011 de bank voldoet aan de aanbevelingen van de Code Banken, met uitzondering van de onder aandachtspunten genoemde aspecten.

Aandachtspunten

Inzake Code Banken zijn er onderstaande aandachtspunten. Als gevolg van de overname door Rabobank wordt in 2012 voor de verdere implementatie van de Code Banken aansluiting gezocht bij de wijze waarop Rabobank de Code Banken uitvoert.

Raad van Commissarissen

Ingevolge het rooster van aftreden van de Raad van Commissarissen treden in het jaar 2012 vijf van de zeven commissarissen af. Voor drie daarvan geldt dat zij in verband met het verstrijken van de maximale zittingstermijn niet herbenoembaar zijn. In verband met de aanstaande wijzigingen in 2012 in de samenstelling, heeft de Raad van Commissarissen besloten in 2011 af te zien van een zelfevaluatie respectievelijk een evaluatie onder externe begeleiding. In dit verband is eveneens besloten om in 2011 af te zien van de geplande externe evaluatie van de remuneratie van de leden van de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen als gepland stond in 2011.

Medio 2010 is Friesland Bank gestart met een programma van permanente educatie voor commissarissen en bestuurders van de bank. Onder begeleiding van een externe deskundige partij is voor 2011 en 2012 een programma samengesteld zodanig dat alle onderwerpen uit de bepalingen 2.1.8 en 3.1.3 van de Code Banken in een periode van twee jaar aan de orde komen.

Gedurende het jaar 2011 hebben de betrokkenen in dit kader deelgenomen aan sessies waarin onder meer de onderwerpen Risicomanagement, Economic Capital en Basel III regelgeving aan de orde zijn gesteld. Voorts is een sessie gevolgd die in het teken stond van Financiële verslaggeving en renterisico. Het voorjaarsprogramma is hiermee geheel volgens de planning ingevuld. Het programma voor de zomer van 2011 was gericht op de onderwerpen Strategie en Human Resource Management. Aangezien de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen in het tweede halfjaar van 2011 een diepgaand proces van strategiebepaling hebben doorlopen, is besloten het betreffende proces niet te doorkruisen met een theoretische scholing op genoemde terreinen.

Raad van Bestuur

Voor de permanente educatie van de leden van de Raad van Bestuur wordt verwezen naar de toelichting hierboven bij Raad van Commissarissen.

Beloningsbeleid

Als gevolg van de strategische ontwikkelingen is in 2011 niet volledig aan alle aanbevelingen van de Code Banken inzake beloningsbeleid voldaan. Dit betreft ondermeer bepaling 6.3.3 (relateren variabele beloning Raad van Bestuur aan lange termijn doelstellingen) en 6.4.1 (relateren variabele beloning medewerkers van de bank aan lange termijn doelstellingen) en zijn er nog enkele aandachtspunten met betrekking tot de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft. Daarnaast is in 2011 nog niet volledig voldaan aan de aanbevelingen met betrekking tot de governance (6.2.1 en 6.2.2).

Toelichting op een aantal onderdelen die Friesland Bank in 2011 in haar werkwijze heeft verankerd

Onderstaand geven wij op een aantal onderdelen een nadere toelichting op de wijze waarop Friesland Bank de diverse bepalingen van de Code Banken in haar bedrijfsvoering in de loop van 2011 (verder) heeft geïmplementeerd.

Raad van Commissarissen

In 2011 is door de Raad van Commissarissen meerdere malen gesproken over haar samenstelling en de behoefte aan versterking van de bancaire kennis binnen de raad. Dit heeft onder meer geleid tot een aanpassing van de Profielschets van de Raad van Commissarissen. In haar junivergadering heeft de raad, na voorbespreking in de Risk Commissie, de risk appetite voor het jaar 2011 uitgebreid besproken en vervolgens goedgekeurd.

Raad van Bestuur

Binnen de Raad van Bestuur is één van de leden aangewezen als bestuurder die de besluitvorming op het punt van risicobeheer voorbereidt (Chief Risk Officer). Dit lid is tevens verantwoordelijk voor Finance & Control (Chief Financial Officer), maar draagt geen individuele commerciële verantwoordelijkheid voor de commerciële activiteiten van het reguliere bankbedrijf en functioneert hier onafhankelijk van.

Alle gedurende het verslagjaar 2011 in functie zijnde leden van de Raad van Bestuur hebben de tekst van de moreel-ethische verklaring als bedoeld in principe 3.2.3. van de Code Banken ondertekend. De tekst van de betreffende verklaring is in 2011 tevens vertaald in de Algemene Gedragscode van de bank. Ook in 2011 besteedde de Raad van Bestuur regelmatig tijd aan het verder verankeren van de principes 3.2.1 en 3.2.2 van de Code Banken in de organisatie. Het jaar 2011 stond in dit verband vooral in het teken van het verder verhogen van de vakbekwaamheid van de medewerkers, de toetsing van de door de bank gevoerde producten in haar productgoedkeuringsproces en het verder uitwerken van de bepalingen omtrent klantbelang in de doelstellingen van de organisatie.

Veel aandacht werd in 2011 voorts besteed aan de aspecten cultuur en gedrag, hetgeen heeft geleid tot de inschakeling van een externe deskundige partij. Binnen het programma 'Leiden en Doen' zijn alle medewerkers van de bank in 2011 verder op deze aspecten getraind.

Risicomanagement

De verantwoordelijkheid voor risicobeheersing binnen Friesland Bank ligt primair bij de Raad van Bestuur, die de uitvoering hiervan heeft gedelegeerd aan de afdeling Risk Management. Periodiek worden rapportages op het gebied van risicobeheersing opgesteld voor de Raad van Bestuur. Deze rapportages gelden als basis voor de regelmatige informatievoorziening omtrent risico aan de Risicocommissie, alsmede aan de voltallige Raad van Commissarissen.

De Risicocommissie bespreekt minimaal één keer per kwartaal het risicoprofiel van de bank. Van deze bespreking wordt verslag gedaan in de Raad van Commissarissen. Verder wordt jaarlijks door de Raad van Commissarissen de risk appetite van de bank besproken en goedgekeurd. Deze risk appetite wordt gehanteerd bij de besluitvorming ondermeer op het gebied van liquiditeitsmanagement en balansbeheer.

Friesland Bank onderkent het belang van het voeren van een productenpakket dat aan de gerechtvaardigde verwachtingen van haar relaties kan voldoen. Binnen de bank is een commissie geïnstalleerd die haar goedkeuring dient te verlenen aan nieuwe producten, alvorens deze aan de relaties van de bank worden aangeboden. Internal Audit heeft in overeenstemming met aanbeveling 4.5 in 2011 een audit naar het productgoedkeuringsproces uitgevoerd.

Audit

Ten behoeve van de systematische controle op de beheersing van de risico's ten aanzien van de activiteiten van de bank zoals verwoord in aanbeveling 5.1, hanteert Friesland Bank het 'lines of defence' control model. De 'first line' wordt gevormd door de lijnorganisatie die primair verantwoordelijk is voor de inrichting en continue werking van de beheersmaatregelen. De 'second line' betreft de stafdelingen die hierbij ondersteunend zijn en tevens de monitoring op de beheersing verzorgen zoals de afdelingen Planning & Control, Risk Management en Compliance en de 'third line' bestaat uit de afdeling Internal Audit. De afdeling Internal Audit beoordeelt of de interne beheersingsmaatregelen in opzet, bestaan en werking effectief zijn. De positionering en taakuitvoering van Internal Audit voldoet al meerdere jaren aan de relevante principes van de Code Banken. Dit geldt ook voor de taakuitvoering van de externe accountant. In 2011 heeft evenals in 2010 een tripartite overleg plaatsgevonden tussen De Nederlandsche Bank, de externe accountant en Internal Audit, in overeenstemming met aanbeveling 5.6 van de Code Banken.

Beloningsbeleid

In 2011 en in de eerste maanden van 2012 is conform de geldende procedure het beloningsbeleid van het bankbedrijf van Friesland Bank weer gereviseerd. De naar aanleiding daarvan doorgevoerde aanpassingen worden in de aprilvergadering van 2012 ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Commissarissen.

Het beloningsbeleid van Friesland Bank, geldend voor alle medewerkers van de bank, sluit voor de vaste beloning aan bij de Algemene Bank-CAO. Voor de variabele beloning geldt als uitgangspunt dat toekenning uitsluitend plaatsvindt onder de voorwaarde dat Friesland Bank in voldoende mate voldoet aan een aantal centraal geformuleerde doelstellingen. Is aan die voorwaarde voldaan, dan komen alle medewerkers met minimaal een goede beoordeling in principe in aanmerking voor variabele beloning volgens een vooraf bepaald percentage. Het budget daarvoor wordt jaarlijks vastgesteld en is afhankelijk van de resultaten van Friesland Bank. Hierbij speelt de mate waarin aan doelstellingen is voldaan een bepalende rol. De doelstellingen hebben deels betrekking op verdere invulling van het principe 'klantbelang centraal'. Daarnaast kunnen medewerkers bij uitzonderlijke prestaties in aanmerking komen voor een individuele gratificatie, die door de Raad van Bestuur dient te worden goedgekeurd. In alle gevallen is de te ontvangen variabele beloning inclusief gratificatie in enig jaar gemaximeerd op 20% van het vaste twaalfmaands jaarsalaris.

MVO–beleid

Inleiding

Mede door de maatschappelijke beweging rondom verduurzaming en de ontwikkelingen in de financiële wereld heeft Friesland Bank besloten Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) als speerpunt te definiëren voor 2011. Tevens groeit het verlangen van onze klanten dat wij, als bank midden in de gemeenschap, onze visie, passie en uitvoering ten aanzien van MVO transparant uitdragen.

Friesland Bank heeft zich eerder naar buiten toe niet expliciet geprofileerd op het gebied van MVO. Reden hiervoor is dat wij van nature al grotendeels handelen volgens de basisprincipes van MVO. Bepaalde zaken zijn voor ons vanzelfsprekend: je klanten kennen, hun business begrijpen en daar achter kunnen staan. Dat zijn voor onze organisatie belangrijke uitgangspunten. Daar komt bij dat onze klanten voor het merendeel actief zijn in Nederland en daarmee vallen onder de Nederlandse wetgeving, normen en waarden.

Plan van aanpak 2011

Allereerst is een nulmeting uitgevoerd waarbij de bestaande MVO-activiteiten en toekomstige activiteiten, die rondom dit thema gaan plaatsvinden, zijn geïnventariseerd. Daarnaast is gevraagd aan te geven welke mogelijkheden worden gezien op MVO-gebied voor Friesland Bank.

Uit de nulmeting is geconstateerd dat al in veel gevallen wordt gehandeld volgens MVO-principes maar dat deze niet expliciet en transparant zijn vastgelegd. Enkele bestaande MVO-activiteiten zijn:

- Het toepassen van de ABC lease-regeling;
- Streng klantinventarisatie, vastgelegd in het CliëntAcceptatie & BeheerBeleid (duidelijkheid omtrent handelen in / met bepaalde branches / landen);
- MVO gerelateerde Key Performance Indicators: onder andere klanttevredenheid en medewerkertevredenheid;
- Inkoop meubilair voor flexplekken volgens de normen van Senter Novem;
- Gebruik maken van groene energie;
- Sponsoring van lokale maatschappelijk betrokken activiteiten zowel door Friesland Bank als door Optimix;
- Agenda's op FSC-papier;
- Standaard dubbelzijdig printen op FSC-printpapier;
- Ondertekening van het mobiliteitsconvenant Leeuwarden (bereikbaarheid van de stad verbeteren).

Naast de uitkomsten van de nulmeting is tevens onderzocht welke kansen en mogelijkheden er zijn om de bedrijfsvoering van Friesland Bank en haar klanten (verder) te verduurzamen. Hieruit zijn nieuwe activiteiten rondom dit thema vastgesteld en vastgelegd in het Plan van Aanpak voor 2011. In het verslagjaar zijn de volgende activiteiten ontplooid:

- Opname van MVO in het financieel jaarverslag vanaf 2010;
- Intensiveren van samenwerking met (maatschappelijke) belanghebbenden (bijvoorbeeld niet-gouvernementele organisaties);
- Vaststellen van vernieuwd beloningsbeleid;
- Vaststellen van governance-structuur (wordt hierna toegelicht onder "governance")
- Vaststellen van nieuw MVO-beleid (wordt hierna toegelicht onder "aangescherpt MVO-beleid")
- Uitvoering van medewerkertevredenheidsonderzoek;
- Doorvertaling van MVO in het inkoopbeleid (inclusief doelstellingen energie-, water- en papierverbruik);
- (Her)inrichting van internet/intranet inzake MVO;
- Doneren van ICT apparatuur aan verenigingen en stichtingen.

Governance

Om MVO binnen Friesland Bank te borgen is een adequaat ingerichte governance en organisatie ingericht.

Raad van Bestuur (RvB)/ Management Team (MT):

De RvB/MT is verantwoordelijk voor het goedkeuren van het MVO-beleid. Relevante wijzigingen vanuit de MVO-commissie of de MVO-toetsingscommissie worden voorgelegd aan het MT en vervolgens opgenomen in het MVO-beleid. Daarnaast wordt hierover naar de interne- en externe betrokkenen gerapporteerd middels een MVO-jaarrapportage, hetgeen tevens input levert voor vastlegging in het financieel jaarverslag van Friesland Bank. Bij aanpassingen wordt de RvC door de RvB op de hoogte gesteld.

MVO-commissie:

De commissie is verantwoordelijk voor het opstellen en updaten van het MVO-beleid en voor het uitvoeren van de daaruit voortvloeiende acties. Hierbij worden de relevante afdelingen, behorende bij het specifieke onderwerp, betrokken (bijvoorbeeld het Facilitair Bedrijf bij vraagstukken over duurzame bedrijfsvoering).

De MVO-commissie bestaat uit: het lid van de Raad van Bestuur met MVO in portefeuille, een MT-lid en degene die verantwoordelijk is voor MVO. De MVO-commissie komt minimaal één keer per kwartaal samen, of zo vaak als nodig blijkt. Om specifieke MVO-thema's vorm te geven worden, indien nodig, MVO-werkgroepen opgericht met medewerkers van de relevante afdelingen. De werkgroepen hebben betrekking op de invulling van MVO vanuit het interne perspectief (binnen Friesland Bank), het externe perspectief (richting klanten of leveranciers) en een 'overig' perspectief. Eventueel kan de Ondernemingsraad hierbij als klankbordgroep dienen.

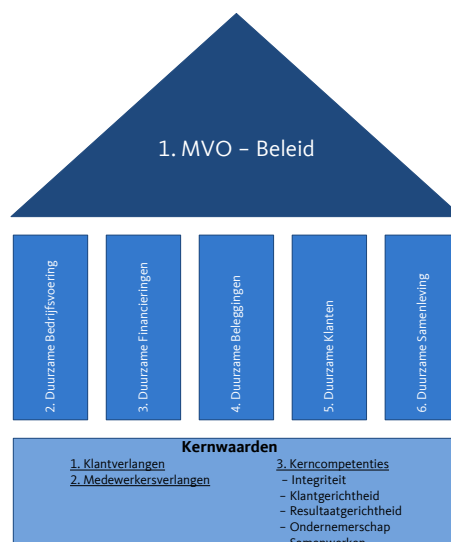
MVO-toetsingscommissie en Internal Audit:

Voor MVO-vraagstukken waarbij sprake is van 'een grijs gebied', het is onduidelijk of zaken verstandig of onverstandig zijn, bestaat de MVO-toetsingscommissie. Deze commissie bestaat uit: het Hoofd Compliance, een MT-lid met mogelijkheid tot escalatie naar de RvB en degene die verantwoordelijk is voor MVO. Uitspraken vanuit de toetsingscommissie kunnen leiden tot aanvullend beleid en/of specifieke aanvullingen op de uitsluitingscriteria (interne jurisprudentie). De afdeling Internal Audit doet één keer per twee jaar onafhankelijk onderzoek naar de opzet, uitvoering en effecten van het MVO-beleid van Friesland Bank. Zij rapporteert hierover aan de RvB.

Aangescherpt MVO-beleid

In september 2011 is het herziene MVO-beleid van Friesland Bank goedgekeurd. Het vernieuwde beleid geeft antwoord op de vragen: Wat betekent Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) voor Friesland Bank? Waar staat Friesland Bank voor als het duurzaamheid of Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen betreft?

Het MVO-beleid is gericht op een afweging van belangen van alle bij de bank betrokken stakeholders op het gebied van duurzaamheid. De stakeholders bij het MVO-beleid zijn: klanten, medewerkers (inclusief de Raad van Bestuur), Raad van Commissarissen, de aandeelhouder, maatschappelijke organisaties, overheden en toezichthouders. Bij afwegingen wordt rekening gehouden met de continuïteit van de bank, de maatschappelijke omgeving waarin de bank functioneert en de wet- & regelgeving die op de bank van toepassing is. Binnen Friesland Bank zijn alle facetten omtrent MVO vastgelegd in het MVO-duurzaamheidshuis, zoals hierna weergegeven.



Het MVO-duurzaamheidshuis is opgebouwd uit:

- de fundering, die staat voor de kernwaarden van Friesland Bank. De kernwaarden van Friesland Bank, die mede zijn voortgekomen uit de strategie van Friesland Bank, bestaan uit het klantverlangen, medewerkersverlangen en de kerncompetenties.
- de pijlers, die het MVO-beleid verder vormgeven zijn:
 - Duurzame Bedrijfsvoering (bijvoorbeeld: MVO in het selectieproces voor leveranciers);
 - Duurzame Financieringen (in contact komen met de klant ten aanzien van MVO, bijvoorbeeld tijdens Cliënt Events);
 - Duurzame Beleggingen/Investerings (bijvoorbeeld: uitsluiting bos- en mijnbouw en weinig tot geen investering in olie en gas);
 - Duurzame Relaties (zowel met medewerkers als klanten);
 - Duurzame Samenleving (bijvoorbeeld: afgeschreven ICT-apparatuur doneren aan verenigingen en/of stichtingen).
- het dak, waarmee het MVO-beleid wordt uitgebeeld, geeft handvaten voor de doorvertaling van MVO naar andere beleidsstukken (bijvoorbeeld het beloningsbeleid) binnen de bank.

De duurzame relatie met de klant

De invulling van de pijler duurzame relatie met onze klant kent twee richtingen. Enerzijds kijken we kritisch naar de producten die wij aan onze klanten aanbieden. Anderzijds kijken we kritisch naar relaties die we met onze klanten onderhouden. Wat onze producten betreft, biedt Friesland Bank een volledige palet standaard bancaire producten en diensten aan. Door middel van onder andere klantpanels toetsen we continue of onze producten nog beantwoorden aan de behoefte van onze klanten.

Binnen Friesland Bank is bij financieringen gekozen voor het uitgangspunt: Daar waar niet expliciet is aangegeven dat we geen financieringen verstrekken wegens principe en/of beleid ('exclude') geldt dat we met een (potentiële) klant in gesprek gaan om (verder) te verduurzamen ('engagement').

Inbedding MVO

In het jaar 2011 is het MVO-beleid aangescherpt en in 2012 zullen de ontplooidde activiteiten verder worden uitgevoerd en ingebed in de organisatie, een en ander in samenspraak met en in overeenstemming met het beleid van Rabobank.

Risk management

Het beheersen van risico's behoort tot de kernactiviteiten van banken. De belangrijkste uitdaging is enerzijds het inzichtelijk maken van voorspelbare risico's om hier een vergoeding te vragen en anderzijds rekening te houden met onvoorspelbare risico's. Sinds het begin van de financiële crisis is gebleken, dat voor het beheersen van onvoorspelbare risico's aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn. Bij Friesland Bank heeft dit onder meer geleid tot het breder rapporteren over risico's aan de hand van kans en impact. Daarnaast is het denken in scenario's verder uitgewerkt en geïmplementeerd.

Friesland Bank is zich bewust van het belang van het vertrouwen dat in haar wordt gesteld, zowel voor het beheren van creditgelden als voor het aangaan van kredietrelaties. In 2011 heeft de bank gebruik gemaakt van aanwezige (markt-bevorderende) beleidsmaatregelen, die door de overheid en centrale banken ter beschikking zijn gesteld. Hierbij moet primair worden gedacht aan de mogelijkheid tot het verkrijgen van liquiditeit tegen een vooraf vastgestelde (lage) prijs.

De kredietcrisis en de daarmee gepaard gaande bankencrisis is voor de bank aanleiding geweest aanvullende maatregelen te treffen om de impact met name op het kredietrisico en op het liquiditeitsmanagement te beheersen.

Kredietrisico

De economische situatie is verder verslechterd, wat zijn weerslag heeft gehad op de financiële ontwikkeling van ondernemingen en nog steeds heeft. Vooral de negatieve ontwikkeling van de vastgoedmarkt en bijvoorbeeld van de huizenprijzen zet de kredietverlening onder druk. Dit heeft enerzijds geleid tot een daling van de nieuwe uitzettingen en anderzijds tot een verhoging van het kredietrisico in de bestaande portefeuille. De ontwikkeling van de kredietportefeuille wordt op de voet gevolgd. Concentraties van risico's worden zoveel mogelijk vermeden, dan wel afgebouwd.

Liquiditeitsmanagement

Een belangrijk gevolg van de financiële crisis was (en is) dat er minder onderling vertrouwen tussen reguliere partijen op de geld- en kapitaalmarkten is. Dit heeft ertoe geleid, dat liquiditeiten niet aanwezig waren of slechts tegen hoge kosten ter beschikking werden gesteld.

In aanvulling op deze ontwikkelingen zijn de eisen door toezichthouders op het gebied van liquiditeitsbuffers verder aangescherpt. Friesland Bank heeft deze eisen geïmplementeerd, wat consequenties heeft gehad voor het aanvullend monitoren van het verloop van liquiditeitsposities en het creëren en aanhouden van specifieke liquiditeitsbuffers. Deze activiteiten, in combinatie met specifieke transacties, ondermeer op het gebied van securitisaties hebben Friesland Bank in staat gesteld om een goede kaspositie te onderhouden.

De hiervoor genoemde ontwikkelingen hebben consequenties gehad voor de ontwikkeling van de rentabiliteit. Een verdere behandeling van andere risicogebieden is opgenomen in de jaarrekening.

De belangrijkste onderdelen van het risk management raamwerk van Friesland Bank zijn risk governance, risk appetite en stresstesting.

Risk governance

Het risicobeheer is primair de verantwoordelijkheid van de Raad van Bestuur, die de uitvoering bij de afdeling Risk Management heeft gelegd. In het kader van deze verantwoordelijkheid stelt de Raad van Bestuur de risicobereidheid van Friesland Bank vast en wordt zij regelmatig geïnformeerd over de ontwikkeling op de verschillende risicogebieden. Op basis van deze rapportages worden acties geïdentificeerd en uitgevoerd. De rapportage aan de Raad van Bestuur vormt de basis van de rapportage aan de Raad van Commissarissen en meer specifiek de Risicocommissie. Eens per kwartaal

worden de diverse risico's van onze bank in een speciale bijeenkomst van de Risicocommissie besproken. De uitkomsten van deze bijeenkomsten worden elk kwartaal besproken in de vergadering van de Raad van Commissarissen. Tevens is risico beheersing als specifiek onderwerp opgenomen op de jaaragenda van de Raad van Commissarissen.

Risk appetite

Friesland Bank stelt minimaal één keer per jaar haar risk appetite vast, die vervolgens wordt gehanteerd in de besluitvormingstrajecten. Deze risk appetite wordt besproken en goedgekeurd door de Raad van Bestuur, en vervolgens besproken in de Risicocommissie en goedgekeurd door de Raad van Commissarissen. De risk appetite geeft het kader aan van de risicobereidheid van Friesland Bank op diverse risicogebieden, zoals renterisico en marktrisico. Zoals gezegd wordt in de risicorapportages de relatie gelegd tussen het gewenste risiconiveau en het daadwerkelijke risiconiveau.

Human Resource Management

De mens blijft het grootste kapitaalgoed van een onderneming. Dat geldt ook voor Friesland Bank. Het is van groot belang dat onze medewerkers de prestaties leveren die de markt van ons eist. Dat is alleen mogelijk wanneer medewerkers deskundig en gemotiveerd zijn en in goede harmonie kunnen samenwerken.

Leiden en Doen

In 2011 zijn de masterclasses 'Leiden en Doen' van start gegaan. Nagenoeg alle medewerkers van Friesland Bank, uit alle geledingen en van alle niveaus, hebben hieraan deelgenomen. Primaire doel van dit omvangrijke programma is het bevorderen van de onderlinge samenwerking vanuit een nieuw perspectief. Het uitgangspunt van dit programma is de gedachte dat een gelukkig mens ook als medewerker van een bedrijf tot veel in staat is. In de masterclasses werd dan ook gewerkt aan 'persoonlijk meesterschap' met zelfkennis als basis. Onder de inspirerende begeleiding van twee ervaren trainers hebben de deelnemers meer inzicht in zichzelf gekregen. Begrippen als aanname, perceptie en projectie kwamen daarbij uitgebreid aan bod. Daarmee wordt het bewustzijn op essentiële gebieden vergroot. Dit bewustzijn kan mensen meer ruimte geven om op een nieuwe en open manier te kijken naar wat er om hen heen gebeurt. Daarmee wordt er ook meer ruimte gecreëerd om open te staan voor de beleving van anderen; om samen met anderen naar een gemeenschappelijke visie te groeien. En om vervolgens deze visie in de dagelijkse praktijk gezamenlijk ten uitvoer te brengen. Op die manier, is de gedachte, kunnen we als medewerkers samen verder bouwen aan de optimale bediening van onze klanten.

Een dergelijk programma heeft uiteraard alleen kans van slagen als het in de dagelijkse praktijk een goede opvolging krijgt. Na afloop van de masterclasses zijn er dan ook diverse initiatieven ontplooid, met het doel 'Leiden en Doen' ook echt levend te houden.

Talent Management

In aansluiting op eerder uitgevoerde trajecten op het gebied van Management Development (MD), is in 2011 een vervolgstap gezet met de introductie van Talent Management. Talent Management is gericht op de verdere ontwikkeling en interne doorstroming van medewerkers binnen onze organisatie. Dit is een logisch vervolg op het reeds ingevoerde 'medewerkerdashboard', waarin per medewerker een kwalificatie van ieders functioneren is vastgelegd. Het opstellen van een talentenprofiel, het lokaliseren van talenten en het opstellen van een talentenmatrix vormen daarbij belangrijke tools.

Medewerkertevredenheidsonderzoek

Tevreden medewerkers hebben een positieve invloed op het resultaat van onze organisatie. Om die reden heeft Friesland Bank in 2011 voor de vijfde maal een medewerkertevredenheidsonderzoek (MTO) laten uitvoeren door een externe deskundige. De algemene tevredenheid kreeg van onze medewerkers een gemiddeld rapportcijfer van 6,9. Dit betekende een lichte daling ten opzichte van het voorgaande onderzoek in 2008, waaruit een score van 7,0 resulteerde. Dit is weliswaar een achteruitgang, maar gezien de ontwikkelingen sinds 2008, waaronder de reorganisatie 'Back to Basics', is dit geen score die zorgen baart. De respons op het onderzoek was hoger dan bij de vorige meting: zelfs hoger dan ooit. Van alle medewerkers heeft 65% aan het onderzoek deelgenomen. De resultaten van het MTO vormen in de eerste plaats een aanknopingspunt om per afdeling of bedrijfsonderdeel in gesprek te gaan over de medewerkertevredenheid en gezamenlijk de nodige acties te ondernemen, waarbij ook de leidinggevende een belangrijke rol speelt. Daarnaast worden er op centraal niveau initiatieven ontwikkeld die kunnen bijdragen aan de verhoging van de tevredenheid van onze medewerkers.

Opleidingen

Ook in 2011 is wederom veel aandacht besteed aan de verdere verhoging van de vakbekwaamheid van onze medewerkers. In dit kader zijn collectieve opleidingen georganiseerd, maar ook individuele opleidingen gevolgd. De eisen die de Wet op het financieel toezicht (Wft) stelt, zijn daarbij leidend. Deze eisen en de wijze waarop Friesland Bank daaraan uitvoering geeft zijn in het afgelopen jaar formeel vastgelegd in het vakbekwaamheidsbeleid. Daarin is uitgewerkt hoe Friesland Bank vorm geeft aan de vakbekwaamheid van haar medewerkers en alles wat daarmee samenhangt. Ook op andere gebieden hebben uiteraard de nodige opleidingsactiviteiten plaatsgevonden.

Werkkostenregeling

Per 1 januari 2011 is op fiscaal gebied de Werkkostenregeling van kracht geworden. Omdat er sprake is van een overgangsfase tot en met 2013, hebben ondernemingen in de tussentijd de keuze om al of niet tot de Werkkostenregeling over te gaan. Friesland Bank heeft ervoor gekozen vanaf 2011 de Werkkostenregeling bij wijze van pilot te gaan toepassen. Daarbij zijn wij uitgegaan van een verwachte besparing en het feit dat er praktisch geen risico's aan verbonden zijn. Voor de inrichting van de financiële administratie en de salarisadministratie had dit echter de nodige gevolgen. In de eerste maanden van het jaar is er dan ook de nodige actie ondernomen om de administratieve systemen gereed te maken voor de Werkkostenregeling. Naar het zich laat aanzien zal de verwachte besparing ook daadwerkelijk worden gerealiseerd en kan de pilot als geslaagd worden beschouwd.

Beloningsbeleid

Friesland Bank hanteert een gematigd beloningsbeleid in overeenstemming met de CAO voor kleine en middelgrote banken. Jaarlijks wordt het beloningsbeleid geëvalueerd in relatie tot de 'Regeling beheerst beloningsbeleid Wft'. Ons beloningsbeleid is gebaseerd op de CAO-salarisschalen met, als dit relevant is, het toepassen van een arbeidsmarkttoeslag. Naast een vaste beloning kunnen medewerkers in aanmerking komen voor een variabele beloning en/of een individuele gratificatie. Deze is afhankelijk van hun prestaties, die worden uitgedrukt in een beoordelingskwalificatie.

Beloningsbeleid dochtermaatschappijen Friesland Bank

Friesland Bank heeft haar participatieactiviteiten ondergebracht in dochtermaatschappij Friesland Bank Investments. De vermogensbeheeractiviteiten voor de relaties van Friesland Bank zijn ondergebracht bij haar 70%-dochtermaatschappij Optimix. Het beloningsbeleid van genoemde dochtermaatschappijen wijkt af van het beloningsbeleid zoals dat geldt voor de medewerkers van het bankbedrijf van Friesland Bank. Dochterondernemingen van Friesland Bank voeren hun eigen beloningsbeleid en zijn daarbij zelf verantwoordelijk voor de toepassing van de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft. Met ingang van 2012 zal het gevoerde beleid jaarlijks door Friesland Bank worden getoetst.

Friesland Bank Investments

Het beloningsbeleid voor Friesland Bank Investments is in 2009 onder externe begeleiding geëvalueerd en afgestemd op de voor participatiemaatschappijen geldende benchmark. In 2012 vindt weer een evaluatie plaats waarbij, indien en voor zover gewenst, de regeling zal worden aangepast aan de meest recente regelgeving, waaronder de relevante bepalingen uit de Code Banken en de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft. In 2011 is door Friesland Bank geen evaluatie uitgevoerd inzake het beloningsbeleid van Friesland Bank Investments.

Optimix

In 2011 is door Friesland Bank geen evaluatie uitgevoerd inzake het beloningsbeleid van Optimix. In 2012 wordt nader bezien of de bestaande beloningsregeling van Optimix volledig voldoet aan de bepalingen die hierover zijn opgenomen in de Code Banken en de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft.

Integratie Friesland Bank met Rabobank

De komende tijd zal voor veel medewerkers in het teken staan van de integratie van Friesland Bank in de Rabobank-organisatie. De werkgelegenheid van Friesland Bank medewerkers gedurende de integratieperiode (van ongeveer twee jaar) is gegarandeerd. Er zal in deze periode dus geen sprake zijn van gedwongen ontslagen. Na de integratieperiode zal er naar gestreefd worden de medewerkers van Friesland Bank te plaatsen binnen de Rabobank.

Ondertekening

Leeuwarden, 19 april 2012

Raad van Bestuur:
Mr. J.A. de Leeuw (voorzitter)
Drs. G.T. van Wakeren RBA
Drs. B.K. Wijbrandi

Beloningsbeleid leden Raad van Bestuur

Verslagjaar 2011

Het beloningsbeleid voor de leden van de Raad van Bestuur wordt opgesteld door de Raad van Commissarissen, op advies van de Remuneratiecommissie, en vastgesteld door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders nadat de Ondernemingsraad tijdig in de gelegenheid is gesteld hierover een standpunt te bepalen, welk standpunt gelijktijdig met het beloningsbeleid aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders wordt aangeboden.

In aansluiting daarop wordt de beloning van de individuele bestuurders door de Raad van Commissarissen, op advies van de Remuneratiecommissie, bepaald.

Bij de vaststelling van het beloningsbeleid en de individuele beloningen worden als uitgangspunten gehanteerd dat deze passend dienen te zijn bij het type organisatie dat Friesland Bank is en geschikt om de juiste bestuurders te kunnen aantrekken, behouden en motiveren.

De beloning van de leden van de Raad van Bestuur is gebaseerd op de HAY-methode voor functie-evaluatie en functieprofielering en wordt vastgesteld aan de hand van beloningsgegevens van functiehouders van vergelijkbare zwaarte. De marktconformiteit wordt getoetst aan de algemene markt voor topbestuurders binnen de financiële sector, alsmede een analyse op een referentiegroep bestaande uit een selectie van kleinere banken die qua omvang en complexiteit vergelijkbaar zijn met Friesland Bank.

Periodiek vindt een herijking plaats van het totale beloningspakket. Jaarlijks wordt het vaste inkomen – de optelsom van periode salarissen, vakantietoeslag en 13e maand – aangepast aan de ontwikkeling van de salarissen in de Bank CAO. Het pensioen is gebaseerd op een geïndexeerde middelloonregeling met een opbouwpercentage van 2,25% per dienstjaar. Het pensioengevend salaris is gelijk aan het jaarsalaris inclusief vakantiegeld en 13e maand. De pensioenleeftijd is 65 jaar. Als franchise wordt de fiscaal minimaal toegestane franchise gehanteerd. Van de pensioengrondslag werd in 2011 3,4% als eigen bijdrage ingehouden bij het lid van de Raad van Bestuur.

Tot en met 2010 is het beloningsbeleid voor de leden van de Raad van Bestuur gebaseerd geweest op een totaalremuneratie bestaande uit een vast salaris en een variabele beloning die maximaal 50% van het vaste salaris kan bedragen, vermeerderd met de benefit waarde van een aantal belangrijke secundaire arbeidsvoorwaarden. Het aldus opgebouwde beloningsniveau heeft gelegen rond het mediaanniveau van de bestuurdersmarkt 2008 (financiële sector).

Vanaf 2011 is het beloningsbeleid van de leden van de Raad van Bestuur ondergebracht bij het beloningsbeleid van de medewerkers van Friesland Bank, met een maximale variabele beloning van 20%. Over het verslagjaar 2011 is geen variabele beloning noch gratificatie uitgekeerd aan de leden van de Raad van Bestuur. In de Jaarrekening 2011, toelichting nummer 45, zijn de kosten van de bezoldiging van de leden en voormalige leden van de Raad van Bestuur over het jaar 2011 gespecificeerd.

Over het verslagjaar is door de Raad van Commissarissen geen separaat remuneratierapport opgesteld.

Wijzigingen per 1 april 2012

De per 1 april 2012 tot leden van de Raad van Bestuur benoemde heren mr. J.A. de Leeuw en drs. B.K. Wijbrandi zijn in dienst van Coöperatieve Centrale Raiffeissen-Boerenleenbank B.A., en vallen hiermee onder het daarvoor geldende beloningsbeleid.

FRIESLAND BANK NV

JAARREKENING 2011

INHOUDSOPGAVE JAARREKENING

1	GECONSOLIDEERDE JAARREKENING	42
1.1.1	GECONSOLIDEERDE BALANS per 31 december 2011	42
1.1.2	GECONSOLIDEERDE WINST- EN VERLIESREKENING over 2011	43
1.1.3	GECONSOLIDEERD OVERZICHT TOTAALRESULTAAT over 2011	44
1.1.4	GECONSOLIDEERD MUTATIEOVERZICHT EIGEN VERMOGEN over 2011	45
1.1.5	GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT over 2011	46
1.2	GRONDSLAGEN	48
1.3	TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE BALANS.....	61
1.4	TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE WINST- EN VERLIESREKENING	81
1.5	ADDITIONELE TOELICHTINGSINFORMATIE	88
1.6	BELANGRIJKSTE DOCHTERONDERNEMINGEN EN GEASSOCIEERDE DEELNEMINGEN	112
2	ENKELVOUDIGE JAARREKENING.....	114
2.1.1	ENKELVOUDIGE BALANS per 31 december 2011	114
2.1.2	ENKELVOUDIGE WINST- EN VERLIESREKENING over 2011	115
2.2	GRONDSLAGEN	116
2.3	TOELICHTING OP DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING.....	116
3	OVERIGE GEGEVENS	125
	CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT	127

1 GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

1.1.1 GECONSOLIDEERDE BALANS per 31 december 2011

(x € 1.000)	Toelichting	2011	2010
Activa			
Kasmiddelen	1	54.230	66.129
Bankiers	2	533.153	533.683
Kredieten	3	8.687.098	8.545.832
Overige financiële activa	4	690.280	848.359
Geassocieerde deelnemingen	5	97.057	430.951
Immateriële activa	6	221.595	199.415
Materiële vaste activa	7	136.611	99.594
Vaste activa aangehouden voor verkoop	8	204.297	-
Acute belastingen	9	3.143	4.821
Latente belastingvorderingen	9	748	141.768
Vorraden	10	41.021	30.168
Handelsdebiteuren	11	85.447	56.955
Overige activa	12	43.626	38.675
Overlopende activa	13	49.118	59.024
Totaal activa		10.847.424	11.055.374
Passiva			
Bankiers	14	772.606	996.435
Toevertouwde middelen	15	6.067.205	5.276.714
Schuldbewijzen	16	2.727.355	3.149.700
Financiële verplichtingen	17	66.067	119.654
Overige schulden	18	146.006	100.675
Overlopende passiva	19	161.118	151.688
Voorzieningen	20	25.534	29.209
Acute belastingverplichtingen	9	12.722	5.180
Latente belastingverplichtingen	9	21.671	23.985
Achtergestelde schulden	21	350.573	360.501
		10.350.857	10.213.741
Kapitaal en reserves toekomend aan aandeelhouders Friesland Bank NV		320.680	670.641
Perpetual capital securities		125.000	125.000
Belang van derden		50.887	45.992
Eigen vermogen	22	496.567	841.633
Totaal passiva		10.847.424	11.055.374

1.1.2 GECONSOLIDEERDE WINST- EN VERLIESREKENING over 2011

(x € 1.000)	Toelichting	2011	2010
Rentebaten		417.739	372.868
Rentelasten		<u>292.881</u>	<u>262.555</u>
Rente	23	124.858	110.313
Opbrengsten uit effecten		8.616	8.030
Opbrengsten uit geassocieerde deelnemingen		<u>69.909</u>	<u>48.555</u>
Opbrengsten uit effecten en geassocieerde deelnemingen	24	78.525	56.585
Provisie	25	40.561	41.713
Resultaat uit financiële transacties	26	1.289	5.986
Overige baten	27	3.529	913
Omzet participaties	28	<u>453.325</u>	<u>196.993</u>
Operationele inkomsten		702.087	412.503
Personeelskosten	29	155.850	125.343
Andere beheerskosten	30	414.193	196.218
Afschrijvingen	31	<u>37.511</u>	<u>23.702</u>
Operationele bedrijfslasten		607.554	345.263
Bedrijfsresultaat voor bijzondere waardeverminderingen		94.533	67.240
Bijzondere waardeverminderingen van kredieten	32	129.671	36.705
Bijzondere waardeverminderingen van overige financiële activa	33	184.055	79.201
Bijzondere waardeverminderingen van (im)materiële vaste activa	34	<u>1.010</u>	<u>-</u>
Operationeel resultaat		-220.203	-48.666
Belastingen	35	<u>135.677</u>	<u>-6.099</u>
Nettoresultaat boekjaar		-355.880	-42.567
Nettoresultaat beschikbaar voor belang derden	36	-5.758	715
Nettoresultaat beschikbaar voor aandeelhouders van Friesland Bank NV en houders perpetual	37	<u>-350.122</u>	<u>-43.282</u>
		-355.880	-42.567

1.1.3 GECONSOLIDEERD OVERZICHT TOTAALRESULTAAT over 2011

(x € 1.000)	Toelichting	2011	2010
Nettoresultaat boekjaar		-355.880	-42.567
Overige resultaten			
Mutatie cash flow hedges	4	4.419	5.156
Belastingeffect		<u>-3.686</u>	<u>-1.389</u>
		733	3.767
Herwaardering geassocieerde deelnemingen	5	9.364	-10.918
Overige herwaarderingen		-1.153	2.456
Belastingeffect		<u>-</u>	<u>-</u>
		8.211	-8.462
Winst / (verlies) op voor verkoop beschikbare financiële instrumenten			
<i>Herwaardering beleggingen voor verkoop beschikbaar:</i>	4		
Aandelen		-2.696	-8.016
Aandelen gehouden door participatiebedrijf		358	-2.615
Obligaties		6.965	-5.577
<i>Gerealiseerd herwaarderingsresultaat en bijzondere waardeverminderingen naar winst- en verliesrekening:</i>	4		
Aandelen		-4.041	5.588
Aandelen gehouden door participatiebedrijf		-2.989	78
Obligaties		-1.242	5.434
Belastingeffect		<u>-2.389</u>	<u>247</u>
		-6.034	-4.861
Overige resultaten, inclusief belastingeffect		2.910	-9.556
Totaalresultaat, inclusief belastingeffect		-352.970	-52.123
Beschikbaar voor belang derden		-5.758	715
Beschikbaar voor aandeelhouders van Friesland Bank NV en houders perpetual		<u>-347.212</u>	<u>-52.838</u>
		-352.970	-52.123

1.1.4 GECONSOLIDEERD MUTATIEOVERZICHT EIGEN VERMOGEN over 2011

(x € 1.000)

Kapitaal en reserves toekomend aan aandeelhouders Friesland Bank NV

	Aandelen- kapitaal	Agio- reserve	Herwaars- derings- reserve	Cash Flow Hedge Reserve	Overige wettelijke reserves	Overige reserves	Resultaat boekjaar	Totaal kapitaal en reserves	Perpetual capital securities	Belang van derden	Totaal eigen vermogen
Stand per 1 januari 2010	16.858	76.319	45.100	-14.823	168.470	414.505	26.988	733.417	122.831	26.786	883.034
Mutaties 2010											
Winstverdeling vorig boekjaar	-	-	-	-	-10.079	37.067	-26.988	-	-	-	-
Resultaat boekjaar	-	-	-	-	-	-	-43.282	-43.282	-	715	-42.567
Overige resultaten	-	-	-13.323	3.767	-	-	-	-9.556	-	-	-9.556
Totaalresultaat	-	-	-13.323	3.767	-	-	-43.282	-52.838	-	715	-52.123
Ontvangen dividenden	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dividenduitkering	-	-	-	-	-	-3.889	-	-3.889	-	-	-3.889
Inkoop perpetual	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Verkoop perpetual	-	-	-	-	-	-	-	-	2.505	-	2.505
Transactieresultaat perpetual	-	-	-	-	-	336	-	336	-336	-	-
Transacties tussen aandeelhouders	-	-	-	-	-	-6.385	-	-6.385	-	-	-6.385
Mutaties belang derden	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18.491	18.491
Stand per 31 december 2010	16.858	76.319	31.777	-11.056	158.391	441.634	-43.282	670.641	125.000	45.992	841.633
Mutaties 2011											
Winstverdeling vorig boekjaar	-	-	-	-	21.322	-64.604	43.282	-	-	-	-
Resultaat boekjaar	-	-	-	-	-165.859	165.859	-350.122	-350.122	-	-5.758	-355.880
Overige resultaten	-	-	2.177	733	-	-	-	2.910	-	-	2.910
Totaalresultaat	-	-	2.177	733	-165.859	165.859	-350.122	-347.212	-	-5.758	-352.970
Ontvangen dividenden	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dividenduitkering	-	-	-	-	-	-4.027	-	-4.027	-	-	-4.027
Inkoop perpetual	-	-	-	-	-	-	-	-	398	-	398
Verkoop perpetual	-	-	-	-	-	-	-	-	-398	-	-398
Transactieresultaat perpetual	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Transacties tussen aandeelhouders	-	-	-	-	-	1.278	-	1.278	-	-	1.278
Mutaties belang derden	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10.653	10.653
Stand per 31 december 2011	16.858	76.319	33.954	-10.323	13.854	540.140	-350.122	320.680	125.000	50.887	496.567

De overige wettelijke reserves bestaan voor € 13.712 (2010: € 158.249) uit wettelijke reserves niet-uitgekeerde winst deelnemingen en voor € 142 (2010: € 142) uit reserve redenominatie.

1.1.5 GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT over 2011

(x € 1.000)	Toelichting	2011	2010
KASSTROOM UIT OPERATIONELE ACTIVITEITEN			
Nettoresultaat	37	-355.880	-42.567
Aanpassingen voor:			
- Afschrijvingen	31	37.511	23.702
- Bijzondere waardeverminderingen van kredieten	32	129.671	36.705
- Bijzondere waardeverminderingen van financiële activa	33	184.055	79.201
- Bijzondere waardeverminderingen van (im)materiële vaste activa	34	1.010	-
- Winstbelastingen	9, 35	135.677	-6.099
- Opbrengsten uit effecten en geassocieerde deelnemingen	24	-22.297	-26.568
- Reële waardeverandering derivaten en gehedgde items	26	3.774	5.794
Kasstroom uit bedrijfsoperaties		113.521	70.168
Mutatie (centrale) bankiers	1, 2, 14	-236.258	-95.293
Mutatie kredieten	3	-243.006	-94.184
Mutatie toevertrouwde middelen	15	775.858	-171.705
Winstbelastingen verrekend met fiscus	9	-2.537	-3.565
Overige operationele kasstromen		-5.062	-18
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten		402.516	-294.597
KASSTROOM UIT INVESTERINGSACTIVITEITEN			
Investerings en aankopen van:			
- Overige financiële activa, niet behorende tot handelsportefeuilles	4	-256.456	-1.395.802
- Overige geassocieerde deelnemingen	5	-875	-1.203
- Materiële en immateriële vaste activa	6, 7	-86.879	-160.870
- Bedrijfscombinaties	39	-38.831	-41.242
Desinvesteringen en verkopen van:			
- Overige financiële activa, niet behorende tot handelsportefeuilles	4	394.668	1.409.738
- Overige geassocieerde deelnemingen	5	1.366	25.550
- Materiële en immateriële vaste activa	6, 7	16.983	4.232
- Bedrijfscombinaties	39	51.456	15.575
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten		81.432	-144.022
KASSTROOM UIT FINANCIERINGSACTIVITEITEN			
Uitgifte achtergestelde schulden	21	19.666	345
Terugbetaling achtergestelde schulden	21	-29.594	-58.578
Uitgifte schuldbewijzen	16	200.989	497.249
Terugbetaling schuldbewijzen	16	-623.333	-259.833
Betaald dividend	22	-4.027	-3.889
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten		-436.299	175.294
Netto kasstroom		47.649	-263.325
MUTATIE LIQUIDE MIDDELEN			
Stand liquide middelen per 1 januari	1, 2, 14	306.776	570.101
Stand liquide middelen per 31 december	1, 2, 14	354.425	306.776
Netto kasstroom		47.649	-263.325

(x € 1.000)	Toelichting	2011	2010
De samenstelling van de liquide middelen is als volgt:			
- Kasmiddelen	1	54.230	66.129
- Bankiers debet onmiddellijk opeisbaar	2	283.853	192.277
- Bankiers debet onmiddellijk opeisbaar aangehouden bij SPV's	2	47.214	101.802
- Bankiers credit onmiddellijk opeisbaar	14	<u>-30.872</u>	<u>-53.432</u>
		354.425	306.766
Overige toelichtingsinformatie inzake kasstromen uit bedrijfsactiviteiten			
Ontvangen rente	13, 23	423.276	358.926
Betaalde rente	19, 23	282.528	243.951
Ontvangen dividenden	5, 24	7.238	4.101

1.2 GRONDSLAGEN

1.2.1 INFORMATIE OVER DE ONDERNEMING

Friesland Bank NV is gevestigd te Leeuwarden. De geconsolideerde jaarrekening van Friesland Bank NV over het boekjaar 2011 omvat de vennootschap en haar dochterondernemingen (tezamen de 'Groep') en het belang van de Groep in geassocieerde deelnemingen en entiteiten waarover gezamenlijk de zeggenschap wordt uitgeoefend. De Raad van Bestuur heeft op 19 april 2012 de jaarrekening opgemaakt. De datum van de vaststelling van de jaarrekening in de algemene vergadering van aandeelhouders is 24 april 2012.

De diepte, aard en lengte van de huidige economische crisis raakt zowel Friesland Bank zelf als haar klanten. Daarnaast houdt Friesland Bank, in verband met deze crisis, aanzienlijk meer (dure) liquiditeit aan dan in normale marktomstandigheden. Deze ontwikkelingen zetten de resultaten van Friesland Bank onder druk. Daarmee wordt het op korte termijn realiseren van de vereiste versterking van het eigen vermogen van Friesland Bank een onzekere factor. Friesland Bank heeft weliswaar sympathie weten op te bouwen in de Nederlandse consumenten- en zakelijke markt en heeft daarin de laatste jaren succesvol geopereerd, maar dat weegt onvoldoende op tegen de combinatie van eerder genoemde effecten.

De raad van bestuur van Friesland Bank heeft daarom in het najaar van 2011 moeten vaststellen dat het streven naar een zelfstandig voortbestaan van Friesland Bank niet langer verantwoord is tegenover haar klanten en medewerkers. Per 1 april 2012 heeft dit geleid tot een samengaan met Rabobank. Dit samengaan maakt dat de bank op het terrein van solvabiliteit, liquiditeit en rentabiliteit er goed voor staat.

1.2.2 BASISBEGINSELEN BIJ HET OPSTELLEN VAN DE JAARREKENING

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld op basis van historische kosten, inclusief bijkomende kosten die –voor financiële instrumenten– worden geamortiseerd op basis van de effectieve interest methode. De volgende activa en verplichtingen zijn gewaardeerd tegen reële waarde: afgeleide financiële instrumenten (derivaten), financiële instrumenten aangehouden voor handelsdoeleinden, financiële instrumenten geclassificeerd als voor verkoop beschikbaar, financiële instrumenten die onderdeel uitmaken van een reële waarde hedge en vastgoedbeleggingen. Voor verkoop aangehouden vaste activa en groepen activa die worden afgestoten, worden gewaardeerd op de laagste van de boekwaarde en de reële waarde minus verkoopkosten. De lopende interest op vorderingen en schulden is, voor zover bij de toelichting op de desbetreffende post niet anders is medegedeeld, opgenomen onder overlopende activa dan wel overlopende passiva.

De functionele valuta voor Friesland Bank NV en de presentatievaluta voor de Groep is de euro. Alle bedragen in deze jaarrekening zijn afgerond op duizenden euro's, tenzij anders is vermeld.

Voor zover voortschrijdende inzichten hier aanleiding toe geven zijn vergelijkende cijfers aangepast.

Overeenstemmingsverklaring grondslagen bij de opstelling van de jaarrekening

De geconsolideerde jaarrekening is opgesteld op basis van de International Financial Reporting Standards zoals aanvaard binnen de Europese Unie.

Grondslagen voor de consolidatie

De geconsolideerde jaarrekening bestaat uit de jaarrekeningen van de Groep en haar groepsmaatschappijen per 31 december 2011. Groepsmaatschappijen zijn die entiteiten waarover de vennootschap overwegende zeggenschap ('control') heeft. Consolidatie vindt plaats voor belangen die kwalificeren als groepsmaatschappijen alsmede rechtspersonen waarbij nagenoeg het gehele economisch risico (meer dan 50%) door Friesland Bank NV wordt gedragen (stichtingen in het kader van securitisatie). Er is sprake van overwegende zeggenschap indien de vennootschap de mogelijkheid heeft om, direct of indirect, het financiële en operationele beleid van een entiteit te bepalen teneinde voordelen te verkrijgen uit de activiteiten van de entiteit. Bij de beoordeling of er sprake is van zeggenschap wordt rekening gehouden met potentiële stemrechten die op dat moment uitoefenbaar of converteerbaar zijn. De jaarrekeningen van groepsmaatschappijen zijn in de geconsolideerde jaarrekening opgenomen vanaf de datum waarop voor het eerst sprake is van overwegende zeggenschap, tot aan het moment waarop deze eindigt. Indien de Groep de overwegende zeggenschap in een groepsmaatschappij verliest dan worden deze niet langer meegeconsolideerd. Intragroepsaldi en eventuele niet-gerealiseerde winsten en verliezen op transacties binnen de groep, of baten en lasten uit dergelijke transacties, worden bij de opstelling van de geconsolideerde jaarrekening geëlimineerd. De jaarrekeningen

van de groepsmaatschappijen worden opgesteld over dezelfde rapporteringsperiode en op basis van grondslagen die consistent zijn aan die van aan de Friesland Bank.

Een financieel instrument wordt in de balans opgenomen zodra de onderneming contractpartij is en derhalve recht heeft op de voordelen respectievelijk gebonden is aan de verplichtingen voortkomende uit de contractuele bepalingen van het desbetreffende financiële instrument. Hierbij wordt als basis trade date accounting gehanteerd.

Winsten dan wel verliezen worden, indien van toepassing, toegerekend aan het belang van derden, ook als dit in het geval van verliezen resulteert in een negatief bedrag.

Securitisatie

Friesland Bank heeft een deel van haar particuliere (woning-)hypotheek en zakelijke kredieten gesecuritiseerd in 'special purpose vehicles' (SPV's). Met deze transacties is het economisch eigendom van deze vorderingen overgedragen aan de SPV's. Deze SPV's worden door Friesland Bank in haar geconsolideerde jaarrekening opgenomen, aangezien Friesland Bank op basis van de economische realiteit de meerderheid van de risico's en voordelen behoudt. Omdat het kredietrisico volledig is overgedragen aan de SPV's worden de gesecuritiseerde vorderingen niet meegenomen in de berekening van de risico gewogen activa. Securitisatie transacties worden als financieringstransacties (fundingtransacties) behandeld. Dit betekent dat de vorderingen worden overgedragen tegen nominale waarde en aldus geen verkoopresultaten worden gerealiseerd. Tussen de SPV's en Friesland Bank zijn derivaten afgesloten, waarbij de rentestromen op de leningen en de notes geruild worden. Het is mogelijk dat Friesland Bank directe of indirecte belangen houdt in door de SPV's uitgegeven schuldpapieren. Deze stukken in eigen bezit worden geëlimineerd in de geconsolideerde jaarrekening.

Bij de initiatie van een securitisatietransactie is Friesland Bank direct betrokken op de volgende punten: selecteren van te securitiseren vorderingen, beoordelen/controleren van het opgestelde prospectus, roadshows, persberichten en contacten met Rating Agencies. Na de plaatsing van de transactie blijft Friesland Bank de administratie van de gesecuritiseerde vorderingen voeren. Friesland Bank verstrekt maandelijkse opgaven aan de Trustmaatschappij die de administratie voert voor de SPV's. In de maandelijkse opgaven wordt informatie opgenomen over het verloop van de uitstaande vorderingen en rente en de ontvangen rente, afgeloste leningen en posten met een achterstand. Daarnaast wordt één maal per jaar een opgave gedaan inzake de reële waarde van de uitstaande vorderingen per 31 december.

1.2.3 WIJZIGINGEN IN GRONDSLAGEN EN TOELICHTINGEN

In 2011 heeft de Friesland Bank de interpretatie IFRIC 19, de gewijzigde interpretatie IFRIC 14 en de gewijzigde standaarden IAS 24 en IAS 32 toegepast. Daarnaast zijn de 2010 verbeteringen aan de IFRS-standaarden toegepast. Dit heeft niet geleid tot veranderingen in de waarderingsgrondslagen dan wel presentatieaanpassingen.

IFRIC 13, 'Customer Loyalty Programmes', is van toepassing op verslagperioden die op of na 1 januari 2011 aanvangen, en heeft betrekking op de reële waardebepaling van credits. Aangezien Friesland Bank dergelijke programma's niet heeft is deze interpretatie is niet van toepassing voor Friesland Bank.

IFRIC 19 'Aflossing van financiële verplichtingen met eigenvermogeninstrumenten' is van toepassing op verslagperioden die op of na 1 januari 2011 aanvangen. IFRIC 19 verschaft een leidraad voor de administratieve verwerking door een debiteur van de eigenvermogeninstrumenten die hij aan een crediteur verstrekt om een financiële verplichting geheel of gedeeltelijk af te lossen nadat over de voorwaarden van de verplichting is heronderhandeld. Deze interpretatie is niet van toepassing voor Friesland Bank.

De aanpassing van IFRIC 14 'Vooruitbetalingen bij minimaal vereiste dekkingsbijdragen' is van toepassing op verslagperioden die op of na 1 januari 2011 aanvangen. De aanpassing van IFRIC 14 neemt een onbedoeld gevolg van de interpretatie weg. Wanneer een aan een minimaal vereiste dekkingsgraad onderworpen entiteit een vooruitbetaling van toekomstige bijdragen verricht, zou de entiteit die een dergelijke vooruitbetaling doet onder bepaalde omstandigheden verplicht zijn een last op te nemen. Ingeval er voor een toegezegd-pensioenregeling een minimaal vereiste dekkingsgraad bestaat, moet krachtens de aanpassingen in IFRIC 14 een dergelijke vooruitbetaling, evenals om het even welke andere vooruitbetaling, als een actief worden behandeld. De aanpassing van IFRIC 14 heeft geen invloed op het resultaat of het vermogen van Friesland Bank.

De aanpassing van IAS 24 'Informatieverschaffing over verbonden partijen' is van toepassing op verslagperioden die op of na 1 januari 2011 aanvangen. De aanpassing van IAS 24 heeft als doel om de definitie van een verbonden partij te vereenvoudigen en tegelijkertijd bepaalde interne inconsistenties weg te nemen. Tevens wordt enige lastenverlichting geboden aan met de overheid verbonden entiteiten met betrekking tot de hoeveelheid door deze entiteiten te verstrekken

informatie over transacties met verbonden partijen. De aanpassing van IAS 24 heeft geen invloed op de toelichting van Friesland Bank.

De aanpassing van IAS 32 'Financiële instrumenten: presentatie – Classificatie van claimemissies' is van toepassing op verslagperioden die op of na 1 februari 2010 aanvangen. De aanpassing van IAS 32 verduidelijkt hoe bepaalde claims administratief moeten worden verwerkt wanneer de uitgegeven instrumenten in een andere valuta dan de functionele valuta van de emittent luiden. Indien deze instrumenten voor een vast bedrag aan geldmiddelen proportioneel aan de bestaande aandeelhouders van de emittent worden uitgereikt, dan moeten ze als eigen vermogen worden geclassificeerd, ook al luidt de uitoefenprijs ervan in een andere valuta dan de functionele valuta van de emittent. Deze interpretatie is niet van toepassing voor Friesland Bank.

1.2.4 GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN RESULTAATSBEPALING

Vreemde valuta

Transacties luidend in vreemde valuta worden in euro's omgerekend tegen de geldende wisselkoers per de transactiedatum. In vreemde valuta luidende monetaire activa en verplichtingen worden per balansdatum in euro's omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. Niet-monetaire posten die in een vreemde valuta luiden en tegen reële waarde worden gewaardeerd worden omgerekend tegen de wisselkoers die geldt op het moment waarop de reële waarde wordt bepaald. De bij omrekening optredende valutakoersverschillen worden in de winst- en verliesrekening opgenomen.

Liquide Middelen

Als liquide middelen worden aangemerkt kasmiddelen, onmiddellijk opeisbare tegoeden bij De Nederlandsche Bank N.V. en het saldo van bancaire vorderingen en schulden met een zeer korte looptijd van maximaal drie maanden, die een insignificant risico op waardeveranderingen dragen en waarop geen beperking rust.

Financiële instrumenten

a) Eerste opname en waardering

Financiële instrumenten worden, conform IAS 39, bij eerste opname geclassificeerd als één van de volgende categorieën: financiële activa/(verplichtingen) gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst- en verliesrekening (held for trading, HFT), tot einde looptijd aangehouden beleggingen (held to maturity, HTM), leningen en vorderingen (L+V), voor verkoop beschikbare financiële activa (available for sale, AFS), overige financiële verplichtingen (OFV) of als derivaten toegewezen als hedge instrumenten in een effectieve hedgerelatie. De Groep heeft geen tot einde looptijd aangehouden beleggingen.

Alle financiële instrumenten worden bij eerste opname op de balans gewaardeerd tegen reële waarde, inclusief transactiekosten voor zover het geen financiële activa/(verplichtingen) gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst- en verliesrekening betreft. De vervolgwaardering is afhankelijk van de categorie waarin de betreffende post bij eerste opname valt.

De volgende financiële instrumenten zijn als volgt gecategoriseerd in de balans van de Groep:

	HFT	L+V	AFS	OFV	Hedge relatie
Activa					
Kasmiddelen	-	√	-	-	-
Bankiers	-	√	-	-	-
Kredieten	-	√	-	-	-
Overige financiële activa:					
Aandelen handelsportefeuille	√	-	-	-	-
Aandelen voor verkoop beschikbaar	-	-	√	-	-
Participaties voor verkoop beschikbaar	-	-	√	-	-
Obligaties voor verkoop beschikbaar	-	-	√	-	-
RMBS	-	√	-	-	-
Derivaten	√	-	-	-	√
Handelsdebiteuren	-	√	-	-	-
Overige en overlopende passiva	-	√	-	-	-
Passiva					
Bankiers	-	-	-	√	-
Toevertrouwde middelen	-	-	-	√	-
Schuldbewijzen	-	-	-	√	-
Financiële verplichtingen	√	-	-	-	√
Overige schulden en overlopende passiva	-	-	-	√	-
Achtergestelde schulden	-	-	-	√	-

b) Vervolgwaardering

De vervolgwaardering vindt voor de verschillende categorieën als volgt plaats:

b.1) Financiële activa/(verplichtingen) gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst- en verliesrekening

Onder deze categorie vallen activa en passiva die voor handelsdoeleinden worden aangehouden en vallen in de handelsportefeuille. Hierbij is de intentie aanwezig om deze activa en/of passiva op korte termijn te verhandelen. Deze posten worden aanvankelijk opgenomen tegen reële waarde en vervolgens gewaardeerd op reële waarde. Alle gerealiseerde en ongerealiseerde winsten en verliezen worden opgenomen in de winst- en verliesrekening. De Groep heeft geen financiële instrumenten aangemerkt als gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst- en verliesrekening op basis van de reële waarde optie.

Dividenden inzake de handelsportefeuille aandelen worden verantwoord onder resultaat uit financiële transacties. Dividenden worden op basis van betaalbaarstelling verantwoord. De posten vallende onder de handelsportefeuilles zijn in de balans gerubriceerd onder de post overige financiële activa.

Indien er contracten zijn met embedded derivaten waarbij de economische eigenschappen en risico's afwijken van die van het host contract, dan worden deze derivaten separaat van het host contract als derivaten verantwoord, tenzij de contracten reeds worden aangehouden als handelsinstrumenten. De embedded derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, waarbij de waardemutaties worden verantwoord in de winst- en verliesrekening. De Groep heeft gedurende het boekjaar dergelijke contracten niet gehad.

b.2) Leningen en vorderingen en overige financiële verplichtingen

Na eerste opname tegen reële waarde inclusief transactiekosten vindt de waardering plaats tegen geamortiseerde kostprijs met gebruikmaking van de effectieve rentemethode, waar nodig rekening houdende met bijzondere waardeverminderingen. De geamortiseerde kostprijs wordt bepaald rekening houdende met eventuele op- of afslagen en kosten die integraal onderdeel zijn van de effectieve interest methode.

De effectieve rentebate/-last wordt verantwoord in de winst- en verliesrekening in de post rente. Eventuele bijzondere waardeverminderingen worden opgenomen in de winst- en verliesrekening in de post bijzondere waardeverminderingen.

b.3) Tot einde looptijd aangehouden beleggingen

Dit betreffen financiële instrumenten – niet zijnde derivaten – waarbij de intentie bestaat de posten aan te houden tot het einde van de looptijd. Waardering vindt plaats tegen geamortiseerde kostprijs met gebruikmaking van de effectieve rentemethode, waar nodig rekening houdende met bijzondere waardeverminderingen. De geamortiseerde kostprijs wordt

bepaald rekening houdende met eventuele op- of afslagen en kosten die integraal onderdeel zijn van de effectieve interest methode. De effectieve rentebate/-last wordt verantwoord in de winst- en verliesrekening in de post rente. Eventuele bijzondere waardeverminderingen worden opgenomen in de winst- en verliesrekening in de post bijzondere waardeverminderingen. De Groep heeft gedurende het boekjaar geen beleggingen gehad waarbij er de intentie was deze tot einde looptijd aan te houden.

b.4) Voor verkoop beschikbare financiële activa

De beleggingsportefeuilles rentedragende waardepapieren en aandelen zijn aangemerkt als voor verkoop beschikbaar. Deze effecten worden bij eerste opname op de balans gewaardeerd tegen reële waarde, inclusief transactiekosten. Vervolgens vindt waardering plaats tegen reële waarde, waarbij de waarderingsverschillen (tot verkoop of bijzondere waardevermindering) via het eigen vermogen (geconsolideerd overzicht totaalresultaat) worden geleid. Gerealiseerde resultaten bij verkoop en bijzondere waardevermindering worden opgenomen in de winst- en verliesrekening.

Voor wat betreft de rentedragende waardepapieren voor verkoop beschikbaar wordt de rente op basis van de effectieve interest in de winst- en verliesrekening opgenomen in de post rente. Dividenden inzake de beleggingsportefeuille aandelen worden in de winst- en verliesrekening gerubriceerd onder opbrengsten uit effecten en deelnemingen. Dividenden worden op basis van betaalbaarstelling verantwoord. De posten vallende onder de beleggingsportefeuilles zijn in de balans gerubriceerd onder de post overige financiële activa.

Er wordt regelmatig beoordeeld of de intentie om de betreffende posten op korte termijn te verhandelen nog gerechtvaardigd is. Indien het onmogelijk is geworden om instrumenten te verhandelen als gevolg van inactieve markten en de intentie van het management om de instrumenten in de voorzienbare toekomst te verkopen hierdoor significant wijzigt, kan er in niet vaak voorkomende situaties en onder strikte voorwaarden voor gekozen worden om deze instrumenten te herclassificeren. Herclassificatie naar de categorie leningen en vorderingen is dan toegestaan, mits het financieel actief aan de voorwaarden voor deze categorie voldoet en er de intentie is om ze tot de voorzienbare toekomst dan wel einde looptijd aan te houden. Hierdoor zal na herclassificatie de waardering op basis van leningen en vorderingen niet meer wijzigen.

c) Reële waarde van financiële instrumenten

Voor de bepaling van de reële waarde van een financieel instrument worden verschillende methoden gebruikt. Voor financiële instrumenten in actieve markten wordt de reële waarde gebaseerd op de genoteerde prijzen op actieve markten (fair value level I). Voor activa worden hierbij de biedkoersen gehanteerd en voor passiva de laatkoersen.

Voor financiële instrumenten waarvoor geen genoteerde prijzen en/of actieve markt beschikbaar is, wordt de reële waarde bepaald met behulp van waarderingstechnieken. In beginsel wordt getracht dit op basis van in de markt waarneembare inputs te doen (fair value level II). Waarderingstechnieken op basis van in de markt waarneembare inputs zijn bijvoorbeeld door commissarissen afgegeven bindende biedprijzen indien deze gebruik maken van een model waarin in de markt waarneembare inputs zijn gebruikt, genoteerde prijzen van soortgelijke instrumenten of waarderingsmodellen die gebruik maken van bijvoorbeeld markttrentes en creditspreads.

Mochten er onvoldoende betrouwbare uit de markt waarneembare inputs beschikbaar zijn om een fair value level II berekening op te stellen, dan zal de reële waarde bepaald worden met interne waarderingstechnieken op basis van niet in de markt waarneembare inputs (fair value level III). Waarderingstechnieken op basis van niet in de markt waarneembare inputs zijn met name waarderingsmodellen waarin schattingen en aannames van de leiding zijn betrokken.

Alleen wanneer er bij aangaan van financieel instrument duidelijke aanwijzingen zijn dat bijvoorbeeld de transactieprijs afwijkt van andere waarneembare soortgelijke actuele transacties in de markt of gebaseerd op een waarderingmodel met objectief waarneembare data, dan worden op de eerste dag resultaten genomen over het desbetreffende financiële instrument. Deze worden verantwoord in de post resultaat uit financiële transacties.

d) Bijzondere waardeverminderingen financiële instrumenten

Per balansdatum wordt beoordeeld of er externe of interne objectieve aanwijzingen zijn voor een bijzondere waardevermindering van een bepaald financieel actief.

Voor financiële instrumenten geclassificeerd als aangehouden voor verkoop zijn objectieve aanwijzingen voor bijzondere waardevermindering een significante of langdurige daling van de marktwaarde ten opzichte van de boekwaarde. Bij een significante daling van equity instrumenten wordt een vergelijking gemaakt tussen de reële waarde en de kostprijs. Bij een structurele daling wordt een analyse gemaakt van de periode dat de reële waarde onder de kostprijs ligt. Hierbij hanteert de Groep als uitgangspunten een reële waarde die 80% of lager is dan de kostprijs ('significant') of een periode van 6

maanden of langer ('langdurig'). Bij een bijzondere waardevermindering wordt het cumulatieve verlies overgebracht van het ongerealiseerde resultaat in het eigen vermogen naar de winst- en verliesrekening. Het cumulatieve verlies bestaat uit het verschil tussen de aankoopwaarde en de huidige reële waarde, minus eventuele bijzondere waardeverminderingen die reeds eerder in de winst- en verliesrekening zijn verantwoord. Bijzondere waardeverminderingen worden bij stijgingen naderhand niet teruggedraaid ten gunste van de winst- en verliesrekening, maar verantwoord in het ongerealiseerde resultaat in het eigen vermogen.

Voor schuldinstrumenten die worden aangehouden voor verkoop gelden dezelfde criteria als voor de categorie financiële activa die gewaardeerd zijn tegen geamortiseerde kostprijs. Bij financiële activa die gewaardeerd zijn tegen geamortiseerde kostprijs, waaronder kredieten, zijn objectieve aanwijzingen een verlaging van de credit rating, drastische verslechtering van marktomstandigheden of significante financiële moeilijkheden (waaronder betalingsachterstanden) bij de betreffende debiteur. Bij dergelijke aanwijzingen wordt eerst beoordeeld of er daadwerkelijk sprake is van een verliessituatie (incurred loss) alvorens tot een bijzondere waardevermindering wordt overgegaan. Er wordt op basis van de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen, met inbegrip van verwachte uitkeringen uit hoofde van garanties en zekerheden, een eventueel verlies wegens waardevermindering contant gemaakt tegen de oorspronkelijke effectieve rente en verwerkt in de winst- en verliesrekening onder de post bijzondere waardeverandering van kredieten. Voor de zekerheden wordt de meest recente verwachte opbrengstwaarde meegenomen. Bijzondere waardeverminderingen worden in eerste instantie individueel beoordeeld. Naast deze specifieke voorziening wordt voorts een portefeuillevoorziening gevormd voor waardeverminderingen die niet specifiek zijn bepaald, maar waarvan op basis van ervaring en algemene- of bedrijfseconomische ontwikkelingen wordt aangenomen dat ze per balansdatum in de portefeuille aanwezig zijn. De portefeuillevoorziening is bestemd voor kleinere kredieten en wordt bepaald rekening houdend met meerdere indicatoren, zoals overstanden op de rekening courant en beschikbaar onderpand. Portefeuilles van financiële activa worden op portefeuilleniveau beoordeeld op bijzondere waardevermindering op basis van contractueel overeengekomen kasstromen en de historische ervaring ten aanzien van kredietverliezen op activa met gelijkwaardige kredietkenmerken. De historische ervaring wordt aangepast voor recent waargenomen ontwikkelingen om de effecten van de huidige marktomstandigheden weer te geven die nog niet in de historische ervaring tot uitdrukking zijn gekomen en om effecten en omstandigheden die niet actueel zijn te elimineren.

Wanneer de mogelijkheid bestaat wordt geprobeerd leningen te herstructureren in plaats van over te gaan tot de executie/uitponding van zekerheden. Dit kan tot gevolg hebben dat de looptijd van een lening wordt verlengd of de condities in de leningsovereenkomst worden aangepast. Indien een herstructurering succesvol heeft plaatsgevonden, wordt de lening niet langer beschouwd als een lening met een betalingsachterstand. De heronderhandelde voorwaarden worden regelmatig beoordeeld om toekomstige ontvangsten zeker te stellen c.q. betalingsachterstanden te voorkomen. Deze geherstructureerde leningen blijven wel een integraal onderdeel uitmaken van het proces dat leidt tot het nemen van bijzondere waardeverminderingen en indien een specifieke voorziening noodzakelijk blijkt wordt deze contant gemaakt tegen het originele effectieve rentepercentage.

e) Niet langer opnemen op de balans

Financiële activa worden niet langer in de balans opgenomen als het recht op de kasstromen van het actief is komen te vervallen of wanneer nagenoeg alle risico's en voordelen verbonden aan het actief zijn overgedragen. Als noch nagenoeg alle risico's en voordelen zijn overgedragen, noch zijn behouden, wordt een financieel actief niet langer in de balans opgenomen wanneer er geen aanhoudende betrokkenheid over het actief meer is. Bij overdracht van een financieel actief waar de Groep nog wel de aanhoudende beschikkingsmacht over het actief heeft, blijft het actief in de balans opgenomen overeenkomstig de mate van aanhoudende betrokkenheid.

Een financiële verplichting wordt niet langer op de balans opgenomen indien de verplichting wordt opgeheven, beëindigd of indien het einde van de contractuele looptijd is bereikt.

Saldering van financiële instrumenten

Financiële activa en verplichtingen worden gesaldeerd in de balans gepresenteerd wanneer er een juridisch afdwingbaar recht bestaat om de opgenomen bedragen te verrekenen en de intentie bestaat om het actief en de verplichting gesaldeerd af te wikkelen, of het actief en de verplichting tegelijkertijd af te rekenen. Dit heeft met name betrekking op bij een derden bank opgenomen gelden en uitgezette middelen, derivaten en notes van Stichting Eleven Cities in eigen bezit.

Derivaten en hedge accounting

a) Eerste opname en waardering

Friesland Bank maakt voor haar risicomanagement gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), onder andere op het gebied van rente- en valutarisico. Derivaten worden bij eerste opname op de balans gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste opname worden derivaten gewaardeerd tegen reële waarde, waarbij –indien er geen sprake is van cash flow hedge accounting– de waardeveranderingen in de winst- en verliesrekening worden opgenomen in de post resultaat uit financiële transacties. Derivaten worden in de balans gerubriceerd als actief (onder de post overige financiële activa) als de reële waarde positief is en als passief (onder de post financiële passiva) als de reële waarde negatief is.

Voor een deel van de derivaten wordt hedge-accounting toegepast. Hedge-accounting wordt toegepast als wordt voldaan aan de eisen voor wat betreft documentatie (zoals het beleid van risicobeheer, de startdatum van de hedge, een beschrijving van het hedge-instrument en de onderliggende positie, de soort hedge, het afgedekte risico en de wijze van bepaling van de effectiviteit van de hedge) en de daadwerkelijke effectiviteit van de hedge. De effectiviteit wordt maandelijks beoordeeld, waarbij wordt vastgesteld of de afdekking gedurende de verslagperioden waarvoor de afdekking was bedoeld, feitelijk effectief is geweest.

Hedge-accounting wordt beëindigd als het hedge-instrument verloopt, wordt uitgeoefend of is verkocht, de hedge niet langer voldoet aan de voorwaarden, de toekomstige transactie niet langer wordt verwacht of als de toewijzing van de hedge-relatie wordt gestaakt. Overigens kwalificeren niet alle in bedrijfseconomische zin effectieve hedges zich voor hedge-accounting. De resultaten op deze derivaten worden direct in de winst- en verliesrekening verwerkt.

b) Fair value hedge-accounting

Bij fair value hedge-accounting wordt de reële waardeverandering als gevolg van het afgedekte risico van specifieke activa of passiva, evenals de reële waardeverandering van het derivaat, in de winst- en verliesrekening verwerkt.

Friesland Bank maakt gebruik van een macro hedge. Dit betreft een portefeuille hedge, waarbij tot en met februari 2011 de hypotheekportefeuille en, vanaf 2011, de termijndepositoportefeuille aangewezen zijn als ingedekte positie. Van deze portefeuille wordt de renterisicopositie beperkt door de rentegevoeligheid van de waarde van de kasstromen uit de hypotheekportefeuille dan wel termijndepositoportefeuille te verlagen door het afsluiten van Interest Rate Swap (IRS) transacties die per saldo een tegengestelde rentegevoeligheid hebben. De reële waardeveranderingen van de betreffende IRS'en compenseren daarbij (een gedeelte van) de reële waardeveranderingen van de kasstromen uit de hypotheekportefeuille dan wel termijndepositoportefeuille. Het risico van reële waardeveranderingen van de ingedekte positie als gevolg van wijzigingen in de interbancaire (EURIBOR) swaprente wordt aangemerkt als ingedekt risico. Overige (rente)risicocomponenten bovenop de interbancaire (EURIBOR) swaprente die de reële waarde van de ingedekte positie kunnen beïnvloeden worden niet ingedekt. De effectiviteitstoetsing vindt maandelijks prospectief en retrospectief op portefeuilleniveau per maturity bucket plaats.

c) Cash flow hedge-accounting

Bij cash flow hedge-accounting wordt een mogelijke variabiliteit in toekomstige kasstromen afgedekt. De verandering in de reële waarde van het derivaat wordt, voor zover effectief, niet in de winst- en verliesrekening maar in de overige niet-gerealiseerde resultaten verwerkt tot het moment dat het afgedekte item de winst en verliesrekening beïnvloedt.

Belangen gehouden in andere ondernemingen

a) Algemeen

De waardering en verwerking van andere ondernemingen in de jaarrekening is afhankelijk van de mate waarin de bank invloed kan uitoefenen op het financiële en operationele beleid. Daarnaast wordt er binnen de bank onderscheid gemaakt in bancaire belangen (dit zijn strategische aandelenbelangen gehouden door de bank zelf) en participaties (dit zijn aandelenbelangen gehouden door het participatiebedrijf van de bank). Er worden in de jaarrekening van Friesland Bank N.V. verschillende soorten belangen onderkend:

- Bedrijfscombinaties
- Joint ventures
- Geassocieerde deelnemingen
- Aandelenbelangen

b) Bedrijfscombinaties

Belangen waarin overwegende zeggenschap ('control') kan worden uitgeoefend (doorgaans belangen groter dan 50%) worden geconsolideerd. Bedrijfscombinaties worden verantwoord op basis van de overnamemethode. De overnameprijs van een acquisitie wordt bepaald als het geldbedrag of equivalent daarvan dat is overeengekomen voor de verkrijging van de bedrijfscombinatie, eventueel vermeerderd met kosten die direct toerekenbaar zijn aan de overname. Voor elke bedrijfscombinatie worden de minderheidsbelangen gewaardeerd tegen het aandeel van de gekochte onderneming in de identificeerbare netto activa. Directe acquisitiekosten worden ten laste van de winst- en verliesrekening gebracht.

Indien een bedrijfscombinatie in stappen wordt aangekocht, wordt de reële waarde van het eerder gehouden belang opnieuw bepaald op het moment van aankoopdatum. Hieruit voortvloeiende waardemutatie wordt verantwoord in de winst- en verliesrekening.

Eventuele voorwaardelijke verplichtingen worden gewaardeerd tegen reële waarde en opgenomen als een verplichting. Navolgende mutaties in de reële waarde hiervan worden verantwoord in de winst- en verliesrekening of in de overige (niet-) gerealiseerde resultaten.

De waardering van een belang van derden in de overgenomen onderneming wordt naar keuze gewaardeerd tegen de reële waarde op aquisitiedatum of tegen het proportioneel aandeel in de identificeerbare activa en verplichtingen van de overgenomen onderneming. Deze keuze, die per acquisitie gemaakt kan worden, zal worden toegelicht in noot 39.

c) Joint ventures

Belangen met joint control (joint ventures) worden niet geconsolideerd. De equity-methode wordt toegepast om deze belangen te waarderen, zijnde de kostprijs plus het aandeel in het resultaat en vermogensmutaties na verwerving minus het aandeel in gedane uitkeringen na verwerving. Een indicatie voor een joint venture is een belang van precies 50%. Zodra joint control vervalst, worden belangen uit de consolidatiekring verwijderd. Afhankelijk van het resterende belang worden deze belangen verwerkt als deelneming of financieel instrument. Gedurende 2011 heeft de Groep twee belangen in joint ventures gehad. In 2010 waren er geen belangen in joint ventures.

d) Geassocieerde deelnemingen

Belangen waar invloed van betekenis kan worden uitgeoefend (doorgaans belangen met stemrecht van 20% tot 50%) worden in de balans opgenomen in de post geassocieerde deelnemingen. Belangen waar invloed van betekenis kan worden uitgeoefend worden gewaardeerd tegen de equity-methode, zijnde de kostprijs plus het aandeel in het resultaat en vermogensmutaties na verwerving minus het aandeel in gedane uitkeringen na verwerving.

e) Aandelenbelangen

Belangen waarin geen overwegende zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden geclassificeerd als financieel instrument voor verkoop beschikbaar en gewaardeerd tegen reële waarde met reële waardeveranderingen via het vermogen. Een belangrijke indicator hiervoor is een aandelenbelang kleiner dan 20%. Deze belangen worden in de balans opgenomen in de post overige financiële activa. Een financieel instrument wordt in de balans opgenomen zodra de onderneming contractpartij is en derhalve recht heeft op de voordelen respectievelijk gebonden is aan de verplichtingen voortkomende uit de contractuele bepalingen van het desbetreffende financiële instrument (trade date accounting).

Immateriële vaste activa

a) Goodwill

De in een bedrijfscombinatie verworven goodwill is gelijk aan de waarde waarmee de kostprijs van de bedrijfscombinatie het belang van de overnemende partij in de netto reële waarde van de identificeerbare activa, verplichtingen en voorwaardelijke verplichtingen overschrijdt. Goodwill wordt in eerste instantie op de balans opgenomen en gewaardeerd tegen kostprijs, tenzij het bedrag aan goodwill negatief is. In dat geval zal het bedrag aan goodwill direct naar de winst- en verliesrekening worden gebracht.

Na eerste opname wordt goodwill gewaardeerd tegen kostprijs, verminderd met eventuele geaccumuleerde bijzondere waardeverminderingen. Op goodwill wordt niet stelselmatig afgeschreven. Periodiek – en tenminste jaarlijks – wordt, indien gebeurtenissen of wijzigingen in omstandigheden daartoe aanleiding geven, beoordeeld of er een bijzondere waardevermindering opgetreden is als gevolg van structurele wijziging in de verwachte toekomstige kasstromen. Bijzondere waardeverminderingen worden ten laste van de winst- en verliesrekening gebracht.

b) Overige immateriële activa

De overige immateriële activa bestaat uit gekochte software alsmede gekochte separaat identificeerbare onderdelen voortvloeiend uit de aankoop van bedrijfscombinaties, zoals klantrelaties, merknamen, assurantieportefeuilles en vergelijkbare onderdelen. De overige immateriële activa worden gewaardeerd tegen kostprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. De afschrijving ten laste van de winst- en verliesrekening geschiedt op basis van de geschatte economische gebruiksduur van de betreffende immateriële activa, tenzij de gebruiksduur onbepaald is. De afschrijving van de overige immateriële activa start op het moment dat de activa bruikbaar zijn. De geschatte economische levensduur voor overige immateriële activa met een beperkte gebruiksduur is afhankelijk van de specifieke kenmerken van het actief. In de jaarrekening zijn de volgende termijnen gehanteerd:

- Klantrelaties 3 – 20 jaar
- Merknamen 3 – 15 jaar
- Software 3 – 5 jaar

Materiële vaste activa

De onroerende zaken en bedrijfsmiddelen worden opgenomen tegen kostprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. Lineaire afschrijving vindt plaats over de geschatte economische levensduur van alle onroerende zaken en bedrijfsmiddelen, met uitzondering van grond in eigendom, waarvan de economische levensduur als onbeperkt wordt aangemerkt. De restwaarde wordt periodiek beoordeeld.

De geschatte gebruiksduur is als volgt:

- Gebouwen 10 – 33 jaar
- Technische installaties 10 – 15 jaar
- Inventarissen 8–12 jaar
- Computerapparatuur 3–5 jaar

Vaste activa aangehouden voor verkoop

Een vast actief wordt gekwalificeerd als aangehouden voor verkoop indien het hoogst waarschijnlijk is dat de boekwaarde gerealiseerd zal worden door middel van een verkooptransactie die volgens planning binnen twaalf maanden zal plaatsvinden, en niet door voortgezet gebruik. Vaste activa en groepen activa die worden afgestoten worden gewaardeerd op de laagste van de boekwaarde en de reële waarde minus verkoopkosten. Eventuele bijzondere waardeverminderingen bij de eerste classificatie als aangehouden voor verkoop worden in de winst- en verliesrekening opgenomen. Op materiële vaste activa en immateriële activa zullen na eerste opname als aangehouden voor verkoop geen afschrijvingen meer plaatsvinden.

Bijzondere waardeverminderingen niet-financiële activa

Bij niet-financiële activa vindt er jaarlijks een toetsing plaats of er aanwijzingen bestaan voor een bijzondere waardevermindering. Indien sprake is van een dergelijke aanwijzing worden de activa getoetst op bijzondere waardevermindering.

Ongeacht of er eventueel aanwijzingen zijn voor een mogelijke waardevermindering, wordt de boekwaarde van goodwill en immateriële activa nog niet in gebruik minstens één keer per jaar onderworpen aan een gedetailleerde waardeverminderingstoets door vergelijking van de opbrengstwaarde van kasstroomgenererende eenheden met hun boekwaarde. De hoogste van de waarde in gebruik enerzijds en de reële waarde verminderd met verkoopkosten anderzijds bepaalt de opbrengstwaarde. De realiseerbare waarde van een kasstroomgenererende eenheid wordt bepaald door berekening van de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen van die kasstroomgenererende eenheid met de rentevoet voor belasting. De belangrijkste aannames die zijn gebruikt in het kasstroommodel zijn afhankelijk van de inputgegevens die verschillende financiële en economische variabelen weerspiegelen, zoals de risicovrije rente in een land en een premie die het inherente risico van de betreffende entiteit weergeeft. Deze variabelen worden bepaald op basis van een beoordeling door het management. Er wordt een bijzondere waardevermindering opgenomen indien de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde.

Leaseovereenkomsten

De leaseovereenkomsten die Friesland Bank afsluit betreffen operationele leases. Het totaal van de onder de leaseovereenkomsten betaalde bedragen wordt lineair in de winst-en-verliesrekening verantwoord over de looptijd van de overeenkomst. Als er betalingen aan de verhuurder (lessor) worden verricht in verband met het voortijdig beëindigen van de leaseovereenkomst, worden deze onmiddellijk als last in de winst-en-verliesrekening verantwoord. Friesland Bank treedt niet op als lessor.

Belastingen

a) Acute belastingen

Acute belastingen worden in de balans verantwoord voor het bedrag dat verwacht wordt ontvangen te worden dan wel dat verwacht wordt betaald te worden. Voor de waardering wordt gebruik gemaakt van de belastingtarieven die zijn vastgesteld op balansdatum, dan wel waartoe materieel reeds op balansdatum besloten is.

b) Latente belastingen

De voorziening voor latente belastingverplichtingen (belastinglatenties) wordt gevormd op basis van de balansmethode, waarbij een voorziening wordt getroffen voor tijdelijke verschillen tussen de boekwaarde van activa en verplichtingen ten behoeve van de financiële verslaggeving en de fiscale boekwaarde van die posten. Voor de volgende tijdelijke verschillen wordt geen voorziening getroffen:

- Fiscaal niet aftrekbare goodwill;
- De eerste opname van activa of verplichtingen die noch de commerciële noch de fiscale winst beïnvloeden, en
- Verschillen die verband houden met investeringen in dochterondernemingen voor zover zij in de voorzienbare toekomst waarschijnlijk niet zullen worden afgewikkeld.

Het bedrag van de voorziening voor latente belastingverplichtingen is gebaseerd op de wijze waarop de boekwaarde van de activa en verplichtingen naar verwachting zal worden gerealiseerd of afgewikkeld, waarbij gebruik wordt gemaakt van de belastingtarieven die zijn vastgesteld op balansdatum, dan wel waartoe materieel reeds op balansdatum besloten is.

De boekwaarde van actieve belastinglatenties wordt jaarlijks per de balansdatum beoordeeld en verlaagd voor zover het niet langer waarschijnlijk is dat voldoende belastbare winst in de toekomst zal worden gerealiseerd om geheel of gedeeltelijk gebruik te maken van de actieve belastinglatentie. Het bedrag van de latente belastingvorderingen wordt verlaagd voor zover het niet langer waarschijnlijk is dat het daarmee samenhangende belastingvoordeel zal worden gerealiseerd.

c) Belastingen naar de winst of verlies

De belasting naar de winst of het verlies over het boekjaar omvat de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare winstbelastingen en latente winstbelastingen. De winstbelasting wordt in de winst- en verliesrekening opgenomen, behoudens voor zover deze betrekking heeft op posten die rechtstreeks in de overige resultaten worden opgenomen, in welk geval de belasting in de overige resultaten wordt verwerkt. De belasting is berekend aan de hand van belastingtarieven die zijn vastgesteld op balansdatum, dan wel waartoe materieel reeds op balansdatum is besloten, en correcties op de over voorgaande jaren verschuldigde belasting.

Vorraden

De voorraden worden aangehouden door de geconsolideerde industriële participaties. De voorraden grondstoffen zijn gewaardeerd op historische inkooprijzen, waar nodig onder aftrek van voorzieningen voor incourantheid. Het onderhanden werk en de goederen in bewerking worden gewaardeerd tegen directe productiekosten, vermeerderd met toegerekende indirecte kosten dan wel een opslag voor indirecte kosten. De voorraden goederen gereed worden gewaardeerd tegen historische kostprijs of lagere opbrengstwaarde.

Voorzieningen

a) Algemeen

Voorzieningen worden opgenomen wanneer er op balansdatum een verplichting is (in rechte afdwingbaar of feitelijk) die zijn oorsprong vindt in een gebeurtenis in het verleden en wanneer het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen noodzakelijk is en een betrouwbare schatting van de omvang van de verplichting kan worden gemaakt. Indien het effect daarvan materieel is, worden de voorzieningen bepaald door de verwachte toekomstige kasstromen contant te maken op basis van een disconteringsvoet vóór belasting die een afspiegeling is van de actuele markttransacties van de tijdswaarde van geld en, waar nodig, van de specifieke risico's met betrekking tot de verplichting.

b) Voorziening voor pensioenen

Friesland Bank kent een zogenaamde defined benefit pensioenregeling. De netto verplichting uit hoofde van toegezegde pensioenregelingen wordt voor iedere regeling afzonderlijk berekend door een schatting te maken van de pensioenaanspraken die werknemers hebben opgebouwd in ruil voor hun diensten in de verslagperiode en voorgaande perioden. Deze pensioenaanspraken worden verdisconteerd om de contante waarde te bepalen, en de reële waarde van de fondsbeleggingen wordt hierop in mindering gebracht. Bij de bepaling van de disconteringsvoet wordt uitgegaan van de nominale rentetermijnstructuur, verhoogd met een creditspread op basis van iBoxx (AARated), waarvan de looptijd de termijn van de verplichtingen benadert. De berekening wordt uitgevoerd door een erkende actuaris volgens de 'projected unit credit methode'.

Wanneer de pensioenaanspraken uit hoofde van een regeling worden verhoogd, wordt het gedeelte van de verhoogde pensioenaanspraken dat betrekking heeft op de verstreken diensttijd van werknemers lineair als last in de winst- en verliesrekening opgenomen over de gemiddelde periode totdat de pensioenaanspraken onvoorwaardelijk worden. Voor zover de aanspraken onmiddellijk onvoorwaardelijk worden, wordt de last onmiddellijk onder de post personeelskosten in de winst- en verliesrekening opgenomen. Wanneer de pensioenaanspraken uit hoofde van een regeling worden verlaagd, wordt dit onmiddellijk als bate onder de post personeelskosten in de winst- en verliesrekening opgenomen.

Als gevolg van veranderingen in marktomstandigheden, economische en sterftetrends kunnen de werkelijke resultaten aanmerkelijk verschillen van de actuariële aannames. De hoogte van de defined benefit pensioenregeling en de hoogte van de toekomstige pensioenlasten kunnen aanzienlijk beïnvloed worden door een verandering van deze aannames. Verschillen tussen het verwachte en werkelijke rendement op beleggingen door veranderingen in actuariële aannames en aanpassingen van ervaringscijfers worden niet in de winst- en verliesrekening verantwoord, tenzij het totaal van de cumulatieve wijzigingen buiten een bandbreedte van 10% van de grootste van de verplichting uit hoofde van de regeling óf de reële waarde van de bijhorende beleggingen valt. Het deel dat buiten de bandbreedte valt, wordt ten gunste of ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht over het verwachte gemiddeld resterend aantal dienstjaren van de deelnemers.

Naast pensioenen worden ook andere lange termijn personeelsbeloningen opgenomen in de balans zoals bijvoorbeeld regelingen voor jubilea. Voor deze componenten zijn geen beleggingen aanwezig. De toekomstige uitkeringen en kosten worden op dezelfde wijze gediscoteerd als de pensioenen.

c) Overige voorzieningen

De in de balans opgenomen overige voorzieningen betreffen mogelijke toekomstige verplichtingen voor het terugbetalen van nog niet verdiende assurantieprovisies. De omvang van deze voorzieningen wordt bepaald op basis van zowel historische gegevens als een toekomstige inschatting.

Baten

Baten worden verantwoord voor zover het waarschijnlijk is dat de economische voordelen van transacties ten goede komen aan de groep en ze betrouwbaar kunnen worden bepaald.

Rentebaten en -lasten inzake financiële instrumenten worden in de winst- en verliesrekening verantwoord op basis van de effectieve rentemethode gebaseerd op de werkelijke aankoopprijs. De effectieve-rentemethode is gebaseerd op de verwachte stroom van kasontvangsten, waarbij rekening wordt gehouden met het risico van vervroegde aflossing van het onderliggende financiële instrument en de directe kosten en opbrengsten, zoals de in rekening gebrachte transactiekosten, bemiddelingsprovisies en disagio of agio. Indien het risico van vervroegde aflossing in onvoldoende mate betrouwbaar kan worden bepaald, wordt uitgegaan van de kasstromen gedurende de gehele looptijd van de financiële instrumenten. Verkoopresultaten inzake rentedragende financiële instrumenten worden genomen op het moment van overdracht en verantwoord als resultaat financiële transacties.

Provisiebaten en -lasten worden verantwoord in de periode waar zij betrekking op hebben. De ontvangen provisievergoedingen omvatten de opbrengsten uit hoofde van het assurantiebedrijf, effectentransacties en uit hoofde van betalingsverkeer. Deze worden opgenomen in de verslagperiode waarin de dienstverlening plaatsvindt.

Dividendbaten worden in de winst- en verliesrekening opgenomen op het moment dat het recht van de entiteit op betaling wordt gevestigd. In geval van genoteerde effecten is dit de datum waarop het dividend wordt uitgekeerd.

Resultaten behaald op verkoop of terugkoop van gesecuritiseerde posten worden in de winst- en verliesrekening verantwoord op moment van verkoop. Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de boekwaarde op moment van verkoop en de transactiewaarde. Resultaten worden verantwoord onder resultaat uit financiële transacties. Indien door verkoop het recht op de kasstromen van het actief is komen te vervallen of nagenoeg alle risico's en voordelen verbonden aan het actief zijn overgedragen, wordt een actief niet langer op de balans opgenomen.

De post omzet participaties betreft de omzet zoals gegenereerd door de via het participatiebedrijf meegeconsolideerde deelnemingen. Opbrengsten worden verantwoord in het jaar waarin de goederen zijn geleverd dan wel de diensten zijn verricht. Hierbij wordt rekening gehouden met het overdragen voor de economische voordelen en significante risico's aan de kopende partij, of de omzet betrouwbaar kan worden ingeschat en in hoeverre het zeker is dat de omzet zal worden ontvangen. De grondslagen van de financiële verslaggeving van deze meegeconsolideerde deelnemingen zijn waar nodig aangepast teneinde consistentie te waarborgen met de grondslagen van Friesland Bank.

Lasten

De lasten vloeien voort uit normale bedrijfsactiviteiten. De personeels- en andere beheerskosten worden toegerekend aan het boekjaar waar zij betrekking op hebben. De post afschrijvingen omvat alle afschrijvingen met betrekking tot materiële en immateriële vaste activa. De specifieke grondslagen voor de afschrijvingen worden bij de betreffende balansposten nader toegelicht.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Voorwaardelijke verplichtingen zijn verplichtingen die niet worden opgenomen in de balans, omdat het bestaan afhankelijk is van het zich in de toekomst al dan niet voordoen van een of meer onzekere gebeurtenissen zonder dat Friesland Bank daarop doorslaggevend invloed kan uitoefenen en een uitstroom van middelen niet wordt voorzien. De invloed van Friesland Bank wordt derhalve kleiner dan 50% verondersteld. Het is niet mogelijk om een betrouwbare schatting van de verplichting te maken.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de indirecte methode waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit operationele-, investerings- en financieringsactiviteiten. Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de wisselkoers op de transactiedatum. Bij de nettokasstroom uit operationele activiteiten wordt het resultaat voor belasting gecorrigeerd voor posten in de winst-en-verliesrekening (waaronder reële waarde mutaties) en mutaties in balansposten die niet daadwerkelijk leiden tot kasstromen in het boekjaar.

Investerings in (geconsolideerde) deelnemingen worden vermeld onder de kasstroom uit investeringsactiviteiten. De op acquisitiedatum aanwezige liquide middelen worden op de aankoop prijs in mindering gebracht. In het kader van het kasstroomoverzicht zijn de kas en kasequivalenten gedefinieerd conform de balanspost liquide middelen.

De nettokasstroom met betrekking tot kredieten heeft slechts betrekking op transacties die voortvloeien uit daadwerkelijke betalingen en ontvangsten. De toevoegingen aan de voorzieningen voor oninbaarheid, die in mindering zijn gebracht op de balanspost kredieten, zijn gecorrigeerd op het resultaat voor belasting en zijn separaat opgenomen in het kasstroomoverzicht.

Gesegmenteerde informatie

Primair onderscheidt Friesland Bank voor haar interne performancemeting de volgende bedrijfsonderdelen: het bankbedrijf, het participatiebedrijf en de bancaire deelnemingen (een aantal bancaire belangen, waaronder Van Lanschot NV). Vanwege het feit dat er sprake is van centrale financiering door het bankbedrijf worden er financieringslasten toegerekend aan het participatiebedrijf en de bancaire deelnemingen. Als basis hiervoor geldt de boekwaarde van activa van deze bedrijfsonderdelen. Voor wat betreft de financieringsmix wordt aangesloten bij de eisen die vanuit het toezicht worden gesteld. Als tarief gelden de Friesland Bank-specifieke markttarieven (swapcurve verhoogd met een opslag die de bank voor de verschillende instrumenten moet betalen), welke wordt berekend als het gemiddelde over drie jaren.

1.2.5 SIGNIFICANTE SCHATTINGEN EN VERONDERSTELLINGEN

Het samenstellen van de jaarrekening vereist dat de leiding van de vennootschap oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen doet die invloed hebben op de posten van de balans, de winst- en verliesrekening en de toelichting. Ondanks het feit dat deze schattingen gebaseerd zijn op de meest actuele kennis van lopende zaken en acties, kan de werkelijkheid uiteindelijk afwijken van de gemaakte schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

De belangrijkste schattingen en taxaties hebben betrekking op reële waarde bepalingen van beleggingen, bijzondere waardeverminderingen van kredieten en deelnemingen (waaronder Van Lanschot en deelnemingen Friesland Bank Investments), latente belastingen, overige financiële activa en goodwill, de uitgangspunten voor de bepaling van de pensioenverplichtingen en de niet uit de balans blijvende verplichtingen (waaronder uitkomsten van lopende juridische procedures).

Deze jaarrekening is opgesteld op basis van continuïteit zij het dat die continuïteit niet zelfstandig zal zijn. In het vierde kwartaal 2011 heeft het bestuur van de bank besloten dat Friesland Bank niet als zelfstandige bank verder zal gaan. Concrete plannen rond samenwerking maakt het voor het management mogelijk om per 31 december 2011 te verklaren dat de continuïteit van de bedrijfsvoering voor de lange termijn gewaarborgd is. Deze overtuiging is inmiddels ook gematerialiseerd door een samengaan met Rabobank per 1 april 2012. Voor meer informatie wordt verwezen naar paragraaf 1.2.1.

1.2.6 NOG NIET EFFECTIEVE WIJZIGINGEN IN GRONDSLAGEN EN TOELICHTINGEN

De volgende standaarden, aanpassingen van standaarden en interpretaties, die nog niet van kracht zijn of nog niet door de Europese Unie zijn bekrachtigd worden door Friesland Bank nog niet toegepast:

In 2010 is IFRS 9, Financial Instruments, uitgebracht. Het belangrijkste aandachtspunt van de nieuwe standaard zal classificatie en waardering van financiële activa en financiële verplichtingen zijn. Daarnaast zullen ook de volgende onderdelen door de standaard gewijzigd gaan worden (projecten zijn momenteel gaande): bijzondere waardeverminderingen van financiële instrumenten en hedge accounting. Initieel zou de standaard uiterlijk voor boekjaren startend op of na 1 januari 2013 van kracht worden. In 2011 is door de IASB besloten dit uit te stellen tot uiterlijk voor boekjaren startend op of na 1 januari 2015.

In juni 2011 is de aangepaste standaard IAS 19, Employee benefits, uitgevaardigd. Deze zal, mits bekrachtigd door de EU, van kracht worden ingaand boekjaren startend op of na 1 januari 2013. Eén van de aanpassingen is het direct verantwoorden van actuariële winsten en verliezen. De impact van de standaard wordt momenteel nog onderzocht en de impact is, mede door onzekerheden met betrekking tot toekomstige ontwikkelingen omtrent de actuariële winsten en verliezen, nog niet bekend.

Voorts worden de volgende standaarden, aanpassingen van standaarden en interpretaties, die nog niet van kracht zijn of nog niet door de Europese Unie zijn bekrachtigd door Friesland Bank nog niet toegepast:

- Wijzigingen in IAS 1 – presentatie in OCI, effectief vanaf 1 juli 2012;
- Wijzigingen in IFRS 7 'Disclosures – Transfers of Financial Assets', effectief vanaf 1 juli 2011;
- Wijzigingen in IFRS 1 'Severe Hyperinflation and Removal of Fixed Dates for First-Time Adopters', effectief vanaf 1 juli 2011;
- Wijziging in IAS 12, 'Deferred tax: Recovery of Underlying Assets', effectief vanaf 1 januari 2012;
- IFRS 10 'Consolidated Financial Statements', effectief vanaf 1 januari 2013;
- IFRS 11 'Joint Arrangements', effectief vanaf 1 januari 2013;
- IFRS 12 'Disclosure of Interests in Other Entities', effectief vanaf 1 januari 2013;
- IFRS 13 'Fair Value Measurement', effectief vanaf 1 januari 2013;
- IAS 27 'Separate Financial Statements', effectief vanaf 1 januari 2013;
- IAS 28 'Investments in Associates and Joint Ventures', effectief vanaf 1 januari 2013;
- IAS 32 'Offsetting Financial Assets and Financial Liabilities', effectief vanaf 1 januari 2014; en
- Amendments to IFRS 1 'Presentation of Financial Statements – Presentation of Items of Other Income', effectief vanaf 1 januari 2013.

De impact van de nieuw vereisten worden nog geanalyseerd en de financiële impact is derhalve nog niet bekend, maar de verwachting is de toepassing van de nieuwe of aangepaste standaarden en interpretaties niet zullen leiden tot een significante impact op de geconsolideerde cijfers van Friesland Bank Groep.

1.3 TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE BALANS

1. Kasmiddelen

Onder deze post vallen wettige betaalmiddelen met inbegrip van in vreemde valuta luidende bankbiljetten en munten, alsmede direct opeisbare tegoeden bij de Centrale Bank.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
– Kasmiddelen	10.185	9.361
– Tegoeden bij de Centrale Bank	<u>44.045</u>	<u>56.768</u>
	54.230	66.129

De tegoeden bij de Centrale Bank hebben betrekking op de verplichte kasgeldreserve en zijn daarom niet beschikbaar voor de normale bancaire activiteiten. De overige middelen zijn direct beschikbaar aan de onderneming.

2. Bankiers

Hieronder worden opgenomen alle met de bedrijfsuitoefening van de bank samenhangende vorderingen op bankiers, onder welke titel dan ook, mits niet belichaamd in effecten.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
– Direct opeisbare tegoeden	283.853	192.277
– Direct opeisbare tegoeden aangehouden bij SPV's	47.214	101.802
– Niet-direct opeisbare tegoeden aangehouden bij SPV's	185.504	217.441
– Niet-direct opeisbare tegoeden	<u>16.582</u>	<u>22.163</u>
	533.153	533.683

Voor de vorderingen opgenomen onder dit hoofd is geen voorziening voor oninbaarheid getroffen. Onder de niet-direct opeisbare tegoeden is een vordering ter hoogte van € 16,6 miljoen (2010: € 22,1 miljoen) op DSB opgenomen inzake het deposito garantiestelsel. De vordering bestaat uit een voorschot van € 22,3 miljoen (2010: € 26,6 miljoen) en de in 2009, 2010 en 2011 gevormde voorziening ter hoogte van € 5,7 miljoen (2010: € 4,5 miljoen). De direct opeisbare tegoeden zijn niet beklemd.

3. Kredieten

Hieronder worden opgenomen alle met de bedrijfsuitoefening van de bank samenhangende vorderingen, voor zover het geen vorderingen op bankiers en effecten zijn.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
– Kredieten aan de overheid	–	14.092
– Kredieten aan grote ondernemingen	2.155.059	2.099.417
– Kredieten aan kleine en middelgrote ondernemingen	1.943.582	1.851.062
– Particulieren eigen woning	4.373.037	4.291.184
– Overige particuliere kredieten	448.222	424.656
– Voorziening voor oninbaarheid	<u>-232.802</u>	<u>-134.579</u>
Totaal kredieten	8.687.098	8.545.832

De indeling van de post kredieten vindt plaats op basis van Basel segmenten. In 2011 zijn er aanpassingen gedaan in deze indeling om een beter inzicht te verschaffen, waardoor tussen de categorieën verschuivingen hebben plaatsgevonden. De vergelijkende cijfers zijn hiervoor aangepast. De post kredieten aan de overheid is als gevolg van reguliere mutaties per ultimo jaar uitgekomen op nihil (2010: € 14 miljoen). In de post kredieten aan grote ondernemingen vallen zakelijke kredieten groter dan € 3 miljoen. In de post kredieten zijn door de bank gesecuritiseerde vorderingen ten bedrage van € 3,8 miljard (2010: € 3,4 miljard) opgenomen. Dit betreft particuliere woninghypotheken en zakelijke kredieten waarvan het economische eigendom is overgedragen aan z.g. Special Purpose Vehicles (SPV's): Stichting Eleven Cities No. 1, Stichting Eleven Cities No. 2, Stichting Eleven Cities No. 3, Stichting Eleven Cities No. 4, Stichting Eleven Cities No. 5, Stichting Eleven Cities No. 6, Stichting Eleven Cities No. 7 en Stichting Eleven Cities No. 8. Het kredietrisico op deze leningen wordt in beginsel gedragen door de desbetreffende stichtingen, het renterisico berust bij Friesland Bank. De hoofdsommen van gesecuritiseerde vorderingen met een achterstand groter dan 90 dagen en/of in behandeling bij bijzonder beheer

bedragen € 45,5 miljoen (2010: € 35,2 miljoen). In 2011 was het noodzakelijk hiervoor een voorziening voor oninbaarheid te vormen bij de gezamenlijke SPV's ter hoogte van € 4,8 miljoen (2010: € 7,3 miljoen). De in het kader van deze securitisaties uitgegeven schuldbewijzen bedragen € 1,9 miljard (2010: € 1,7 miljard) zijn aan de passiefzijde van de balans in de posten schuldbewijzen (zie onderdeel 16) en achtergestelde schulden (zie onderdeel 21) opgenomen.

De zekerheden voor de bank bestaan hoofdzakelijk uit onroerend goed, verpandingen van vorderingen en voorraden en garantstellingen. De kredieten uitgesplitst naar zekerheden:

	2011	2010
- overheidsgarantie	6%	6%
- hypothecaire dekking	45%	45%
- overige zekerheden (inclusief blanco)	<u>49%</u>	<u>49%</u>
	100%	100%

De hypothecaire dekking bestaat zowel uit 1e hypothecair recht als 2e hypothecair recht. Onder overige zekerheden en blanco kredieten zijn kredieten opgenomen waarvoor de Groep zakelijk onroerend goed, bedrijfsmiddelen, voorraden, debiteuren, hoofdelijke garanties en dergelijke als onderpand heeft verkregen van de kredietnemer. De verstrekking van blanco financieringen vindt onder strikte voorwaarden/condities plaats.

Het verloop van de voorziening voor oninbaarheid is als volgt:

2011	Grote ondernemingen	Kleine/middel-grote ondernemingen	Woning-hypotheke	Overige particuliere kredieten	Totaal 2011
Stand per 1 januari	71.685	40.912	17.029	4.953	134.579
Afboekingen	-11.449	-13.040	-4.800	-2.514	-31.803
Verminderings	-5.224	-6.957	-2.840	-169	-15.190
Toevoegingen	115.398	19.216	7.064	3.183	144.861
Ontvangsten	-	12	300	43	355
Stand per 31 december	170.410	40.143	16.753	5.496	232.802
Specifieke voorziening	170.410	40.096	15.558	5.325	231.389
Portefeuille voorziening	-	47	1.195	171	1.413

Kredieten met waardevermindering, die specifiek zijn voorzien:

Bruto kredietwaarde	389.717	142.489	75.722	14.378	622.306
Zekerheden	<u>204.938</u>	<u>90.361</u>	<u>47.785</u>	<u>7.768</u>	<u>350.852</u>
Netto kredietwaarde	184.779	52.128	27.937	6.610	271.454

2010	Grote ondernemingen	Kleine/middel-grote ondernemingen	Woning-hypotheke	Overige particuliere kredieten	Totaal 2010
Stand per 1 januari	60.918	30.283	15.404	4.197	110.802
Afboekingen	-4.898	-4.665	-2.916	-763	-13.242
Verminderings	-1.510	-4.579	-3.763	-724	-10.576
Toevoegingen	17.175	19.863	8.038	2.205	47.281
Ontvangsten	-	10	266	38	314
Stand per 31 december	71.685	40.912	17.029	4.953	134.579
Specifieke voorziening	71.685	40.848	15.382	4.718	132.633
Portefeuille voorziening	-	64	1.647	235	1.946

Kredieten met waardevermindering, die specifiek zijn voorzien:

Bruto kredietwaarde	256.941	167.556	77.760	18.102	520.359
Zekerheden	<u>143.552</u>	<u>104.084</u>	<u>50.475</u>	<u>10.660</u>	<u>308.771</u>
Netto kredietwaarde	113.389	63.472	27.285	7.442	211.588

	Specifieke Portefeuille voorziening voorziening		Totaal 2011	Specifieke Portefeuille voorziening voorziening		Totaal 2010
Stand per 1 januari	132.633	1.946	134.579	108.461	2.341	110.802
Afboekingen	-29.062	-2.741	-31.803	-11.165	-2.077	-13.242
Verminderings	-15.190	-	-15.190	-10.576	-	-10.576
Toevoegingen	143.008	1.853	144.861	45.913	1.368	47.281
Ontvangsten	-	355	355	-	314	314
Stand per 31 december	231.389	1.413	232.802	132.633	1.946	134.579

Het bedrag aan opgebouwde rentebaten ten aanzien van kredieten waarvoor een voorziening is getroffen wordt op de verrekeningsdatum in rekening courant van de cliënt gemuteerd en maakt integraal onderdeel uit van het uitstaande obligo.

Het bedrag aan de non-performing loans die zijn voorzien (dit zijn kredieten opgenomen in de voorziening waarvoor geen rente meer wordt ontvangen) is € 89,7 miljoen (2010: € 47,4 miljoen). Het deel van de voorziening voor oninbaarheid dat betrekking heeft op de non-performing loans is € 53,2 miljoen (2010: € 31,8 miljoen). Deze posten hebben grotendeels betrekking op de categorie grote ondernemingen. Net als in 2010 hebben er in 2011 nagenoeg geen onderhandelingen plaatsgevonden om leningen te herstructureren met als gevolg dat een post niet in de voorziening is verantwoord.

4. Overige financiële activa

Hieronder zijn opgenomen alle financiële instrumenten, vastrentend en niet-vastrentend, in de handelsportefeuilles en beleggingsportefeuilles, alsmede derivaten met een positieve reële waarde. Deze post bestaat uit:

	2011	2010
<i>Handelsportefeuille</i>		
- aandelen	-	-
<i>Voor verkoop beschikbaar</i>		
- aandelen	47.172	72.144
- aandelenbelangen participatiebedrijf	5.718	14.510
- obligaties	375.831	371.580
<i>Derivaten</i>		
- held for trading	39.975	42.953
- toegewezen als hedge instrument	13.194	2.742
<i>Leningen *</i>		
- RMBS portefeuille	<u>208.390</u>	<u>344.430</u>
	690.280	848.359

De uitsplitsing van de overige financiële activa naar emittent is als volgt:

	2011	2010
- Nederlandse overheid	296.797	278.829
- Private sector	<u>393.483</u>	<u>569.530</u>
	690.280	848.359

Het verloop van de obligaties voor verkoop beschikbaar is als volgt:

Stand per 1 januari	371.580	365.242
- Aankopen	240.722	1.394.222
- Verkopen	-220.359	-1.374.460
- Lossingen	-521	-102
- Herwaarderingen	5.723	142
- Amortisatie	-4.970	-6.636
- Herclassificatie RMBS portefeuille*	-	-
- Bijzondere waardeverminderingen	<u>-16.344</u>	<u>-6.828</u>
Stand per 31 december	375.831	371.580

Deze post bestaat grotendeels uit Nederlandse staat obligaties en voor het overige uit obligaties van Nederlandse ondernemingen. Friesland Bank houdt geen obligaties van zogenaamde GIIPS landen (2010: idem).

* Herclassificatie RMBS

Op basis van het amendement op IAS 39 en IFRS 7 “Herclassificatie van financiële instrumenten” heeft Friesland Bank in 2008 ervoor gekozen om per 1 juli 2008 tot herclassificatie over te gaan van de RMBS portefeuille inzake Nederlandse hypotheeklen vanuit obligaties voor verkoop beschikbaar naar leningen. De reden hiervoor is dat de markt voor deze instrumenten in 2008 grotendeels is weggevallen. De waardering is in 2008 gewijzigd als gevolg van deze herclassificatie van reële waarde via de herwaarderingsreserve naar geamortiseerde kostprijs. Indien er geen herclassificatie had plaatsgevonden zou de ongerealiseerde herwaardering per die datum € 31,2 miljoen lager uitgevallen zijn. De effectieve rentevoet op het moment van herclassificatie was 4,90%. Indien niet tot herclassificatie was overgegaan, zou de reële waarde van deze portefeuille per ultimo boekjaar op basis van een intern waarderingsmodel € 197,7 miljoen (2010: € 323,9 miljoen) bedragen. Indien niet tot herclassificatie was overgegaan, zou de mutatie van de ongerealiseerde herwaardering over 2011 € 7,4 miljoen lager (2010: € 39,3 miljoen hoger) zijn uitgevallen. Deze herclassificatie heeft geen impact gehad op de solvabiliteitsratio, noch op de resultatenrekening. De verwachting is dat de posities in deze portefeuille tegen de nominale waarde van € 209,8 miljoen (2010: € 348,3 miljoen) zullen worden afgelost.

De volgende informatie geeft inzicht in de RMBS portefeuille sinds herclassificatie (per ultimo jaar in miljoenen)

	2011	2010	2009	2008
Nominale waarde	209,8	348,3	371,8	384,7
Amortized cost waarde	208,4	344,4	365,2	375,2
Marktwaaarde	197,7	323,9	292,3	341,6
Verschil amortized cost waarde en marktwaaarde	10,7	20,5	72,9	33,6

Het verloop van de RMBS portefeuille is als volgt:

	2011	2010
Stand per 1 januari	344.430	365.157
- Aankopen	15.000	-
- Verkopen	-54.872	-
- Lossingen	-98.680	-23.526
- Amortisatie	<u>2.512</u>	<u>2.799</u>
Stand per 31 december	208.390	344.430

Het verloop van de aandelen voor verkoop beschikbaar is als volgt:

	2011	2010
Stand per 1 januari	72.144	79.025
- Aankopen	484	1.112
- Verkopen	-14.749	-10.460
- Herwaarderingsen	-6.737	2.428
- Bijzondere waardeverminderingen	-3.962	-
- (de-)consolidaties	<u>-8</u>	<u>39</u>
Stand per 31 december	47.172	72.144

Het verloop van de aandelenbelangen voor verkoop beschikbaar van het participatiebedrijf is als volgt:

	2011	2010
Stand per 1 januari	14.510	12.744
- Aankopen	250	470
- Verkopen	-5.487	-1.191
- Herwaarderingsen	-2.631	2.537
- Herrubricering van deelnemingen	-	-
- Bijzondere waardeverminderingen	<u>-924</u>	<u>-50</u>
Stand per 31 december	5.718	14.510

De derivaten kunnen als volgt nader worden gespecificeerd:

	Gecontracteerd bedrag 2011	Reële waarde 2011 Activa	Passiva	Gecontracteerd bedrag 2010	Reële waarde 2010 Activa	Passiva
Derivaten aangehouden voor:						
- handelsdoeleinden						
Rentecontracten, swaps	3.622.318	34.218	56.973	2.468.049	34.361	78.854
Rentecontracten, opties	318.455	2.743	2.743	510.369	4.291	4.293
Valutacontracten, forwards	161.737	896	1.360	126.070	1.592	1.062
Valutacontracten, opties	-	-	-	-	-	-
Credit default swaps	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	4.102.510	37.857	61.076	3.104.488	40.244	84.209
- Fair value hedge accounting						
Rentecontracten, swaps	185.000	13.194	-	280.269	2.742	31.068
Rentecontracten, futures	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	185.000	13.194	-	280.269	2.742	31.068
- Cash flow hedge accounting						
Rentecontracten, swaps	25.000	-	2.873	25.000	-	1.668
- Aandelenopties cliënten	-	2.118	2.118	-	2.709	2.709
Totaal	4.312.510	53.169	66.067	3.409.757	45.695	119.654

Van de cash-flow hedges zal naar verwachting € 25 miljoen nominaal in 2016 tot een uitgaande kasstroom leiden (2010: € 25 miljoen nominaal in 2016).

De aandelenopties betreffen transacties van cliënten die juridisch niet zijn afgescheiden van de Friesland Bank. Hierbij treedt Friesland Bank op als intermediair tussen de klanten en de markt. De contractuele waarde is debet en credit hetzelfde, en per saldo nihil.

De gecontracteerde waarde geeft de onderliggende waarde van de activa, referentieprijzen of indices aan, die als basis dient voor de bepaling van waarde van de derivaten. De gecontracteerde waarde geeft het volume van uitstaande transacties aan op balansdatum, echter is geen indicatie voor het uitstaande marktrisico of kredietrisico.

De volgende tabel geeft de ongerealiseerde winsten en verliezen weer die nog niet in de winst- en verliesrekening zijn opgenomen:

2011	Reële waarde	Winsten	Verliezen	Bruto	Belasting	Netto
Obligaties	375.831	1.019	6.344	-5.325	1.331	-3.994
Aandelen	47.172	4.910	-	4.910	-36	4.874
Participaties	5.718	558	41	517	-	517
Derivaten - activa	53.169	-	10.322	-10.322	2.580	-7.742
Derivaten - passiva	-66.067	-	-	-	-	-
	415.823	6.487	16.707	-10.220	3.875	-6.345
2010	Reële waarde	Winsten	Verliezen	Bruto	Belasting	Netto
Obligaties	371.580	1.323	11.011	-9.688	2.422	-7.266
Aandelen	72.144	13.329	1.682	11.647	-31	11.616
Participaties	14.510	3.391	244	3.147	-	3.147
Derivaten - activa	45.695	-	14.741	-14.741	3.685	-11.056
Derivaten - passiva	-119.654	-	-	-	-	-
	384.275	18.043	27.678	-9.635	6.076	-3.559

Eventuele ongerealiseerde verliezen die nog niet in de winst- en verliesrekening zijn opgenomen worden beschouwd als tijdelijke waardedalingen. Voor de posten opgenomen onder dit hoofd zijn voor € 21,2 miljoen (2010: € 6,9 miljoen) aan bijzondere waardeverminderingen doorgevoerd ten laste van de winst-en-verliesrekening.

5. Geassocieerde deelnemingen

Hieronder zijn opgenomen aandelenbelangen waar invloed van betekenis wordt uitgeoefend.

	2011	2010
Dit betreffen aandelenbelangen in:		
- Kredietinstellingen	-	331.649
- Belangen gehouden door participatiebedrijf	88.619	86.988
- Overige deelnemingen	<u>8.438</u>	<u>12.314</u>
	97.057	430.951
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	430.951	535.196
- Aankopen	875	1.203
- Verkopen	-1.366	-25.550
- Resultaat	16.327	28.730
- Herwaarderingen	9.364	-10.918
- Dividenden	-6.716	-1.581
- Bijzondere waardeverminderingen	-156.809	-69.176
- Naar vaste activa aangehouden voor verkoop	-204.297	-
- (De-)consolidaties	<u>8.728</u>	<u>-26.953</u>
Stand per 31 december	97.057	430.951
	2011	2010
De uitsplitsing naar verhandelbaarheid is als volgt:		
- Beursgenoteerd	-	175.558
- Niet-beursgenoteerd	<u>97.057</u>	<u>255.393</u>
	97.057	430.951

Onder de kredietinstellingen is het belang in Van Lanschot verantwoord. Van Lanschot liet over het boekjaar 2011 een lagere resultaatsbijdrage zien dan voorgaand jaar: de winst per aandeel daalde van € 1,45 naar € 0,84. Voor Friesland Bank betekende dit een daling van de reguliere bijdrage met € 6,0 miljoen tot € 8,0 miljoen ten opzichte van voorgaand jaar. De beurs(bied)koers van Van Lanschot daalde gedurende het jaar van € 30,00 per 31 december 2010 naar € 21,50 per 31 december 2011. De beurswaarde van het belang bleef daarmee onder de boekwaarde. Dit is een indicatie voor een mogelijk bijzondere waardevermindering. Vanwege het stellige voornemen om het belang binnen één jaar te verkopen heeft een nieuwe analyse plaatsgevonden om te bepalen wat de beste inschatting zou geven van de waarde van het belang in Van Lanschot. Op basis van IFRS 5 is voor de waardering tegen fair value less cost to sell de biedkoers gehanteerd. Eind 2011 heeft dat geleid tot een bijzondere waardevermindering ter hoogte van € 138 miljoen (2010: € 61 miljoen). Gelet op de equity methode worden binnen het totaalresultaat het relatieve belang (23%) in de ongerealiseerde resultaten binnen het vermogen van Van Lanschot aangehouden ad € 33,8 miljoen. Bij realisatie hiervan vindt overboeking vanuit het totaalresultaat naar de winst-en-verliesrekening plaats. Belangrijke variabele voor de bepaling van de boekwaarde is de biedkoers. Indien de biedkoers op balansdatum 5% hoger was geweest had dit geleid tot een € 10,2 miljoen lagere bijzondere waardevermindering. Vanwege het stellige voornemen om het belang binnen één jaar te verkopen is het belang ultimo 2011 geherclassificeerd naar post 8, Vaste activa aangehouden voor verkoop. Onder overige deelnemingen zijn er vanwege verslechterende marktomstandigheden bijzondere waardeverminderingen geweest ter hoogte van € 19 miljoen (2010: nihil). Het belang in Frieschriedt is afgeboekt (€ 12 miljoen, 2010: nihil) en voor het overige had € 7 miljoen (2010: nihil) betrekking op gehouden belangen bij Friesland Bank Investments. De post deconsolidaties heeft met name betrekking op de verkoop van 51% van de aandelen in FBA Holding B.V. Doordat er geen control meer is per ultimo 2011 heeft deconsolidatie plaatsgevonden. FBA Holding B.V. wordt per 31 december 2011 meegenomen als geassocieerde deelneming.

Van de deelnemingen kan samengevat de volgende informatie worden verstrekt over de balans en winst- en verliesrekening. De vermelde gegevens zijn inclusief ons belang in Van Lanschot.

	Balans waarde	Totaal activa	Totaal vreemd vermogen	Totaal baten	Totaal resultaat
2011	295.027	19.274.449	17.450.965	1.575.975	62.657
2010	430.951	21.135.799	20.980.196	1.683.798	90.435

6. Immateriële activa

Deze post bestaat uit geactiveerde goodwill inzake groepsmaatschappijen en overige immateriële activa zoals software en gekochte klantrelaties, merknamen en assurantieportefeuilles.

	2011	2010
Dit betreft:		
- Goodwill	100.379	90.036
- Klantrelaties	78.416	76.283
- Merknamen	12.500	11.289
- Software	22.914	20.184
- Overig	<u>7.386</u>	<u>1.623</u>
	221.595	199.415

Het verloop van de post immateriële activa is als volgt:

	Good- will	Klant en merk	Overige activa	Totaal 2011	Good- will	Klant en merk	Overige activa	Totaal 2010
Beginstand	90.035	87.572	21.807	199.414	39.212	24.616	18.212	82.040
- Aankopen	21.524	14.188	21.619	57.331	56.065	75.118	12.570	143.753
- Desinvesteringen	-11.045	-3.161	-308	-14.515	-6.983	-9.120	-38	-16.141
- (De-)consolidaties	5	-	-64	-59	1.742	-	-976	766
- Afschrijvingen	-	-7.683	-12.754	-20.437	-	-3.042	-7.961	-11.003
- Bijzondere waardeverminderingen	<u>-140</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-140</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
Stand per 31 december	100.379	90.916	31.300	221.595	90.036	87.572	21.807	199.415
Cumulatieve aanschafwaarde	101.635	102.387	64.121	268.143	92.121	91.954	43.907	227.982
Cumulatieve afschrijving en waardevermindering	1.256	11.471	33.821	46.548	2.085	4.382	22.100	28.567

Binnen de categorie Overige activa bedraagt de afschrijving op de assurantieportefeuilles nihil (2010: € 95.000). Net als in 2010 zijn er in 2011 geen assurantieportefeuilles aangekocht.

Met betrekking tot goodwill is er in 2011 een beperkte afwaardering geweest. In 2010 hebben er op goodwill geen bijzondere waardeverminderingen plaatsgevonden. De cash generating units van FBI zijn de individuele deelnemingen. De post goodwill is als volgt nader toe te lichten:

2011	Begin- Stand	Aan- kopen	Deinves- teringen	(De-)con- solidaties	Bijzondere waarde vermin- deringen	Stand per 31 december	Cumulatieve aanschaf- waarde	Cumulatieve afschrijving en waarde- vermindering
Hamecon	-	1.363	-	-	-	1.363	1.363	-
De Brakel	-	9.412	-	-	-	9.412	9.412	-
Orffa / Olympus	10.142	-	-	-	-	10.142	10.142	-
ATAG	26.623	-	-	-	-140	26.483	26.623	140
Optimix	16.737	-	-	-	-	16.737	16.737	-
T.M.S.	12.791	10.055	-	-	-	22.846	22.846	-
Torenvalk	12.697	694	-	5	-	13.396	14.512	1.116
Doedijns	<u>11.045</u>	<u>-</u>	<u>-11.045</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
Totaal	90.035	21.524	-11.045	5	-140	100.379	101.635	1.256

	Begin- Stand	Aan- kopen	Deinves- teringen	(De-)con- solidaties	Bijzondere waarde vermin- deringen	Stand per 31 december	Cumulatieve aanschaf- waarde	Cumulatieve afschrijving en waarde- vermindering
2010								
Orffa	-	10.142	-	-	-	10.142	10.142	-
ATAG	-	26.623	-	-	-	26.623	26.623	-
Optimix	-	16.738	-	-	-	16.737	16.738	-
King Nuts	3.411	-	-3.411	-	-	-	-	-
T.M.S.	11.590	-	-	1.201	-	12.791	12.791	-
Torenvalk	12.780	-	-	-83	-	12.697	13.813	1.116
Doedijns	7.858	2.563	-	624	-	11.046	12.014	969
Succes	<u>3.572</u>	<u>-</u>	<u>-3.572</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
Totaal	39.211	56.066	-6.983	1.742	-	90.036	92.121	2.085

Het verloop van de post klantrelaties is als volgt:

	Begin- Stand	Aan- kopen	Deinves- teringen	(De-)con- solidaties	Afschrij- vingen	Bijzondere waarde vermin- deringen	Stand per 31 december	Cumulatieve aanschaf- waarde	Cumulatieve afschrijving en waarde- vermindering
2011									
Van Houtum	-	609	-	-	-15	-	594	609	15
Hamecon	-	1.713	-	-	-14	-	1.699	1.713	14
De Brakel	-	1.898	-	-	-316	-	1.582	1.898	316
Orffa / Olympus	24.915	-	-	-	-1.260	-	23.655	25.009	1.354
ATAG	28.831	-	-	-	-1.442	-	27.389	28.831	1.442
Optimix	9.341	-	-	-	-903	-	8.438	9.941	1.503
T.M.S.	454	3.851	-	-	-583	-	3.722	5.338	1.616
Torenvalk	10.561	1.435	-	-	-659	-	11.337	13.621	2.284
Doedijns	<u>2.181</u>	<u>-</u>	<u>-2.101</u>	<u>-</u>	<u>-80</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
Totaal	76.283	9.506	-2.101	-	-5.272	-	78.416	86.960	8.544

	Begin- Stand	Aan- kopen	Deinves- teringen	(De-)con- solidaties	Afschrij- vingen	Bijzondere waarde vermin- deringen	Stand per 31 december	Cumulatieve aanschaf- waarde	Cumulatieve afschrijving en waarde- vermindering
2010									
Orffa	-	25.009	-	-	-94	-	24.915	25.009	94
ATAG	-	28.831	-	-	-	-	28.831	28.831	-
Optimix	-	9.941	-	-	-600	-	9.341	9.941	600
King Nuts	8.444	-	-7.951	-	-493	-	-	-	-
T.M.S.	950	-	-	-	-496	-	454	1.487	1.033
Torenvalk	11.170	-	-	-	-609	-	10.561	12.186	1.625
Doedijns	<u>-</u>	<u>2.273</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-92</u>	<u>-</u>	<u>2.181</u>	<u>2.273</u>	<u>92</u>
Totaal	20.564	66.054	-7.951	-	-2.384	-	76.283	79.727	3.444

Het verloop van de post merknamen is als volgt:

	Begin- Stand	Aan- kopen	Deinves- teringen	(De-)con- solidaties	Afschrij- vingen	Bijzondere waarde vermin- deringen	Stand per 31 december	Cumulatieve aanschaf- waarde	Cumulatieve afschrijving en waarde- vermindering
2011									
Van Houtum	-	1.224	-	-	-31	-	1.193	1.224	31
Hamecon	-	3.458	-	-	-29	-	3.429	3.458	29
Orffa / Olympus	5.016	-	-	-	-1.720	-	3.296	5.159	1.863
ATAG	1.220	-	-	-	-190	-	1.030	1.220	190
Optimix	1.167	-	-	-	-55	-	1.112	1.203	91
King Nuts	-	-	-	-	-	-	-	-	-
T.M.S.	1.103	-	-	-	-85	-	1.018	1.281	263
Torenvalk	1.548	-	-	-	-126	-	1.422	1.882	460
Doedijns	<u>1.235</u>	<u>-</u>	<u>-1.060</u>	<u>-</u>	<u>-175</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
Totaal	11.289	4.682	-1.060	-	-2.411	-	12.500	15.427	2.927

2010	Begin- Stand	Aan- kopen	Deinves- teringen	(De-)con- solidaties	Afschrij- vingen	Bijzondere waarde vermin- deringen	Stand per 31 december	Cumulatieve aanschaf- waarde	Cumulatieve afschrijving en waarde- vermindering
Orffa	-	5.159	-	-	-143	-	5.016	5.159	143
ATAG	-	1.220	-	-	-	-	1.220	1.220	-
Optimix	-	1.203	-	-	-36	-	1.167	1.203	36
King Nuts	1.191	-	-1.169	-	-22	-	-	-	-
T.M.S.	1.188	-	-	-	-85	-	1.103	1.281	178
Torenvalk	1.673	-	-	-	-125	-	1.548	1.882	334
Doedijns	-	<u>1.482</u>	-	-	<u>-247</u>	-	<u>1.235</u>	<u>1.482</u>	<u>247</u>
Totaal	4.052	9.064	-1.169	-	-658	-	11.289	12.227	938

FBI hanteert twee methoden om de realiseerbare van kasstroomgenererende eenheden te bepalen, o.a. ten behoeve van impairment testing: "value in use" en "fair value less costs to sell".

Value in use

De belangrijkste assumpties zijn management informatie, groeipercentages en weighted average cost of capital (WACC). Value in use wordt berekend door een discounted cash flow (DCF) waardering te maken van de toekomstige kasstromen van de onderneming. Deze worden gebaseerd op de prognoses van de onderneming zelf, waarbij geen rekening wordt gehouden met mogelijke baten uit nog op te starten projecten of verwachte overnames. Deze prognoses worden vervolgens geëxtrapoleerd met groeipercentages van tussen de 0% en 3%, afhankelijk van de aard van de onderneming. De kasstromen worden contant gemaakt met een ondernemingsspecifieke WACC. Deze WACC's zijn bepaald met behulp van een analyse van vergelijkbare ondernemingen en de specifieke kapitaalstructuur van de onderneming.

Fair value less costs to sell

De belangrijkste factoren zijn de EBIT((D)A)'s van de ondernemingen voor 2011 en 2012 (budget), de oorspronkelijke aankoopmultiple, de multiples voor vergelijkbare ondernemingen en het schuldniveau per einde 2011 en 2012 (budget). De reële waarde wordt bepaald door een multiple berekening gebaseerd op de EBIT((D)A) (de keuze voor EBIT, EBITA of EBITDA is afhankelijk van de kapitaalstructuur van de onderneming). Hierbij wordt in principe gebruik gemaakt van de aankoopmultiple, omdat deze meestal de meest recente relevante transactie vertegenwoordigt. Deze wordt getoetst door een analyse met vergelijkbare ondernemingen en de berekening van de waarde van het volgende jaar. Indien beschikbaar en/of van toepassing wordt gebruik gemaakt van beurskoersen, optierechten of deeltransacties.

Realiseerbare waarde

De realiseerbare waarde van de onderneming wordt bepaald door de hoogste te nemen van de Value in use en de Fair value less costs to sell. Dit vormt tevens de basis voor de impairment test. Bij de DCF waardering wordt gekozen voor een conservatief scenario, terwijl bij de reële waarde berekening een consistent beeld moet volgen uit de waardering per 2011 en op basis van vergelijkbare ondernemingen. Hier moet het geheel van waarderingsscenario's de gekozen waardering ondersteunen.

De samenvatting van de gehanteerde berekening en onderliggende assumpties van de realiseerbare waarde ten behoeve van de impairment test is als volgt:

2011	Gehanteerde berekening	Groei- percentage	WACC	Aankoop- multiple	Periode cash flows
Van Houtum	VIU	2,0%	12%	5x	8
Hamecon	Transaction				
De Brakel	FV	2,0%	12%	6x	8
Orffa	VIU	2,0%	12%	6x	8
ATAG	FV	2,0%	12%	6x	8
Optimix	VIU	2,5%	12%	-	5
T.M.S.	FV	2,0%	12%	6x	8
Torenvalk	FV	2,0%	11%	7x	8

De transacties van Hamecon heeft eind 2011 plaatsgevonden. Per ultimo boekjaar 2011 was er geen aanleiding om een van de transactie afwijkende realiseerbare waarde te veronderstellen.

2010	Gehanteerde berekening	Groei-percentage	WACC	Aankoop-multiple	Periode cash flows
Orffa	Transaction				
ATAG	Transaction				
Optimix	VIU	2,5%	12%	-	5
Doedijns	FV	2,0%	12%	6x	8
T.M.S.	VIU	2,0%	11%	6x	8
Torenvalk	FV	2,0%	11%	7x	8

De transacties van Orffa en ATAG hebben eind 2010 plaatsgevonden. Per ultimo boekjaar 2010 was er geen aanleiding om een van de transactie afwijkende realiseerbare waarde te veronderstellen.

7. Materiële vaste activa

Hieronder worden opgenomen bedrijfsgebouwen en -terreinen, machines en installaties en andere bedrijfsmiddelen, zoals technische en administratieve uitrusting.

Het verloop van deze post is als volgt:

	Onroerende zaken	Overige bedrijfs-middelen	Totaal 2011	Onroerende zaken	Overige bedrijfs-middelen	Totaal 2010
Stand per 1 januari	69.619	29.975	99.594	66.058	27.684	93.742
- Investerings	9.099	20.449	29.548	5.487	11.631	17.118
- Desinvesterings	-2.097	-377	-2.473	-446	-3.748	-4.194
- Afschrijvingen	-4.911	-12.163	-17.074	-3.648	-9.051	-12.699
- Bijzondere waardeverminderingen	-1.010	-	-1.010	-	-	-
- Overige mutaties (waaronder (de)consolidatie)	<u>7.867</u>	<u>20.160</u>	<u>28.027</u>	<u>2.168</u>	<u>3.459</u>	<u>5.627</u>
Stand per 31 december	78.567	58.044	136.611	69.619	29.975	99.594
Cumulatieve aanschafwaarde	139.521	165.628	305.149	120.707	135.358	256.065
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	60.954	107.584	168.538	51.088	105.383	156.471

Bij een aantal panden is gebleken dat de realiseerbare waarde lager was dan de boekwaarde. Als gevolg daarvan is er een bijzondere waardevermindering verwerkt ter hoogte van € 1,0 miljoen. De realiseerbare waarde is gebaseerd op recente taxaties uitgevoerd door externe erkende taxateurs en betreft de directe opbrengstwaarde. De totale waarde van deze panden betreft per balansdatum € 2,4 miljoen. In 2010 waren er geen waardeverminderingen met betrekking tot materiële vaste activa.

8. Vaste activa aangehouden voor verkoop

Dit betreft vaste activa waarvan het stellige voornemen bestaat deze op korte termijn te verkopen. Per ultimo jaar is hieronder opgenomen het belang in Van Lanschot voor een waarde van € 204 miljoen. Voor een nadere toelichting omtrent de waardering van het belang wordt verwezen naar de toelichting op post 5, Geassocieerde deelnemingen, waar het belang voorheen werd verantwoord. Het belang in Van Lanschot is opgenomen in het segment Bancaire deelnemingen. Het saldo per ultimo boekjaar 2010 was nihil.

9. Belastingen

Onder dit hoofd worden de acute en latente belastingvorderingen en -verplichtingen verantwoord. Het saldo van de belastingvorderingen en -verplichtingen na aftrek van waardecorrecties bestaat uit:

	2011	2010
- Saldo acute belastingvorderingen en -verplichtingen	-9.579	-359
- Saldo latente belastingvorderingen	748	141.768
- Saldo latente belastingverplichtingen	<u>-21.671</u>	<u>-23.985</u>
	-30.502	117.424

Acute belastingvorderingen en –verplichtingen

	2011	2010
– Acute belastingvorderingen	3.143	4.821
– Acute belastingverplichtingen	<u>-12.722</u>	<u>-5.180</u>
	-9.579	-359
	2011	2010
Balanswaarde per 1 januari	-359	285
Verrekend met de belastingdienst	2.295	3.565
Verrekend met dochtervennootschappen fiscale eenheid	242	-
Aanpassingen inzake definitieve aangiften voorgaande jaren	-5	55
Mutatie boekjaar	-2.735	-3.763
Herrubricering en (de-)consolidaties	<u>-9.017</u>	<u>-501</u>
Balanswaarde per 31 december	-9.579	-359

Latente belastingvorderingen en –verplichtingen

De latente belastingvorderingen- en verplichtingen zijn berekend naar een tarief vennootschapsbelasting van 25,0% (2010: 25,0%), zijnde het meest recente wettelijk vastgestelde tarief vennootschapsbelasting. De latente belastingvorderingen en –verplichtingen kunnen als volgt worden toegerekend:

	Vorderingen		Verplichtingen		Totaal	
	2011	2010	2011	2010	2011	2010
Kredieten	-	29.819	-	-	-	29.819
Overige financiële activa	-	6.076	-	-	-	6.076
Immateriële activa	67	4.263	-16.439	-22.660	-16.372	-18.397
Materiële vaste activa	166	1.583	-4.802	-1.047	-4.636	536
Overige schulden	-	-	-8	-	-8	-
Voorzieningen	-	13.036	-5	-74	-5	12.962
Achtergestelde schulden	-	867	-	-	-	867
Te verrekenen verliezen	9	83.973	-	-	9	83.973
Latente liquidatieverliezen	-	2.151	-	-	-	2.151
Overig	<u>506</u>	<u>-</u>	<u>-417</u>	<u>-204</u>	<u>89</u>	<u>-204</u>
	748	141.768	-21.671	-23.985	-20.923	117.783

Het verloop van de acute en latente belastingvorderingen en –verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

2011	Mutaties als gevolg van						Stand ultimo
	Stand primo	naar resultaat regulier	naar resultaat afwaardering	naar eigen vermogen	verrekend	overig	
Acute belastingvorderingen/–verplichtingen	-359	-2.741	-	-	2.537	-9.016	-9.579
Latente belastingvordering/–verplichtingen							
– Kredieten	29.819	22.658	-52.477	-	-	-	-
– Overige financiële activa	6.076	-	-	-6.076	-	-	-
– Immateriële activa	-18.397	42.186	-43.941	-	-	3.780	-16.372
– Materiële vaste activa	536	351	-1.936	-	-	-3.587	-4.636
– Overige schulden	-	-9	-	-	-	1	-8
– Voorzieningen	12.962	-8.286	-4.767	-	-	86	-5
– Achtergestelde schulden	867	102	-969	-	-	-	-
– Te verrekenen verliezen	83.973	-28.719	-55.254	-	-	9	9
– Latente liquidatieverliezen	2.151	-	-1.769	-	-	-382	-
– Overig	<u>-204</u>	<u>-106</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>399</u>	<u>89</u>
	117.424	25.436	-161.113	-6.076	2.537	-8.710	-30.502

2010	Stand primo	Mutaties als gevolg van					Stand ultimo
		naar resultaat regulier	naar resultaat afwaardering	naar eigen vermogen	verrekenend	overig	
Acute belastingvorderingen/-verplichtingen	285	-3.708	-	-	3.565	-501	-359
Latente belastingvordering/-verplichtingen							
- Kredieten	22.812	7.007	-	-	-	-	29.819
- Overige financiële activa	7.218	-	-	-1.142	-	-	6.076
- Immateriële activa	-2.738	1.116	-	-	-	-16.775	-18.397
- Materiële vaste activa	1.615	-1.079	-	-	-	-	536
- Overige schulden	-	-	-	-	-	-	-
- Voorzieningen	12.845	117	-	-	-	-	12.962
- Achtergestelde schulden	970	-103	-	-	-	-	867
- Te verrekenen verliezen	80.960	2.988	-	-	-	25	83.973
- Latente liquidatieverliezen	1.805	-35	-	-	-	381	2.151
- Overig	-	-204	-	-	-	-	-204
	125.772	6.099	-	-1.142	3.565	-18.136	117.424

Het totale bedrag aan belastingen dat gedurende het boekjaar via het overzicht totaal resultaten ten gunste van de overige resultaten (herwaarderingsreserve en/of cash flow hedge reserve) werd gebracht bedroeg – € 2,2 miljoen (2010: – € 1,1 miljoen) en heeft alleen betrekking op rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen inzake herwaardering van aandelen en obligaties en opname van de waardeverandering in de cash flow hedges in de post cash flow hedge reserve.

De nominale waarde van de latente belastingvordering van de fiscale eenheid Friesland Bank Holding NV bedraagt ultimo 2011 € 172,6 miljoen. Deze vordering kan worden opgenomen in de balans voor zover het waarschijnlijk is dat toekomstige fiscale resultaten toereikend zijn om de vorderingen te innen. In een situatie van recente verliezen vereisen de relevante accounting standards dat er “convincing evidence” is dat voldoende fiscale resultaten worden behaald.

Eind 2011 is besloten dat Friesland Bank niet langer als zelfstandige bank doorgaat. Inmiddels is hier uitvoering aan gegeven. De ontwikkeling van het vermogen en resultaat gedurende het jaar 2011 heeft ervoor gezorgd dat groei van activiteiten (kredietverstrekking binnen solvabiliteitsnormen) en normalisering van de fundingkosten die nodig is om in zelfstandigheid in een situatie te komen van fiscale winstgevendheid niet langer te verwachten is. Dit heeft in tegenstelling tot eerdere jaren geleid tot het feit dat de vereiste “convincing evidence” voor het behalen van toekomstige fiscale resultaten niet langer geleverd kan worden. Deze schattingswijzing heeft er toe geleid dat de latente belastingvordering van de fiscale eenheid vennootschapsbelasting Friesland Bank Holding NV in 2011 met een bedrag van € 164,9 miljoen (2010: nihil) is afgewaardeerd tot nihil. Deze afwaardering komt bovenop de afwaardering van € 7,7 miljoen die in 2008 heeft plaatsgevonden. Van het in 2011 afgewaardeerde bedrag van € 164,9 is een bedrag van € 3,8 miljoen ten laste van de herwaarderingsreserve gebracht en een bedrag van € 161,1 miljoen ten laste van het resultaat.

10. Voorraden

Dit betreft de voorraden van groepsmaatschappijen welke worden aangehouden door het participatiebedrijf.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Grondstoffen	23.801	12.227
- Voorraden gereed product	10.753	13.205
- Voorraden onderhanden werk	5.978	4.731
- Overig	489	5
	41.021	30.168

11. Handelsdebiteuren

Dit betreft de handelsdebiteuren van groepsmaatschappijen welke worden aangehouden door het participatiebedrijf. Eventuele voorzieningen voor oninbare debiteuren zijn inbegrepen in het saldo op balansdatum. Per ultimo 2011 betrof deze voorziening € 3,5 miljoen (2010: € 1,4 miljoen).

12. Overige activa

Dit betreft alle activa die niet onder de andere actiefposten kunnen worden gerubriceerd, zoals tussenrekeningen en te vorderen bedragen.

13. Overlopende activa

Dit betreft vooruitbetaalde kosten, te ontvangen rente en overige te ontvangen nog niet gefactureerde bedragen.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Te vorderen rente	46.692	52.229
- Overige bedragen	<u>2.426</u>	<u>6.795</u>
	49.118	59.024

14. Bankiers

Hieronder worden opgenomen alle met de bedrijfsuitoefening van de bank samenhangende schulden aan bankiers voor zover niet belichaamd in een schuldbewijs dan wel een achtergestelde schuld.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Direct opeisbare schulden	30.872	53.432
- Niet-direct opeisbare schulden	<u>741.734</u>	<u>943.003</u>
	772.606	996.435

Onder de Niet-direct opeisbare schulden is een Long Term Refinancing Operation (LTRO) van € 500 miljoen bij de Europese Centrale Bank opgenomen. Deze LTRO dient pas begin 2014 te worden afgelost. Ultimo 2010 was er een schuld van €550 miljoen bij de centrale bank, deze schuld is in 2011 geheel afgelost.

15. Toevertrouwde middelen

Hieronder worden opgenomen alle met de bedrijfsuitoefening van de bank samenhangende schulden voor zover geen schulden aan bankiers en voor zover niet belichaamd in een schuldbewijs dan wel een achtergestelde schuld.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Spaargelden	3.624.868	3.265.798
- Rekening courant	775.415	697.996
- Deposito's	704.298	800.307
- Spaar & Betaal Mix	541.938	-
- Overige toevertrouwde middelen	<u>420.686</u>	<u>512.613</u>
	6.067.205	5.276.714

16. Schuldbewijzen

Hieronder worden opgenomen obligaties, medium term notes en overige schuldbewijzen. Daarnaast worden hier de onder het securitisatieprogramma uitgegeven notes opgenomen, voor zover deze niet achtergesteld zijn. Deze beursgenoteerde notes zijn uitgegeven door Stichting Eleven Cities No. 1, Stichting Eleven Cities No. 2, Stichting Eleven Cities No. 3, Stichting Eleven Cities No. 4, Stichting Eleven Cities No. 5, Stichting Eleven Cities No. 6, Stichting Eleven Cities No. 7. en Stichting Eleven Cities No. 8. Stichting Eleven Cities No. 6 is in 2011 geliquideerd. Voor deze notes zijn zekerheden gesteld in de vorm van woninghypotheken (No. 1 t/m No. 5 en No. 8) en zakelijke hypotheken (No. 7) en hebben deze notes een rating gekregen van Moody's Investors Service Limited en Fitch Ratings Ltd.

Friesland Bank heeft in 2011 een portefeuille zakelijke en woninghypotheken met een waarde van € 1,9 miljard gesecuritiseerd, waardoor het economische eigendom volledig is overgedragen aan Stichting Eleven Cities No. 7 en Stichting Eleven Cities No. 8. In 2010 zijn er geen securitisaties geweest.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
– Notes in het kader van securitisatietransacties	1.832.855	1.680.820
– Medium term notes	794.793	1.418.126
– Overige schuldbewijzen	99.707	50.754
	2.727.355	3.149.700

De daling van de medium term notes wordt met name veroorzaakt door reguliere aflossingen.

Friesland Bank heeft € 8,1 miljoen notes van Stichting Eleven Cities No. 1 (2010: € 9,0 miljoen), € 62,3 miljoen notes van Stichting Eleven Cities No. 2 (2010: € 66,1 miljoen), € 298,1 miljoen notes van Stichting Eleven Cities No. 3 (2010: € 297,8 miljoen), € 88,5 miljoen notes van Stichting Eleven Cities No. 4 (2010: € 94,4 miljoen), € 71,4 miljoen notes van Stichting Eleven Cities No. 5 (2010: € 773,8 miljoen), € nihil notes van Stichting Eleven Cities No. 6 (2010: € 1.107,2 miljoen), € 627,0 miljoen notes van Stichting Eleven Cities No. 7 en € 837,9 miljoen notes van Stichting Eleven Cities No. 8 in eigen bezit. Deze posities worden op basis van de rating van de betreffende notes meegewogen in de risico gewogen activa van de bank. Aangezien alle Stichting Eleven Cities volledig worden geconsolideerd, heeft eliminatie van deze posten plaatsgevonden inclusief de daarbij behorende rente.

Een overzicht van de notes in het kader van securitisatietransacties:

Stichting Eleven Cities No. 1

Opgericht in 2002. Oorspronkelijk: € 358.000.000 3 maands euribor plus 1,029% Senior Class A Notes, € 13.500.000 5,75% Mezzanine Class B Notes en € 3.500.000 6,30% Junior Class C Notes, allen met een contractuele aflooptdatum in juli 2062. De Class A, B en C notes hebben een eerste call optie datum in juli 2012. Van de oorspronkelijke hoofdsom ad. € 375,0 miljoen staat ultimo 2011 nog € 99,1 miljoen open (2010: € 108,8 miljoen). € 8,1 miljoen (2010: € 9,0 miljoen) van de notes zijn in eigen bezit. Dit betreft € 7,6 miljoen (2010: € 8,5 miljoen) Senior Class A en € 0,5 miljoen (2010: € 0,5 miljoen) Senior Class B.

Stichting Eleven Cities No. 2

Opgericht in 2003. Oorspronkelijk: € 421.500.000 3 maands euribor plus 1,000% Senior Class A, € 21.500.000 5,20% Mezzanine Class B Notes en € 7.000.000 5,70% Junior Class C Notes, allen met een contractuele aflooptdatum in oktober 2071. De Class A, B en C notes hebben een eerste call optie datum in oktober 2013. Van de oorspronkelijke hoofdsom ad. € 450,0 miljoen staat ultimo 2011 nog € 238,5 miljoen open (2010: € 262,5 miljoen). € 62,3 miljoen (2010: € 66,1 miljoen) van de notes zijn in eigen bezit. Dit betreft € 57,3 miljoen (2010: € 61,7 miljoen) Senior Class A en € 5,0 miljoen (2010: € 5,0 miljoen) Senior Class B.

Stichting Eleven Cities No. 3

Opgericht in 2007. Oorspronkelijk: € 230.000.000 3 maands euribor plus 1,041% Senior Class A1 Notes, € 644.000.000 3 maands euribor plus 1,041% Senior Class A2 Notes, € 18.600.000 3 maands euribor plus 1,041% Mezzanine Class B Notes, € 18.500.000 3 maands euribor plus 1,041% Mezzanine Class C Notes, € 8.400.000 3 maands euribor plus 1,041% Mezzanine Class D Notes, € 5.500.000 3 maands euribor plus 1,041% Junior Class E Notes en € 9.250.000 3 maands euribor plus 1,041% Subordinated Class F Notes, allen met een contractuele aflooptdatum in mei 2078. De Class A, B, C, D en E notes hebben een eerste call optie datum in mei 2014. Van de oorspronkelijke hoofdsom ad. € 934,25 miljoen staat ultimo 2011 nog € 574,6 miljoen open (2010: € 642,3 miljoen). € 298,1 miljoen (2010: € 297,8 miljoen) van de notes zijn in eigen bezit. Dit betreft € 273,5 miljoen (2010: € 273,2 miljoen) Senior Class A, € 5,6 miljoen (2010: € 5,6 miljoen) Mezzanine Class B, € 12,3 miljoen (€12,3 miljoen) Mezzanine Class C, € 4,4 miljoen (2010: € 4,4 miljoen) Mezzanine Class D en € 2,3 miljoen (2010: € 2,3 miljoen) Junior Class E.

Stichting Eleven Cities No. 4

Opgericht in 2008. Oorspronkelijk: € 195.000.000 3 maands euribor plus 1,041% Senior Class A–NHG Notes, € 560.000.000 3 maands euribor plus 1,041% Senior Class A Notes, € 15.200.000 3 maands euribor plus 1,041% Mezzanine Class B Notes, € 12.800.000 3 maands euribor plus 1,041% Mezzanine Class C Notes, € 7.280.000 3 maands euribor plus 1,041% Mezzanine Class D Notes 2008, € 9.720.000 3 maands euribor plus 1,041% Junior Class E Notes, € 8.000.000 3 maands euribor plus 1,041% Subordinated Class F Notes, allen met een contractuele aflooptdatum in mei 2080. De Class A, B, C, D en E notes hebben een eerste call optie datum in november 2015. Van de oorspronkelijke hoofdsom ad. € 808,0 miljoen staat ultimo 2011 nog € 590,1 miljoen open (2010: € 660,2 miljoen). € 88,5 miljoen (2010: € 94,3 miljoen) van de notes zijn in eigen bezit. Dit betreft € 43,5 miljoen (2010: € 49,4 miljoen) Mezzanine Class A, € 15,2 miljoen (2010: € 15,2 miljoen) Mezzanine Class B, € 12,8 miljoen (2010: € 12,8 miljoen) Mezzanine Class C, € 7,3 miljoen (2010: € 7,3 miljoen) Mezzanine Class D en € 9,7 miljoen (2010: € 9,7 miljoen) Junior Class E. Van de

achtergestelde Class F note staat ultimo 2011 nog nihil (2010: € 1,5 miljoen) open. Deze achtergestelde Class F note is in eigen bezit en is verantwoord onder de achtergestelde schulden (post 21).

Stichting Eleven Cities No. 5

Opgericht in 2009. Oorspronkelijk: € 763.050.000 3 maands euribor plus 1,024% Senior Class A Notes, € 17.050.000 3 maands euribor plus 1,024% Mezzanine Class B Notes, € 16.200.000 3 maands euribor plus 1,024% Mezzanine Class C Notes, € 7.300.000 3 maands euribor plus 1,024% Mezzanine Class D Notes 2009, € 6.400.000 3 maands euribor plus 1,024% Junior Class E Notes en € 28.350.000 3 maands euribor plus 1,024% Subordinated Class F Notes, allen met een contractuele aflooptdatum in mei 2090. De First Optional Redemption Date valt in 2016. Van de oorspronkelijke hoofdsom ad. € 838,35 miljoen staat ultimo 2011 nog € 621,7 miljoen open (2010: € 688,7 miljoen). € 71,4 miljoen (2010: € 193,9 miljoen) van de notes zijn in eigen bezit. Dit betreft € 7,7 miljoen (2010: € 146,9 miljoen) Senior Class A, € 17,0 miljoen (2010: € 17,0 miljoen) Mezzanine Class B, € 16,2 miljoen (2010: € 16,2 miljoen) Mezzanine Class C, € 7,3 miljoen (2010: € 7,3 miljoen) Mezzanine Class D en € 6,4 miljoen (2010: € 6,4 miljoen) Junior Class E. Van de achtergestelde Class F note staat ultimo 2011 nog € 16,7 miljoen open (2010: € 20,6 miljoen). Deze achtergestelde Class F note is in eigen bezit en is verantwoord onder de achtergestelde schulden (post 21).

Stichting Eleven Cities No. 6

Opgericht in 2009. Oorspronkelijk: € 719.450.000 3 maands euribor plus 1,024% Senior Class A Notes 2009, € 588.650.000 3 maands euribor plus 1,024% Junior Class B Notes 2009 en € 6.550.000 3 maands euribor plus 1,024% Subordinated Class C Notes 2009, allen met een contractuele aflooptdatum in maart 2041. De First Optional Redemption Date viel in 2011. De redemption van de notes heeft in 2011 plaatsgevonden. De onderliggende stukken van Stichting Eleven Cities No. 6 zijn gebruikt voor een nieuwe securitisatietransactie. Van de oorspronkelijke hoofdsom ad. € 1.314,7 miljoen staat ultimo 2011 derhalve nog € nihil open (2010: € 1.107,2 miljoen). Alle notes waren in 2010 in eigen bezit.

Stichting Eleven Cities No. 7

Opgericht in 2011. Oorspronkelijk: € 150.000.000 3 maands euribor plus 1,000% Senior Class A1 Notes, € 250.000.000 3 maands euribor plus 1,650% Senior Class A2 Notes, € 272.600.000 3 maands euribor 1,000% Senior Class A3 Notes, € 346.500.000 3 maands euribor Mezzanine Class B Notes en € 10.200.000 3 maands euribor Subordinated Class C Notes, allen met een contractuele aflooptdatum in juni 2043. Van de oorspronkelijke hoofdsom ad. € 1.029,3 miljoen staat ultimo 2011 nog € 864,2 miljoen open. € 627,0 miljoen van de notes zijn in eigen bezit. Dit betreft nihil Senior Class A1, nihil Senior Class A2, € 272,6 miljoen Senior Class A3, € 346,5 miljoen Mezzanine Class B en € 7,9 miljoen Subordinated Class C. Van de achtergestelde Class C note staat ultimo 2010 nog € 7,9 miljoen open. Deze achtergestelde Class C note is in eigen bezit en is verantwoord onder de achtergestelde schulden (post 21).

Stichting Eleven Cities No. 8

Opgericht in 2011. Oorspronkelijk: € 165.000.000 3 maands euribor plus 1,250% Senior Class A1 Notes, € 557.200.000 3 maands euribor plus 1,650% Senior Class A2 Notes, € 24.800.000 fixed rate Mezzanine Class B Notes, € 24.800.000 fixed rate Mezzanine Class C Notes, € 16.500.000 fixed rate Class D Notes, € 37.200.000 fixed rate Junior Class E Notes en € 12.400.000 fixed rate Subordinated Class F Notes, allen met een contractuele aflooptdatum in september 2043. Van de oorspronkelijke hoofdsom ad. € 837,9 miljoen staat ultimo 2011 nog € 837,9 miljoen open. Alle notes zijn per balansdatum in eigen bezit. De achtergestelde Class F note is verantwoord onder de achtergestelde schulden (post 21).

17. Financiële verplichtingen

Hieronder worden opgenomen de derivaten met een negatieve reële waarde. Voor een nadere specificatie naar derivatensoort en gecontracteerde waardes wordt verwezen naar de toelichting bij post 4 overige financiële activa.

18. Overige schulden

Deze post bevat die passiva die niet onder een van de overige passiefposten kunnen worden gerubriceerd, waaronder nog te verrekenen posten in het betalingsverkeer en overige schulden van groepsmaatschappijen welke worden aangehouden door het participatiebedrijf.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Overige schulden bancaire kernbedrijf	64.370	42.890
- Overige schulden groepsmaatschappijen aangehouden door participatiebedrijf	<u>81.636</u>	<u>57.785</u>
	146.006	100.675

19. Overlopende passiva

Dit betreft vooruit ontvangen bedragen, te betalen rente alsmede overige te betalen bedragen.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
– Te betalen rente	148.336	137.983
– Overige bedragen	<u>12.782</u>	<u>13.705</u>
	161.118	151.688

20. Voorzieningen

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
– Voorziening voor pensioenen	19.067	23.887
– Reorganisatievoorziening	–	1.450
– Overige voorzieningen	<u>6.467</u>	<u>3.872</u>
	25.534	29.209

Friesland Bank heeft vanuit het verleden meerdere pensioenregelingen voor haar werknemers, waarbij de werknemers een pensioen is toegezegd dat 70% zal bedragen van het eindloon dan wel het middelloon. Het toegezegde pensioen gaat in vanaf het 65e levensjaar. Voor de werknemers zijn collectieve pensioencontracten gesloten bij een verzekeringsmaatschappij. In de onderstaande tabellen worden de pensioenverplichtingen en de reële waarde van de pensioenbeleggingen weergegeven. De pensioenbeleggingen bestaan voor 80% (2010: 74%) uit vastrentende waardepapieren, 19% (2010: 26%) uit aandelen en 1% (2010: 0%) kortlopende deposito's en liquide middelen, waarbij niet in eigen aandelen en/of activa in eigendom van Friesland Bank wordt belegd. Voor VUT en gratificaties, welke ultimo 2011 € 4,1 miljoen bedragen (2010: € 6,5 miljoen), worden geen specifieke fondsbeleggingen aangehouden. Bij de bepaling van de pensioenvoorziening zijn de volgende belangrijke veronderstellingen gehanteerd:

	2011	2010
– Disconteringsvoet	4,60%	4,75%
– Verwachte salarisontwikkeling (inclusief inflatiecorrectie)	2,10%	2,10%
– Verwacht rendement op beleggingen	4,00%	4,50%
– Verwachte indexatie, actieven	2,10%	2,10%
– Verwachte indexatie, inactieven en gepensioneerden tot 1 januari 2006	2,10%	2,10%
– Verwachte indexatie, inactieven en gepensioneerden vanaf 1 januari 2006	0,50%	0,50%
– Gehanteerde sterftetafel	AG-prognosetafel 2010-2060	AG-prognosetafel 2010-2060

Bovenstaande percentages betreffen lange termijn verwachtingen en zijn mede gebaseerd op langjarige historische reeksen. Als gevolg van marktontwikkelingen is de disconteringsvoet verlaagd van 4,75% naar 4,60%. Hierdoor namen de verplichtingen toe met € 7 miljoen. Het verwachte rendement op beleggingen is het gewogen gemiddelde van de verwachte rendementen gebaseerd op de beleggingsstrategie. Voor aandelen is dit 7,5% en rentedragende waardepapieren 2,7%. De verwachte indexatie is conform de lange termijn inflatie doelstelling van de ECB. Voor een deel van de pensioenen (de inactieven- en gepensioneerdengroep vanaf 1 januari 2006) is er sprake van een voorwaardelijke indexatie afhankelijk van de financiële buffers binnen het depot. Met een verwacht rendement op beleggingen van 4,00% is het de verwachting dat de indexatie voor deze groep 0,50% zal bedragen.

Eind 2011 is een meerderheidsbelang in Friesland Bank Assurantiën (FBA) verkocht. De betreffende werknemers zijn overgegaan van Friesland Bank naar Delta Lloyd. Vanaf 2012 bouwen deze werknemers pensioen op bij Delta Lloyd. Per eind 2011 zijn de deelnemers daarom in de berekening van de verplichtingen van Friesland Bank als premievrije deelnemers opgenomen. Dit leidde tot een inperking van in totaal € 2,6 miljoen (inclusief vrijval uit de corridor € 2,9 miljoen).

Het verloop van de pensioenvoorziening is als volgt (in miljoenen euro's):

2011	Verplicht- ingen	Beleg- gingen	Corridor	Totaal 2011
Stand per 1 januari	235,6	232,3	-20,6	23,9
- Pensioenkosten boekjaar	7,4	-	-	7,4
- Inperking als gevolg van verkoop	-2,6	-	-	-2,6
- Actuariële rente c.q. rendement beleggingen	10,9	10,7	-	0,2
- Bijdrage werkgever inzake lopend dienstjaar	-	11,3	-	-11,3
- Bijdrage werknemer	-	1,2	-	-1,2
- Uitkeringen	-7,9	-7,9	-	-
- Administratie- en overige kosten	-	-2,5	-	2,5
- Actuarieel resultaat	<u>3,8</u>	<u>17,8</u>	<u>-14,2</u>	<u>0,2</u>
Stand per 31 december	247,2	262,9	-34,8	19,1

2010	Verplicht- ingen	Beleg- gingen	Corridor	Totaal 2010
Stand per 1 januari	244,0	212,1	10,1	21,8
- Pensioenkosten boekjaar	7,9	-	-	7,9
- Inperking als gevolg van reorganisatie	-0,5	-	-	-0,5
- Actuariële rente c.q. rendement beleggingen	12,9	9,9	-	3,0
- Bijdrage werkgever inzake lopend dienstjaar	-	7,3	-	-7,3
- Bijdrage werknemer	-	1,1	-	-1,1
- Uitkeringen	-6,6	-6,6	-	-
- Administratie- en overige kosten	-	-1,1	-	1,1
- Actuarieel resultaat	<u>-22,1</u>	<u>9,6</u>	<u>-30,7</u>	<u>-1,0</u>
Stand per 31 december	235,6	232,3	-20,6	23,9

Meerjarenoverzicht	2011	2010	2009	2008	2007
Pensioenverplichtingen	247,2	235,6	244,0	230,9	214,4
Pensioenbeleggingen	<u>262,9</u>	<u>232,3</u>	<u>212,1</u>	<u>184,1</u>	<u>202,0</u>
Tekort / (Overschot)	-15,7	3,3	31,9	46,8	12,4
Ervaringsaanpassingen pensioenverplichtingen	3,9	-1,4	2,1	0,7	-26,7
Ervaringsaanpassingen pensioenbeleggingen	17,8	9,6	4,4	-34,7	-6,1

In de resultatenrekening is tot en met 2011 cumulatief € 2,4 miljoen (tot en met 2010 € 2,5 miljoen) verantwoord inzake actuariële verliezen. De premieafdracht voor 2012 bedraagt naar verwachting € 7,4 miljoen (2011: € 10,0 miljoen). In zowel 2011 als 2010 was er geen sprake van past service cost. Het gemiddeld resterende aantal dienstjaren bedraagt 9,6 jaren (ultimo 2010: 8,8 jaren).

Reorganisatievoorziening

De voorziening had betrekking op een bankbrede reorganisatie, met als doel efficiëntere bedrijfsvoering. Het doel van de reorganisatie was een reductie van ca. 250 fte's, verdeeld over de jaren 2009, 2010 en 2011.

	2011	2010
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	1.450	4.900
- Toevoegingen	-	-
- Onttrekkingen	-950	-2.918
- Vrijgevallen	<u>-500</u>	<u>-532</u>
Stand per 31 december	-	1.450

Overige voorzieningen

Dit betreffen met name voorziening van groepsmaatschappijen welke worden aangehouden door het participatiebedrijf.

	2011	2010
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	3.872	3.789
- Toevoegingen	1.438	668
- Onttrekkingen	-877	-975
- Vrijgevallen	-531	-
- (De-)consolidaties	<u>2.565</u>	<u>390</u>
Stand per 31 december	6.467	3.872

21. Achtergestelde schulden

De onder deze post opgenomen schulden zijn achtergesteld bij alle tegenwoordige en toekomstige verplichtingen van Friesland Bank NV, vervroegde of gedeeltelijke aflossing is niet toegestaan. Het gemiddeld rentepercentage op de achtergestelde schulden bedraagt 5,2% (2010: 5,6%), de gemiddeld resterende looptijd is 5,7 jaar (2010: 6,6 jaar).

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Achtergestelde MTN's	205.350	205.350
- Kapitaaldeposito's	124.161	131.172
- Overige achtergestelde leningen	<u>21.062</u>	<u>23.979</u>
	350.573	360.501

22. Eigen vermogen en solvabiliteit

Het maatschappelijk kapitaal van Friesland Bank NV bestaat uit 150.000 gewone aandelen van € 450. Het geplaatste kapitaal bestaat uit 37.463 gewone aandelen van € 450. Alle geplaatste aandelen worden gehouden door Friesland Bank Holding NV, wiens gewone aandelen op haar beurt geheel gehouden worden door Stichting Friesland Bank. Het geplaatste en gestorte kapitaal zijn gedurende het boekjaar niet gewijzigd.

Tot begin 2011 waren de aandelen van Friesland Bank NV sedert 1994 middels Friesland Bank Holding NV volledig in handen van Vereniging Friesland Bank. Sindsdien heeft regelmatig een evaluatie plaatsgevonden van de governance van Friesland Bank Groep, laatstelijk in 2010. Na aanleiding van de uitgevoerde evaluatie hebben het bestuur en de algemene vergadering van Vereniging Friesland Bank besloten tot omzetting van de vereniging in Stichting Friesland Bank. Deze omzetting is gerealiseerd op 1 april 2011. In het najaar van 2011 heeft de Raad van Bestuur vastgesteld dat het streven naar een zelfstandig voortbestaan van Friesland Bank niet langer verantwoord is tegenover haar klanten en medewerkers. Per 1 april 2012 heeft dit geleid tot een samengaan met Rabobank. Dit samengaan maakt ook dat de bank op het terrein van solvabiliteit, liquiditeit en rentabiliteit er goed voor staat. Na het samengaan is door agiostorting ad €200 miljoen via Friesland Bank Holding N.V. in Friesland Bank N.V. het vermogen weer aangezuiverd tot op acceptabele niveau. Het grote negatieve resultaat over 2011 maakte dat de solvabiliteitspositie van de bank onvoldoende was. Zie hiervoor ook de solvabiliteit per ultimo 2011 die in een volgende paragraaf wordt behandeld.

In november 2004 heeft Friesland Bank NV perpetual capital securities uitgegeven. Dit is een 'eeuwigdurende' obligatielening die genoteerd is aan Euronext. Na voorafgaande toestemming van de toezichthouder mag de lening naar keuze van de bank, in zijn geheel worden afgelost vanaf 3 december 2014. De obligaties zijn achtergesteld bij alle andere huidige en toekomstige schulden van de bank. In het kader van het toezicht is de obligatielening als kernvermogen aangemerkt. De coupon van deze obligatielening is gekoppeld aan het rendement van Nederlandse staatsleningen met een looptijd van 10 jaar, verhoogd met een marge van 0,125%, maar maximaal 8%. De rentevergoeding wordt elk kwartaal opnieuw vastgesteld. Rentebetaling moet worden opgeschort indien 20 dagen voor de betaaldatum bekend is dat door de rentebetaling de solvabiliteitsratio lager wordt dan de minimumvermogensratio zoals door de toezichthouder bepaald. Daarnaast kan de bank besluiten de rentebetalingen op te schorten.

	2011	2010
De samenstelling van het eigen vermogen is als volgt:		
- Geplaatst en gestort kapitaal	16.858	16.858
- Agioreserve	76.319	76.319
- Herwaarderingsreserve	33.954	31.777
- Cash Flow hedge reserve	-10.323	-11.056
- Overige wettelijke reserves	13.854	158.391
- Overige reserves	540.140	441.634
- Resultaat boekjaar	-350.122	-43.282
- Perpetual Capital Securities	125.000	125.000
- Belang van derden	<u>50.887</u>	<u>45.992</u>
	496.567	841.633

Voor het gedetailleerde verloop van het eigen vermogen wordt verwezen naar het mutatieoverzicht eigen vermogen op pagina 6. Het mutatieoverzicht eigen vermogen geeft gedetailleerd inzicht in alle mutaties in het eigen vermogen. In dit mutatie overzicht is een mutatie opgenomen tussen de overige wettelijke reserves en overige reserves ter hoogte van € 166 miljoen. Dit is veroorzaakt door de geboekte impairments op geassocieerde deelnemingen (zie noot 5). Als gevolg hiervan is de wettelijke reserve ingehouden winsten grotendeels overgeboekt naar de overige reserves.

Aard en doel van reserves:

Agio Reserve: hieronder worden opgenomen de bedragen die bij het plaatsen van aandelen uitgaan boven de nominale waarde.

Herwaarderingsreserve: in deze reserve worden veranderingen in de reële waarde van voor verkoop beschikbare beleggingen en deelnemingen opgenomen, verminderd met de daarmee samenhangende latente belastingverplichting.

Cash Flow hedge reserve: hieronder is opgenomen het aandeel in de winst of het verlies op afdekkingsinstrumenten in een kasstroomafdekking waarvan is vastgesteld dat het een effectieve afdekking betreft.

Overige wettelijke reserves: hieronder worden opgenomen de wettelijke reserve niet-uitgekeerde winst deelnemingen en de reserve redenominatie.

Overige reserves: hieronder zijn de uit het verleden aan het eigen vermogen toegevoegde winsten opgenomen, verminderd met gedane dividenduitkeringen.

Solvabiliteit

Met ingang van 1 januari 2008 is het Basel II raamwerk van toepassing op Friesland Bank. Dit raamwerk berust op drie pilaren. De eerste pilaar geeft richtlijnen voor de bepaling van het minimum kapitaal voor de drie belangrijkste risico's zijn de kredietrisico, operationeel risico en marktrisico. Het kredietrisico kan volgens drie methoden worden bepaald zijnde standardized, foundation IRB en Advanced IRB. Friesland Bank heeft ervoor gekozen om de standardized methode toe te passen. Deze methode is geënt op de methode van Basel-I, doch is meer verfijnd. Er wordt hier ook gekeken naar de van toepassing zijnde rating en wordt hierbij tevens gedifferentieerd naar looptijd. Het operationele risico kan ook volgens drie methodes worden bepaald namelijk de basic indicator approach (BIA), standardized approach (TSA) of de advanced measurement approach (AMA). Friesland Bank heeft gekozen voor BIA. De tweede pilaar geeft richtlijnen voor de interne berekening van de kapitaalseisen voor alle risicocategorieën, inclusief de wijze waarop de toezichthouder dit controleert. De derde pilaar geeft additionele toelichtingsvereisten met het doel om de transparantie naar de markt te vergroten. De Nederlandsche Bank NV vereist een minimum solvabiliteitsratio voor het kernvermogen van 4% en een minimum solvabiliteitsratio voor het totale toetsingsvermogen van 8%.

Friesland Bank voldoet per ultimo 2011 nog wel aan de solvabiliteits eis voor het kernvermogen (4,2%), maar niet langer aan de solvabiliteits eis voor het totale toetsingsvermogen (6,1%). Inmiddels is op 5 april 2012 door een agiostorting ter hoogte van € 200 miljoen door de nieuwe aandeelhouder Rabobank Nederland in Friesland Bank Holding N.V. gevolgd door een agiostorting voor hetzelfde bedrag van Friesland Bank Holding N.V. in Friesland Bank N.V. de solvabiliteit weer boven de wettelijke norm.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van het aanwezige en minimaal vereiste vermogen.

	Minimaal vereist 2011 Basel II	Aanwezig 2011 Basel II	Minimaal vereist 2010 Basel II	Aanwezig 2010 Basel II
Kernvermogen	264.943	278.792	254.846	573.770
Ratio kernvermogen	4,0%	4,2%	4,0%	9,0%
Totaal vermogen	529.885	406.433	509.691	773.896
Ratio totaal vermogen	8,0%	6,1%	8,0%	12,1%

De naar risico gewogen activa zijn als volgt opgebouwd:

	Onge- wogen 2011 Basel II	Ge- wogen 2011 Basel II	Onge- wogen 2010 Basel II	Ge- wogen 2010 Basel II
Kredietrisico				
- 0%-risicoweging	1.387.799	-	919.734	-
- 20%-risicoweging	373.682	74.736	388.923	77.785
- 35%-risicoweging	1.705.052	596.768	1.623.901	568.365
- 50%-risicoweging	7.020	3.510	28.526	14.263
- 75%-risicoweging	1.283.513	962.635	1.488.184	1.086.138
- 100%-risicoweging	2.863.778	2.819.106	3.763.010	3.763.010
- 150%-risicoweging	315.042	<u>472.563</u>	26.543	<u>39.815</u>
Gewogen posten kredietrisico		4.929.318		5.549.376
Gewogen posten overige risico's		<u>1.379.762</u>		<u>550.263</u>
Totaal naar risico gewogen activa		6.309.080		6.099.639
Vermogensseis kredietrisico (8% van risico gewogen activa)		504.726		487.971
Vermogensseis marktrisico		-		-
Vermogensseis operationeel risico		<u>25.159</u>		<u>21.720</u>
Totale pilaar 1 vermogensseis		529.885		509.691

	2011	2010
De opbouw van het toetsingsvermogen is als volgt:		
- Geplaatst en gestort kapitaal	16.858	16.858
- Agioreserve	76.319	76.319
- Perpetual Capital Securities	125.000	125.000
- Wettelijke en statutaire reserves	13.854	158.391
- Overige reserves	540.140	441.634
- Resultaat boekjaar	-350.122	-43.282
- Belang van derden	2.480	2.320
- Aftrekposten, waaronder deelnemingen in kredietinstellingen	<u>-147.737</u>	<u>-203.470</u>
Kernvermogen	278.792	573.770
- Achtergestelde schulden, voor zover die in aanmerking komen	194.470	336.081
- Herwaarderingsreserves, voor zover die in aanmerking komen	39.319	40.970
- Aftrekposten, waaronder deelnemingen in kredietinstellingen	<u>-102.148</u>	<u>-176.925</u>
Totaal toetsingsvermogen	406.433	773.896

Belang derden

Onder het belang van derden wordt opgenomen het belang van derden in het eigen vermogen van groepsmaatschappijen welke worden aangehouden door de bank en het participatiebedrijf.

1.4 TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE WINST- EN VERLIESREKENING

23. Rente

Hieronder worden opgenomen alle baten en lasten die voortvloeien uit het uitlenen c.q. lenen van gelden die het karakter van rente hebben. Hieronder zijn ook begrepen de toerekening van provisies die het karakter van rente hebben, zoals afsluit- en boeteprovisie.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
– Rentebaten leningen	298.541	276.420
– Rentebaten rekening courant	45.667	41.388
– Rentebaten kasgelden	35.762	24.228
– Rentebaten effecten	20.540	19.125
– Overige rentebaten	<u>17.229</u>	<u>11.707</u>
Totaal rentebaten	417.739	372.868
– Rentelasten bankiers en toevertrouwde middelen	213.077	197.311
– Rentelasten schuldbewijzen	61.617	45.603
– Rentelasten achtergestelde schulden	<u>18.187</u>	<u>19.641</u>
Totaal rentelasten	292.881	262.555
Rente	124.858	110.313

Het bedrag aan verantwoorde rentebaten met betrekking tot financiële activa die een waardevermindering hebben ondergaan bedraagt € 27,6 miljoen (2010: € 25,7 miljoen).

24. Opbrengsten uit effecten en geassocieerde deelnemingen

Hieronder worden opgenomen de opbrengsten inzake aandelenbelangen die zijn aangemerkt als voor verkoop beschikbaar alsmede aandelenbelangen die op basis van de equity-methode worden gewaardeerd (geassocieerde deelnemingen). In de balans zijn deze belangen opgenomen in de posten overige financiële activa respectievelijk deelnemingen. De specificatie van deze post is als volgt:

2011	Bancaire deelnemingen	Partici- paties	Bank- bedrijf	Totaal 2011
Belangen aangemerkt als voor verkoop beschikbaar				
– Dividenden	1.110	–	1.134	2.244
– Verkoopresultaten	<u>3.545</u>	<u>2.989</u>	<u>-162</u>	<u>6.372</u>
	4.655	2.989	972	8.616
Belangen gewaardeerd op equity-methode:				
– Aandeel resultaat	7.982	14.541	-226	22.297
– Verkoopresultaten	<u>–</u>	<u>28.592</u>	<u>19.020</u>	<u>47.612</u>
	7.982	43.133	18.794	69.909
Totaal	12.637	46.122	19.766	78.525

2010	Bancaire deelnemingen	Partici- paties	Bank- bedrijf	Totaal 2010
Belangen aangemerkt als voor verkoop beschikbaar				
- Dividenden	1.838	160	522	2.520
- Verkoopresultaten	<u>5.597</u>	<u>-78</u>	<u>-9</u>	<u>5.510</u>
	7.435	82	513	8.030
Belangen gewaardeerd op equity-methode:				
- Aandeel resultaat	13.965	12.749	-146	26.568
- Verkoopresultaten	<u>-</u>	<u>22.593</u>	<u>-606</u>	<u>21.987</u>
	13.965	35.342	-752	48.555
Totaal	21.400	35.424	-239	56.585

25. Provisie

Onder deze post worden opgenomen de opbrengsten behaald met diensten op het gebied van kredietverlening voor derden, assurantiën, effecten en binnen- en buitenlands betalingsverkeer. De provisielasten zijn beperkt van omvang.

	2011	2010
De specificatie van de provisie luidt als volgt:		
- Effecten	15.362	15.927
- Assurantiën	13.611	14.744
- Betalingsverkeer	11.263	10.541
- Overige	<u>325</u>	<u>501</u>
	40.561	41.713

Er worden geen activiteiten in het kader van trust en andere zaakwaarnemende activiteiten uitgevoerd.

26. Resultaat uit financiële transacties

Onder deze post worden opgenomen de verkoopresultaten op rentedragende waardepapieren, de resultaten op de financiële activa die aangemerkt worden als held for trade, valutaresultaten, overige handelsopbrengsten en de reële waardeveranderingen van derivaten (voor zover geen onderdeel van een cash flow hedge) alsmede die van de gehedgde items voor zover die onderdeel uitmaken van een effectieve fair value hedge.

	2011	2010
Het resultaat uit financiële transacties is als volgt opgebouwd:		
- Resultaat verkoop rentedragende waardepapieren	1.242	5.434
- Resultaat aankoop eigen SPV / MTN	4.269	2.036
- Gerealiseerde reële waardeverandering van derivaten	-1.142	4.006
- Ongerealiseerde reële waardeverandering van derivaten	19.762	-32.511
- Reële waardeverandering van gehedgde items	-23.536	26.717
- Resultaat handelsportefeuille effecten	232	-84
- Resultaat handelsportefeuille valuta	<u>462</u>	<u>388</u>
	1.289	5.986

De Groep past voor een deel van de derivaten hedge accounting toe en kent zowel fair value hedges als cash flow hedges. Fair value hedge accounting wordt gebruikt om waardeveranderingen in de reële waarde als gevolg van rentewijzigingen van activa (over het algemeen obligaties en hypotheeklen) of passiva (over het algemeen langlopende schulden en termijndeposito's) te verminderen. De Groep heeft daarnaast op een aantal schuldbewijzen cash flow hedges afgesloten. Deze schuldbewijzen zijn uitgegeven tegen een variabele rentevergoeding, echter zijn middels een renteswap gefixeerd. In 2009 zijn een aantal hedge relaties beëindigd. De op het moment van beëindigen aanwezige herwaardering wordt geamortiseerd over de periode tot de kasstroom zal plaatsvinden. De amortisatie in 2011 bedroeg € 5,6 miljoen (2010: € 5,6 miljoen). Op de resterende effectieve cash flow hedge relaties is in 2011 geen resultaat behaald aangezien deze, evenals in 2010, volledig effectief is. De totale waarde van de effectieve cash flow hedges ultimo 2011 bedraagt € -2,9 miljoen (2010: € -1,7 miljoen), waarbij kasstromen jaarlijks plaatsvinden in december tot einddatum december 2016.

In de winst- en verliesrekening zijn de volgende reële waardeveranderingen opgenomen inzake hedge accounting:

2011	Derivaten	Activa	Passiva	Saldo
Renteswaps (fair value hedge)	17.794	-7.855	-15.681	5.742
Rentefutures (fair value hedge)	-	-	-	-
	<u>17.794</u>	<u>-7.855</u>	<u>-15.681</u>	<u>5.742</u>
2010	Derivaten	Activa	Passiva	Saldo
Renteswaps (fair value hedge)	-27.003	26.717	-	-286
Rentefutures (fair value hedge)	-	-	-	-
	<u>-27.003</u>	<u>26.717</u>	<u>-</u>	<u>-286</u>

Er is in 2011 vanuit de cash flow hedge herwaarderingsreserve € 5,6 miljoen (2010: € 5,6 miljoen) als amortisatie in de resultatenrekening geboekt met betrekking tot hedgerelaties die zijn beëindigd.

27. Overige baten

Hieronder worden die baten opgenomen die niet onder de voorgaande posten gerubriceerd kunnen worden.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Ontvangen huren	410	367
- Diverse overige baten	<u>3.119</u>	<u>546</u>
	3.529	913

28. Omzet participaties

Dit betreft de omzet van groepsmaatschappijen welke worden aangehouden door het participatiebedrijf.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Dienstverlening	154.216	128.661
- Handelsgoederen	<u>299.109</u>	<u>68.332</u>
	453.325	196.993

De omzet uit groepsmaatschappijen aangehouden door het participatiebedrijf is fors toegenomen ten opzichte van voorgaand jaar. Dit is met name het gevolg van (de-)consolidatieeffecten. De grootste effecten worden veroorzaakt door de aankopen van ATAG (stijging € 49 miljoen) en Orffa (stijging € 166 miljoen) in 2010, welke in 2011 voor het eerst een heel jaar in de cijfers zijn meegenomen. De nieuwe consolidaties in 2011 hebben geleid tot een stijging van de omzet van € 71 miljoen. De deconsolidaties in 2010 en 2011 hebben geleid tot een daling van de omzet van respectievelijk € 46 miljoen en € 27 miljoen.

29. Personeelskosten

	2011	2010
De uitsplitsing van de personeelskosten luidt:		
- Lonen en salarissen eigen personeel	59.894	60.543
- Ingeleend personeel	4.307	4.702
- Pensioenlasten	5.932	7.139
- Sociale lasten	6.148	6.101
- Overige personeelskosten	<u>6.993</u>	<u>5.780</u>
	83.274	84.265
- Personeelskosten groepsmaatschappijen aangehouden door participatiebedrijf	<u>72.576</u>	<u>41.078</u>
	155.850	125.343

	2011	2010
De personeelskosten groepsmaatschappijen aangehouden door participatiebedrijf kunnen als volgt worden uitgesplitst:		
- Lonen en salarissen eigen personeel	53.426	31.537
- Ingeleend personeel	3.911	1.230
- Pensioenlasten	3.306	2.117
- Sociale lasten	7.341	3.753
- Overige personeelskosten	<u>4.592</u>	<u>2.441</u>
	72.576	41.078

Het gemiddeld aantal vaste werknemers gedurende het boekjaar –herrekend naar volledige dienstverbanden– bedraagt:

	2011	2010
Friesland Bank	803	807
Friesland Bank Assurantiën	101	100
Friesland Bank Investments	11	11
Optimix Vermogensbeheer N.V.	<u>26</u>	<u>28</u>
	941	946
Groepsmaatschappijen welke worden aangehouden door het participatiebedrijf	<u>1.778</u>	<u>626</u>
	2.719	1.572

De stijging van het aantal werknemers bij groepsmaatschappijen welke worden aangehouden door het participatiebedrijf wordt veroorzaakt door consolidatieeffecten.

	2011	2010
De pensioenlasten bestaan uit (in miljoenen euro's):		
- Pensioenkosten	7,4	7,9
- Inperking als gevolg van reorganisatie	-2,9	-0,5
- Actuariële rente	10,9	12,9
- Rendement op beleggingen	-10,7	-9,9
- Administratiekosten	2,5	1,1
- Actuarieel resultaat	-0,1	-1,1
- Bijdragen werknemers	<u>-1,2</u>	<u>-0,8</u>
	5,9	9,6

Het werkelijk behaalde rendement op pensioenbeleggingen bedroeg in 2011 € 28,5 miljoen (2010: € 19,5 miljoen).

30. Andere beheerskosten

Onder deze post worden opgenomen de andere bedrijfskosten, zoals kantoorkosten, huisvestingskosten, ICT en projectkosten, marketingkosten en overige.

	2011	2010
De uitsplitsing van de andere beheerskosten luidt:		
- Kantoorkosten	6.606	7.274
- ICT en projectkosten	19.653	20.942
- Uitbestede diensten	6.231	8.071
- Huisvestingskosten	6.276	6.303
- Marketingkosten	8.495	5.970
- Accountants- en advieskosten	3.703	2.279
- Diverse kosten	<u>14.084</u>	<u>8.291</u>
	65.048	59.130
- Andere beheerskosten en kostprijs omzet groepsmaatschappijen welke worden aangehouden door het participatiebedrijf	<u>349.145</u>	<u>137.088</u>
	414.193	196.218

Onder de diverse kosten is in 2011 en 2010 een bedrag van respectievelijk € 1,4 miljoen en € 0,3 miljoen verantwoord inzake het deposito garantiestelsel met betrekking tot DSB Bank. Daarnaast is er in 2011 onder deze post een incidenteel hogere last inzake emissiekosten verantwoord.

	2011	2010
De uitsplitsing van de andere beheerskosten en kostprijs omzet groepsmaatschappijen welke worden aangehouden door het participatiebedrijf luidt:		
- Omzet kostprijs	311.934	121.069
- Kantoorkosten	2.122	1.308
- ICT en projectkosten	4.215	1.678
- Uitbestede diensten	8.577	6
- Huisvestingskosten	8.201	5.453
- Marketingkosten	2.870	1.725
- Accountants- en advieskosten	2.799	965
- Diverse kosten	<u>8.427</u>	<u>4.884</u>
	349.145	137.088

De kostprijs omzet uit groepsmaatschappijen aangehouden door het participatiebedrijf is fors toegenomen ten opzichte van voorgaand jaar. Dit is met name het gevolg van (de-)consolidatieeffecten. De grootste effecten worden veroorzaakt door de aankopen van ATAG (stijging € 25 miljoen) en Orffa (stijging € 154 miljoen) in 2010, welke in 2011 voor het eerst een heel jaar in de cijfers zijn meegenomen. De nieuwe consolidaties in 2011 hebben geleid tot een stijging van de kostprijs omzet van € 40 miljoen. De deconsolidaties in 2010 en 2011 hebben geleid tot een daling van de kostprijs omzet van respectievelijk € 34 miljoen en € 9 miljoen.

Accountantshonorarium

In de beheerskosten zijn de onderstaande externe accountantskosten ten laste van het boekjaar opgenomen:

	2011	2010
- Onderzoek van de jaarrekening	1.186	1.073
- Andere controleopdracht	-	29
- Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	-
- Andere niet-controle diensten	<u>124</u>	<u>39</u>
	1.310	1.141

31. Afschrijvingen

Onder deze post worden opgenomen de afschrijvingen op materiële vaste activa zoals onroerende zaken en bedrijfsmiddelen, alsmede de afschrijvingen op immateriële activa.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Afschrijving onroerende zaken	4.911	3.711
- Afschrijving bedrijfsmiddelen	<u>12.163</u>	<u>8.988</u>
	17.074	12.699
- Afschrijving immateriële activa	<u>20.437</u>	<u>11.003</u>
	37.511	23.702

De post afschrijvingen immateriële activa bevat tevens inhaalafschrijvingen. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de toelichting bij de posten 6 en 7.

32. Bijzondere waardeverminderingen van kredieten

Hieronder worden alle waardeveranderingen opgenomen uit hoofde van kredieten.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
Waardeverminderingen van kredieten aan:		
– Grote ondernemingen	110.174	15.665
– Kleine en middelgrote ondernemingen	12.259	15.284
– Woningfinancieringen	4.224	4.275
– Overige particuliere verstrekkingen	<u>3.014</u>	<u>1.481</u>
Totaal waardeverminderingen kredieten bankbedrijf	129.671	36.705
Waardevermindering kredieten groepsmaatschappijen aangehouden door participatiebedrijf	<u>–</u>	<u>–</u>
Totaal waardevermindering kredieten	129.671	36.705

De bijzondere waardeverminderingen zijn met € 129,7 miljoen ruim hoger dan voorgaand jaar (€ 36,7 miljoen), en zijn het gevolg van verslechterde marktomstandigheden, waaronder in de bouw. Op afgeboekte vorderingen is in het boekjaar € 0,4 miljoen (2010: € 0,3 miljoen) ontvangen.

33. Bijzondere waardeverminderingen van overige financiële activa

Hieronder worden gerubriceerd de waardeveranderingen van aandelen en geassocieerde deelnemingen.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
– Waardeverminderingen van aandelen aangemerkt als voor verkoop beschikbaar	20.230	6.878
– Waardeverminderingen van geassocieerde deelnemingen	156.809	69.176
– Overige waardeverminderingen overige financiële activa	<u>6.016</u>	<u>3.147</u>
	184.055	79.201

Onder de waardeverminderingen van geassocieerde deelnemingen is in 2011 een afwaardering op het belang in Van Lanschot ter hoogte van € 138 miljoen (2010: € 61 miljoen) opgenomen. Zie voor een nadere toelichting noot 5. Bij Friesland Bank Investments is over 2011 in totaal € 24 miljoen onder impairments verantwoord (2010: € 11 miljoen). In 2012 is er voorlopige overeenstemming bereikt inzake de verkoop van het belang in de Aandelenbeurs Fritom. De uiteindelijk overeengekomen prijs leidt tot een afwaardering van € 2 miljoen. Halcyon heeft de afgelopen jaren te maken gehad met belangrijke terugloop van de afzet en toename van de prijsdruk. Op basis van fair value less costs to sell heeft dit in een forse afwaardering van het belang geresulteerd (€ 6 miljoen). De periode cash flows zijn gesteld op 8 jaar en de WACC op 13%. De toekomstige resultaten zijn gebaseerd op een groeiverwachting van 2%. Een groei boven de 8% of aanzienlijke schuldreductie zal bij overige gelijkblijvende omstandigheden leiden tot resultaatbijdrage. HPAN is houdster van cumulatief preferente aandelen NDC. De aandelen van HPAN zijn achtergesteld bij andere financieringen van NDC. Aanhoudend te lage rendementen om aan de financieringsverplichtingen te voldoen, alsmede de verwachte toekomstige rendementen, heeft geleid tot afwaardering van het belang NDC in HPAN en derhalve bij Friesland Bank Investments (€ 9 miljoen). Op basis van de berekening van de value in use, is het belang in De Drie Eiken afgewaardeerd (€ 6 miljoen). Hierin begrepen is een bedrag van € 5 miljoen welke een afwaardering betreft van opbrengsten uit het gelijke boekjaar. De periode cash flows zijn hierbij gesteld op 8 jaar en de WACC op 11%. De toekomstige resultaten zijn gebaseerd op de verwachtingen van het management. Daarna is een groeipercentage van 2% gehanteerd. Bij een fractioneel hogere groei zal het resultaat weer positief bijdragen aan de groep. Alrec heeft de afgelopen jaren te maken gehad met substantiële terugloop van de afzet. Hoewel in 2011 de onderneming aangepast is op de nieuwe schaal, heeft toch een afwaardering van het belang met € 1 miljoen plaats moeten vinden. Bij de waardering van het belang zijn de periode cash flows gesteld op 8 en de WACC op 13%. De toekomstige resultaten zijn gebaseerd op de verwachtingen van het management. Daarna is een groeipercentage van 2% gehanteerd.

34. Bijzondere waardeverminderingen van (im)materiële vaste activa

Hieronder worden gerubriceerd de waardeveranderingen van immateriële activa en materiële vaste activa. Bij een aantal panden is gebleken dat de realiseerbare waarde lager was dan de boekwaarde. Als gevolg daarvan is er een bijzondere waardevermindering verwerkt ter hoogte van € 1,0 miljoen. In 2010 waren er geen waardeverminderingen met betrekking tot (im)materiële vaste activa

35. Belastingen

Deze post betreft de op het boekjaar drukkende belastingen over het in de winst- en verliesrekening verantwoorde bedrijfsresultaat. Bij de bepaling van het belastingbedrag is rekening gehouden met vrijgestelde winstbestanddelen en niet voor aftrek in aanmerking komende posten.

	2011	2010
Belastinglast(-bate) boekjaar	135.407	-9.082
Aanpassingen inzake definitieve aangiften voorgaande jaren	270	182
Aanpassing latenties naar lager belastingtarief	-	<u>2.801</u>
	<u>135.677</u>	<u>-6.099</u>

De belastinglast(-bate) is opgebouwd uit de volgende mutaties:

	2011	2010
Acute Vpb huidig boekjaar, aanpassing inzake definitieve aangifte/aanslag	5	-54
Acute Vpb huidig boekjaar	2.735	3.763
Latente waardeverschillen, aanpassing inzake definitieve aangifte/aanslag	6.993	-1.955
Latente waardeverschillen, huidig boekjaar	-63.888	-5.988
Latente waardeverschillen, aanpassingen in verband met tariefswijzigingen	-	1.087
Verliesverrekening, aanpassing inzake definitieve aangifte/aanslag	-6.728	2.192
Verliesverrekening, huidig boekjaar	35.447	-6.858
Verliesverrekening, aanpassingen in verband met tariefswijzigingen	-	1.679
Latente liquidatieverliezen, huidig boekjaar	-	-
Latente liquidatieverliezen, aanpassingen in verband met tariefswijzigingen	-	35
Waardeaanpassingen	<u>161.113</u>	<u>-</u>
	<u>135.677</u>	<u>-6.099</u>

Het gemiddeld effectieve belastingtarief bedraagt -61,6% (2010: 12,5%). Het van toepassing zijnde belastingtarief bedraagt 25,0% (2010: 25,0%) en kan als volgt met de effectieve belastingdruk worden aangesloten:

	2011€	2011%	2010 €	2010 %
Operationeel resultaat	-220.203		-48.666	
Belasting op basis van toepassing zijnde tarief	-54.357	24,7%	-12.410	25,5%
Vrijgestelde winst uit deelnemingsvrijstelling	28.147	-12,8%	4.240	-8,7%
Fiscaal aftrekbaar i.v.m. perpetual capital securities	-1.007	0,5%	-906	1,9%
Saldo niet aftrekbare posten	<u>1.511</u>	<u>-0,7%</u>	<u>-6</u>	<u>0,0%</u>
Verschuldigde belasting lopend boekjaar	-25.706	11,7%	-9.082	18,7%
Aanpassingen inzake definitieve aangiften voorgaande jaren	270	-0,1%	182	-0,4%
Waardeaanpassingen	161.113	-73,2%	-	-
Aanpassing inzake aanpassing belastingtarief	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>2.801</u>	<u>-5,8%</u>
	<u>135.677</u>	<u>-61,6%</u>	<u>-6.099</u>	<u>12,5%</u>

Onder de waardeaanpassingen zijn ten laste van het huidige boekjaar afboekingen van latente belastingvorderingen opgenomen voor een bedrag van € 161,1 miljoen. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar noot 9.

36. Nettoresultaat beschikbaar voor belang derden

Hieronder wordt opgenomen het aandeel van derden in het resultaat.

37. Nettoresultaat beschikbaar voor aandeelhouders Friesland Bank NV

Hieronder wordt opgenomen het aandeel van aandeelhouders in het resultaat.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Beschikbaar voor houders Perpetual Capital Securities	4.027	3.889
- Beschikbaar voor houders gewone aandelen	<u>-352.934</u>	<u>-47.171</u>
	<u>-354.665</u>	<u>-43.282</u>

1.5 ADDITIONELE TOELICHTINGSINFORMATIE

38. Gesegmenteerde informatie

De splitsing van het resultaat naar de verschillende bedrijfsonderdelen is als volgt:

	Bank- bedrijf	Partici- patie- bedrijf	Bancaire deelne- mingen	Totaal 2011
2011				
Rentebaten	413.894	3.845	-	417.739
Rentelasten	<u>-240.480</u>	<u>-22.541</u>	<u>-29.860</u>	<u>-292.881</u>
Rente	173.414	-18.696	-29.860	124.858
Opbrengsten uit effecten en geassocieerde deelnemingen	19.417	46.471	12.637	78.525
Overige inkomsten	<u>45.695</u>	<u>453.009</u>	<u>-</u>	<u>498.704</u>
Operationele inkomsten	238.526	480.784	-17.223	702.087
Operationele bedrijfslasten	<u>157.786</u>	<u>449.768</u>	<u>-</u>	<u>607.554</u>
Bedrijfsresultaat	80.740	31.016	-17.223	94.533
Bijzondere waardeverminderingen	<u>146.584</u>	<u>30.105</u>	<u>138.047</u>	<u>314.736</u>
Operationeel resultaat	-65.844	911	-155.270	-220.203
Belastinglast/(bate)	<u>145.066</u>	<u>-1.924</u>	<u>-7.465</u>	<u>135.677</u>
Nettoresultaat boekjaar	-210.910	2.835	-147.805	-355.880
Waarvan toegerekende financieringsrente *	34.865	-12.470	-22.395	-
Totale omvang activa (€ miljoen)	10.052	572	223	10.847
Procentueel aandeel activa	93%	5%	2%	100%
Investerings in geassocieerde deelnemingen	8.438	88.619	-	97.057
Geassocieerde deelneming aangehouden voor verkoop	-	-	204.297	204.297
Investerings materiële vaste activa	5.755	23.793	-	29.548
Investerings in immateriële activa	9.663	47.665	-	57.328
Afschrijvingen materiële vaste activa	8.667	8.414	-	17.081
Afschrijvingen immateriële activa	9.015	11.415	-	20.430
2010				
Rentebaten	366.969	5.899	-	372.868
Rentelasten	<u>-201.432</u>	<u>-16.208</u>	<u>-44.915</u>	<u>-262.555</u>
Rente	165.537	-10.309	-44.915	110.313
Opbrengsten uit effecten en geassocieerde deelnemingen	366	35.426	20.793	56.585
Overige inkomsten	<u>39.049</u>	<u>197.249</u>	<u>9.307</u>	<u>245.605</u>
Operationele inkomsten	204.952	222.366	-14.815	412.503
Operationele bedrijfslasten	<u>147.227</u>	<u>192.038</u>	<u>5.998</u>	<u>345.263</u>

Bedrijfsresultaat	57.725	30.328	-20.813	67.240
Bijzondere waardeverminderingen	<u>36.705</u>	<u>18.320</u>	<u>60.881</u>	<u>115.906</u>
Operationeel resultaat	21.020	12.008	-81.694	-48.666
Belastinglast/(bate)	<u>6.953</u>	<u>-2.467</u>	<u>-10.585</u>	<u>-6.099</u>
Nettoresultaat boekjaar	14.067	14.475	-71.109	-42.567
Waarvan toegerekende financieringsrente *	59.314	-14.281	-45.033	-
Totale omvang activa (€ miljoen)	10.272	414	369	11.055
Procentueel aandeel activa	93%	4%	3%	100%
Investerings in geassocieerde deelnemingen	343.838	87.113	-	430.951
Investerings materiële vaste activa	9.168	7.950	-	17.118
Investerings in immateriële activa	36.611	107.142	-	143.753
Afschrijvingen materiële vaste activa	8.549	4.150	-	12.699
Afschrijvingen immateriële activa	7.635	3.368	-	11.003

De bovenstaande segmentatie wordt intern gerapporteerd en is gekozen vanwege het verschil in de aard van de activiteiten van de segmenten en het adequaat kunnen monitoren van de ontwikkelingen binnen deze segmenten. De omzet met betrekking tot het bankbedrijf wordt met name gegenereerd uit rentestromen met betrekking tot het uitzetten en aantrekken van gelden. De omzet van het participatie bedrijf vloeit voort uit het realiseren van waardevermeerderingen op het moment dat investeringen ter gelde worden gemaakt alsmede omzet gegenereerd door Friesland Bank Investments de gehouden participaties. De opbrengsten uit bancaire deelnemingen (een aantal bancaire belangen, waaronder Van Lanschot NV) zijn toe te schrijven aan ontvangen dividenden en gerealiseerde waardeveranderingen. Specifiek verschil met het participatiebedrijf is dat deelnemingen duurzaam dan wel uit strategisch belang worden aangehouden; het participatiebedrijf houdt belangen aan als niet-duurzame investering.

Omzet tussen de diverse bedrijfssegmenten wordt niet toegelicht omdat er tussen de verschillende segmenten geen omzet wordt gegenereerd. Aangezien er geen specifieke financiering per bedrijfsonderdeel bestaat is de post schulden eveneens niet afzonderlijk opgenomen.

De activa in het bankbedrijf bestaan voor € 8,7 miljard (2010: € 8,5 miljard) uit commerciële kredietverlening, hiervan betreft 54% (2010: 55%) het particulier bedrijf en 46% (2010: 45%) het zakelijk bedrijf. De activa van het participatiebedrijf bestaan uit de boekwaarde van participaties en de activa van groepsmaatschappijen gehouden door het participatiebedrijf. De activa van de bancaire deelnemingen bestaan uit de boekwaarde van de betreffende belangen.

Friesland Bank doet voornamelijk zaken met banken, overheden en private sector in Nederland. Hierdoor bestaat 99% (2010: 99%) van de activa uit Nederlandse posten. Alle buitenlandse posten ontstaan binnen het bankbedrijf. Gezien de beperkte omvang van de buitenlandse posten vindt geen verdere segmentatie plaats.

* NB: Vanwege het feit dat er sprake is van centrale financiering door het bankbedrijf worden er financieringslasten in rekening gebracht bij het participatiebedrijf en de bancaire deelnemingen. Als basis hiervoor geldt de interne financiering van deze bedrijfsonderdelen. Voor wat betreft de financieringsmix wordt aangesloten bij de eisen die vanuit het toezicht worden gesteld. Als tarief gelden de Friesland Bank-specifieke markttarieven (swapcurve verhoogd met een opslag die de bank voor de verschillende instrumenten moet betalen), welke wordt berekend als het gemiddelde over drie jaren.

39. Overnames en verkopen van groepsmaatschappijen

In onderstaand overzicht zijn van de in het boekjaar aan- en verkochte belangen waarin doorslaggevende invloed uitgeoefend kan worden de balans bij verkrijging/vervreemding, de kasstromen en opbrengsten opgenomen. Tenzij anders vermeld zijn de opgenomen reële waarden op acquisitiedatum nagenoeg gelijk aan de boekwaarden.

Transacties in 2011

Aankopen in 2011

Naam	De Brakel Groep Holding BV	Van Houtum Groep Holding BV	Hameçon BV	Helma en Heru Beheermij.	ISS Industrial Services BV	Totaal
Belangrijkste activiteit	Productie daglicht constructies, ventilatie- en brandveiligheids- systemen	Productie van hygiënisch papier	Ontwikkeling en productie van visvoer	Reiniging, onderhoud en inspectie van rioolinfra- structuur	Onderhoud en service (petro)- chemische industrie	
Transactiedatum	22-2-2011	23-6-2011	15-11-2011	8-6-2011	9-6-2011	
Belang	81%	67%	51%	69%	68%	
Percentage zeggenschap	81%	67%	51%	69%	68%	
<i>Activa</i>						
Liquide middelen	-	327	439	735	4	1.505
Financiële activa en deelnemingen	8.137	22	11	-	-	8.170
Immateriële activa	1.898	5.235	7.901	2.852	3.851	21.737
Materiële vaste activa	2.538	25.675	333	4.856	728	34.130
Voorraden	1.813	8.575	2.099	1.793	363	14.643
Debiteuren en overige kortlopende activa	<u>6.944</u>	<u>7.331</u>	<u>9.060</u>	<u>3.785</u>	<u>9.269</u>	<u>36.389</u>
Totaal activa	21.330	47.165	19.843	14.021	14.215	116.574
<i>Passiva</i>						
Bank	-	-	-	-	-	-
Crediteuren en overige kortlopende schulden	12.821	6.221	7.410	3.789	9.253	39.494
Langlopende schulden	-	4.059	-	3.166	2	7.227
Voorzieningen	<u>1.448</u>	<u>4.295</u>	<u>-</u>	<u>66</u>	<u>18</u>	<u>5.827</u>
Totaal passiva	14.269	14.575	7.410	7.021	9.273	52.548
Netto activa	7.061	32.590	12.433	7.000	4.942	64.026
Geactiveerde goodwill	9.412	-	1.363	694	10.055	21.524
De aankoopprijs bestaat uit:						
- aandelen (tegen reële waarde)	-	-	-	-	-	-
- contanten	9.430	10.910	4.941	4.855	10.200	40.336
- acquisitiekosten	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
Totaal	9.430	10.910	4.941	4.855	10.200	40.336
Kasstromen bij de acquisities:						
- Liquide middelen in verkregen entiteit	-	327	439	735	4	1.505
- Aankoopprijs	-9.430	-10.910	-4.941	-4.855	-10.200	-40.336
- Betaalde acquisitiekosten	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
Netto kasstroom	-9.430	-10.583	-4.502	-4.120	-10.196	-38.831
Opbrengsten als aankoop had plaatsgevonden aan het begin van boekjaar	45.969	58.459	38.325	18.603	36.832	198.188
Winst/verlies als aankoop had plaatsgevonden aan het begin van het boekjaar	582	-665	1.747	649	-96	2.217
Winst/verlies sinds transactiedatum	660	-509	-218	51	397	381

In februari 2011 heeft Friesland Bank Investments een 81% belang verworven in De Brakel Group Holding B.V. voor € 9,4 miljoen. Bij aankoop is goodwill opgenomen van € 7,3 miljoen welke hoofdzakelijk is toe te wijzen aan toekomstig business potentieel. In juni 2011 heeft Friesland Bank Investments een 67% belang verworven in Van Houtum Group Holding B.V. voor € 10,9 miljoen. Bij aankoop is geen goodwill opgenomen. In november 2011 heeft Friesland Bank Investments een 51% belang verworven in Hameçon B.V. voor € 4,9 miljoen. Bij aankoop is goodwill opgenomen van € 1,3 miljoen welke hoofdzakelijk is toe te wijzen aan toekomstig business potentieel.

In juni 2011 heeft Friesland Bank Investments, via haar 69% belang in Torenavalk Holding, een indirect belang genomen in Helma Beheermaatschappij en Heru Beheermaatschappij voor een pro-rata bedrag van € 4,9 miljoen. Bij aankoop is goodwill opgenomen van € 2,6 miljoen welke hoofdzakelijk is toe te wijzen aan synergievoordelen en toekomstig business potentieel.

In juni 2010 heeft Friesland Bank Investments, via haar 68% belang in Troost Mechanical Services, een indirect belang genomen in ISS Industrial Services voor een pro-rata bedrag van € 10,2 miljoen. Bij aankoop is goodwill opgenomen van € 10,0 miljoen welke hoofdzakelijk is toe te wijzen aan synergievoordelen en toekomstig business potentieel.

Het belang derden van De Brakel Group, Hameçon, Van Houtum, Helma, Heru en ISS Industrial Services is tegen het proportionele aandeel in de identificeerbare activa en verplichtingen van de overgenomen onderneming verwerkt.

Verkopen in 2011

Op 30 december 2011 is een belang van 51% in FBA Holding verkocht. Hierbij is control verloren en heeft deconsolidatie plaatsgevonden. Op de verkoop is een boekwinst gerealiseerd van € 19,2 miljoen. Hiervan heeft € 4,7 miljoen betrekking op herwaardering van het resterende belang. Dit is in de winst- en verliesrekening verantwoord op de regel opbrengsten uit effecten en geassocieerde deelnemingen. Het resterende belang van 49%, met een waarde van € 8,3 miljoen, is op de balans opgenomen onder de post geassocieerde deelnemingen. Op 16 september 2011 is Doedijns Group Holding verkocht. Op de verkoop is een boekwinst gerealiseerd van € 25,8 miljoen. Dit is in de winst- en verliesrekening verantwoord op de regel opbrengsten uit effecten en geassocieerde deelnemingen. Voor de jaarrekening zijn de volgende kasstromen voortvloeiend uit de verkoop van belang:

	FBA	Doedijns	Totaal
- Deconsolidatie liquide middelen op transactiedatum	-159	-471	-630
- Verkoopprijs	15.350	36.736	52.086
- Betaalde verkoopkosten	-	-	-
Totale kasstroom bij verkoop	15.191	36.265	51.456

Transacties in 2010

Aankopen in 2010

Naam	Optimix Vermogens- beheer NV	ATAG Heating Group	Orffa Holding BV	Doedijns International Holding BV	Totaal
Belangrijkste activiteit	Beheer van vermogen	Leverancier verwarmings- elementen	Leverancier additieven diervoeding	Leverancier aandrijf- techiek	
Transactiedatum	23-12-2010	15-12-2010	22-11-2010	1-1-2010	
Belang	70%	67%	50%	85%	
Percentage zeggenschap	70%	67%	50%	85%	
<i>Activa</i>					
Liquide middelen	1.002	748	1.338	1	3.089
Financiële activa en deelnemingen	164	764	23	-	951
Immateriële activa	11.279	31.973	30.786	4.083	78.121
Materiële vaste activa	4.000	1.853	277	-	6.130
Voorraden	-	4.411	12.914	2.026	19.351
Debiteuren en overige kortlopende activa	<u>9.632</u>	<u>8.685</u>	<u>26.352</u>	<u>2.371</u>	<u>47.040</u>
Totaal activa	26.077	48.434	71.690	8.481	154.682

<i>Passiva</i>					
Bank	-	-	5.630	-	5.630
Crediteuren en overige kortlopende schulden	4.329	12.112	24.393	2.354	43.188
Langlopende schulden	908	31.756	50	6	32.720
Voorzieningen	-	249	-	67	316
Totaal passiva	5.237	44.127	30.073	2.427	81.854
Netto activa	20.840	4.307	41.617	6.054	72.828
Geactiveerde goodwill	16.738	26.623	10.952	2.562	56.875
De aankoopprijs bestaat uit:					
- aandelen (tegen reële waarde)	-	-	-	-	-
- contanten	10.403	19.900	3.007	5.391	38.701
- acquisitiekosten	-	-	-	-	-
Totaal	10.403	19.900	3.007	5.391	38.701
Kasstroom bij de acquisities:					
- Liquide middelen in verkregen entiteit	1.002	748	-4.292	1	-2.541
- Aankoopprijs	-10.403	-19.900	-3.007	-5.391	-38.701
- Betaalde acquisitiekosten	-	-	-	-	-
Netto kasstroom	-9.401	-19.152	-7.299	-5.390	-41.242
Opbrengsten als aankoop had plaatsgevonden					
aan het begin van boekjaar	9.425	47.779	192.735	-	249.939
Winst/verlies als aankoop had plaatsgevonden					
aan het begin van het boekjaar	2.129	1.995	2.161	-	6.285
Winst/verlies sinds transactiedatum	1.707	-	-5	-	1.702

In januari 2010 heeft Friesland Bank overheersende zeggenschap verkregen en in december 2010 haar belang in Optimix Vermogensbeheer N.V. uitgebreid van 45% tot 70%. De kostprijs van deze van deze aankoop is deels toegerekend aan de reële waarde van de identificeerbare activa, verplichtingen en voorwaardelijke verplichtingen (effect resultaat als gevolg van step up accounting – € 0,6 miljoen) en deels als rechtstreeks vermogensmutatie (– € 6,4 miljoen) verwerkt. Het belang derden is tegen reële waarde op moment van verkrijgen zeggenschap verwerkt. Bij aankoop is goodwill opgenomen van € 16,7 miljoen welke hoofdzakelijk is toe te wijzen aan toekomstig business potentieel. Per januari 2010 heeft Friesland Bank Investments, via haar 85% belang in Doedijns International Holding, een indirect belang van 70% genomen in Site Valve Automation Center en Site Tork voor een pro-rata bedrag van € 5,4 miljoen. Bij aankoop is goodwill opgenomen van € 2,6 miljoen welke hoofdzakelijk is toe te wijzen aan toekomstig business potentieel. In november 2010 heeft Friesland Bank Investments haar belang in Orffa Holding B.V. voor € 3,0 miljoen uitgebreid van 45% tot 50%. Als gevolg van deze acquisitie is er vanwege step up accounting een resultaat in de winst- en verliesrekening verantwoord ter hoogte van € 12,8 miljoen. Bij aankoop is goodwill opgenomen van € 11,0 miljoen welke hoofdzakelijk is toe te wijzen aan toekomstig business potentieel. In december 2010 heeft Friesland Bank Investments een 67% belang verworven in ATAG Heating Corporation B.V. voor € 19,9 miljoen. Bij aankoop is goodwill opgenomen van € 26,6 miljoen welke hoofdzakelijk is toe te wijzen aan toekomstig business potentieel. Het belang derden van ATAG, Orffa, Site Valve Automation Center en Site Tork is tegen het proportionele aandeel in de identificeerbare activa en verplichtingen van de overgenomen onderneming verwerkt.

Verkopen in 2010

Op 2 november 2010 is King Nuts verkocht. Op 10 november 2010 is Succes Holding verkocht. Voor de jaarrekening zijn de volgende kasstromen voortvloeiend uit de verkoop van belang:

	Succes	King Nuts	Totaal
- Deconsolidatie liquide middelen op transactiedatum	371	-6	365
- Verkoopprijs	6.155	9.055	15.210
- Betaalde verkoopkosten	-	-	-
Totale kasstroom bij verkoop	6.526	9.049	15.575

40. Risicobeheer

40.1 Inleiding

Inherent aan de activiteiten van de bank zijn er bepaalde risico's, die invloed hebben op de resultaten van Friesland Bank. Om risico's te beheersen is door de bank een intern risicobeheersing raamwerk ingericht. In dit raamwerk zijn de risico's voor de bank uitgesplitst in verschillende risicotypen. In dit onderdeel worden marktrisico, kredietrisico, liquiditeitsrisico en operationeel risico nader toegelicht. Dit deel heeft specifiek betrekking op de bank, dus niet op Friesland Bank Investments. Friesland Bank Investments heeft een eigen intern systeem voor het inzichtelijk maken en monitoring van risico's.

In diverse gepubliceerde evaluaties, rapporten en codes van de crisis is de verhoogde aandacht voor integrale risicobeheersing een belangrijk thema, met name ook als gevolg van de kredietcrisis en de daarmee samenhangende liquiditeitsschaarste in bancaire Nederland. Samenhangend hiermee worden de risicobeheersingsactiviteiten door verschillende belanghebbenden, zoals externe en interne toezichthouders (DNB, AFM, Raad van Commissarissen), maar ook politici, nauwlettend gevolgd.

40.1.1 Doelstellingen

In het risicomanagement proces worden risico's in hun context geplaatst, geïdentificeerd, geanalyseerd, gewaardeerd en afgedekt. Het effect van risicomanagement wordt continu beoordeeld en besproken met alle belanghebbenden in de organisatie.

Het risicomanagement bij Friesland Bank heeft als doel het ondersteunen van de groei door:

- het garanderen dat Friesland Bank een adequate beloning ontvangt voor alle risico's die zij loopt;
- het verlagen van de kosten van kapitaal en financiering door het optimaliseren van de kapitaalsstructuur;
- besluitvorming vereenvoudigen door het inzichtelijk maken van de relatie tussen risico, kosten en rendement.

40.1.2 Beleid

Jaarlijks wordt er voor de bank een generiek risk appetite statement geformuleerd, dat is uitgewerkt in een risk appetite per risicotype. De risk appetite is eind 2010 door de Raad van Bestuur geaccordeerd, en is vervolgens onderwerp van gesprek geweest in de Risk Committee, als subcommissie van de Raad van Commissarissen (RvC). De risk appetite is in 2011 op hoofdlijnen ongewijzigd ten opzichte van 2010: wel is eind 2011 de risk appetite verder ingevuld, specifiek voor liquiditeit.

Friesland Bank streeft ernaar voldoende kapitaal aan te houden om te waarborgen dat met minimaal 99,91% waarschijnlijkheid zij aan haar financiële verplichtingen kan voldoen. Friesland Bank heeft het uitgangspunt, dat zij in de afweging van risico's expliciet kijkt naar het mogelijke rendement. De bank zorgt ervoor dat voldoende kennis en capaciteit beschikbaar is om deze risico's planmatig te beheersen.

40.1.3 Organisatie en besturing

Friesland Bank onderscheidt in haar risicobeheerstructuur een drietal geledingen: toezicht, beleid en uitvoering. Het toezicht berust bij de Raad van Commissarissen.

De Raad van Bestuur is belast met de goedkeuring van het risicobeleid dat wordt voorgesteld vanuit een aantal commissies, te weten:

- *Asset and Liability Commissie (ALCO)*: deze commissie richt zich op het balansbeheer en de risicotypen markt-, rente- en liquiditeitsrisico. Deze commissie vergadert minimaal eenmaal per maand (voorzitter: lid van RvB)
- *Commissie Kredietbeleid (CKB)*: deze commissie richt zich op het krediet- en operationeel risico. De commissie vergadert eenmaal per kwartaal (voorzitter: lid van RvB)
- *Commissie Wet en regelgeving*: deze commissie richt zich op het integriteits-, juridisch-, en compliance risico. De commissie vergadert eenmaal per maand (voorzitter: Directeur Juridische Zaken)

De proceseigenaren hebben senior managementrollen binnen Friesland Bank.

De uitvoering van het beleid is als volgt nader gedelegeerd:

- *Krediet Commissie*: bij de kredietverlening is de fiattingbevoegdheid voor een belangrijk deel door de Raad van Bestuur gedelegeerd aan de Krediet Commissie. Deze commissie vergadert tweemaal per week en beslist op basis van kredietvoorstellen die van advies zijn voorzien door de afdelingen Krediet Risico Management en Juridische Zaken. De voorzitter is de directeur Krediet Risico Management.
- *Investment Committee*: de fiattingbevoegdheid ten aanzien van het participeren in ondernemingen (het onderdeel Friesland Bank Investments) is gedelegeerd naar het Investment Committee. Het Investment Committee vergadert eenmaal per vier weken. De voorzitter van dit committee is de voorzitter van de RvB.
- *Commissie Productscan*: de Commissie Productscan is verantwoordelijk voor het productgoedkeuringsproces en richt zich op productspecifieke risico's met betrekking tot bestaande en nieuwe producten. Deze commissie vergadert eenmaal per vier weken. De voorzitter is de directeur Risk Management.
- *Crisis Management Plan Unit (CMP)*: de CMP-unit richt zich op het continuïteitsrisico. In dat kader worden bijzondere gebeurtenissen beschouwd, welke van invloed kunnen zijn op de bank. De CMP-unit vergadert eenmaal in de zes weken en indien noodzakelijk frequenter. De voorzitter is de directeur Facilitair Bedrijf.
- *Liquidity Contingency Team (LCT)*: Als gevolg van de huidige volatiliteit op de financiële markten is de monitoringstatus blijvend verhoogd geweest, wat betekent, dat het LCT op regelmatige basis is geïnformeerd over de situatie op de geld- en kapitaalmarkt. De voorzitter van het LCT is de directeur Risk Management.

Voor de beheersing van de risico's hebben binnen de Friesland Bank een aantal afdelingen specifieke taken:

- *Risk Management*: de afdeling Risk Management ondersteunt de Raad van Bestuur en de directies bij de bepaling van het gewenste risicoprofiel, het waarderen van de portefeuilles voor sturing op waardecreaties, de prijsbepaling van producten en diensten, funding en kapitalisatie, het kwantitatief en/of kwalitatief modelleren en signaleren van de risico's. Onderdeel van Risk Management is het inspectieteam welke zich richt op de handhaving van de procedures door het uitvoeren van detail controles. Dit betreft zowel het kredietproces als de operationele en compliance processen.
- *Krediet Risico Management (KRM)*: de afdeling KRM is verantwoordelijk voor het beheersen van de risico's in de portefeuille. KRM ondersteunt de Krediet Commissie bij het fiatting van kredietvoorstellen. De afdeling Bijzonder Beheer, die de posten beheert die in achterstand zijn of specifieke aandacht vergen, is onderdeel van KRM.
- *Compliance*: de afdeling Compliance adviseert de Raad van Bestuur en de directies over compliance aspecten en risico's van de diverse bancaire processen. De invulling van de zorgplicht richting onze cliënten heeft de bijzondere aandacht van deze afdeling. Tevens is de uitvoering van delen van de Wet op het financieel toezicht (Wft) en de Wet Melding Ongebruikelijke Transacties (MOT) bij haar belegd.
- *Juridische zaken (JZ)*: heeft als aandachtsterrein het juridisch risico. Zij heeft een beleidsvoorbereidende en operationeel ondersteunende functie, met als belangrijkste taken het signaleren en adviseren over toekomstige wet- en regelgeving en de uitvoering van de huidige wetgeving. Tevens ondersteunt zij de kredietverlening door het uitbrengen van advies over individuele kredietvoorstellen.
- *Treasury en Financiële Markten (TFM)*: de afdeling TFM voert de opdrachten van het ALCO en de Raad van Bestuur uit: naast directe opdrachten kan TFM binnen een mandaat zelf transacties uitvoeren. Verder bewaakt zij de limieten van haar posities.
- *Internal Audit*: voert audits uit om zich een oordeel te vormen over de opzet, het bestaan en de werking van de risicobeheersingsmaatregelen.

40.1.4 Risicorapportages

Ten behoeve van de beleidsvoorbereiding, -bepaling en uitvoering worden de commissies en lijnmanagers voorzien van diverse periodieke risicorapportages. De periodiciteit is veelal maandelijks, echter op onderdelen kan dit ook dagelijks, wekelijks, per kwartaal of jaarlijks zijn. De volgende rapportages worden onderkend:

- *Economisch kapitaal*: de omvang van het exposure, economisch kapitaal, capital adequacy ratio, risk adjusted return on economic capital.
- *Kredietrisico*: de omvang van het exposure, risicoklasse (PD en LGD), achterstanden, revisiekalender, concentratie.
- *Renterisico*: de omvang van het exposure, rentetypische vervalkalender, duration, earnings at risk, sensitiviteit voor wijzigingen in korte en lange rente.
- *Marktrisico*: de omvang van de portefeuille per valuta, value at risk en de looptijd van de contracten.
- *Aandelenrisico*: de omvang van de portefeuille en de value at risk.
- *Liquiditeitsrisico*: liquiditeitstypische vervalkalender en het fundingplan.
- *Compliance en integriteitsrisico*: nieuwe wet- en regelgeving, gap-analyses, voortgang en status van de implementatie en incidenten.
- *Operationeel risico*: de resultaten van de risico- en control selfassessments en de restrisico's.

In een separate rapportage worden de effecten van stress scenario's behandeld. Door economische omstandigheden waardoor grote impairments op beleggingen en kredieten noodzakelijk waren kwam de solvabiliteitspositie gedurende het jaar 2011 in gevaar. De solvabiliteitspositie is inmiddels geborgd vanwege het samengaan met Rabobank.

40.1.5 Mitigatie van risico's

Friesland Bank kan op verschillende manieren omgaan met de risico's, die inherent zijn aan de door haar uitgevoerde activiteiten. De acties bestaan uit het vermijden, accepteren, verminderen of delen van het risico. Situationeel gebonden worden ze ingezet. Zo is voor bepaalde operationele risico's een verzekering afgesloten, terwijl andere risico's worden geaccepteerd. Voor het kredietrisico geldt, dat de primaire strategie is om zekerheden en/of garanties te krijgen. In voorkomende gevallen is echter ook (deels) risico-acceptatie aan de orde. Tevens worden derivaten gebruikt voor het mitigeren van risico's (bijv. het renterisico).

40.1.6 Concentratie van grote risico's

Het concentratierisico wordt expliciet door Friesland Bank beheert, zowel aan de actiefkant als de passiefkant. De maximaal acceptabele limiet is vastgelegd in de Risk Appetite. Deze is vervolgens uitgewerkt naar meer operationele limieten. Deze limieten hebben bijvoorbeeld betrekking op de maximale verstrekking aan één individuele kredietnemer, maar ook op een totaal-exposure binnen een bepaalde branche.

40.2 Marktrisico

Het marktrisico is het risico dat de reële waarde van toekomstige kasstromen van financiële instrumenten zal fluctueren door wijzigingen in marktgerelateerde variabelen, zoals als gevolg van wijzigende rentes, vreemde valuta's, prijswijzigingen van aandelen en door eerdere terugbetalingen. Onderstaand zullen de hierop betrekking hebbende risico's nader worden toegelicht.

40.2.1 Renterisico

Renterisico omvat alle risico's die Friesland Bank loopt door de ontwikkeling van de rentetermijnstructuur. Hierin zijn inbegrepen de risico's door mismatch van de funding, renteopties in producten (zoals een rentebedenktijd) en gedragsreacties van klanten op renteveranderingen (zoals vooruitbetalingsrisico).

Het renterisico is een onderwerp van bespreking tussen het Risk Committee van de RvC en de Raad van Bestuur. De Raad van Bestuur heeft de bevoegdheid om netto renteposities in te nemen gedelegeerd aan het ALCO. Als onderdeel van het ALM-proces volgt Friesland Bank de ontwikkeling van de rentecurve op de voet en wordt melding gemaakt aan het ALCO van ontwikkelingen die de positie van Friesland Bank substantieel kunnen beïnvloeden. Het ALCO vergelijkt regelmatig de realisatie van meetinstrumenten met de interne norm en stelt vast of het renterisico zich binnen de normen bevindt. Indien nodig initieert zij correctieve actie.

Friesland Bank behaalt het renteresultaat deels door een beheerste mismatch positie in te nemen, door gebruik te maken van het verschil tussen de korte en de lange rente. Aanvullend biedt Friesland Bank haar klanten producten aan die impliciet renteopties bevatten. Ook worden producten aangeboden voor klanten in het bovenssegment van de zakelijke markt, waarmee het renterisico wordt aangegeven voor rekening van de klant. De overall mismatch positie wordt gestuurd ondermeer door middel van swaps. De rente curve voor Friesland Bank bestaat uit de Euro rentecurve voor partijen die geen kredietrisico dragen, zoals overheden met een triple A rating, en een opslag die de markt specifiek voor Friesland Bank rekent. De variatie in de eerste component vormt het renterisico. De tweede component is onderdeel van het liquiditeitsrisico.

Rente risico wordt maandelijks intern gerapporteerd met behulp van de in onderstaande tabel genoemde instrumenten:

- Duration van het eigen vermogen: de duration geeft aan hoeveel procent de marktwaarde van het totale eigen vermogen afneemt bij een parallelle stijging van de rentestructuur met 1%. Voor de duration is een maximale limiet vanuit risk appetite gedefinieerd, echter tevens stuurt het ALCO dynamisch op een maximale limiet als functie van het rente-ecart tussen de korte en de lange rente.
- Gevoeligheid van het resultaat: als de korte / lange rente met 1% stijgt (ten opzichte van de marktrente), zal het renteresultaat met een bepaald percentage dalen of stijgen.
- Outlier criterium: de mutatie in de marktwaarde van het Eigen Vermogen als gevolg van een plotselinge, parallelle verschuiving van de yieldcurve met 200bps gedeeld door het toetsingsvermogen.

Voor de beheersing van het renterisico in combinatie met de renteresultaten is in 2011 een tool ontwikkeld, waarmee de balans tussen renteresultaat en renterisico beter inzichtelijk kan worden gemaakt, waarbij naar de hele balans wordt gekeken.

	2011	2010
Risicobeheersinstrument:		
- Duration van het eigen vermogen	4,0	7,8
- Gevoeligheid van het renteresultaat:		
- Korte rente	5,86%	-1,18%
- Lange rente	2,16%	2,40%
- Outlier criterium	15,96%	16,03%
- Gevoeligheid stijging (daling) in basispunten:		
- op het resultaat bij + 200/(200) bp (in miljoen euro's)	9,3/(3,5)	4,5/(0,7)
- op het vermogen + 200/(200) bp (in miljoen euro's)	(64,9)/130,3	(123,6)/341,1

Het rente risico wordt ieder kwartaal gekwantificeerd met het economic capital model voor rente risico. Dit model heeft als uitkomst de driemaands 99,91% Value at Risk (VaR). Als motief voor de driemaands periode is gesteld dat de omvang van de mismatch / gaps in de renteposities van zodanige omvang is dat het realistisch is om te veronderstellen dat binnen een periode van 90 dagen deze volledig gesloten kunnen worden. De methode is gebaseerd op een historische simulatie met behulp van de rentestanden van de laatste vier jaren. De hoge waarde voor de potentiële marktwaardeverandering van het eigen vermogen is het gevolg geweest van een aantal oorzaken:

- Afsluiten en unwinden van een aantal renteswaps in het kader van de sturing van de rentepositie
- Wijziging uit hoofde van nieuwe gedragsmodellen, te weten:
 - Gewijzigde kasstromen door nieuwe modellen
 - Gewijzigde kasstromen door invoering bijbehorende aannames
- Wijziging uit hoofde van het verstrijken van tijd, te weten:
 - groei / krimp portefeuille
 - gebruik van set met andere rentescenario's

De rentepositie wordt nu uitgaande van de nieuwe modelmatigheden beheerst: per ultimo 2011 is de rentepositie teruggebracht. Dit heeft er ondermeer toe geleid, dat er meer sprake is van structurele rente-inkomsten ten opzichte van meer incidenteel gedreven resultaten financiële transacties.

Hierbij wordt expliciet verondersteld dat de toekomstige wijzigingen vallen binnen de range van de laatste vier jaren.

De onderstaande tabel geeft het renterisico weer op interestdragende financiële activa en schulden die niet voor handelsdoeleinden worden aangehouden. De activa en schulden zijn weergegeven op basis van boekwaarden en contractuele looptijd.

2011	< 1 mnd	1 mnd – 3 mnd	3 mnd – 1 jaar	1 jaar – 5 jaar	> 5 jaar	Totaal
<i>Activa</i>						
Bankiers	516	-	-	-	17	533
Kredieten	1.024	26	109	538	6.990	8.687
Obligaties	170	-	62	124	200	556
Totaal activa	1.710	26	171	662	7.207	9.776
<i>Passiva</i>						
Bankiers	131	69	-	573	-	773
Toevertrouwde middelen	2.573	81	228	2.885	300	6.067
Schuldbewijzen	-	-	-	788	1.939	2.727
Achtergestelde schulden	-	-	5	119	227	351
Totaal passiva	2.704	150	233	4.365	2.466	9.918
Totaal ruimte in sensitiviteit interest	-994	-124	-62	-3.703	4.741	-142

2010	< 1 mnd	1 mnd – 3 mnd	3 mnd – 1 jaar	1 jaar – 5 jaar	> 5 jaar	Totaal
<i>Activa</i>						
Bankiers	511	–	–	22	–	533
Kredieten	1.125	18	78	521	6.804	8.546
Obligaties	<u>115</u>	<u>15</u>	<u>54</u>	<u>273</u>	<u>165</u>	<u>622</u>
Totaal activa	1.751	33	132	816	6.969	9.701
<i>Passiva</i>						
Bankiers	53	903	8	32	–	996
Toevertrouwde middelen	2.437	113	201	2.418	108	5.277
Schuldbewijzen	1	100	500	738	1.811	3.150
Achtergestelde schulden	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>4</u>	<u>82</u>	<u>271</u>	<u>360</u>
Totaal passiva	2.492	1.118	713	3.270	2.190	9.783
Totaal ruimte in sensitiviteit interest	–741	–1.085	–581	–2.454	4.779	–82

40.2.2 Vreemde valutarisico

Het vreemde valutarisico betreft het risico dat de waarde van financiële instrumenten zullen wijzigen door veranderingen in vreemde valuta. Friesland Bank loopt valuta risico door haar beleggingen, door producten die zij haar klanten aanbiedt en, indirect, door correlatie tussen valuta risico en de kredietkwaliteit van haar kredietrelaties. De maximale positie aan vreemde valuta is vastgesteld door het ALCO op € 1,0 miljoen (2010: € 1,0 miljoen). Dit bedrag is in 2011 eenmalig overschreden (2010 niet overschreden).

Het beleid van de bank is erop gericht eventuele valutarisico's af te dekken. Dit vindt plaats door middel van derivaten, waaronder valutatermijncontracten. De valutapositie kan als volgt worden weergegeven (in miljoenen euro's):

2011	Actief	Passief	Per saldo	Derivaten	Positie
Amerikaanse Dollar	43,7	5,6	38,1	–37,8	0,3
Britse Pond	15,3	0,3	15,0	–15,0	0,0
Zweedse Kroon	4,8	0,0	4,8	–4,7	0,1
Canadese Dollar	7,6	0,3	7,3	–7,3	0,0
Deense Kroon	0,6	0,0	0,6	–0,5	0,1
Overig	<u>14,0</u>	<u>1,9</u>	<u>12,1</u>	<u>–11,8</u>	<u>0,3</u>
Totaal	86,0	8,1	77,9	–77,1	0,8

2010	Actief	Passief	Per saldo	Derivaten	Positie
Amerikaanse Dollar	78,8	5,4	73,4	–73,3	0,1
Britse Pond	4,9	3,2	1,7	–1,8	–0,1
Zweedse Kroon	5,1	0,0	5,1	–5,1	0,0
Canadese Dollar	7,6	0,5	7,1	–6,9	0,2
Deense Kroon	0,9	0,1	0,8	–0,7	0,1
Overig	<u>9,7</u>	<u>0,8</u>	<u>8,9</u>	<u>–8,9</u>	<u>0,0</u>
Totaal	107,0	10,0	97,0	96,7	0,3

De sensitiviteit is niet verder toegelicht, aangezien mutaties in vreemde valuta door het gevoerde beleid en de zeer beperkte netto exposure voortvloeiend uit het beleid geen materiële mutaties in het resultaat dan wel vermogen tot gevolg zullen hebben.

40.2.3 Aandelenrisico

Het aandelenrisico is het risico dat de reële waarde van aandelen zullen muteren als gevolg van mutaties in aandelen indices of van individuele aandelen. Bij aandelen die niet worden aangehouden voor handelsdoeleinden uit dit risico zich initieel in het eigen vermogen en potentieel, bij bijzondere waardeverminderingen, in het resultaat. Indien de beurskoersen van aandelen aangehouden als voor verkoop beschikbaar met 5% zouden stijgen, zou dit een positief effect op het vermogen hebben van € 2,6 miljoen (2010: € 3,8 miljoen). Een vergelijkbare daling zou negatief effect hebben op het vermogen van eenzelfde omvang. Ultimo 2011 zou dit aanleiding geven voor een aanvullende bijzondere waardevermindering ten laste van het resultaat ter hoogte van € 0,7 miljoen. In 2010 was er geen aanleiding geweest tot het nemen van een bijzondere waardevermindering.

40.2.4 Vooruitbetalingsrisico

Het vooruitbetalingsrisico heeft betrekking op het risico dat klanten en andere tegenpartijen posities eerder of later aflossen. De interne berekeningen op basis van historische gegevens laten zien, dat er een vooruitbetalingsrisico voor hypotheek bestaat tussen de 0% en 10% van het uitstaande exposure, afhankelijk van rente-ontwikkelingen. Concreet worden deze gegevens gebruikt bij de bepaling van de gemiddelde looptijden van onze uitzettingen. Eind 2010 zijn nieuwe gedragsmodellen geïmplementeerd, ondermeer ten aanzien van het risico van vooruitbetaling: de uitkomsten van deze modellen vormen input voor het sturen op de ontwikkeling van de balans en rente- en liquiditeitsposities.

40.3 Kredietrisico

Kredietrisico bestaat uit de mogelijkheid dat een relatie van Friesland Bank niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Het grootste gedeelte van het kredietrisico wordt gelopen op de kredietverlening aan de particuliere en zakelijke klanten. Daarnaast wordt ook kredietrisico gelopen door de beleggingen in de beleggingsportefeuille en de interbancaire posities. De kredieten zijn door Friesland Bank vooral uitgezet in Nederland, maar de portefeuille omvat ook enkele internationale posities.

De onderstaande tabel laat het maximale kredietrisico zien voor de diverse onderdelen van de balans, inclusief derivaten. Het maximale kredietrisico wordt bruto getoond, dus zonder rekening te houden met het verlagende effect (op het kredietrisico) van zekerheden welke als onderpand zijn verkregen of andere kredietverbeteringen. Het bedrag van de financiële instrumenten die in deze tabel op reële waarde zijn gewaardeerd vertegenwoordigen het kredietrisico per balansdatum, maar niet het maximale risico dat in de toekomst kan ontstaan door wijzigingen in de waarde.

	Toelichting	Bruto maximale kredietrisico 2011	Bruto maximale kredietrisico 2010
Tegoeden bij de centrale bank	1	44.045	56.768
Vorderingen op bankiers	2	533.153	533.683
Kredieten	3	8.687.098	8.545.832
Overige financiële activa	4	637.422	761.705
Geassocieerde deelnemingen	5	97.057	99.302
Acute belastingen	9	3.143	4.821
Handelsdebiteuren	11	85.447	56.655
Overige activa	12	43.626	38.675
Overlopende activa	13	49.118	59.024
<i>Subtotaal</i>		<u>10.180.109</u>	<u>10.156.465</u>
Voorwaardelijke schulden	43	116.749	121.103
Herroepelijke faciliteiten	43	689.658	691.012
Onherroepelijke faciliteiten	43	<u>254.683</u>	<u>270.216</u>
Totaal kredietrisico		11.241.199	11.238.796

Uitgezonderd voor kredieten is er voor de posten in bovenstaande tabel geen sprake van aangehouden onderpand. Voor kredieten is dit als volgt weer te geven:

2011	Overheid	Grote onder-nemingen	Kleine/middel-grote onder-nemingen	Particulieren eigen woning	Overige particuliere kredieten	Totaal 2011
Gesecuritiseerd	-	196.995	654.376	2.889.513	63.215	3.804.099
Lening < 75% executiewaarde	-	-	-	828.046	-	828.046
Lening > 75% executiewaarde	-	-	-	624.130	-	624.130
Overige dekking	-	1.736.351	1.180.152	30.244	268.422	3.215.169
Blanco dekking	-	221.713	111.231	1.104	114.408	448.456
Voorziening	-	<u>-170.410</u>	<u>-40.143</u>	<u>-16.753</u>	<u>-5.496</u>	<u>-232.802</u>
Totaal	-	1.984.649	1.905.616	4.356.284	440.549	8.687.098

2010	Overheid	Grote onder-nemingen	Kleine/middel-grote onder-nemingen	Particulieren eigen woning	Overige particuliere kredieten	Totaal 2010
Gesecuritiseerd	-	340.963	703.525	2.278.110	58.079	3.380.677
Lening < 75% executiewaarde	-	-	-	1.134.195	-	1.134.195
Lening > 75% executiewaarde	-	-	-	835.674	-	835.674
Overige dekking	-	1.202.165	1.005.194	41.306	268.325	2.516.990
Blanco dekking	14.092	556.289	142.343	1.899	98.252	812.875
Voorziening	-	-71.685	-40.912	-17.029	-4.953	-134.579
Totaal	14.092	2.027.732	1.810.150	4.274.155	419.703	8.545.832

De gerapporteerde BIS-ratio is gebaseerd op de Standardized Approach voor kredietrisico. Hierbij wordt gebruik gemaakt van risicowegingen en kredietrisicovermindering technieken zoals aangegeven door de toezichthouder.

Het kredietrisicobeleid kenmerkt zich door een behoudende en voorzichtige koers. Het beleid is dat de cliënt geen lening krijgt die zijn capaciteit te boven gaat, zodat het kredietrisico aanvaardbaar blijft. Het kredietbeleid is de verantwoordelijkheid van de Commissie KredietBeleid, die aan de hand van indicatoren, signalen uit de markt en eigen rapportages continu stuurt en bijstuurt ten aanzien van de kredietverlening. Dit gebeurt op de particuliere markt als gevolg van veranderingen in wet- en regelgeving, maar ook bijv. de ontwikkelingen op de huizenmarkt. Op de zakelijke markt worden de ontwikkelingen van de onderpandswaarde (in brede zin, dus incl. vastgoed) continu gemonitord. Dit kan aanleiding geven om beleidsmatig bijv. de dekkingswaarden aan te passen.

In aanvulling op de aanpassingen in de dekkingswaarden heeft Friesland Bank procedures voor het frequent monitoren van de ontwikkeling van de onderpandswaarden: hiertoe wordt voor de particuliere markt met name gesteund op indexaties op basis van externe cijfers, aangevuld met individuele hertaxaties. Voor de zakelijke markt wordt de ontwikkeling van de onderpandswaarde vooral bewaakt aan de hand van periodieke hertaxaties.

De prijsontwikkelingen op de vastgoedmarkt zijn het afgelopen jaar zorgelijk geweest, en zijn dat nog steeds. Was het in eerste instantie slechts een relatief externe ontwikkeling, die impact zou kunnen hebben in het geval van betalingsachterstanden, inmiddels is een aantal klanten daadwerkelijk in problemen gekomen, waarbij het gegeven onderpand onvoldoende de aflossing van het verstrekte krediet mogelijk maken. Dit heeft in 2011 tot extra instroom in Bijzonder Beheer geleid, waarbij samen met de klant is en wordt gezocht naar oplossingen.

Het kredietrisico wordt op twee niveaus beheerst; portefeuille niveau en op het niveau van individuele posten. Het beheer op portefeuille niveau vindt plaats op basis van meerdere indicatoren, zoals:

- Economisch kapitaal
- Limieten ten aanzien van concentratie in de portefeuille
- Verwacht verlies in de portefeuille
- Overstanden op de rekening courant
- Acceptatie criteria voor retail producten
- Ratingmigratie

De concentratie van de risico gewogen exposure van Friesland Bank ultimo boekjaar is in onderstaande tabel per sector weergegeven:

	2011	2010
Sectoren:		
Particulieren	24%	20%
Ondernemingen		
- Banken / financiële intermediairs	23%	24%
- Vastgoed	10%	11%
- Dienstverlening	19%	12%
- Landbouw, veeteelt en visserij	5%	11%
- Bouw en infrastructuur	2%	2%
- Transport en logistiek	2%	2%
- Gezondheids- en sociale zorg	2%	2%
- Toerisme en vrije tijd	1%	2%
- Overig	12%	14%
Totaal	100%	100%

Het deel van de portefeuille 'vorderingen op particulieren' is percentueel op basis van risico gewogen exposure relatief laag. Deze vorderingen kennen een lager risicoprofiel dan de vorderingen op ondernemingen. Binnen de vorderingen op ondernemingen zijn, op basis van risico gewogen activa, de sectoren vastgoed, financiële holdings / financiële intermediairs en dienstverlening de grootste. Vastgoed en de primaire sector kenmerken zich door een hoge dekking middels hypotheek op gebouwen en grond: deze dekking wordt periodiek geïndexeerd c.q. gehertaxerd. Het exposure bij financiële holdings en financiële intermediairs betreft onder andere de uitzettingen bij banken en de beleggingsportefeuille. De post 'Overig' is een samenvoeging van diverse sectoren, die individueel minder dan 2% van het totaal uitmaken.

Het landenrisico is geconcentreerd in Nederland; 1,0% (2010: 0,7%) van de voor risico gewogen activa is uitgeleend aan partijen buiten Nederland.

Friesland Bank maakt sinds 2005 gebruik van intern ontwikkelde risico modellen waarmee de kans op default (PD) en het verlies gegeven default (LGD) van klanten kan worden ingeschat. Voor de vorderingen op banken, overheden en de RMBS portefeuille is gegeven de omvang van de portefeuille geen interne rating beschikbaar; er wordt gesteund op de externe rating van Moody's, Fitch of S&P. Bij participaties wordt geen gebruik gemaakt van ratingmodellen.

Voor interne modellen is een model governance proces opgezet: dit betekent, dat de kredietrisico-modellen jaarlijks worden gereviewed, en indien nodig worden herontwikkeld. Het model governance proces bestaat uit vier stappen. In chronologische volgorde zijn dit:

- ontwikkeling van het model
- pre-validatie
- implementatie
- validatie

Het volgende overzicht toont de portefeuille opgedeeld naar PD ratingklassen. In totaal is € 622 miljoen (2010: € 520 miljoen) in default, waarvoor een voorziening is getroffen. De definitie van default binnen Friesland Bank is in lijn met de definitie van wanbetaling volgens artikel 3:40 van de Regeling solvabiliteits-eisen voor het kredietrisico.

	FB01	FB06	FB09	FB11	D1		
	-	-	-	-	-		
2011	FB05	FB08	FB10	FB12	D2	Unrated	Totaal
Historische default rates	0,30%	2,22%	7,31%	15,51%	-	-	1,04%
Kredieten							
- Grote ondernemingen	7,8%	11,4%	3,5%	1,4%	3,9%	-	28,0%
- Kleine en middelgrote ondernemingen	8,2%	8,8%	2,6%	0,5%	1,6%	0,4%	22,1%
- Particulieren met woningen	35,1%	6,3%	1,8%	1,0%	1,1%	-	45,3%
- Overige particuliere kredieten	<u>1,8%</u>	<u>2,1%</u>	<u>0,4%</u>	<u>0,1%</u>	<u>0,2%</u>	<u>-</u>	<u>4,6%</u>
Totaal	52,9%	28,6%	8,3%	3,0%	6,8%	0,4%	100,0%
	FB01	FB06	FB09	FB11	D1		
	-	-	-	-	-		
2010	FB05	FB08	FB10	FB12	D2	Unrated	Totaal
Historische default rates	0,34%	2,20%	6,16%	15,48%	-	-	1,02%
Kredieten							
- Grote ondernemingen	4,3%	10,8%	7,2%	1,6%	2,6%	-	26,5%
- Kleine en middelgrote ondernemingen	6,5%	9,7%	3,2%	0,5%	2,3%	-	22,2%
- Particulieren met woningen	36,2%	6,4%	1,6%	1,0%	1,3%	-	46,5%
- Overige particuliere kredieten	<u>1,7%</u>	<u>2,1%</u>	<u>0,4%</u>	<u>0,1%</u>	<u>0,5%</u>	<u>-</u>	<u>4,8%</u>
Totaal	48,7%	29,0%	12,4%	3,2%	6,7%	-	100,0%

Een analyse van de post overstanden, welke geen bijzondere waardeverandering heeft onder gaan, is als volgt (in miljoenen euro's):

2011	=< 30 dagen	>30 en =<60 dagen	>60 en =<90 dagen	>90 dagen	Totaal 2011
Vorderingen op bankiers	-	-	-	-	-
Kredieten:					
- Grote ondernemingen	-	-	-	-	-
- Kleine en middelgrote ondernemingen	1,0	0,9	0,4	0,9	3,2
- Particulieren eigen woning	0,3	0,1	0,1	-	0,5
- Overige particuliere kredieten	0,3	0,1	-	-	0,4
Overige vorderingen	-	-	-	-	-
Totaal	1,6	1,1	0,5	0,9	4,1
2010	=< 30 dagen	>30 en =<60 dagen	>60 en =<90 dagen	>90 dagen	Totaal 2010
Vorderingen op bankiers	-	-	-	-	-
Kredieten:					
- Grote ondernemingen	-	-	0,1	-	0,1
- Kleine en middelgrote ondernemingen	2,6	1,1	0,3	2,0	6,0
- Particulieren eigen woning	0,3	0,1	-	-	0,4
- Overige particuliere kredieten	0,3	0,1	0,1	-	0,5
Overige vorderingen	-	-	-	-	-
Totaal	3,2	1,3	0,5	2,0	7,0

In zowel 2011 als in 2010 is er voldoende onderpand aanwezig om niet tot een bijzondere waardeverandering over te gaan. De gehouden onderpanden betreffen met name woningen en zakelijk vastgoed.

40.4 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico heeft betrekking op enerzijds de mogelijke liquiditeitstypische mismatch tussen vereiste en aanwezige liquiditeiten in normale en bijzondere situaties en anderzijds de kans dat de bank niet voldoende mogelijkheden heeft om liquiditeit aan te trekken. Het doel van het liquiditeitsrisico proces is het verzekeren dat Friesland Bank voldoende liquiditeit heeft om aan haar verplichtingen te voldoen, tegen een redelijk tarief.

Het liquiditeitsrisico van derivaten omvat het niet kunnen beschikken over de vereiste liquiditeiten om de rentestromen te kunnen betalen. Friesland Bank hanteert daarvoor margin calls in de vorm van girale tegoeden dan wel verstrekte zekerheden. In onderstaande overzichten zijn de derivaten gesaldeerd opgenomen, omdat er op de contractuele einddatum per saldo geen kasstroom zal plaatsvinden. Per saldo zijn de posities derhalve nihil.

De bank beschikt over een door de organisatie gedragen strategie voor de beheersing van de liquiditeitspositie en daarin onderkende risico's. Met ingang van 2011 is regelgeving geïmplementeerd die vorm hebben gegeven aan het structureren van het Internal Liquidity Adequacy Assessment Process (ILAAP). Friesland Bank heeft haar bestaande proces geactualiseerd met de vereiste maatregelen. Het ILAAP is in 2011 opgeleverd aan DNB. Onderdeel van het ILAAP is ook het Contingency Funding Plan.

In 2011 is Friesland Bank N.V. een ruime gecommiteerde liquiditeitsfaciliteit ad € 750 miljoen met Rabobank overeengekomen. Hierop is ultimo december 2011 € 250 miljoen getrokken, maar deze is vervolgens ook weer teruggestort op een depositorekening; per saldo telt deze transactie niet mee in het actuele kassaldo. Toekomstige liquiditeitsrisico's zijn inmiddels gemitigeerd door het samengaan met Rabobank per 1 april 2012. Verder heeft Friesland Bank in 2011 medium term notes afgelost. Ook andere aflossingen zijn conform afspraken afgelost, zoals kredietlijnen bij de centrale bank. De funding van deze transacties is voornamelijk gerealiseerd door een toename van de commerciële tegoeden en enkele transacties in de geld- en kapitaalmarkt, zoals funding met onderpand van kredieten (Eleven Cities No. 7) en het gebruik van centrale bank-faciliteiten. Daarnaast heeft Friesland Bank in de tweede helft van 2011 opnieuw een portefeuille gestructureerd (Eleven Cities No. 8): hiervan zijn ultimo december geen notes verkocht. Per ultimo december 2011 heeft Friesland Bank € 307 miljoen (2010: € 205 miljoen) aan liquide middelen. Dit bedrag is inclusief consolidatie van alle deelnemingen van Friesland Bank en Friesland Bank Investments, maar exclusief liquide middelen aangehouden bij de Stichtingen Eleven Cities.

De bank heeft een informatiesysteem voor het meten, monitoren, beheersen van en rapporteren over het liquiditeitsrisico. Maandelijks wordt de liquiditeitstypische vervalkalender opgesteld. Dit overzicht geeft inzicht in de verwachte ontwikkeling van de liquiditeitspositie in de komende 15 maanden. Daarnaast wordt maandelijks een liquiditeitsprognose opgesteld, waarin de ontwikkeling van de diverse liquiditeitsposten wordt gevolgd. Daarnaast wordt periodiek de week-, maand- en jaarliquiditeit bepaald. Deze worden maandelijks gerapporteerd aan het ALCO. Hieronder deze ratio's per ultimo boekjaar:

	2011	2010
Risicobeheersinstrument		
- Weekliquiditeit	3,07	1,37
- Maandliquiditeit	1,24	1,20
- Jaarliquiditeit	0,88	0,56

De maandliquiditeit heeft zich in 2011 bewogen tussen de begin- en de eindstand, en heeft steeds boven de DNB-norm gelegen. De weekliquiditeit is volatieler dan de maandliquiditeit, en ook deze heeft zich steeds boven de DNB-norm bewogen. De jaarliquiditeit ultimo 2011 wordt vooral positief beïnvloed doordat Friesland Bank gebruik heeft gemaakt van de LTRO-faciliteit van de ECB.

De weekliquiditeit is de quotiënt van het saldo van de binnenkomende en uitgaande geldstromen voor de komende week en het volgens DNB vereiste saldo. De maandliquiditeit is de quotiënt van het saldo van de binnenkomende en uitgaande geldstromen voor de komende maand en het volgens DNB vereiste saldo. Hierbij wordt gerekend met wegingspercentages ($\leq 100\%$) van DNB. De jaarliquiditeit is de verhouding tussen de som van de activa en de som van de passiva die liquiditeitstypisch volgens het contract zullen vervallen in de komende 12 maanden.

Het ALCO bewaakt de liquiditeitspositie en bepaalt het liquiditeitsaandachtsniveau. Als gevolg van de situatie op de geld- en kapitaalmarkt is in 2011 sprake geweest van een verhoogde monitoring van de liquiditeitspositie conform het Contingency Funding Plan gecoördineerd door het Liquidity Contingency Team (LCT). Het LCT bewaakt de liquiditeitspositie aan de hand van de wekelijkse liquiditeitsinformatie: de hoogte waarop wordt gestuurd is afhankelijk van ontwikkelingen en de mate van onzekerheid in o.a. de geld- en kapitaalmarkt. De transacties om de liquiditeitspositie op gewenste niveau's te krijgen en te houden worden uitgevoerd door de afdeling Treasury & Financiële Markten.

Hieronder worden de financiële verplichtingen uitgesplitst naar contractuele liquiditeitstechnische looptijd (in miljoenen euro's). De opgenomen bedragen betreffen niet-gedisconteerde bedragen.

2011	< 1 mnd	1 mnd - 3 mnd	3 mnd - 1 jaar	1 jaar - 5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Bankiers	131	69	-	573	-	773
Toevertrouwde middelen	2.573	81	228	2.885	300	6.067
Schuldbewijzen	-	-	-	788	1.939	2.727
Achtergestelde schulden	-	-	5	119	227	351
Financiële verplichtingen	-	-	-	-	-	-
Overige schulden en overlopende passiva	224	31	31	-	-	286
Rente	49	44	150	482	100	825
Totaal financiële verplichtingen	2.977	225	414	4.847	2.566	11.029

2010	< 1 mnd	1 mnd – 3 mnd	3 mnd – 1 jaar	1 jaar – 5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Bankiers	53	903	8	32	–	996
Toevertouwde middelen	2.437	113	201	2.418	108	5.277
Schuldbewijzen	1	100	500	738	1.811	3.150
Achtergestelde schulden	1	2	4	82	271	360
Financiële verplichtingen	–	–	–	–	–	–
Overige schulden en overlopende passiva	166	36	33	–	–	235
Rente	<u>23</u>	<u>30</u>	<u>93</u>	<u>416</u>	<u>119</u>	<u>681</u>
Totaal financiële verplichtingen	2.681	1.184	839	3.686	2.309	10.699

Onder bankiers zijn in bovenstaande overzichten ook de trekkingen opgenomen, die door Friesland Bank zijn opgenomen bij de Europese Centrale Bank: dit was ultimo 2011 €500 miljoen, die is getrokken als onderdeel van de LTRO-faciliteit van de ECB van december 2011. De financiële verplichtingen zijn als nihil opgenomen aangezien deze op contractuele einddatum netto zullen settelen. In het managen van het liquiditeitsrisico wordt gewerkt met verwachte liquiditeitstechnische looptijden. Hiervoor worden de contractuele looptijden gecorrigeerd voor enkele effecten:

- Modellering van vaste kernen bij rekeningcouranten (debet en credit) en dagelijks opvraagbare spaargelden. Voor deze producten is ondanks het dagelijks opvraagbare karakter altijd een zeker volume blijvend aanwezig. Dit is op basis van historische data bepaald, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen de behandeling van de debetzijde en de creditzijde, vanwege de verschillende redenen om gelden aan te houden (spaar- versus leenmotief). De vaste kern voor debetproducten loopt 5 jaar, voor creditproducten 15 jaar.
- Modellering van vervroegde aflossing van particuliere hypotheek. Voor particuliere hypotheek is een model ontwikkeld dat op basis van de concurrentietarieven en de hoogte van het rentepercentage per hypotheek de kans op vervroegde aflossing bepaalt. Dit model berekent gecumuleerd over de totale portefeuille een correctie op de contractuele looptijd van de portefeuille particuliere hypotheek.

De onderstaande tabel geeft de contractuele looptijd van de voorwaardelijke schulden en (on-)herroepelijke faciliteiten weer (in miljoenen euro's):

2011	< 1 mnd	1 mnd – 3 mnd	3 mnd – 1 jaar	1 jaar – 5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Voorwaardelijke schulden en (on-)herroepelijke faciliteiten	697	3	31	222	108	1.061

2010	< 1 mnd	1 mnd – 3 mnd	3 mnd – 1 jaar	1 jaar – 5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Voorwaardelijke schulden en (on-)herroepelijke faciliteiten	810	1	12	39	220	1.082

Het is de verwachting dat niet alle voorwaardelijke schulden en (on-)herroepelijke faciliteiten ook daadwerkelijk tot kasstromen zullen leiden.

40.5 Operationeel risico

Friesland Bank loopt binnen haar bedrijfsactiviteiten het risico dat processen en systemen inadequaat zijn of falen, en dat medewerkers fouten maken of falen. Daarnaast is er een dreiging van onvoorziene externe gebeurtenissen zoals stroomstoringen. De hoge mate van automatisering, de afhankelijkheid hiervan en daarnaast de breedte van het productaanbod dragen hieraan bij. Operationeel risico heeft betrekking op de gehele Friesland Bank en is expliciet gedefinieerd als het risico van verliezen als gevolg van inadequate of falende interne processen, mensen, systemen of van externe evenementen. De bank kan en wil niet alle operationele risico's volledig elimineren, maar beheerst de risico's middels procedurele maatregelen van interne controle in de administratieve organisatie en technische maatregelen in systemen. Het betreft hier maatregelen binnen de lijnorganisatie en daarnaast maatregelen binnen de veranderorganisatie (projecten), die zijn gericht op het mitigeren van de operationele risico's. Hieronder valt ook informatiebeveiliging en fraudepreventie. Periodiek wordt gerapporteerd over de stand van zaken rondom operationeel risicomanagement waarbij de focus ligt op de mate van beheersing van de risico's en de feitelijke losses (verdeeld naar risicogebied) binnen de context van Friesland Bank.

40.6 Kapitaal management

Het kapitaalbeslag voor Friesland Bank per 31-12-2011 is, net als voorgaand jaar, berekend met behulp van de Standaardbenadering voor kredietrisico, de Capital Adequacy Directive voor marktrisico en Basisindicatorbenadering voor operationeel risico. De BIS-ratio ultimo 2011 bedraagt 6,1% (2010: 12,1%). Hiermee heeft de bank een solvabiliteit die onder de wettelijke minimumeis van 8% ligt. Inmiddels is na het samengaan met Rabobank (1 april 2012) en een agiostorting van €200 miljoen op 5 april 2012 de BIS-ratio weer boven de wettelijke minimum normen gebracht.

De ratings van banken hebben in 2011 onder druk gestaan. Dit is voor Moody's geen aanleiding geweest om de rating te downgraden: deze is gehandhaafd op A3. Wel heeft Fitch in juni 2011 haar rating van Friesland Bank gedowngrade van BBB+ naar BBB. Inmiddels zijn de ratings naar boven bijgesteld als gevolg van het samengaan met Rabobank.

40.7 Basel III

In reactie op de kredietcrisis is door toezichthouders gewerkt aan de stevigheid van de financiële sector. In dit kader is een groot aantal maatregelen uitgedacht, die hier invulling aan moeten geven, en die zich vooral richten op de solvabiliteit en liquiditeit van banken. Algemeen uitgangspunt is, dat er meer buffers moeten worden gevormd en dat deze buffers ook van een betere kwaliteit moeten zijn. Gezien de ontwikkeling van het vermogen gedurende het jaar 2011 en de ultieme consequentie hiervan, het samengaan met Rabobank, zal deze transitie vormgegeven worden vanuit deze nieuwe setting.

41. Reële waarde van financiële instrumenten

De volgende tabel geeft van alle financiële activa en passiva zowel de boekwaarde als de reële waarde weer. De getoonde reële waarde van de activa en passiva is exclusief opgelopen rente.

(in miljoenen euro's)

	Boek- waarde 2011	Reële waarde 2011	Vershil 2011	Boek- waarde 2010	Reële waarde 2010	Vershil 2010
Activa						
Kasmiddelen	54	54	-	66	66	-
Bankiers	533	533	-	534	534	-
Kredieten	8.687	9.287	600	8.546	8.948	402
Overige financiële activa – tegen reële waarde	482	482	-	504	504	-
Overige financiële activa – RMBS	208	198	-10	344	324	-20
Geassocieerde deelnemingen	97	108	11	431	396	-35
Overige en overlopende activa	<u>222</u>	<u>222</u>	<u>-</u>	<u>302</u>	<u>302</u>	<u>-</u>
	10.283	10.884	601	10.727	11.074	347
Passiva						
Bankiers	773	773	-	996	996	-
Toevertrouwde middelen	6.067	6.541	474	5.277	5.527	250
Schuldbewijzen	2.727	2.642	-85	3.150	3.189	39
Financiële verplichtingen	66	66	-	120	120	-
Overige en overlopende passiva	366	366	-	126	126	-
Achtergestelde schulden	<u>351</u>	<u>372</u>	<u>21</u>	<u>361</u>	<u>365</u>	<u>4</u>
	10.350	10.760	410	10.030	10.323	293

De reële waarde van een financieel instrument is het bedrag waarvoor dat instrument tussen twee partijen zou kunnen worden uitgewisseld door middel van een onafhankelijke transactie tussen goed geïnformeerde, daartoe bereid zijnde partijen.

Onderstaand wordt per balanscategorie weergegeven op welke wijze de reële waarde is vastgesteld.

41.1 Kasmiddelen

De balanswaarde van de kasmiddelen wordt geacht een redelijke benadering van de reële waarde te zijn.

41.2 Bankiers (debet en credit)

De balanswaarden van direct opvraagbare vorderingen op bankiers en vorderingen zonder overeengekomen looptijd worden geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde. Voor vorderingen op bankiers met een overeengekomen looptijd is de reële waarde bepaald op basis van het contant maken van toekomstige kasstromen gebruik makend van de interestvoet die op balansdatum van toepassing is op vorderingen aan bankiers met eenzelfde resterende looptijd.

41.3 Kredieten

De reële waarde van vastrentende kredieten en hypothecaire leningen wordt geschat door het contant maken van toekomstige kasstromen middels de marktrente op het moment van kredietverlening af te zetten tegen de actuele marktrente voor soortgelijke kredieten en leningen op balansdatum. Bij het bepalen van toekomstige kasstromen is rekening gehouden met het effect van mogelijk vervroegde aflossingen. De balanswaarde van variabel rentende kredieten wordt geacht een redelijke benadering van de reële waarde te zijn. Dit waarderingmodel gebruikt contante waarde berekeningen om de reële waarde te benaderen. Voor de invoer van modelgegevens wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van waarneembare marktgegevens boven niet-waarneembare gegevens. Gebruikte marktgegevens zijn onder andere rentepercentages, volatiliteiten, correlaties en creditspreads.

41.4 Overige financiële activa tegen reële waarde en Financiële verplichtingen

Voor financiële instrumenten in actieve markten wordt de reële waarde gebaseerd op de beurskoers (fair value level I). Voor activa worden biedkoersen gehanteerd en voor passiva laatkoersen. Voor financiële instrumenten in inactieve markten of waarvoor geen beurskoersen beschikbaar zijn, wordt de reële waarde bepaald met behulp van waarderingstechnieken op basis van in de markt waarneembare gegevens (fair value level II) of interne waarderingstechnieken op basis van niet in de markt waarneembare gegevens (fair value level III). Waarderingstechnieken op basis van in de markt waarneembare gegevens zijn bijvoorbeeld genoteerde prijzen van soortgelijke instrumenten of waarderingmodellen die gebruik maken van bijvoorbeeld marktrentes en creditspreads. Waarderingstechnieken op basis van niet in de markt waarneembare gegevens zijn met name waarderingmodellen waarin schattingen en aannames van de leiding zijn betrokken.

Waarderingstechnieken worden over het algemeen gebruikt bij de reële waarde bepaling van OTC-derivaten, niet genoteerde aandelen en belangen in industriële participaties. Tot de toegepaste waarderingstechnieken behoren vergelijking met soortgelijke instrumenten waarvoor waarneembare marktprijzen bestaan, forward pricing- en swapmodellen waarbij contante waarde berekeningen worden gemaakt, optiemodellen zoals Black & Scholes en creditmodellen zoals default rate en credit spread. Bij model gestuurde waarderingstechnieken wordt voor de invoer van gegevens zoveel mogelijk gebruik gemaakt van waarneembare marktgegevens boven niet-waarneembare gegevens. Gebruikte marktgegevens zijn onder andere rente percentages, volatiliteiten, correlaties en creditspreads. Waar nodig wordt ook een aantal aanvullende factoren zoals de bid-offer spread, het tegenpartijrisico en de modelonzekerheid in aanmerking genomen.

Bij aandelenbelangen gehouden door het participatiebedrijf waarvan de aandelen verhandeld worden in actieve markten heeft de reële waardebepaling plaatsgevonden tegen de genoteerde marktprijs. Overige belangen zijn gewaardeerd met behulp van een waarderingmodel. Het waarderingmodel is gebaseerd op multiples welke eveneens bij de initiële investering inputvariabelen waren.

In onderstaande tabel worden de financiële instrumenten welke in de jaarrekening worden gewaardeerd tegen reële waarde gesplitst weergegeven naar fair value level (in duizenden euro's):

	Level I 2011	Level II 2011	Level III 2011	Totaal 2011
Activa				
<i>Handelsportefeuille</i>				
– aandelen	–	–	–	–
<i>Voor verkoop beschikbaar</i>				
– aandelen	7.806	37.714	1.652	47.172
– financiële instrumenten participatiebedrijf	–	–	5.718	5.718
– obligaties	314.247	2.260	59.324	375.831
<i>Derivaten</i>				
– held for trading	–	39.975	–	39.975
– Designated as hedge instrument	–	13.194	–	13.194
Totaal	322.053	93.143	66.694	481.890
Passiva				
<i>Derivaten</i>				
– held for trading	–	63.194	–	63.194
– held for hedging	–	2.873	–	2.873
Totaal	–	66.067	–	66.067

	Level I 2010	Level II 2010	Level III 2010	Totaal 2010
Activa				
<i>Handelsportefeuille</i>				
– aandelen	–	–	–	–
<i>Voor verkoop beschikbaar</i>				
– aandelen	20.306	50.218	1.620	72.144
– financiële instrumenten participatiebedrijf	2.126	–	12.384	14.510
– obligaties	295.433	2.828	73.319	371.580
<i>Derivaten</i>				
– held for trading	–	42.953	–	42.953
– Designated as hedge instrument	–	<u>2.742</u>	–	<u>2.742</u>
Totaal	317.865	98.741	87.323	503.929
Passiva				
<i>Derivaten</i>				
– held for trading	–	88.588	–	88.588
– held for hedging	–	<u>31.066</u>	–	<u>31.066</u>
Totaal	–	119.654	–	119.654

De beleggingsportefeuille heeft betrekking op courante obligaties die voornamelijk zonder tussenkomst van een beurs worden verhandeld tussen professionele marktpartijen. Prijzen zijn op aanvraag bij brokers te verkrijgen. Transacties in deze obligaties worden niet centraal via een beurs geregistreerd en/of gepubliceerd en derhalve is Friesland Bank van oordeel dat een actieve markt niet aantoonbaar is. De financiële instrumenten in de fair value level III bestaan met name uit rentegerelateerde producten. De rente op deze producten is veelal contractueel overeengekomen. Deze rente is echter niet in de markt waarneembaar en de producten worden slechts beperkt verhandeld. De overige producten in de level III categorie, met name gehouden belangen kleiner dan 20%, zijn van beperkte omvang. Als gevolg hiervan zouden andere assumpties in deze categorie op het totaal niet tot een wezenlijke andere reële waarde leiden.

Gedurende het jaar heeft er geen herclassificatie plaatsgevonden tussen Level I en Level II. Van de Level III instrumenten kan het volgende verloopoverzicht worden gegeven:

	2011	2010
Stand per 1 januari	87.323	97.448
– Aankopen	19.486	970
– Verkopen	-23.074	-11.351
– Herwaarderingen	-8.962	4.864
– Resultaten	4.127	5.141
– Dividenden	2.302	-1.861
– Bijzondere waardeverminderingen	-17.268	-6.878
– (de-)consolidaties	<u>2.760</u>	<u>-1.010</u>
Stand per 31 december	66.694	87.323

De herwaarderingen zijn opgenomen in de ongerealiseerde resultaten in het Geconsolideerd overzicht totaalresultaat. De regels resultaten en dividenden zijn verantwoord in de Geconsolideerde winst- en verliesrekening op de regel opbrengsten uit effecten. De bijzondere waardeverminderingen zijn tevens verantwoord in de Geconsolideerde winst- en verliesrekening, op de regel Bijzondere waardeverminderingen van de overige financiële activa. Van het totaal verantwoorde resultaat heeft € -20,1 miljoen (2010: - € 0,9 miljoen) betrekking op balansdatum aanwezige activa.

41.5 Overige financiële activa – RMBS

Voor de reële waardering van de RMBS (Residential Mortgages Backed Securities) portefeuille is in 2008 overgestapt van genoteerde marktprijzen naar een waarderingsmodel op basis van in de markt waarneembare gegevens. De markt voor dergelijke instrumenten is in 2008 inactief geworden, met als gevolg dat genoteerde marktprijzen niet meer beschikbaar zijn dan wel geen juiste afspiegeling meer zijn van de actuele onderliggende waarde. In het toegepaste waarderingsmodel wordt de contante waarde van de kasstromen berekend met gebruikmaking van in de markt waarneembare gegevens, zoals looptijden, couponrentes, marktrenten en aflossingsschema's.

41.6 Geassocieerde deelnemingen

Geassocieerde deelnemingen waarvan de aandelen verhandeld worden in actieve markten heeft de reële waardebepaling plaatsgevonden tegen de genoteerde marktprijs. Overige belangen zijn gewaardeerd met behulp van een waarderingmodel. Het waarderingmodel is gebaseerd op multiples welke eveneens bij de initiële investering inputvariabelen waren.

41.7 Overige en overlopende activa

De balanswaarde van de overige en overlopende activa wordt geacht een redelijke benadering van de reële waarde te zijn.

41.8 Toevertrouwde middelen

De balanswaarden van direct opvraagbare tegoeden van klanten en toevertrouwde middelen zonder overeengekomen looptijd worden geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde. Voor toevertrouwde middelen met een overeengekomen looptijd is de reële waarde bepaald op basis van het contant maken van toekomstige kasstromen gebruik makend van de interestvoet die op balansdatum van toepassing is op toevertrouwde middelen met eenzelfde resterende looptijd.

41.9 Schuldbewijzen

De reële waarde van schuldbewijzen is benaderd door het contant maken van toekomstige kasstromen, gebruik makend van de interestvoet die geldt voor soortgelijke instrumenten. De reële waarde van de uitgegeven Notes door Stichting Eleven Cities No 1, No 2, No 3, No 4, No 5, No 6, No 7 en No 8 zijn middels een intern ontwikkeld waarderingmodel benaderd. Dit waarderingmodel gebruikt contante waarde berekeningen om de reële waarde te benaderen. Voor de invoer van modelgegevens wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van waarneembare marktgegevens boven niet-waarneembare gegevens. Gebruikte marktgegevens zijn onder andere rentepercentages, volatiliteiten, correlaties en creditspreads. Waar nodig wordt ook een aantal aanvullende factoren zoals de bid-offer spread, het tegenpartijrisico en de modelonzekerheid in aanmerking genomen. De waardering is met name gevoelig voor het rentepercentage. Indien in de berekening een rente was gehanteerd die 100 basispunten hoger was geweest zou dit een € 2,7 miljoen lagere marktwaarde opgeleverd hebben.

41.10 Financiële verplichtingen

De bepaling reële waarde van derivaten die niet openbaar verhandeld worden is afhankelijk van het type instrument en wordt gebaseerd op een contante waarde model van toekomstige kasstromen. De disconteringsvoet is gebaseerd op de marktrentecurves per balansdatum.

41.11 Overige en overlopende passiva

De balanswaarde van de overige schulden en overlopende passiva is een redelijke benadering van de reële waarde.

41.12 Achtergestelde schulden

De reële waarde van achtergestelde schulden is benaderd door het contant maken van toekomstige kasstromen, gebruik makend van de interestvoet die geldt voor soortgelijke instrumenten per balansdatum.

42. Derivaten en hedge-accounting

Derivaten zijn financiële instrumenten belichaamd in contracten waarvan de waarde afhankelijk is van één of meer onderliggende activa, referentieprijzen of indices. Voorbeelden van derivaten zijn valutatermijncontracten, renteswaps, opties en forward rate agreements. Transacties in derivaten worden door de bank afgesloten voor het beheren van de eigen rente- en valutarisico's en ten behoeve van cliënten. Veelal worden bedrag, looptijd en prijs van derivatencontracten direct met een tegenpartij overeengekomen in de over-the-counter (OTC) markt.

Naast het marktrisico (het risico vanwege verandering van bijvoorbeeld rente en koers) bestaat er ten aanzien van derivaten ook een kredietrisico. Het kredietrisico wordt bepaald door het mogelijke verlies dat ontstaat als een tegenpartij in gebreke blijft. Het kredietrisico wordt gemeten door de positieve vervangingswaarde van de derivatencontracten te vermeerderen met een percentage van het notional amount (bepaald door de looptijd en de aard van de contracten). Indien dit (ongewogen) kredietequivalent wordt gewogen met het tegenpartijrisico (over het algemeen banken) resteert het gewogen kredietequivalent.

De posities in derivaten kunnen als volgt worden weergegeven (in miljoenen euro's):

Ultimo 2011	=< 1 jaar	> 1 jaar – =< 5 jaar	> 5 jaar	Totaal	Positieve markt- waarde	Negatieve markt- waarde
<i>Rentecontracten</i>						
OTC, swaps	156	3.296	381	3.833	47	60
OTC, opties	65	216	37	318	5	5
OTC, forwards	–	–	–	–	–	–
	<u>221</u>	<u>3.512</u>	<u>418</u>	<u>4.151</u>	<u>52</u>	<u>65</u>
<i>Valutacontracten</i>						
OTC, opties	–	–	–	–	–	–
OTC, forwards	<u>162</u>	<u>–</u>	<u>–</u>	<u>162</u>	<u>1</u>	<u>1</u>
Totaal	383	3.512	418	4.313	53	66

Ultimo 2010	=< 1 jaar	> 1 jaar – =< 5 jaar	> 5 jaar	Totaal	Positieve markt- waarde	Negatieve markt- waarde
<i>Rentecontracten</i>						
OTC, swaps	51	1.918	804	2.773	37	112
OTC, opties	131	302	77	510	7	7
OTC, forwards	–	–	–	–	–	–
	<u>182</u>	<u>2.220</u>	<u>881</u>	<u>3.283</u>	<u>44</u>	<u>119</u>
<i>Valutacontracten</i>						
OTC, opties	–	–	–	–	–	–
OTC, forwards	<u>126</u>	<u>–</u>	<u>–</u>	<u>126</u>	<u>2</u>	<u>1</u>
Totaal	308	2.220	881	3.409	46	120

43. Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Dit betreft onder andere voorwaardelijke schulden uit hoofde van transacties waarbij de bank zich garant heeft gesteld voor de verplichtingen van een derde en onherroepelijke faciliteiten die tot een kredietrisico kunnen leiden, bijvoorbeeld niet opgenomen kredietfaciliteiten in rekening-courant.

	2011	2010
Voorwaardelijke schulden uit hoofde van garanties en dergelijke	114.084	116.218
Voorwaardelijke schulden uit hoofde van onherroepelijke accreditieven	<u>2.665</u>	<u>4.885</u>
Voorwaardelijke schulden	116.749	121.103
Herroepelijke faciliteiten	689.658	691.012
Onherroepelijke faciliteiten	<u>254.683</u>	<u>270.216</u>
Totaal	1.061.090	1.082.331

Voor de looptijden van de voorwaardelijke schulden en (on-)herroepelijke faciliteiten wordt verwezen naar noot 40.4.

Er is een beperkt aantal procedures tegen Friesland Bank NV aanhangig. Op grond van de thans beschikbare informatie en gesterkt door adviezen van de betrokken juridische adviseurs is de Raad van Bestuur van mening dat niet te verwachten valt dat de uitkomst van die procedures van significant nadelige invloed zal zijn op de vermogenspositie van Friesland Bank NV. Voor een deel zijn voor deze procedures voorzieningen gevormd, wanneer waarschijnlijk is dat deze betaald zullen worden.

De verplichtingen uit hoofde van langlopende huur- en leasecontracten (met name huur van panden en operationele autoleasecontracten) bedroegen per einde van het boekjaar:

– korter dan één jaar	€ 3,0 miljoen (2010: € 3,9 miljoen)
– van één tot vijf jaar	€ 6,1 miljoen (2010: € 7,0 miljoen)
– vijf jaar en langer	€ 0,1 miljoen (2010: € 0,2 miljoen)

In het boekjaar is inzake langlopende huur- en leasecontracten ten laste van het resultaat gekomen € 4,4 miljoen (2010: € 3,3 miljoen). In het boekjaar is Friesland Bank € 4,5 miljoen (2010: € 1,2 miljoen) verplichtingen aangegaan ten behoeve van investeringen in materiële vaste activa.

In 2011 is Friesland Bank een ruime gecommiteerde liquiditeitsfaciliteit ter hoogte van € 750 miljoen met Rabobank overeengekomen. Hierop is ultimo december 2011 € 250 miljoen getrokken, maar deze is vervolgens ook weer teruggestort op een depositorekening; per saldo telt deze transactie niet mee in het actuele kassaldo. Toekomstige liquiditeitsrisico's zijn inmiddels gemitigeerd door het samengaan met Rabobank per 1 april 2012. De liquiditeitsfaciliteit van €750 miljoen van Rabobank is afgegeven onder voorwaarde van voldoende kapitalisatie van Friesland Bank.

44. Zekerheidstellingen

In verband met zekerheidstellingen ten behoeve van bepaalde passiva en voor buiten de balans opgenomen voorwaardelijke schulden, alsmede in het kader van transacties op de financiële markten, staan bepaalde activa niet ter vrije beschikking. Dit betreft kasmiddelen, waarvoor in de periode rond balansdatum gemiddeld € 87,3 miljoen (2010: 52,4 miljoen) aangehouden dient te worden, en overige financiële activa € 1,2 miljard (2010: € 1,3 miljard).

In Nederland gevestigde kredietinstellingen zijn verplicht tot het aanhouden van minimumreserves bij DNB in het kader van het stelsel van reserveverplichtingen van het Eurosysteem. Het door elke instelling aan te houden bedrag aan minimumreserves wordt bepaald in relatie tot de reservebasis van de instelling. De DNB bepaalt de hoogte van de aan te houden kasreserves. Er wordt voldaan aan het aan te houden bedrag indien over een bepaalde periode gemiddeld het door DNB gevraagde saldo wordt aangehouden. Over de door de instellingen verplicht aangehouden reserves wordt een rente vergoed gelijk aan het gemiddelde marginale rentetarief van de basis-herfinancieringstransacties van het Eurosysteem gedurende de aanhoudingsperiode. De boekwaarde van de kasmiddelen op balansdatum was € 44,0 miljoen (2010: € 56,8 miljoen).

Als zekerheden in het kader van monetaire beleidstransacties (en tevens ten behoeve van intraday-krediet) komen in aanmerking verhandelbare activa en niet-verhandelbare activa die voldoen aan in het gehele eurogebied geldende, door de ECB vastgestelde en gepubliceerde criteria. Voor de berekening van de beleenbare waarde wordt een percentage in mindering gebracht op de marktwaarde van de activa. Dit percentage ('valuation haircut') is afhankelijk van het activum alsmede van de resterende looptijd. Zowel verhandelbare als niet-verhandelbare activa zijn ingedeeld in verschillende liquiditeitscategorieën. De nominale van de overige financiële activa, met name obligaties en RMBSsen, op balansdatum was € 1,9 miljard (2010: € 1,7 miljard).

45. Verhoudingen met verbonden partijen

In beperkte mate vinden er, tegen marktconforme tarieven, reguliere bancaire transacties, zoals kredietverlening en betalingsverkeer, plaats met verbonden partijen.

	Bankiers debet	Kredieten	Bankiers credit	Toevertrouwde Middelen
2011				
Geassocieerde deelnemingen	1.205	9.157	-	622
Key Management	19	2.418	150	1.325
	Bankiers debet	Kredieten	Bankiers credit	Toevertrouwde Middelen
2010				
Geassocieerde deelnemingen	1.213	6.950	-	515
Key Management	14	2.653	150	1.329

Binnen de Groep worden de Raad van Bestuur en Raad van Commissarissen als Key Management aangemerkt, aangezien zij het operationele en financiële beleid bepalen, respectievelijk toetsen.

Raad van Bestuur

De arbeidsvoorwaarden van de leden van de Raad van Bestuur worden vastgesteld door de Raad van Commissarissen op advies van de remuneratiecommissie. Conform bestendig beleid vindt, gebaseerd op een onafhankelijke, externe marktvergelijking, periodiek een herijking plaats van de beloning van de leden van de Raad van Bestuur. In januari 2009 werd de beloning van de leden van de Raad van Bestuur voor het laatst opnieuw vastgesteld. Het pensioen is gebaseerd op een geïndexeerde middelloonregeling met een opbouwpercentage van 2,25% per dienstjaar. Het pensioengevend salaris is

gelijk aan het jaarsalaris inclusief vakantiegeld en 13e maand. De pensioenleeftijd is 65 jaar. Als franchise wordt de fiscaal minimaal toegestane franchise gehanteerd. Van de pensioengrondslag wordt 2,5% als eigen bijdrage ingehouden bij het lid van de Raad van Bestuur.

De leden van de Raad van Bestuur komen naast hun vaste beloning in aanmerking voor een variabele beloning. Over het jaar 2010 en 2011 is aan de zittende leden van de Raad van Bestuur geen variabele beloning toegekend.

De bezoldiging (inclusief pensioenlasten) van de leden en voormalige leden van de Raad van Bestuur bedraagt € 1.391.000 (2010: € 2.913.000). De specificatie is als volgt:

	Vaste Beloning	Variabele Beloning	Overig	Pensioen	Totaal
2011					
drs. C.J. Beuving	435.000	–	20.000	–	455.000
A. Vlaskamp	379.000	–	20.000	81.000	480.000
drs. G.T. van Wakeren RBA	379.000	–	20.000	57.000	456.000
	Vaste Beloning	Variabele Beloning	Overig	Pensioen	Totaal
2010					
drs. C.J. Beuving	199.000	–	9.000	–	208.000
A. Vlaskamp	324.000	–	20.000	95.000	439.000
drs. G.T. van Wakeren RBA	313.000	–	20.000	72.000	405.000
drs. R. Klaasman	270.000	–	605.000*	64.000	939.000
drs. E.H.M.M. Krijnsen RA	330.000	–	539.000*	53.000	922.000

* Betreft voor een bedrag ad € 590.000,- (drs. R. Klaasman) en € 519.000,- (drs. E.H.M.M. Krijnsen RA) een contractueel overeengekomen vergoeding uit hoofde van beëindiging van de arbeidsovereenkomst. De beëindigingsvergoeding is opgebouwd uit een vergoeding gebaseerd op het vaste salaris (drs. R. Klaasman € 450.000,-, drs. E.H.M.M. Krijnsen RA € 313.000,-), de gemiddelde variabele beloning over de afgelopen drie jaar (drs. R. Klaasman € 126.000,-, drs. E.H.M.M. Krijnsen RA € 59.000,-), alsmede de afwikkeling van overige rechten en aanspraken (drs. R. Klaasman € 14.000,-, drs. E.H.M.M. Krijnsen RA € 147.000,-). Voorts wordt onder Overig bij alle leden van de Raad van Bestuur een compensatie verantwoord voor de fiscale bijtelling voortvloeiend uit privé gebruik auto ad € 20.000,- op jaarbasis.

De per balansdatum uitstaande bedragen inzake leningen en dergelijke ten behoeve van leden van de Raad van Bestuur bedragen € 901.000 (2010: € 1.032.000). De specificatie is als volgt:

	2011	gem %	2010	gem %
A. Vlaskamp	530.000	3,8%	640.000	3,9%
drs. G.T. van Wakeren RBA	371.000	3,7%	392.000	3,7%

Raad van Commissarissen

Conform bestendig beleid vindt gebaseerd op een onafhankelijke, externe marktvergelijking periodiek een herijking plaats van de beloning van de leden van de Raad van Commissarissen. In dit kader is in januari 2009 de beloning van de leden van de Raad van Commissarissen voor het laatst opnieuw vastgesteld. Naar aanleiding van de uitkomsten van de marktvergelijking is besloten de hoogte van de vergoedingen ongewijzigd te handhaven, waarmee deze sedert 2007 niet zijn verhoogd.

De vaste beloning van de voorzitter en de vice-voorzitter bedragen respectievelijk € 35.000 en € 28.000 per jaar. De overige leden ontvangen een vaste beloning van € 24.000 per jaar. Alle commissieleden ontvangen een vacatiegeld per commissievergadering van € 1.500.

In 2011 heeft de Raad van Commissarissen, in verband met het frequente overleg over de strategische richting van Friesland Bank, veelvuldig buiten de reguliere vergaderingen om overleg gevoerd. De specificatie van de bezoldiging ad € 241.000 (2010: € 336.000) en de uitstaande bedragen inzake leningen en dergelijke ten behoeve van de Raad van Commissarissen ad € 1.293.000 (2010: € 1.296.000) is:

	Bezoldiging		Uitstaande bedragen			
	2011	2010	2011	gem%	2010	gem%
drs. R.J. Meuter	52.000	75.000	-	-	-	-
prof. drs. K. Wezeman	-	58.000	-	-	-	-
J. Keijzer	43.000	52.000	-	-	-	-
dr. G. Benedictus	35.000	30.000	191.000	4,3%	102.000	3,7%
A. Oosterhof	32.000	33.000	1.102.000	4,4%	1.194.000	4,1%
mr. L. Lindner	30.000	55.000	-	-	-	-
mr. B.R.I.M. Gerner	30.000	33.000	-	-	-	-
drs. M.B.G.M. Oostendorp	19.000	-	-	-	-	-

46. Gebeurtenissen na balansdatum

De diepte, aard en lengte van de huidige economische crisis raakt zowel Friesland Bank zelf als haar klanten. Daarnaast houdt Friesland Bank, in verband met deze crisis, aanzienlijk meer (dure) liquiditeit aan dan in normale marktomstandigheden. Deze ontwikkelingen zetten de resultaten van Friesland Bank onder druk. Daarmee wordt het op korte termijn realiseren van de vereiste versterking van het eigen vermogen van Friesland Bank een onzekere factor. Friesland Bank heeft weliswaar een sympathie weten op te bouwen in de Nederlandse consumenten- en zakelijke markt en heeft daarin de laatste jaren succesvol geopereerd, maar dat weegt onvoldoende op tegen de combinatie van eerder genoemde effecten.

De Raad van Bestuur van Friesland Bank heeft daarom in het najaar van 2011 moeten vaststellen dat het streven naar een zelfstandig voortbestaan van Friesland Bank niet langer verantwoord is tegenover haar klanten en medewerkers. Per 1 april 2012 heeft dit geleid tot een samengaan met Rabobank. Dit samengaan maakt dat de bank op het terrein van solvabiliteit, liquiditeit en rentabiliteit er goed voor staat.

Voorafgaand aan het samengaan met Rabobank heeft op 1 april een dividenduitkering plaatsgevonden aan de Friesland Bank Holding N.V. Deze uitkering is voldaan middels storting van geldmiddelen, een belang van 11% in Van Lanschot en Fries erfgoed. Friesland Bank Holding N.V. heeft vervolgens eenzelfde dividenduitkering gedaan aan Stichting Friesland Bank.

De Raad van Bestuur en de zittende leden van de Raad van Commissarissen zijn afgetreden per 1 april 2012. De nieuwe Raad van Bestuur heeft de volgende samenstelling. Voorzitter: mr. J.A. de Leeuw, drs. G.T. van Wakeren en drs. B.K. Wijbrandi. De nieuwe raad van Commissarissen bestaat uit: Ir. P.J.A. van Schijndel (voorzitter), prof. dr. ir. A. Bruggink, lid, A.G. Silvis, lid, drs. C.J. Beuving, lid.

Voor een overzicht van de gevolgen van het samengaan met Rabobank voor de corporate governance van Friesland Bank wordt verwezen naar het jaarverslag.

Het ligt in de bedoeling om de activiteiten van Friesland Bank samen te laten vloeien met de activiteiten van de Rabobank organisatie. In het komende jaar zullen hiervoor plannen worden gemaakt. In ieder geval geldt voor het personeel een baangarantie voor de eerst komende twee jaren.

Ter verstrekking van het toetsingsvermogen tot een wettelijk aanvaardbaar niveau heeft op 5 april 2012 de nieuwe aandeelhouder (Rabobank Nederland) een agiostorting in Friesland Bank Holding N.V. verricht ter hoogte van € 200 miljoen. Friesland Bank Holding N.V. heeft een agiostorting voor hetzelfde bedrag verricht in Friesland Bank N.V. Door deze agiostorting wordt door Friesland Bank N.V. voldaan aan de wettelijk minimum gestelde solvabiliteitsnormen.

Leeuwarden, 19 april 2012

Friesland Bank N.V.
Raad van Bestuur

Mr. J.A. de Leeuw
Drs. G.T. van Wakeren RBA
Drs. B.K. Wijbrandi

1.6 BELANGRIJKSTE DOCHTERONDERNEMINGEN EN GEASSOCIEERDE DEELNEMINGEN

Onderstaand zijn de belangrijke belangen zoals gehouden door Friesland Bank weergegeven. De gehouden belangen zijn, tenzij anders vermeld, gelijk aan de stemrechten. De gehouden belangen zijn naar het dichtstbijzijnde gehele percentage afgerond. Voor belangen met een * is voor het boekjaar een aansprakelijkstelling overeenkomstig artikel 2:403 afgegeven. Voor de belangen met een ** was tot 30 december 2011 een aansprakelijkstelling overeenkomstig artikel 2:403 afgegeven. Door de verkoop van 51% van de aandelen in FBA Holding B.V. is de aansprakelijkstelling per deze datum komen te vervallen.

		2011	2010
Groepsmaatschappijen			
FBA Holding B.V. **	Leeuwarden	–	100%
Friesland Bank Assurantiën B.V. **	Leeuwarden	–	100%
Friesland Bank Assuradeuren B.V. **	Leeuwarden	–	100%
Friesland Bank Investments B.V. *	Leeuwarden	100%	100%
Friesland Bank Participaties B.V. *	Leeuwarden	100%	100%
FBRS B.V.	Leeuwarden	100%	–
Quion 19 B.V.	Capelle aan den IJssel	100%	–
BV Bewaarbedrijf Friesland Bank	Leeuwarden	100%	100%
Holding- en Beleggingsmaatschappij Kring Noord B.V.	Leeuwarden	100%	100%
Beheersmaatschappij Het Noorden B.V.	Leeuwarden	100%	100%
Stichting Eleven Cities No 1	Amsterdam	100%	100%
Stichting Eleven Cities No 2	Amsterdam	100%	100%
Stichting Eleven Cities No 3	Amsterdam	100%	100%
Stichting Eleven Cities No 4	Amsterdam	100%	100%
Stichting Eleven Cities No 5	Amsterdam	100%	100%
Stichting Eleven Cities No 6	Amsterdam	–	100%
Stichting Eleven Cities No 7	Amsterdam	100%	–
Stichting Eleven Cities No 8	Amsterdam	100%	–
Optimix Vermogensbeheer N.V.	Amsterdam	70%	70%

Groepsmaatschappijen gehouden door participatiebedrijf

Aandelenbeurs Fritom N.V.	Leeuwarden	100%	100%
Doedijns International Holding B.V.	Waddinxveen	–	85%
De Brakel Group Holding B.V.	Uden	81%	–
Torenvalk Holding B.V.	Poeldijk	70%	70%
Troost Mechanical Services B.V.	Klundert	68%	68%
ATAG Heating Group B.V.	Lichtenvoorde	67%	67%
Van Houtum Group Holding B.V.	Swalmen	67%	–
Hameçon B.V.	Helmond	51%	–
Houdstermaatschappij Preferente Aandelen NDC B.V.	Leeuwarden	51%	51%
Orffa Holding B.V.	Werkendam	50%	50%

Geassocieerde deelnemingen

FBA Holding B.V.	Leeuwarden	49%	–
Frieschriedt B.V.	Leeuwarden	50%	50%
Van Lanschot N.V.	's Hertogenbosch	23%	23%

Geassocieerde deelnemingen gehouden door participatiebedrijf

Visual Identity Management Group B.V.	Oldenzaal	–	50%
Damheer B.V.	Heerenveen	50%	50%
NVA Capital B.V.	Oldenzaal	50%	50%
365 Holding B.V.	Utrecht	49%	49%
D.O.R.C Holding B.V.	Utrecht	43%	43%
De Drie Eiken B.V.	Amsterdam	43%	43%

		2011	2010
Geassocieerde deelnemingen gehouden door participatiebedrijf, vervolg			
Halcyon Holding B.V.	Enschede	50%	50%
Berghave N.V.	Naarden	–	38%
Alrec Instore Communication Group B.V.	Leeuwarden	35%	34%
Excent Participaties B.V.	Gouda	30%	30%
The Institute of Travel Holding B.V.	Amsterdam	–	29%
Main Entertainment I	Den Haag	26%	26%
Ophtec Holding B.V.	Groningen	25%	25%
Prins Holding B.V.	Dokkum	21%	21%
Actuera Holding B.V.	Rotterdam	20%	20%

2 ENKELVOUDIGE JAARREKENING

2.1.1 ENKELVOUDIGE BALANS per 31 december 2011

Voor winstbestemming

	Toelichting	2011	2010
Activa			
Kasmiddelen	1	54.178	65.832
Kortlopend overheidspapier	2	-	-
Bankiers	3	308.290	295.106
Kredieten aan de overheid		-	14.092
Kredieten aan de private sector		<u>5.744.894</u>	<u>6.220.070</u>
Kredieten	4	5.744.894	6.234.162
Rentedragende waardepapieren	5	1.709.000	1.353.693
Aandelen	6	47.139	72.103
Deelnemingen in groepsmaatschappijen	7	275.565	286.142
Overige geassocieerde deelnemingen	8	212.609	343.838
Immateriële activa	9	45.815	45.209
Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	10	69.895	75.271
Overige activa	11	185.692	346.722
Overlopende activa	12	<u>48.446</u>	<u>57.001</u>
Totaal activa		8.701.523	9.175.079
Passiva			
Bankiers	13	751.032	987.856
Spaargelden		3.624.868	3.265.798
Overige toevertrouwde middelen		<u>2.456.578</u>	<u>2.027.108</u>
Toevertrouwde middelen	14	6.081.446	5.292.906
Schuldbewijzen	15	794.793	1.419.192
Overige schulden	16	123.505	171.742
Overlopende passiva	17	136.741	127.139
Voorzieningen	18	<u>19.248</u>	<u>25.562</u>
		7.906.765	8.024.397
Achtergestelde schulden	19	349.078	355.041
Kapitaal		16.858	16.858
Agioreserve		76.319	76.319
Herwaarderingsreserve		23.631	20.721
Overige wettelijke reserves		13.854	158.391
Overige reserves		544.167	445.523
Resultaat boekjaar		-350.122	-43.282
Interim dividend		<u>-4.027</u>	<u>-3.889</u>
Kapitaal en reserves toekomende aan aandeelhouders Friesland Bank	20	320.680	670.641
Perpetual Capital Securities		<u>125.000</u>	<u>125.000</u>
Aansprakelijk vermogen		794.758	1.150.682
Totaal passiva		8.701.523	9.175.079
Voorwaardelijke schulden	21	116.749	121.103
(On-)herroepelijke faciliteiten	21	944.341	961.228

2.1.2 ENKELVOUDIGE WINST- EN VERLIESREKENING over 2011

	2011	2010
Resultaat deelnemingen na belastingen	33.385	44.471
Overig resultaat na belastingen	<u>-383.507</u>	<u>-87.753</u>
Nettowinst	-350.122	-43.282

¹ bij de opstelling van de enkelvoudige winst- en verliesrekening is gebruik gemaakt van artikel 402 boek 2 BW

2.2 GRONDSLAGEN

De enkelvoudige jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek, Boek 2, Titel 9. Friesland Bank NV maakt gebruik van de faciliteit om in de enkelvoudige jaarrekening de in de geconsolideerde jaarrekening gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling toe te passen. Friesland Bank N.V. hanteert in haar geconsolideerde jaarrekening de International Financial Reporting Standards (IFRS) zoals aanvaard binnen de Europese Unie. Vanwege het feit dat Friesland Bank ervoor gekozen heeft de in de geconsolideerde jaarrekening gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling ook toe te passen in de enkelvoudige jaarrekening zijn het geconsolideerde en enkelvoudige eigen vermogen en de geconsolideerde en enkelvoudige nettowinst aan elkaar gelijk.

Er wordt dan ook verwezen naar de grondslagen zoals opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening hoofdstuk 1.5 Grondslagen met uitzondering van de waardering van deelnemingen in groepsmaatschappijen. De deelnemingen in groepsmaatschappijen (aandelenbelangen waar invloed van betekenis kan worden uitgeoefend) worden gewaardeerd op de nettovermogenswaarde.

2.3 TOELICHTING OP DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING

1. Kasmiddelen

Onder deze post vallen wettige betaalmiddelen met inbegrip van in vreemde valuta luidende bankbiljetten en munten, alsmede onmiddellijk opeisbare tegoeden bij de centrale bank.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
– Kasmiddelen	10.133	9.063
– Tegoeden bij de centrale bank	<u>44.045</u>	<u>56.769</u>
	54.178	65.832

2. Kortlopend overheidspapier

Hieronder wordt opgenomen het door de overheid uitgegeven waardepapier met een looptijd korter dan twee jaar.

3. Bankiers

Hieronder worden opgenomen alle met de bedrijfsuitoefening van de bank samenhangende vorderingen op bankiers, onder welke titel dan ook, mits niet belichaamd in effecten.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
– Direct opeisbare tegoeden	291.708	272.943
– Niet-direct opeisbare tegoeden	<u>16.582</u>	<u>22.163</u>
	308.290	295.106

Voor de vorderingen opgenomen onder dit hoofd is geen voorziening voor oninbaarheid getroffen. Onder de niet-direct opeisbare tegoeden is een vordering ter hoogte van € 16,6 miljoen (2010: € 22,1 miljoen) op DSB opgenomen inzake het deposito garantiestelsel. De vordering bestaat uit een voorschot van € 22,3 miljoen (2010: € 26,6 miljoen) en de in 2009 en 2010 gevormde voorziening ter hoogte van € 5,7 miljoen (2010: € 4,5 miljoen).

In onderstaande tabel zijn de bankiers uitgesplitst naar looptijd:

	< 3 mnd	3 mnd – 1 jaar	1 jaar – 5 jaar	> 5 jaar	Totaal
2011	291	–	17	–	308
2010	273	–	22	–	295

4. Kredieten

Hieronder worden opgenomen alle met de bedrijfsuitoefening van de bank samenhangende vorderingen, voor zover het geen vorderingen op bankiers en effecten zijn.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Kredieten aan de overheid	-	14.092
- Kredieten aan grote ondernemingen	1.958.211	2.098.917
- Kredieten aan kleine en middelgrote ondernemingen	1.311.301	1.870.962
- Particulieren eigen woning	2.305.257	2.013.328
- Overige particuliere kredieten	398.113	366.682
- Voorziening voor oninbaarheid	<u>-227.988</u>	<u>-129.819</u>
Totaal kredieten	5.744.894	6.234.162

De indeling van de post kredieten vindt plaats op basis van Basel segmenten. In 2011 zijn er aanpassingen gedaan in deze indeling om een beter inzicht te verschaffen, waardoor tussen de categorieën verschuivingen hebben plaatsgevonden. De vergelijkende cijfers zijn hiervoor aangepast. De uitsplitsing van de kredieten naar looptijd is als volgt:

	< 3 mnd	3 mnd – 1 jaar	1 jaar – 5 jaar	> 5 jaar	Totaal
2011	1.036	66	360	4.283	5.745
2010	1.141	69	484	4.540	6.234

De zakelijke kredieten gespecificeerd naar bedrijfstak:

	2011	2010
- agrarische sector	5%	16%
- industrie, bouwnijverheid	9%	8%
- handel	4%	5%
- zakelijke en financiële dienstverlening	49%	45%
- overige dienstverlening	28%	20%
- overig	<u>5%</u>	<u>6%</u>
	100%	100%

De kredieten uitgesplitst naar zekerheden:

	2011	2010
- overheidsgarantie	4%	5%
- hypothecaire dekking	35%	33%
- overige zekerheden (inclusief blanco)	<u>61%</u>	<u>62%</u>
	100%	100%

De hypothecaire dekking bestaat zowel uit 1e hypothecair recht als 2e hypothecair recht.

Het verloop van de voorziening voor oninbaarheid is als volgt:

	Zakelijke kredieten	Particuliere kredieten	Totaal 2011	Zakelijke kredieten	Particuliere kredieten	Totaal 2010
Stand per 1 januari	119.399	10.420	129.819	97.493	13.309	110.802
Afboekingen	-28.016	-2.795	-30.811	-10.169	-3.056	-13.225
Verminderingsen	-12.290	-1.570	-13.860	-6.945	-2.141	-9.086
Toevoegingen	135.409	7.076	142.485	39.020	1.994	41.014
Ontvangsten	<u>12</u>	<u>343</u>	<u>355</u>	<u>-</u>	<u>314</u>	<u>314</u>
Stand per 31 december	214.514	13.474	227.988	119.399	10.420	129.819

5. Rentedragende waardepapieren

Hieronder zijn opgenomen de door publiekrechtelijke lichamen, bankiers en anderen geëmitteerde rentedragende waardepapieren, voor zover geen overheidspapier herfinancierbaar bij de centrale bank.

	2011	2010
Het verloop van de beleggingsportefeuille is als volgt:		
Stand per 1 januari	1.353.693	1.084.743
- Aankopen	2.919.788	1.478.206
- Verkopen	-1.477.063	-1.857.904
- Lossingen	-1.358.134	-124.431
- Herwaarderingen	1.440	-704
- Bijzondere waardeverminderingen	-	-
- Overige mutaties	<u>269.276</u>	<u>773.783</u>
Stand per 31 december	1.709.000	1.353.693

	2011	2010
De uitsplitsing naar emittent is als volgt:		
- Nederlandse overheid	296.797	278.829
- Particuliere sector	<u>1.412.203</u>	<u>1.074.864</u>
	1.709.000	1.353.693

	2011	2010
De uitsplitsing naar verhandelbaarheid is als volgt:		
- Beursgenoteerd	314.247	295.433
- Niet beursgenoteerd	<u>1.394.753</u>	<u>1.058.260</u>
	1.709.000	1.353.693

Het nog niet geamortiseerde verschil tussen de verkrijgingswaarde en de aflossingswaarde van de rentedragende waardepapieren in de beleggingsportefeuille bedraagt € 8,0 miljoen (2010: € 6,1 miljoen). Het bedrag aan rentedragende waardepapieren dat in het volgende boekjaar opeisbaar wordt bedraagt € 234,9 miljoen (2010: € 183,4 miljoen).

6. Aandelen

Hieronder worden opgenomen de door kredietinstellingen en andere ondernemingen geëmitteerde aandelen, voor zover geen deelnemingen in groepsmaatschappijen en geen overige deelnemingen.

	2011	2010
De uitsplitsing naar het doel van de portefeuille is als volgt:		
- Aandelen behorende tot de beleggingsportefeuille	47.139	72.103
- Aandelen behorende tot de handelsportefeuille	<u>-</u>	<u>-</u>
	47.139	72.103

Het verloop van de beleggingsportefeuille is als volgt:		
Stand per 1 januari	72.103	79.025
- Aankopen	484	1.111
- Verkopen	-14.749	-10.460
- Herwaarderingen	-6.737	2.427
- Bijzondere waardeverminderingen	<u>-3.962</u>	<u>-</u>
Stand per 31 december	47.139	72.103

De uitsplitsing naar verhandelbaarheid is als volgt:		
- Beursgenoteerd	7.773	20.267
- Niet beursgenoteerd	<u>39.366</u>	<u>51.836</u>
	47.139	72.103

De som der herwaarderingen van de aandelen in de beleggingsportefeuille bedraagt € 2,8 miljoen (2010: € 11,7 miljoen). De verkrijgingswaarde van de aandelen in de handelsportefeuille bedraagt nihil (2010: nihil).

7. Deelnemingen in groepsmaatschappijen

Hieronder zijn opgenomen alle aandelenbelangen waar invloed van betekenis kan worden uitgeoefend en die tevens groepsmaatschappij zijn conform artikel 24b Boek 2 BW.

	2011	2010
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	286.142	292.595
- Aankopen	-	-
- Resultaat	25.629	30.652
- Herwaarderingen	-1.146	2.456
- Dividenden	-30.676	-44.273
- Overige mutaties	<u>-4.384</u>	<u>4.712</u>
Stand per 31 december	275.565	286.142

Er zijn per balansdatum geen groepsmaatschappijen die zich kwalificeren als kredietinstelling en alle groepsmaatschappijen zijn niet-beursgenoteerd.

8. Overige geassocieerde deelnemingen

Hieronder zijn opgenomen alle aandelenbelangen waar invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, voor zover geen deelnemingen in groepsmaatschappijen.

	2011	2010
Dit betreft deelnemingen in:		
- Kredietinstellingen	204.297	331.649
- Overige deelnemingen	<u>8.312</u>	<u>12.189</u>
	212.609	343.838

	2011	2010
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	343.838	427.913
- Aankopen	-	353
- Verkopen	-	-
- Resultaat	7.755	13.819
- Herwaarderingen	9.364	-10.918
- Dividenden	-6.652	-
- Bijzondere waardeverminderingen	-150.009	-60.881
- Overige mutaties	<u>8.313</u>	<u>-26.448</u>
Stand per 31 december	212.609	343.838

	2011	2010
De uitsplitsing naar verhandelbaarheid is als volgt:		
- Beursgenoteerd	157.964	175.558
- Niet-beursgenoteerd	<u>54.645</u>	<u>168.280</u>
	212.609	343.838

Onder deze post is tevens opgenomen het gehouden belang in Van Lanschot. Voor nadere informatie omtrent Van Lanschot verwijzen wij naar de toelichtingen 5 en 8 van de geconsolideerde jaarrekening.

9. Immateriële activa

Deze post bestaat uit geactiveerde goodwill inzake groepsmaatschappijen en overige immateriële activa zoals software en gekochte klantrelaties, merknamen en assurantieportefeuilles.

	2011	2010
Dit betreft:		
- Goodwill	16.737	16.737
- Klantrelaties en merknamen	9.550	10.508
- Software	<u>19.528</u>	<u>17.964</u>
	45.815	45.209

Het verloop van de posten goodwill, klantrelaties en merknamen is als volgt:

	Good- will	Klant- relaties	Merk- namen	Totaal 2011	Good- will	Klant- relaties	Merk- namen	Totaal 2010
Beginstand	16.737	9.341	1.167	27.245	-	-	-	-
- Aankopen	-	-	-	-	16.737	9.941	1.203	27.881
- Desinvesteringen	-	-	-	-	-	-	-	-
- (De-)consolidaties	-	-	-	-	-	-	-	-
- Afschrijvingen	-	-903	-55	-958	-	-600	-36	-636
- Bijzondere waardeverminderingen	-	-	-	-	-	-	-	-
Stand per 31 december	16.737	8.438	1.112	26.287	16.737	9.341	1.167	27.245
Cumulatieve aanschafwaarde	16.737	9.941	1.203	27.881	16.737	9.941	1.203	27.881
Cumulatieve afschrijving en afwaarderingen	-	1.503	91	1.594	-	600	36	636

Het verloop van de post software is als volgt:

	2011	2010
Stand per 1 januari	17.964	16.234
- Aankopen	9.586	8.729
- Afschrijvingen	<u>-8.022</u>	<u>-6.999</u>
Stand per 31 december	19.528	17.964
Cumulatieve aanschafwaarde	44.462	34.869
Cumulatieve afschrijvingen	24.934	16.905

10. Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen

Hieronder worden opgenomen bedrijfsgebouwen en -terreinen, machines en installaties en andere bedrijfsmiddelen, zoals technische en administratieve uitrusting.

Het verloop van deze post is als volgt:

	Onroe- rende zaken	Overige bedrijfs- middelen	Totaal 2011	Onroe- rende zaken	Overige bedrijfs- middelen	Totaal 2010
Stand per 1 januari	63.445	11.826	75.271	62.736	12.415	75.151
- Investerings	2.651	3.072	5.723	4.493	4.689	9.182
- Desinvesteringen	-1.826	-49	-1.875	-446	-67	-513
- Afschrijvingen	-3.865	-4.349	-8.214	-3.338	-5.211	-8.549
- Bijzondere waardeverminderingen	<u>-1.010</u>	<u>-</u>	<u>-1.010</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
Stand per 31 december	59.395	10.500	69.895	63.445	11.826	75.271
Cumulatieve aanschafwaarde	108.203	75.922	184.125	108.310	75.977	184.287
Cumulatieve afschrijvingen en afwaarderingen	48.808	65.422	114.230	44.865	64.151	109.016

11. Overige activa

Onder dit hoofd worden opgenomen edele metalen, munten en penningen, belastingvorderingen en verder alle activa die niet onder de andere actiefposten kunnen worden gerubriceerd. In deze post is een bedrag van € nihil (2010: € 146,6 miljoen) aan (latente) vennootschapsbelasting opgenomen. Voor nadere informatie omtrent de belastingpositie verwijzen wij naar toelichting 9 van de geconsolideerde jaarrekening.

12. Overlopende activa

Dit betreft vooruitbetaalde kosten, te ontvangen rente en overige te ontvangen nog niet gefactureerde bedragen.

13. Bankiers

Hieronder worden opgenomen alle met de bedrijfsuitoefening van de bank samenhangende schulden aan bankiers voor zover niet belichaamd in een schuldbewijs dan wel een achtergestelde schuld.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Direct opeisbare tegoeden	9.298	44.853
- Niet-direct opeisbare tegoeden	<u>741.734</u>	<u>943.003</u>
	751.032	987.856

De uitsplitsing naar looptijd is als volgt:

	< 3 mnd	3 mnd – 1 jaar	1 jaar – 5 jaar	> 5 jaar	Totaal
2011	179	-	572	-	751
2010	948	8	32	-	988

14. Toevertrouwde middelen

Hieronder worden opgenomen alle met de bedrijfsuitoefening van de bank samenhangende schulden voor zover geen schulden aan bankiers en voor zover niet belichaamd in een schuldbewijs dan wel een achtergestelde schuld.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Spaargelden	3.624.868	3.265.798
- Overige toevertrouwde middelen	<u>2.456.578</u>	<u>2.027.108</u>
	6.081.446	5.292.906

De toevertrouwde middelen kunnen als volgt naar looptijd worden uitgesplitst:

	< 3 mnd	3 mnd – 1 jaar	1 jaar – 5 jaar	> 5 jaar	Totaal
2011	2.717	222	2.878	264	6.081
2010	2.609	201	2.375	108	5.293

15. Schuldbewijzen

Hieronder worden opgenomen obligaties, medium term notes en overige schuldbewijzen.

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Medium term notes	794.793	1.418.126
- Overige schuldbewijzen	<u>-</u>	<u>1.066</u>
	794.793	1.419.192

De daling van de medium term notes wordt met name veroorzaakt door reguliere aflossingen.

16. Overige schulden

Deze post bevat die passiva die niet onder een van de overige passiefposten kunnen worden gerubriceerd, waaronder nog te verrekenen posten in het betalingsverkeer.

17. Overlopende passiva

Dit betreft vooruit ontvangen bedragen, te betalen rente alsmede overige te betalen bedragen.

18. Voorzieningen

	2011	2010
Deze post bestaat uit:		
- Voorziening voor pensioenen	19.067	23.887
- Reorganisatie voorziening	-	1.450
- Overige voorzieningen	<u>181</u>	<u>225</u>
	19.248	25.562

Voorziening voor pensioenen

Friesland Bank heeft vanuit het verleden meerdere pensioenregelingen voor haar werknemers, waarbij de werknemers een pensioen is toegezegd dat 70% zal bedragen van het eindloon dan wel het middelloon. Het toegezegde pensioen gaat in vanaf het 65e levensjaar. Voor de werknemers zijn collectieve pensioencontracten gesloten bij een verzekeringsmaatschappij. In de onderstaande tabellen worden de pensioenverplichtingen en de reële waarde van de pensioenbeleggingen weergegeven. De pensioenbeleggingen bestaan voor 80% (2010: 74%) uit vastrentende waardepapieren, 19% (2010: 26%) uit aandelen en 1% (2010: 0%) kortlopende deposito's en liquide middelen, waarbij niet in eigen aandelen en/of activa in eigendom van Friesland Bank wordt belegd. Voor VUT en gratificaties, welke ultimo 2011 € 4,1 miljoen bedragen (2010: € 6,5 miljoen), worden geen specifieke fondsbeleggingen aangehouden.

Bij de bepaling van de pensioenvoorziening zijn de volgende belangrijke veronderstellingen gehanteerd:

	2011	2010
- Disconteringsvoet	4,60%	4,75%
- Verwachte salarisontwikkeling (inclusief inflatiecorrectie)	2,10%	2,10%
- Verwacht rendement op beleggingen	4,00%	4,50%
- Verwachte indexatie, actieven	2,10%	2,10%
- Verwachte indexatie, inactieven en gepensioneerden tot 1 januari 2006	2,10%	2,10%
- Verwachte indexatie, inactieven en gepensioneerden vanaf 1 januari 2006	0,50%	0,50%
- Gehanteerde sterftetafel	AG-prognosetafel 2010-2060	AG-prognosetafel 2010-2060

Bovenstaande percentages betreffen lange termijn verwachtingen en zijn mede gebaseerd op langjarige historische reeksen. Als gevolg van marktontwikkelingen is de disconteringsvoet verlaagd van 4,75% naar 4,60%. Hierdoor namen de verplichtingen toe met € 7 miljoen. Het verwachte rendement op beleggingen is het gewogen gemiddelde van de verwachte rendementen gebaseerd op de beleggingsstrategie. Voor aandelen is dit 7,5% en rentedragende waardepapieren 2,7%. De verwachte indexatie is conform de lange termijn inflatie doelstelling van de ECB. Voor een deel van de pensioenen (de inactieven- en gepensioneerdengroep vanaf 1 januari 2006) is er sprake van een voorwaardelijke indexatie afhankelijk van de financiële buffers binnen het depot. Met een verwacht rendement op beleggingen van 4,00% is het de verwachting dat de indexatie voor deze groep 0,50% zal bedragen.

Eind 2011 is een meerderheidsbelang in Friesland Bank Assurantiën (FBA) verkocht. De betreffende werknemers zijn overgegaan van Friesland Bank naar Delta Lloyd. Vanaf 2012 bouwen deze werknemers pensioen op bij Delta Lloyd. Per eind 2011 zijn ze daarom in de berekening van de verplichtingen van Friesland Bank als premievrije deelnemers opgenomen. Dit leidde tot een inperking van in totaal € 2,6 miljoen (inclusief vrijval uit de corridor € 2,9 miljoen).

Het verloop van de pensioenvoorziening is als volgt (in miljoenen euro's):

2011	Verplicht- ingen	Beleg- gingen	Corridor	Totaal 2011
Stand per 1 januari	235,6	232,3	-20,6	23,9
- Pensioenkosten boekjaar	7,4	-	-	7,4
- Inperking als gevolg van verkoop	-2,6	-	-	-2,6
- Actuariële rente c.q. rendement beleggingen	10,9	10,7	-	0,2
- Bijdrage werkgever inzake lopend dienstjaar	-	11,3	-	-11,3
- Bijdrage werknemer	-	1,2	-	-1,2
- Uitkeringen	-7,9	-7,9	-	-
- Administratie- en overige kosten	-	-2,5	-	2,5
- Actuarieel resultaat	<u>3,8</u>	<u>17,8</u>	<u>-14,2</u>	<u>0,2</u>
Stand per 31 december	247,2	262,9	-34,8	19,1

2010	Verplicht- ingen	Beleg- gingen	Corridor	Totaal 2010
Stand per 1 januari	244,0	212,1	10,1	21,8
- Pensioenkosten boekjaar	7,9	-	-	7,9
- Inperking als gevolg van reorganisatie	-0,5	-	-	-0,5
- Actuariële rente c.q. rendement beleggingen	12,9	9,9	-	3,0
- Bijdrage werkgever inzake lopend dienstjaar	-	7,3	-	-7,3
- Bijdrage werknemer	-	1,1	-	-1,1
- Uitkeringen	-6,6	-6,6	-	-
- Administratie- en overige kosten	-	-1,1	-	1,1
- Actuarieel resultaat	<u>-22,1</u>	<u>9,6</u>	<u>-30,7</u>	<u>-1,0</u>
Stand per 31 december	235,6	232,3	-20,6	23,9

Meerjarenoverzicht	2011	2010	2009	2008	2007
Pensioenverplichtingen	247,2	235,6	244,0	230,9	214,4
Pensioenbeleggingen	<u>262,9</u>	<u>232,3</u>	<u>212,1</u>	<u>184,1</u>	<u>202,0</u>
Tekort / (Overschot)	-15,7	3,3	31,9	46,8	12,4
Ervaringsaanpassingen pensioenverplichtingen	3,9	-1,4	2,1	0,7	-26,7
Ervaringsaanpassingen pensioenbeleggingen	17,8	9,6	4,4	-34,7	-6,1

In de resultatenrekening is tot en met 2011 cumulatief € 2,4 miljoen (tot en met 2010 € 2,5 miljoen) verantwoord inzake actuariële verliezen. De premieafdracht voor 2012 bedraagt naar verwachting € 7,4 miljoen (2011: € 10,0 miljoen). In zowel 2011 als 2010 was er geen sprake van past service cost.

Het gemiddeld resterende aantal dienstjaren bedraagt 9,6 jaren (ultimo 2010: 8,8 jaren).

Reorganisatievoorziening

De voorziening had betrekking op een bankbrede reorganisatie, met als doel efficiëntere bedrijfsvoering. Het doel van de reorganisatie was een reductie van ca. 250 fte's, verdeeld over de jaren 2009, 2010 en 2011.

	2011	2010
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	1.450	4.900
- Toevoegingen	-	-
- Onttrekkingen	-950	-2.918
- Vrijgevallen	<u>-500</u>	<u>-532</u>
Stand per 31 december	-	1.450

Overige voorzieningen

De overige voorzieningen betreffen voornamelijk verzekeringstechnische voorzieningen, met name voor nog niet verdiende premies. Als gevolg van afspraken met verzekeraars is er een risico aanwezig dat bij voortijdige beëindiging van een verzekeringscontract een deel van de ontvangen premie moet worden gerestitueerd. De omvang van de voorziening wordt bepaald op basis van historische gegevens.

	2011	2010
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	225	270
- Toevoegingen	12	10
- Vrijval	<u>-56</u>	<u>-55</u>
Stand per 31 december	181	225

19. Achtergestelde schulden

De onder deze post opgenomen schulden zijn achtergesteld bij alle tegenwoordige en toekomstige verplichtingen van Friesland Bank NV, vervroegde of gedeeltelijke aflossing is niet toegestaan. Het gemiddeld rentepercentage op de achtergestelde schulden bedraagt 5,2% (2010: 5,6%), de gemiddeld resterende looptijd is 5,7 jaar (2010: 6,6 jaar).

20. Eigen vermogen

Het geconsolideerd en enkelvoudige eigen vermogen is gelijk. Voor de toelichting wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans.

21. Voorwaardelijke schulden en onherroepelijke faciliteiten

Dit betreft onder andere voorwaardelijke schulden uit hoofde van transacties waarbij de bank zich garant heeft gesteld voor de verplichtingen van een derde en onherroepelijke faciliteiten die tot een kredietrisico kunnen leiden, bijvoorbeeld niet opgenomen kredietfaciliteiten in rekening-courant.

	2011	2010
Voorwaardelijke schulden uit hoofde van garanties en dergelijke	114.084	116.218
Voorwaardelijke schulden uit hoofde van onherroepelijke accreditieven	<u>2.665</u>	<u>4.885</u>
Voorwaardelijke schulden	116.749	121.103
Herroepelijke faciliteiten	689.658	691.012
Onherroepelijke faciliteiten	<u>254.683</u>	<u>270.216</u>
Totaal	1.061.090	1.082.331

Raad van Bestuur en Raad van Commissarissen

Voor de bezoldiging van en de kredietverlening aan de Raad van Bestuur en Raad van Commissarissen wordt verwezen naar de geconsolideerde jaarrekening (post 45).

Leeuwarden, 19 april 2012

Friesland Bank N.V.
Raad van Bestuur

Mr. J.A. de Leeuw
Drs. G.T. van Wakeren RBA
Drs. B.K. Wijbrandi

3 OVERIGE GEGEVENS

Gebeurtenissen na balansdatum

De diepte, aard en lengte van de huidige economische crisis raakt zowel Friesland Bank zelf als haar klanten. Daarnaast houdt Friesland Bank, in verband met deze crisis, aanzienlijk meer (dure) liquiditeit aan dan in normale marktomstandigheden. Deze ontwikkelingen zetten de resultaten van Friesland Bank onder druk. Daarmee wordt het op korte termijn realiseren van de vereiste versterking van het eigen vermogen van Friesland Bank een onzekere factor. Friesland Bank heeft weliswaar een sympathie weten op te bouwen in de Nederlandse consumenten- en zakelijke markt en heeft daarin de laatste jaren succesvol geopereerd, maar dat weegt onvoldoende op tegen de combinatie van eerder genoemde effecten.

De Raad van Bestuur van Friesland Bank heeft daarom in het najaar van 2011 moeten vaststellen dat het streven naar een zelfstandig voortbestaan van Friesland Bank niet langer verantwoord is tegenover haar klanten en medewerkers. Per 1 april 2012 heeft dit geleid tot een samengaan met Rabobank. Dit samengaan maakt dat de bank op het terrein van solvabiliteit, liquiditeit en rentabiliteit er goed voor staat.

Voorafgaand aan het samengaan met Rabobank heeft op 1 april een dividenduitkering plaatsgevonden aan de Friesland Bank Holding N.V. Deze uitkering is voldaan middels storting van geldmiddelen, een belang van 11% in Van Lanschot en Fries erfgoed. Friesland Bank Holding N.V. heeft vervolgens eenzelfde dividenduitkering gedaan aan Stichting Friesland Bank.

De Raad van Bestuur en de zittende leden van de Raad van Commissarissen zijn afgetreden per 1 april 2012. De nieuwe Raad van Bestuur heeft de volgende samenstelling. Voorzitter: mr. J.A. de Leeuw, drs. G.T. van Wakeren en drs. B.K. Wijbrandi. De nieuwe raad van Commissarissen bestaat uit: Ir. P.J.A. van Schijndel (voorzitter), prof. dr. ir. A. Bruggink, lid, A.G. Silvis, lid, drs. C.J. Beuving, lid.

Voor een overzicht van de gevolgen van het samengaan met Rabobank voor de corporate governance van Friesland Bank wordt verwezen naar het jaarverslag.

Het ligt in de bedoeling om de activiteiten van Friesland Bank samen te laten vloeien met de activiteiten van de Rabobank organisatie. In het komende jaar zullen hiervoor plannen worden gemaakt. In ieder geval geldt voor het personeel een baangarantie voor de eerst komende twee jaren.

Ter verstrekking van het toetsingsvermogen tot een wettelijk aanvaardbaar niveau heeft op 5 april 2012 de nieuwe aandeelhouder (Rabobank Nederland) een agiostorting in Friesland Bank Holding N.V. verricht ter hoogte van € 200 miljoen. Friesland Bank Holding N.V. heeft een agiostorting voor hetzelfde bedrag verricht in Friesland Bank N.V. Door deze agiostorting wordt door Friesland Bank N.V. voldaan aan de wettelijk minimum gestelde solvabiliteitsnormen.

Statutaire bepalingen inzake de winstverdeling

De winstverdeling vindt plaats overeenkomstig de artikelen 25 en 26 van de statuten van Friesland Bank NV. In hoofdlijnen zijn de statutaire bepalingen inzake de winstverdeling als volgt:

Van de winst, zoals die blijkt uit de vastgestelde jaarrekening, zullen zodanige bedragen worden gereserveerd als de Raad van Bestuur, onder goedkeuring van de Raad van Commissarissen, zal bepalen. De daarna resterende winst staat ter vrije beschikking van de algemene vergadering.

De vennootschap kan aan de aandeelhouders slechts uitkeringen doen voor zover haar eigen vermogen groter is dan het bedrag van het geplaatste kapitaal vermeerderd met de reserves die krachtens de wet moeten worden aangehouden.

Ten laste van de door de wet voorgeschreven reserves mag slechts een tekort worden gedelgd voor zover de wet dat toestaat.

Winstverdeling

Het voorstel voor de winstverdeling is als volgt:

	2011	2010
Resultaat boekjaar	-350.122	-43.282
Interim dividend perpetual	<u>-4.027</u>	<u>-3.889</u>
	-354.149	-47.171
Als volgt te verdelen:		
- Toevoeging/(onttrekking) aan de wettelijke reserves	11.908	21.322
- Toevoeging/(onttrekking) aan de overige reserves	<u>-366.057</u>	<u>-68.493</u>
	-354.149	-47.171

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: Raad van Commissarissen van Friesland Bank N.V.

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2011 van Friesland Bank N.V. te Leeuwarden gecontroleerd. De jaarrekening omvat de geconsolideerde en de enkelvoudige jaarrekening. De geconsolideerde jaarrekening bestaat uit de geconsolideerde balans per 31 december 2011, de geconsolideerde winst- en verliesrekening over 2011, het geconsolideerd overzicht totaalresultaat over 2011, geconsolideerd mutatieoverzicht eigen vermogen en geconsolideerd kasstroomoverzicht over 2011 en de toelichting waarin zijn opgenomen een overzicht van de belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen. De enkelvoudige jaarrekening bestaat uit de enkelvoudige balans per 31 december 2011 en de enkelvoudige winst-en-verliesrekening over 2011 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de vennootschap is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven in overeenstemming met International Financial Reporting Standards zoals aanvaard binnen de Europese Unie en met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW), alsmede voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten. Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de vennootschap gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel betreffende de geconsolideerde jaarrekening

Naar ons oordeel geeft de geconsolideerde jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Friesland Bank N.V. per 31 december 2011 en van het resultaat en de kasstromen over 2011 in overeenstemming met International Financial Reporting Standards zoals aanvaard binnen de Europese Unie en met Titel 9 Boek 2 BW.

Oordeel betreffende de enkelvoudige jaarrekening

Naar ons oordeel geeft de enkelvoudige jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Friesland Bank N.V. per 31 december 2011 en van het resultaat over 2011 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amsterdam, 24 april 2012

Ernst & Young Accountants LLP
namens deze

w.g. drs. A.B. Roeders RA